

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ В ТРАНСФОРМАЦІЇ ОБРАЗУ СУЧАСНОЇ НАУКИ

МАТЕРІАЛИ

II Міжнародної науково-практичної конференції

***28–29 грудня 2018 р.
м. Київ***

Київ
Інститут інноваційної освіти
2018

УДК 001(063):378.4 (Укр)
ББК 72я43
Р67

*До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті),
надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.*

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

*Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів Затвердженого
Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.*

Р67 **Роль інновацій в трансформації образу сучасної науки : Матеріали II
Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 28—29 грудня 2018 р.) / ГО
«Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики
НАН України. — Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2018. — 264 с.**

Матеріали наукового симпозиуму рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам,
здобувачам вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо.

Відповідальний редактор: *С.К. Бурма*
Коректор: *П.А. Нємкова*

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2018
© Інститут інноваційної освіти, 2018
© Друк ФОП Москвін А.А., 2018

Підписано до друку 29.12.2018. Формат 60х84/16.

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Literaturnaya. Ум. друк. арк. 20,00.

Зам. № 2912-1. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., рос., англ.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Поліграфічний центр «Сору Art».

69095, Запоріжжя, пр. Леніна, 109. Тел.: +38-094-133-87-81.

Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки

**Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.**

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Л.В. Бережна,

директор школи, вчитель-методист,
Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів №69
Криворізької міської ради Дніпропетровської області

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛЯ ЗА УМОВ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПОЛЯ

Анотація. У роботі розглянуто підходи педагога до постійного самовдосконалювання, шліфування своєї професійної діяльності і пошуки нових ефективних прийомів роботи з дітьми. Дослідження висвітлюють актуальність проблеми підвищення професійного зростання педагога, формування педагога нового типу і стилю професійної діяльності.

Ключові слова: інноваційна діяльність, оптимальні стосунки, взаємодія з учнями, рівень професійної підготовки, інноваційні умови, професійний потенціал, широкий кругозір, створення цінностей, професійне зростання.

XXI століття змінило людину і середовище в якому вона живе. Сучасна ситуація в освіті цікава тим, що вчителю доводиться діяти в умовах перетворень. Це вимагає від учителя відкритості, уміння слухати співрозмовника, володіти здатністю до інновацій. Особливості професійної діяльності вчителя вимагають спеціального підходу до інноваційної педагогічної діяльності. Цю діяльність необхідно спрямувати на створення цінностей, важливих для формування особистості.

Нові орієнтири освітньої політики спричинили комплекс вимог до професійних та особистісних якостей педагога. Сучасний педагог має бути готовим до змін, до необхідності виходити за рамки звичайних ситуацій, до удосконалення педагогічної майстерності й підвищення кваліфікації. Саме це сприяє розвитку професійного зростання, активізує особистісний потенціал кожного вчителя, спрямовує навчальний процес на об'єднання знань.

У наукових працях постійно наголошується, що фахівець сучасної школи повинен мати високий рівень професіональної підготовки, вміти поєднувати теоретичну і практичну підготовку, систематично поновлювати свої знання, вдосконалювати свої вміння і навички за допомогою інноваційних технологій. Використання інноваційних технологій підвищує інтенсивність навчання, розвиває творчі здібності. Через безпосереднє спілкування педагога з учнем здійснюється вплив особистості на особистість, формується цілісна система знань і вмінь особистості, розвиток їх творчих здібностей та потенційних можливостей.

Професійним обов'язком педагога є навчання дітей, розв'язання комплексу світоглядних проблем шкільного рівня. Уміння сучасного вчителя застосовувати новітні освітні ресурси у практиці навчання є складовою його компетентності, професіоналізму. Проте, це неможливо в межах традиційного уявлення про педагогічний процес. Сьогодні акценти під час викладання навчальних дисциплін перенесено не лише на формування знань, умінь і навичок з боку вчителя, але й на сам процес пізнання активності учня. Успішність досягнення мети залежить не лише від змісту освіти, але й від того, як засвоюється навчальний матеріал.

Вимоги теперішнього часу потребують від вчителя не тільки досконалих знань зі свого предмета, але й сили бути вчителем, спроможним організувати класний колектив, установлювати оптимальні стосунки з учнями, їхніми батьками, колегами по роботі, реалізувати прийоми взаємодії з учнями відповідно до сучасних вимог. Професійний рівень повинен проникати в усі рівні функціонування педагога.

Професійний розвиток передбачає зростання, становлення професійно значущих особистісних якостей і здібностей, знань та вмінь вчителя. Особистісні якості вчителя забезпечують спрямованість особистості на розвиток професійного потенціалу. Вчитель має бути готовим до професійної діяльності, мати інноваційне мислення та дослідницький підхід до вирішення освітніх проблем, вміти реалізувати себе в конкретних видах трудової діяльності, бути креативним, рішучим, кмітливим, винахідливим, мати швидкість думки та широкий кругозір [1, с. 12].

Реформування освіти в першу чергу залежить від учителя, його творчого потенціалу, готовності до безперервної освіти, здатності до гнучкого мислення. Новий закон про освіту надає педагогам можливість постійно підвищувати свою майстерність, а отже, й якість праці. Вчителям дозволено коригувати навчальні програми відповідно до підбору учнів, запитів школярів та їх батьків, доцільно вибирати раціональні методи та працювати з ними. Сьогодні педагог має навчатись керувати діяльністю як усього колективу, так і кожного учня зокрема [2, с. 4].

Сучасному учителю необхідно підвищувати свою майстерність, вести пошук оптимальних засобів індивідуалізації освітнього процесу, застосовувати нові навчальні технології. Потрібно пам'ятати головне: щоб досягти поставлених цілей, вчитель має показати, що на ринку праці, він кращий кандидат. Про професіоналізм вчителя можуть говорити: досвід роботи, освіта, а також особисті якості: працелюбність, цілеспрямованість, виконавча дисципліна, пунктуальність. Йому необхідно пам'ятати, що у своїй роботі, він просто зобов'язаний бути професіоналом [3, с. 58].

Сучасний педагог має послідовно працювати у напрямі професійного розвитку, застосовувати інноваційні підходи, працювати за умов вибору професійної позиції, технологій, змісту та форм навчання. Визначено, що робота в інноваційних умовах передбачає постійний професійний розвиток педагогів.

Література

1. Наволокова Н.П. Практична педагогіка для вчителя. 99 схем і таблиць / Н.П. Наволокова, В.М. Андрєєва. — Х.: Вид. гр. «Основа», 2010.
2. Професійний розвиток педагога Нової української школи в умовах формальної і неформальної освіти: збірник спецкурсів / Авторський колектив; заг. ред. проф. Т.М. Сорочан. — Київ: Агроосвіта, 2018.
3. Хриков Є.М. Управління навчальним закладом: навч. пос. [Текст] / Є.М. Хриков. — Київ: Знання, 2006. — 58 с.

Л.А. Богданенко,

секретар Шевченківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 2
Кілійської районної ради Одеської області

ТЕОРЕТИЧНІ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ВІТЧИЗНЯНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. У науковій статті досліджено сутність корпоративної культури вітчизняного навчального закладу. Обґрунтовано особливості формування та розвитку корпоративної культури як складової системи індивідуально-професійного розвитку педагогічного колективу вітчизняного навчального закладу. Виявлено ключові напрями розвитку корпоративної культури вітчизняного навчального закладу.

Ключові слова: корпоративна культура, навчальний заклад, індивідуально-професійний розвиток, педагогічний колектив.

Актуальність теми. В умовах європейської інтеграції та глобалізації соціально-економічного, освітнього простору, вітчизняні науковці приділяють значну увагу ролі організаційної та корпоративної культури в управлінні навчальними закладами та вважають, що ефективність управління освітньою установою неможлива без розвитку культури організації. Висока репутація та конкурентоздатність навчального закладу на ринку освітніх послуг безпосередньо залежить від рівня сформованості його корпоративної культури. Разом із тим, лише окремі вітчизняні освітні установи можуть похизуватися досягненнями у формуванні та ефективному управлінні корпоративною культурою. Проблема формування та розвитку корпоративної культури навчальних закладів тривалий час залишалася поза увагою і сьогодні ще перебуває на периферії дослідницької практики. Тому тема дослідження теоретичних та рекомендаційних основ формування та розвитку корпоративної культури як складової системи індивідуально-професійного розвитку педагогічного колективу вітчизняного навчального закладу є надзвичайно актуальною та потребує подальшого вивчення.

Проблеми систематизації теоретичних засад формування та розвитку корпоративної культури як складової системи індивідуально-професійного розвитку педагогічного колективу вітчизняного навчального закладу відображені

в роботах таких авторів: М.Г. Артеменко, В.С. Болгаріна, Т.М. Колесник, І.М. Ломачинська, В.В. Шаполова та ін.

Мета наукової статті: ідентифікація засобів формування та розвитку корпоративної культури як складової системи індивідуально-професійного розвитку педагогічного колективу вітчизняного навчального закладу.

Формування корпоративної культури залишається важливим складником структурного реформування, що зумовлює актуалізацію наукових досліджень різнопланового соціально-економічного змісту. Питання полягає у досягненні соціально-економічної ефективності корпоративного управління за умов одночасної реалізації цілей підвищення ефективності функціонування корпорації та забезпечення балансу інтересів персоналу організації. Як показав аналіз, досягнення цих двох цілей є необхідним з точки зору забезпечення економічного зростання, створення і підтримки конкурентного середовища, максимізації прибутковості інвестиційного процесу, підвищення продуктивності праці та ефективності виробництва. Проблема оцінки ефективності культури управління об'єктивно ускладнюється наявністю різноорієнтованих ціннісних пріоритетів учасників корпоративних відносин, які зацікавлені у досягненні успіху в діяльності навчального закладу, тоді як шляхи й методи його забезпечення можуть значно відрізнятися. Саме тому адекватне оцінювання рівня корпоративної культури дає змогу визначити можливість створення балансу інтересів зацікавлених сторін [1, с. 93].

На сучасному етапі розвитку економіки є досить відомим той факт, що майже кожна успішна організація має свою корпоративну культуру, — сукупність найважливіших положень діяльності організації, зумовлених місією та стратегією розвитку, що знаходять своє відображення в соціальних нормах і цінностях більшості працівників. Така культура дозволяє вирізняти організацію, створює атмосферу ідентифікованості для її членів, зміцнює соціальну стабільність та є контролюючим механізмом, який направляє і формує відносини та поведінку працівників [2, с. 179].

Сутність корпоративної культури — це специфічна форма існування взаємозалежної системи, яка включає в себе ієрархію цінностей, що домінують серед співробітників організації та сукупність способів їх реалізації, які переважають в ній на певному етапі розвитку [3, с. 53].

Виділяють такі джерела формування корпоративної культури:

- система особистих цінностей та індивідуально-своєрідних способів їх реалізації;
- способи, форми та структура організації, що втілює певні цінності, в тому числі й особисті цінності директорів організацій;
- уявлення про оптимальну та припустиму модель поведінки співробітника в колективі, що відображає систему внутрішньогрупових цінностей, що склалися [4, с. 29].

Загальний механізм формування корпоративної культури у навчальних закладах можна представити у вигляді схеми (рис. 1).

Роль корпоративної культури як складової системи індивідуально-професійного розвитку педагогічного колективу вітчизняного навчального закладу у вітчизняному соціумі стрімко підвищується. Пропонуємо розглядати корпоративну культуру як сукупність методів, принципів, способів, засобів і організаційних форм управління діловими відносинами, що виникають на стику різних культур, що включає: створення толерантного взаємодії і комунікацій, умов плідної праці та успішного бізнесу на перетині різних ділових культур; регулювання міжкультурних конфліктів в бізнес-середовищі; розвиток кроскультурної компетенції менеджерів та персоналу.

Рис. 1. Механізм формування корпоративної культури у навчальних закладах [6, с. 161]

Кроскультурний менеджмент є напрямком загальної теорії менеджменту і націлений на вивчення особливостей ділових культур та їх впливу на процес управління. В межах цього напрямку оцінюється вплив національно-культурного фактора на систему менеджменту, формуються уявлення і вивчаються закономірності взаємодії представників різних культур в процесі навчального процесу [5, с. 7].

Сучасна стратегія розвитку освіти та науки в Україні повинна враховувати новітні глобалізаційні тенденції в науково-освітньому середовищі та базуватися на реальних показниках конкурентних переваг закладів освіти України перед іншими країнами. У зв'язку з цим, безсумнівно, необхідно звернути увагу на рівень функціонування освітнього середовища зарубіжних країн, зокрема на державне управління розвитком системи освіти і науки та напрямки адаптації позитивного досвіду в Україні.

Сучасне суспільство стоїть на порозі нової ери — ери нанотехнологій. Розвинені країни світу, що представляють п'ятий технологічний уклад, компонентами якого є комп'ютери, інтернет, телекомунікації, електроніка, вже сьогодні активно ведуть пошуки проривних інновацій, які сприятимуть прискореному руху до нового — шостого технологічного укладу, зорієнтованого на біотехнології, нанотехнології, проектування живого, вкладення в людину, нове природовикористання, робототехніку, нову медицину, високі гуманітарні технології, проектування майбутнього й управління ним, технології збору й знищення соціальних суб'єктів [7, с. 219].

У межах субіндексу «людський капітал та дослідження» оцінюється освіта, яка залишається рушійною силою ефективної реалізації людського потенціалу. Це пояснюється доступністю вищої освіти, наявністю великої кількості вишів та зростаючою чисельністю випускників. Інша справа, що у рейтингу не оцінюються компетенції випускників та якість освітніх послуг.

Проаналізуємо досвід функціонування механізмів управління інноваційним розвитком освіти та науки у провідних країнах світу: США та Німеччини. Головними пріоритетами національної політики Сполучених Штатів Америки є наука, освіта та інновації. Завдяки цьому Америка змогла забезпечити собі цілковите лідерство на міжнародній арені в науково-технічному й економічному розвитку. Ми поділяємо думку авторів відносно того, що США володіють конкурентними перевагами серед провідних країн світу в науці та освіті. Адже саме США мають такі переваги:

- 1) найбільш розвинена освітня система у світі, яка гнучко реагує на потреби суспільства й виробництва;
- 2) добре розвинена наукова інфраструктура, незаперечне лідерство в світі щодо ключових напрямів фундаментальної та прикладної науки;
- 3) фінансова система, яка дає доступ до венчурного капіталу для забезпечення процесу технологічних нововведень в економіку;
- 4) державна політика в сфері науки, техніки і освіти, яка забезпечує вироблення пріоритетів розвитку та орієнтація на державне фінансування сфери освіти та науки;
- 5) ефективна практика і довготривалі традиції співробітництва держави і приватного сектора в сфері освіти та науки [8, с. 214].

Дослідження європейських систем освіти дозволяє визначити специфічні особливості, притаманні окремим національним системам. Наприклад, англійській системі освіти властива ринкова спрямованість, німецькій — федералізм, а французькій — збереження традицій та культурної

самоідентичності. Напрями адаптації зарубіжного досвіду в механізмах державного управління інноваційним розвитком освіти та науки представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Напрями адаптації зарубіжного досвіду в механізмах державного управління інноваційним розвитком освіти та науки в Україні (згруповано автором на основі [10, с. 45])

Елемент науково-освітньої сфери	Характеристика і приклад країн, де набув найбільшого використання	Застосування в Україні	Примітка (умови застосування)
1	2	3	4
1. Співпраця закладів освіти та науки з бізнесом, міжнародними концернами	Підвищує кар'єрні шанси випускників, сприяє збільшенню фінансування освіти та науки з боку господарюючих суб'єктів. Фінансування наукових досліджень — базова сфера розміщення коштів корпорацій; (США, Великобританія, Канада, Австралія, Чехія)	застосовується незначною мірою	Держава повинна стимулювати затребуваність результатів наукових досліджень бізнесом, наприклад, стимулювати економічними методами впровадження енерго- і ресурсозберігаючих технологій у виробництво
3. Кооперування коледжів і університетів з промисловими фірмами, банками, компаніями	Реалізація спільних проєктів, виконання ВНЗ комерційних проєктів в інтересах бізнесу; (США)	не застосовується	Створення венчурних фірм, технопарків, наукових парків; досвід може бути корисним для підвищення ефективності проходження практики студентами
5. Використання різноманітних інструментів фінансування ВНЗ — освітніх ваучерів, субсидій, грантів, стипендій	Переорієнтація від асигнувань ВНЗ строго за бюджетними статтями (зарплата, обладнання тощо) на розподіл разових цільових субсидій, покликаних укріпити фінансову автономію ВНЗ	механізми опосередкованого фінансування практично невідпрацьовані	Потребує вивчення зарубіжного досвіду і можливостей його адаптації до вітчизняних умов для розширення доступу до навчання
7. Розвиток корпоративних форм навчання; навчання за типом «сендвіч»	Одночасне навчання і робота на виробництві; чергування навчання з роботою на профільному підприємстві. При цьому ВНЗ активно залучають студентів до науководослідних робіт з тематики приймаючих їх підприємств; (США, Канада, Австрія,	не використовується	Може застосовуватись у приватних ВНЗ; у деяких випадках може розглядатись як альтернатива заочній формі навчання, яка довела свою низьку ефективність

	Великобританія, Нідерланди, Австралія, Швейцарія)		
8. Дослідницькі університети	Найбільш значимі і престижні університети, які мають значний обсяг державної підтримки, незалежно від форми власності. Більшість з них володіють акціями приватних компаній, які створюються за їх участі для комерціалізації наукових досліджень, організації за конкретними замовленнями приватного бізнесу вузькоспеціалізованих прикладних досліджень; (США, Європа)	здійснюється як експеримент на базі провідних університетів	Прийнята Державна програма створення університетів дослідницького типу на засадах експерименту для підготовки висококваліфікованих фахівців та виконання конкурентоспроможних наукових розробок
9. Благодійництво, діяльність філантропів, поширена практика дарунків закладам освіти	Держава заохочує практику фінансування вищої освіти багатими людьми, стимулює законодавством (податкові пільги) і створенням атмосфери суспільної поваги; (США)	не набуло поширення	Умова — підняття престижу вищої освіти, авторитету і довіри до ВНЗ, ліквідація дисбалансу між ринком освітніх послуг і ринком праці; державі слід стимулювати благодійників непрямыми методами

Так, першим кроком для України у напрямі адаптації зарубіжного досвіду функціонування механізмів державного управління інноваційним розвитком освіти та науки має бути розробка тактичного плану на 3 роки (до 2021), ключовими орієнтирами якого мають бути: зростання витрат на дослідження і розробки до 1,5% ВВП; формуванні національної інноваційної системи; створення високотехнологічних зон; стимулювання розвитку університетів світового класу. Другий крок передбачає розробку середньострокової стратегії до 2025 року: збільшення витрат на дослідження і розробки до 2,5% ВВП; інтеграція національної інноваційної системи у глобальну; формування та розвиток галузевих національних інноваційних систем у всіх секторах економіки та високотехнологічних кластерів [11, с. 225]. Третім кроком є довгострокова стратегія інноваційного розвитку до 2030 року, в основі якої зростання витрат на дослідження і розробки до 3,5% ВВП; стимулювання розвитку локальних науково-освітніх інноваційних центрів та кластерів світового рівня [9, с. 98].

Аналізуючи досвід зарубіжних країн щодо реалізації механізмів державного управління інноваційним розвитком освіти та науки, відмічено, що цінним досвідом з точки зору наявних можливостей застосування його кращих зразків в

Україні є механізм співучасті у науково-освітній сфері органів державної влади з громадськістю та процеси демократизації управління, декларації автономії і самовизначення навчальних закладів, деполітизація та деідеологізація навчального процесу [12, с. 103]. Аргументовано доцільність удосконалення: процесу зміщення функцій державних органів управління у напрямі формування політики та стратегії інноваційного розвитку освіти та науки, координації ресурсів та зусиль, які необхідні для нормальної діяльності науково-освітньої сфери; зв'язків між навчальним процесом і науковими дослідженнями; напрямів диверсифікації інструментів фінансування освіти та науки; питань оптимального поєднання централізованої та децентралізованої форми управління.

Отже, в основу управління формуванням корпоративної культури сучасних навчальних закладів потрібно закласти базові передумови, які полягають в самому трактуванні сутності корпоративної культури. В ході дослідження корпоративна культура розглядається як інтелектуальний актив, яким володіє організація, і який здатний зумовити виникнення його унікальних конкурентних переваг та брати участь у створенні його ринкової вартості. Такий розгляд корпоративної культури вимагає і певних специфічних підходів до питань її формування. Також головною передумовою, яка лежить в основі системи внутрішньо-організаційного управління корпоративною культурою, повинно стати розуміння корпоративної культури в контексті актуальної на сьогоднішній день концепції організації.

Література

1. Артеменко М.Г. Корпоративна культура: мотиви управлінської діяльності / М.Г. Артеменко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. — № 917. Серія: Філософія. Філософські перипетії. — 2010. — С. 91—99.
2. Башук Т.О. Доцільність формування корпоративної культури на підприємстві / Т.О. Башук, А.М. Жолудева // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2011. — № 2. — С. 179—184.
3. Болгаріна В.С. Реалізація культурологічного підходу до управління навчально-виховним процесом / В.С. Болгаріна // Болгаріна В.С. Культурологічний підхід до управління школою. — Х. : Основа, 2006. — Б-ка журн. «Управління школою»; Вип. 5 (41). — С. 51—82.
4. Галицька М.М. «Культура» та «Освіта»: взаємозумовленість понять / М.М. Галицька // Педагогічний процес: теорія і практика. — 2013. — Вип. 4. — С. 28—33.
5. Карамушка Л.М. Сутність, природа та структура організаційної культури: актуальні ракурси дослідження / Л.М. Карамушка // Психологічні особливості розвитку організаційної культури в системі державної служби, освіти, промисловості та бізнесу : тези IX Міжнародної конференції з організаційної та економічної психології (30—31 травня 2013 року, м. Київ) / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. — К. ; Алчевськ : ДонДТУ, 2013. — С. 6—9.
6. Ковальчук О.С. Теоретичний аналіз феномену культура освіти / О.С. Ковальчук // Актуальні проблеми психології: зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [ред. кол.: С.Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. — К.: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2014. — Т. I: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. — К.: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2014. — Вип. 41. — 216 с.

7. Колесник Т.М. Механізм формування корпоративної культури в системі управління промисловим підприємством / Т.М. Колесник // Економічний простір. — 2015. — № 96. — С. 218–226.
8. Формування корпоративної культури вищих навчальних закладів України / В.П. Кубко // Культура народів Причорномор'я. — 2014. — № 267. — С. 213–216.
9. Ломачинська І.М. Основи корпоративної культури: Навч. посіб. / І.М. Ломачинська, О.Д. Рихліцька, Н.В. Барна. — К.: Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна», 2011. — 280 с.
10. Пермінова Г.В. Моделі корпоративної соціальної відповідальності: зарубіжний та вітчизняний досвід / Г.В. Пермінова // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. — 2012. — Т. 17. Вип. 1. — С. 41–47.
11. Свистун В.І. Організаційна культура педагогічного колективу професійно-технічного навчального закладу як педагогічна проблема / В.І. Свистун, Т.П. Поліщук // Проблеми освіти. — Вінниця-К., 2015. — № 82. — С. 224–230.
12. Шаполова В. В. Роль корпоративної культури у підвищенні якості підготовки студентів-менеджерів вищого технічного навчального закладу / В. В. Шаполова // Теорія і практика управління соціальними системами. — 2011. — № 4. — С. 101–106.

Л.А. Богданенко,

Теоретические и рекомендательные основы формирования и развития корпоративной культуры как составляющей системы личностно-профессионального развития педагогического коллектива отечественного учебного заведения.

Аннотация. В научной статье исследована сущность корпоративной культуры отечественного учебного заведения. Обоснованно особенности формирования и развития корпоративной культуры как составляющей системы личностно-профессионального развития педагогического коллектива отечественного учебного заведения. Выявлены ключевые направления развития корпоративной культуры отечественного учебного заведения.

Ключевые слова: корпоративная культура, учебное заведение, индивидуально-профессиональное развитие, педагогический коллектив.

L.A. Bogdanenko,

Theoretical and recommendatory foundations of the formation and development of corporate culture as a component of the system of personal and professional development of the teaching staff of a national educational institution.

Summary. The scientific article explores the essence of the corporate culture of a domestic educational institution. The features of the formation and development of corporate culture as a component of the system of personal and professional development of the teaching staff of a domestic educational institution are substantiated. The key directions of development of the corporate culture of the domestic educational institution are identified.

Keywords: corporate culture, educational institution, individual and professional development, teaching staff.

О.І. Браткова,
викладач кафедри англійської мови факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка

ІННОВАЦІЙНІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Прекрасна справа — уміти в усіх випадках володіти словом.
Джованні Боккаччо*

Мова — це унікальне явище життя і професійної діяльності людини. Вона чітко визначає її національний характер, інтелектуальні і естетичні інтереси; виявляє ділові якості; свідчить про загальний розвиток особистості. Великий вчений Іван Огієнко пише: «Мова — це форма нашого життя, життя культурного й національного, це форма нашого організування» [1, с. 5].

Мова — суспільне явище, найважливіший засіб організації людських стосунків. За її допомогою люди досягають розуміння, обмінюються думками, здобувають знання, передають їх нащадкам, дістають можливість налагодити спільну діяльність в усіх галузях людської практики [2, с. 69].

Спілкування є важливою духовною потребою особистості як суспільної істоти. Потреба людини у спілкуванні зумовлена суспільним способом її буття та необхідністю взаємодії у процесі діяльності. Будь-яка спільна діяльність, і в першу чергу трудова, не може здійснюватись успішно, якщо між тими, хто її виконує, не будуть налагоджені відповідні контакти та взаєморозуміння. Спілкування — явище глибоко соціальне. Соціальна природа спілкування виражається в тому, що воно завжди відбувається в середовищі людей, де суб'єкти спілкування завжди постають як носії соціального досвіду. Соціальний досвід спілкування виявляється у змісті інформації, що є його предметом (знання, відомості, способи діяльності), у засобах (мовна та немовна комунікація при спілкуванні), у суспільно вироблених у процесі історичного розвитку різновидах спілкування. За змістом спілкування охоплює всі царини людського буття та діяльності, об'єктивні та суб'єктивні їх прояви. Спілкування між людьми відбувається при передаванні знань, досвіду, коли формуються різні вміння та навички, погоджуються та координуються спільні дії тощо. Отже, спілкування — це різноманітні контакти між людьми, зумовлені потребами спільної діяльності [2, с. 77]. Відповідно професійне спілкування юриста відбувається в межах його фахового поля, а саме, юридичної діяльності.

Розв'язання питання засвоєння, поширення та впровадження інновацій у системі освіти потребує розгляду спеціального науково обґрунтованого напрямку, педагогічної інноватики, який інтегрує в собі теоретичні й практичні засади інноваційних процесів в освітянській сфері. Дослідження історичного аспекту впровадження інновацій у систему освіти дає змогу зробити висновок, що цей напрям інтегрує в собі різноманітні підходи до здійснення нововведень в освіті, основою яких є філософські, психологічні, психосоціальні, педагогічні розробки та

нові досягнення у сфері інформатики. Крім того, мають вплив також сучасні напрями, які створюють в результаті поєднання кількох існуючих, наприклад педагогічна психологія, педагогічна соціологія, педагогічна інформатика [3, с. 180].

Методи, за допомогою котрих досліджуються закономірності будь-якої науки, визначають її розвиток і ступінь вірогідності одержуваних результатів. Історія психології багата на приклади пошуку методів досліджень, які нерідко відзначалися вузькістю і суб'єктивністю. Застосування методу діалектики в психологічних дослідженнях дало змогу пояснити процеси і явища людської психіки з позицій теорії пізнання.

До окремо наукових методів юридичної психології належать: спостереження, бесіда, анкетування, тестування, інтерв'ювання, природний і лабораторний експерименти, біографічний метод, метод незалежних характеристик тощо [4, с. 18].

При оцінюванні різних видів соціальних відносин (політичних, міжособистісних та ін.) і спілкування в юридичній практиці застосовуються: методики й оцінки власне відносин; діагностичні методики й оцінки властивостей людини, які впливають на соціальний обмін, стосунки, взаємозв'язки; методики, які діагностують різні види спілкування; методики, які через спілкування діагностують соціально-психологічні характеристики особистості чи групи. Так, для вивчення емоційно-психологічних стосунків у малій групі застосовується соціометрія Дж. Морено. Процедура цього методу спрямована на опитування кожного учасника малої групи з метою встановлення можливості його участі в певному виді спільної діяльності чи ситуації спілкування. Діагностика міжособистісних стосунків здійснюється за допомогою методики Т. Лірі. Для уявлення основних соціальних орієнтацій Лірі розробив умовну схему у вигляді кола, який поділений на сектори. У цьому колі по горизонталі й вертикалі означені чотири орієнтації: домінування — підкорення, дружелюбність — ворожість. Ці сектори, своєю чергою, поділені на вісім орієнтацій — більш часткових. Для ще більш детального опису коло ділять на шістнадцять секторів.

Для вимірювання міжособистісних стосунків застосовується також модифікований (модифікація А. Рукавишникова) варіант «Опитувальника міжособистісних стосунків» В. Шутца. Ця методика пояснює міжособистісну поведінку індивіда на основі трьох потреб — приєднання (бажання бути залученим до товариства, виокремленим серед інших), контролю (бажання контролювати інших, бути чи не бути контрольованим) і відкритості (потреба в побудові близьких емоційних стосунків з іншими людьми), дозволяє оцінити характерні для людини міжособистісні стосунки: домінування — підкорення, зацікавленість — незацікавленість, близькість — відчуженість. Опитувальник складається із 54 тверджень, які описують ситуації соціальної взаємодії (додаток 9).

Досліджуючи спілкування, спеціалісти ставлять перед собою різні цілі: вивчити спілкування як таке, з'ясувати природу спілкування, його місце в життєдіяльності людини, через нього продіагностувати особистість чи групу. Так, методика «Q-сортування: діагностика основних тенденцій поведінки у реальній

групі» (автор В. Стефансон) дозволяє визначити місце основних тенденцій спілкування людини в реальній групі: комунікабельність, некомунікабельність, залежність, незалежність, прийняття «боротьби», «неприйняття боротьби», кожна з яких має внутрішню і зовнішню характеристику. Тобто вони можуть бути істинними чи своєрідною «маскою». Так, тенденція до залежності визначається як внутрішнє прагнення людини до прийняття групових стандартів і цінностей. Тенденція до комунікабельності свідчить про контактність, бажання утворити емоційні зв'язки як у своїй групі, так і за її межами. Тенденція до «боротьби» означає активне прагнення людини брати участь у житті групи, досягати більш високого статусу в системі міжособистісних відносин. Тенденції до незалежності, некомунікабельності й уникання «боротьби», навпаки, свідчать про схильність уникати взаємодії, зберігати нейтралітет у конфліктних ситуаціях (додаток 10).

Щоб дослідити таке соціально-психологічне явище, яким є спілкування, практичні спеціалісти мають бути наділені соціально-психологічною компетентністю, тобто знати природу спілкування, що дозволяє їм діагностувати й особистість, і групи. Зокрема, знання про особливості поведінки особистості сприяють вивченню й особистості, і труднощів, які можуть виникнути в процесі спілкування та взаємодії. Дослідження труднощів спілкування дозволяє, у свою чергу, виявити види стосунків у суб'єктів спілкування: маніпулятивні, довірливі, агресивні, ворожі, доброзичливі тощо. У цьому зв'язку достатньо популярний опитувальник «Соціально-психологічні характеристики суб'єкта спілкування», розроблений В. Лабунською. Завдання полягає в тому, щоб оцінити, наскільки та чи інша особливість поведінки партнера утруднює спілкування з ним (для прикладу, такі характеристики партнера, як голосне мовлення, бажання більше говорити, ніж слухати, невиразна жестикуляція, приємна зовнішність, тривалі паузи при розмові тощо). Порівнюючи зміст і об'єм уявлень про важкого партнера у відповідності з різними рольовими позиціями, виявляються стійкі, типові психологічні труднощі спілкування і відповідно уявлення про суб'єкта утрудненого спілкування, а також варіативні, які з'являються у зв'язку зі зміною рольової позиції партнера (додаток 11) [5, с. 347].

Література

1. Кацавець Р.С. Культура мови у професійному спілкуванні юристів: Навч. Посібник. — К.: Алерта, 2007. — 137 с.
2. Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія: Навч. посібник. — К.: МАУП, 2000. — 256 с.
3. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В. Семенова [та ін.]; за ред. З.Н. Курлянд. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2007. — 495 с.
4. Коновалова В.О., Шепітько В.Ю. Юридична психологія: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — Х.: Право, 2008. — 240 с.
5. Орбан-Лембрик Л.Е., Кошинець В.В. Юридична психологія: Навчальний посібник. — Чернівці: Книги — ХХІ, 2007. — 448 с.

Е.А. Власенко,

старший викладач кафедри інструментального виконавства та музичного мистецтва естради
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

В інструментально-виконавській підготовці піаністів (від початкових ланок музичної освіти до вищих навчальних закладів) поширеним залишається формальне проходження навчально-виконавського репертуару, недостатня увага приділяється розвитку уяви, самостійності мислення, активізації потенційних творчих можливостей кожного суб'єкта навчання, забезпечення його готовності до участі у культурно-мистецькому житті суспільства.

У змісті мистецької освіти яскраво відображене поєднання емоційного та раціонального, суб'єктивного та об'єктивного, підсвідомого та усвідомленого. Це відображається у співвідношенні характерних для освіти бінарних пріоритетів: взаємозв'язку емоційного та розумового розвитку; суб'єктивного осягнення художнього змісту мистецького твору та об'єктивного засвоєння необхідної мистецької інформації; усвідомлення художнього образу (ейдетики) мистецького твору на підсвідомому рівні завдяки інсайту ("осяянню"); задоволення духовних потреб на відміну від прагматичного споживання мистецтва [2, с. 29].

В системі інструментально-виконавської підготовки майбутнього музиканта-педагога науковці виділяють три основних пласти: 1) опанування інструментом, розвиток виконавської майстерності, оволодіння знаннями з суміжних дисциплін, які необхідні для виховання виконавської культури (теорія музики, гармонія, музична література, музична культура, тощо); 2) опанування методики навчання гри на інструменті та теорії педагогіки; 3) оволодіння педагогічною технікою — сукупність умінь та навичок, які забезпечують оптимальну поведінку вчителя.

Складність вирішення даної проблеми полягає в тому, що практична фахова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва є поліфункціональною і професійні якості студентів передбачають наявність цілого комплексу загальнопедагогічних, психологічних, музично-естетичних знань та сформованість різноманітних музично-виконавських умінь (інструментальних, хормейстерських, вокальних тощо).

Теоретичний контент названої проблеми знаходиться у науковому доробку вітчизняних та зарубіжних науковців О. Алексєєва, А. Бірмак, Л. Бочкарьова, О. Готсдинера, Г. Когана, Г. Нейгауза, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької та інших.

Теоретичне осмислення визначеної проблеми дозволило конкретизувати сутність поняття «інструментально-виконавська підготовка» та визначити його як багатокомпонентний, цілісний процес, спрямований на оволодіння певною системою музично-теоретичних знань та практично-виконавських навичок, формування художньо-естетичного досвіду і виконавської культури, що

забезпечує всебічний розвиток індивідуальних якостей та музичних здібностей кожного суб'єкта навчання, можливість його самореалізації у музично-виконавській творчості.

Враховуючи зміст та основні завдання музичної освіти, структура інструментально-виконавської підготовки студентів педагогічно-мистецьких спеціальностей розглядається нами як сукупність чотирьох взаємопов'язаних компонентів, а саме:

а) пізнавально-комунікативного — що відображає змістову наповненість музично-освітнього процесу, дозволяє виявити міцність, системність, усвідомленість історико-теоретичних знань, здатність до їх практичного застосування, а також характеризує сформованість особистого досвіду художнього спілкування з музичним мистецтвом у єдності розуміння образного змісту та конструктивно-логічної побудови його творів;

б) емоційно-ціннісного — який характеризує здатність до емоційно-естетичного переживання в процесі пізнання, сприйняття та виконання творів музичного мистецтва, готовність до самопізнання власних художньо-естетичних вражень, відображає розвиненість музично-естетичної свідомості та можливість адекватної ціннісної оцінки результатів виконавської діяльності;

в) мотиваційно-вольового — що дозволяє виявити розвиток мотиваційної сфери особистості у всій багатоманітності її установок, цілей, інтересів та потреб, розкриває ставлення до музично-виконавської діяльності, характеризує цілеспрямованість зусиль у долатті труднощів під час розучування музичних творів, прагнення до самореалізації у процесі виконавської творчості;

г) практично-регулятивного — який відображає готовність студентів до включення в активні форми музичної діяльності, усвідомлення своєї участі в них, можливість практичного використання знань, умінь та навичок у самостійній роботі, уміння обирати доцільні ігрові прийоми для вирішення художньо-творчих завдань, контролювати та коригувати власну виконавську поведінку.

Дослідження практики виконавської підготовки студентів доводить, що активізація емоційного переживання музики у студентів є невід'ємною частиною фахового викладання в галузі музично-виконавських дисциплін, проте, переважно, навчальний процес у цьому сегменті набуває стихійного характеру. Відсутність засобів цілеспрямованого впливу на емоційно-асоціативну сферу студентів гальмує процес досягнення професійної виконавської майстерності [1, с. 90].

Спрямованість виконавської діяльності залежить від готовності виконавця до художнього втілення твору. Об'єктом втілення виступає художній образ, зафіксований в нотному тексті, а сутнісною силою виконавця є його емоційна потреба. Створення емоційно-психологічної установки на виконання, тобто “настроювання” студентів на здійснення виконавської діяльності, за допомогою якої найбільше впливають емоційні потреби сприяє художності інтерпретування музичних творів. Установка створює базу для сприйняття та осмислення ідей та почуттів, закладених в творах, акумулює в собі життєвий, слуховий, зоровий досвід, який актуалізується в процесі виконання музичного матеріалу.

Проаналізувавши вказане вище, ми вважаємо, що інструментально-виконавська підготовка: а) передбачає обов'язково взаємодію студента з музичним твором, який специфічно пов'язує виконавця через реальне, тобто нотний текст з позареальним, що передається через своєрідність втілення змісту, закодованого у вигляді нотних символів в світі авторського задуму; б) актуалізує функції суб'єкта (виконавця) в процесі його взаємодії з об'єктом (музичний твір) та передбачає спілкування виконавця з музичними творами та композиторами різних епох, з метою розкриття художньої змістовності творів; в) успішність інструментально-виконавської підготовки потребує обов'язкового проникнення студента до глибинного змісту музичного твору, що відображається у своєрідності інтерпретації — втілення змісту, закодованого у вигляді нотних символів в світі авторського задуму.

Кінцевим результатом професіоналізації емоційної сфери майбутніх учителів музичного мистецтва є створення особистісного емоційного фонду, тобто індивідуально відібраного запасу музично-естетичних вражень, емоцій, асоціацій, образів, що накопичується у особистому досвіді кожного студента під впливом соціокультурного середовища та використовується у процесі музично-виконавської діяльності. Тут ми спостерігаємо “злиття” елективного (запас емоційних можливостей) та асоціативного (запас образних уявлень) фондів, що притаманні кожній людині. Відмінністю емоційного фонду у нашому дослідженні є його професійне спрямування, оскільки музиканту, що постійно має справу з вираженням і передачею емоцій, необхідно знати природу виникнення емоційних станів з тим, аби краще втілювати їх в своїй творчості. Це підтверджується науковим доробком Б. Бермана, Й. Гофмана, Е. Лібермана Г. Нейгауза та інших педагогів-музикантів. Зокрема у творах Б. Бермана акцентується увага на тому, що музикант повинен володіти вмінням викликати у себе “потрібні емоції та образи у потрібний час, і на потрібний час” [3, с. 89].

Формування емоційного фонду, на нашу думку, відбувається поетапно за наступною схемою: слухання чи виконання музичного твору; розбір емоційних вражень, які виникають під час слухання чи гри даної музики; вживання в емоційний настрій твору; слухання іншого подібного за емоційним настроєм музичного твору; розбір емоційних вражень другого твору та знаходження подібностей та відмінностей; використання емоційних вражень від попередньо набутого досвіду музичного та життєвого.

Підсумовуючи вказане вище, ми стверджуємо, що професіоналізація розвитку емоційної сфери майбутніх педагогів-музикантів відбувається невіддільно від музично-виконавського становлення фахівців, відображає своє спрямування у формі емоційно-асоціативного фонду, сприяє гармонізації особистісно-професійного простору майбутнього педагога-музиканта та має основоположне значення у формуванні професійно-виконавської компетентності.

Література

1. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. (Теорія і методика, викладання мистецьких дисциплін): [навчальний посібник] / Падалка Галина Микитівна. — Київ: Освіта України, 2008. — 138 с.
2. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: [Навч. посібник] / О.П. Рудницька — Тернопіль: Навчальна книга. — Богдан, 2005. — 357 с.
3. Berman B. Notes from the Pianist's Bench. — Yale: Hilles Publication Funds of Yale University, 2000. — 223 p.

О.І. Давидова,

викладач кафедри української і російської мови
Донецького національного медичного університету, м. Лиман, Донецька обл.

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ ЕМПАТІЇ У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Глобальні соціальні зміни, що переживає сучасне суспільство призводить до індивідуалізації, атомізації суспільства, коли основними цінностями людини стають егоїзм, замкненість, байдужість, емоційна холодність. Це компенсується раціональністю, практичністю, навіть прагматичністю, що начебто є необхідним для виживання як конкретної людини, так і соціальних організмів.

І ось саме в такі періоди відбуваються своєрідні соціальні флуктуації як волонтерство, що не є закономірним. Воно скоріше є аномальним. «Волонтерство, або волонтерська діяльність (від фр. *volontaire* (доброволець) → лат. *voluntarius* → лат. *voluntas* (вільне волевиявлення) → лат. *volō* (бажання, намір)) — добровільна безкорислива суспільно корисна діяльність. Може здійснюватись і окремими людьми, і організаціями» [1, с. 1].

Волонтерство — явище, що вмотивоване безкорисливими, альтруїстичними думками і діяльністю. Результатом цієї діяльності є згуртування, або те що називається явищем соціального. «Соціальне (лат. *socialis* — товариський, громадський) — це сукупність певних рис та особливостей суспільних відносин, інтегрована індивідами чи спільнотами у процесі спільної діяльності в конкретних умовах, яка виявляється в їхніх стосунках, ставленні до свого місця в суспільстві, соціальних явищ і процесів, одна з основних категорій соціології та соціальної філософії. Соціальне проявляється скрізь, де дія однієї людини зіставляється з дією іншої. Вперше вона була введена до наукового обігу К. Марксом для позначення характеристики однієї із сторін суспільного життя» [3, с. 1].

Цікаво, що це явище народжується поколінням молодих людей — як правило студентів. Волонтерство серед студентської молоді отримало особливий поштовх в Україні з періоду Помаранчевої революції. Саме студенти були тією силою, що хотіла нових змін, нових реформ, нових можливостей для своєї країни.

Оновлення соціального життя народжує здатність до співпереживання — або емпатії. Згідно теорії Роджерса, емпатія — це здатність людини сприймати світ

іншої, зі збереженням усіх емоційних і смислових відтінків. Людина відчуває весь спектр емоцій — радість, біль так, як його відчуває інша людина [4, с. 4].

Емпатійність виявляється у: терпимості до вираження емоцій іншими людьми; намаганні зрозуміти внутрішній світ співрозмовника; готовності адаптувати своє сприймання конкретної ситуації до сприймання її іншою людиною для кращого розуміння того, що з нею відбувається. Відсутність емпатії або її низький рівень свідчать про байдужість людини, її емоційну черствість [3, с. 1].

З одного боку емпатія є вродженою людською якістю. Але волонтерство здатне виробити набуті якості. І це досить яскраво виявляється в студентських колах медичних навчальних закладів. Студенти медичних вузів своєю спеціалізацією направлені на допомогу іншим людям.

Тим не менше, часто можна почути, що сучасні лікарі проявляють байдужість і корисливість до пацієнтів. І це завжди викликає подив, тому що лікар за визначенням здається не може бути байдужим. Така суперечність звичайно має комплекс причин. Тим не менше, в навчальному процесі виховання майбутніх медиків існує проблема збереження людських якостей на фоні розвитку професійних здібностей.

Якщо лікар не має особистого бажання бути поряд з тими, хто страждає, то його професійні якості можуть призвести до негативних медичних наслідків. І, навпаки, просте відвідування онкохворих дітей студентами медичного навчального закладу допомагає відчути потреби маленької дитини у стані хвороби. Світ такої дитини зовсім відрізняється від світу здорової дитини. Студенти відчувають різку зміну настрою. Після відвідування такої лікарні, майбутні лікарі деякий час перебувають у стресовому стані, такому ж, як і пацієнти. Такого роду емпатія стає мотивом формування лікарської професії.

Певний досвід формування емпатії можна побачити після відвідування студентами медичних закладів дітей із середовища соціально-незахищених сімей в період свят. Це зовсім інший досвід і нові емоції: сміх, радість, піднесений настрій. Після відвідування таких дітей, студенти відчувають неймовірне піднесення.

При цьому ж треба зазначити, що буди емпатійною людиною-волонтером досить складно. Треба відмовитись від своїх власних емоцій, своїх бажань, але, водночас, треба бути відповідальним, кмітливим і чуйним.

Тим не менше треба зазначити, що явище волонтерства не є розповсюдженим явищем в медичному середовищі. І тим більше не є предметом практичного застосування в медичній практиці. Але сучасні зміни, що переживає нове суспільство, вимагають застосувати волонтерських напрацювань у освітній сфері майбутніх медиків.

Література

1. Волонтерство [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE>. — Оглавлення з екрану.
2. Емпатія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BC%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F>. — Оглавлення з екрану.

3. Соціальне [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5>. — Оглавлення з екрану.
4. Rogers C.R. Empatic: an unappreciated way of being // The Counseling Psychologist. 1975. V. 5, № 2. — P. 2—10.

В.А. Досужий,

здобувач Льотної академії Національного авіаційного університету

науковий керівник: **О.І. Москаленко,**

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри іноземних мов

Льотної академії Національного авіаційного університету

ВИКОРИСТАННЯ DIS-ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОПЕРАТОРІВ БЕЗПІЛОТНИХ АВІАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Складні системи, що відносяться до ергатичних систем керування, являють собою комплекс взаємопов'язаних і взаємозалежних компонентів, в роботі яких бере участь оператор. Стрімкий науково-технологічний прогрес і широка автоматизація, що відбувається на основі застосування інформаційно-комунікативних технологій, призвели до суттєвих змін в характері діяльності операторів складних систем, одночасно суттєво збільшивши їх відповідальність за результати своєї діяльності. Діяльність оператора з управління швидкісним рухомих об'єктом — безпілотним літальним апаратом (БПЛА) — це складний акт, що включає процеси приймання і обробки інформації про стан керованого ним об'єкта і зовнішнього середовища, швидкого прийняття рішень про вплив на цей об'єкт та негайного їх виконання. Ця діяльність може ефективно здійснюватися в тому випадку, якщо оператор володіє необхідними професійними знаннями, навичками і вміннями.

У сучасних умовах, процес підготовки операторів складних систем, до яких відносяться і безпілотні авіаційні системи (БАС), все більш ускладнюється. Все частіше до процесу навчання операторів БАС залучаються сучасні інноваційні тренажери, для плідного використання яких, безумовно, необхідне застосування настільки ж інноваційних методів навчання. Проте, на сьогоднішній день, наявним є недостатній рівень підготовки фахівців з експлуатації складних систем, а також використання застарілих методик навчання, що негативно відображається на ефективності навчання, незважаючи на складність технологічного рівня використовуваного обладнання.

Для того, щоб інноваційні досягнення технологічного прогресу, втілені в новітніх системах управління БПЛА, змогли в повній мірі показати свій потенціал, їх оператори повинні оволодіти набагато більшим об'ємом знань і нових навичок та бути навчені набагато краще, ніж оператори минулих поколінь. Однак, традиційні методи навчання, спираючись переважно на поведінково-гуманістичні підходи, в недостатній мірі готують оператора до тих складнощів, з якими йому доведеться стикатися щодня [1]. Розробки останніх років, присвячені

новим підходам до навчання операторів складних систем, мають за мету досягнення якісно нового рівня в їх професійній підготовці та полягають у широкому впровадженні в процес навчання і тренування розподіленого інтерактивного моделювання (Distributed Interactive Simulation), або DIS-технології.

DIS-технологія, що була запропонована в якості нового підходу в підготовці особового складу Збройних сил США, виявилася ефективною і для професійної підготовки фахівців інших галузей. DIS середовища в загальному випадку є розподіленими неоднорідними середовищами зі складними топологіями мереж, безліччю різних комунікаційних протоколів передачі даних, що включають багатопроцесорні обчислювальні системи різних виробників [2]. Основним призначенням технології розподіленого інтерактивного моделювання є створення складних віртуальних світів, відповідно до реальних завдань конкретних тренувань, в яких об'єкти можуть взаємодіяти між собою та з оточуючим середовищем, що дозволяє організувати взаємодію великої кількості територіально віддалених різних об'єктів в реальному масштабі часу та забезпечує можливість спільного навчання операторів складних систем незалежно від їх територіального розташування [3].

DIS-технологія може успішно застосовуватися у всіх додатках, де необхідно забезпечити взаємодію об'єктів, що моделюються, за активної участі людини. До таких додатків можна віднести, зокрема, тренажери для навчання диспетчерів управління повітряним рухом, системи попередження зіткнень повітряних пілотованих і безпілотних суден на основі супутникового зв'язку, тренажери для навчання операторів БАС. Методологія створення і застосування DIS-технології дозволяє розглядати цей напрям як єдину інформаційно-технологічну базу для створення уніфікованих засобів навчання і тренажу та систему технічного забезпечення професійної підготовки операторів ергатичних систем управління різного призначення.

Література

1. Осипова В.А., Даныкина Г.Б. // Повышение эффективности обучения операторов технологических процессов на базе компьютерных тренажеров. Системы. Методы. Технологии. — 2011. — № 3 (11). — С. 106—114.
2. Хассан Мунир. Оптимизация сложных систем со стохастической структурой и организация компьютерных сетей для подготовки операторов управляемых объектов: дис. ... канд. тех. наук: 05.13.01, 05.13.13 / Пензенский гос. ун-т. Пенза, 2001. — 180 с.
3. Sauerborn G.C. The Distributed Interactive Simulation (DIS) Lethality Communication Server. Volume II: User and Programmer's Manual / G.C. Sauerborn. — Washington DC: Storming Media, 1999. — 182 с.

С.В. Ефремов,

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры иностранных языков
Национального фармацевтического университета, г. Харьков

РЕПРОДУКТИВНОЕ ОБУЧЕНИЕ – МЕТОД НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ

Репродуктивный метод обучения — это многократное воспроизведение уже полученных от педагога знаний и действий для получения результата. Преподаватель дает конкретное задание, а студент по определенному образцу выполняет его. Каждая задача и операция имеют определенный алгоритм действий. В основе приобретения знаний лежат лекции, которые аккумулируют авторитетные мнения. Именно они и формируют инструкцию, которой потом пользуются студенты. Это могут быть правила, законы, аксиомы, формулы и т.п. Продуктивный метод концентрируется на конкретной проблеме. Он предлагает студентам самостоятельный (произвольный) поиск ответов на вопросы.

Репродуктивная технология обучения строится на принципе, в котором в ходе лекции преподаватель опирается на факты и знания, которые студенты уже знают. Студенты составляют опорные конспекты, отображают в них графики, цифры, правила, ключевые слова, ассоциации, примеры — всё это помогает активизировать запоминание материала и применить свои наработки для решения заданий, данных учителем. Действие по образцу помогает укрепить полученные знания, и использовать их на практике [1].

Следует заметить, что репродуктивное обучение дает возможность студенту усвоить знания в готовом виде без раскрытия путей доказательства их истины и дает возможность усвоить и применить знания в похожих ситуациях [2].

Познавательная активность студента влияет на показатели использования репродуктивного обучения, а именно:

- сосредоточенность, концентрация внимания на изучаемом предмете;
- студент по собственной инициативе обращается к той или иной области знаний; стремится узнать больше, участвовать в дискуссии;
- положительные эмоциональные переживания при преодолении затруднений в деятельности;
- эмоциональные проявления (заинтересованные мимика, жесты).

Главной задачей преподавательского состава в высшем учебном заведении — разделить студентов на микрогруппы. Основаниями для формирования микрогрупп могут служить следующие факторы:

- 1) сочетание выявленных у студентов уровней владения иностранным языком;
- 2) лидерские и другие личностные качества студентов, темпераментам;
- 3) дружеские связи внутри группы студентов;
- 4) фактор «случайного выбора» партнера [3, с. 105].

Личностно-ориентированные технологии играют важную роль в развитии репродуктивного обучения, где они переносят приоритеты на личность обучаемо-

го и его познавательную деятельность, ставят в центр всей образовательной системы личность обучаемого, обеспечение комфорта, бесконфликтных условий её развития, реализацию её природных потенциалов, характеризуются гуманистической и психотерапевтической направленностью и имеют целью творческое развитие студента, формирование у него положительной «Я» — концепции.

Личностно-ориентированные технологии имеют следующие особенности:

- Продумывание преподавателем возможностей для самостоятельного проявления студента. Предоставления им возможности задавать вопросы, высказывать оригинальные идеи и гипотезы.
- Организация обмена мыслями, мнениями, оценками. Стимулирование студентов к дополнению и анализу ответов товарищей.
- Стремление к созданию ситуации успеха для каждого обучаемого.
- Побуждение студентов к поиску альтернативной информации при подготовке к уроку [4].

Репродуктивное обучение имеет свои достоинства:

1. позволяет в сжатые сроки дать знания основ наук и образцов способов деятельности;
2. обеспечивает прочность усвоения знаний и быстрое формирование умений и навыков;
3. предупреждает появление пробелов в знаниях;
4. коллективный характер усвоения знаний позволяет выявить типичные ошибки и ориентирует на их устранение.

Репродуктивное обучение имеет свои недостатки:

1. ориентировано больше на память, чем на мышление;
2. мало способствует развитию творчества, самостоятельности, активности;
3. в недостаточной степени учитываются индивидуальные особенности восприятия информации;
4. преобладает субъектно-объектный стиль отношений между преподавателем и студентом [2].

Таким образом, репродуктивное обучение дает возможность студенту усвоить знания в готовом виде без раскрытия путей доказательства их истины и дает возможность усвоить и применить знания в похожих ситуациях. Влияет на показатели использования репродуктивного обучения (сосредоточенность, концентрация внимания на изучаемом предмете); студент узнает больше, участвуя в дискуссии; студент испытывает положительные эмоциональные переживания при преодолении затруднений в деятельности; у студента возникают эмоциональные проявления (заинтересованные мимика, жесты). Репродуктивное обучение свои достоинства и недостатки которые присущи всем методам обучения (дает знания; обеспечивает усвоение знаний, умений, навыков; предупреждает появление пробелов в знаниях; выявляет и устраняет типичные ошибки); (ориентировано больше на память чем на мышление; мало способствует развитию творчества, самостоятельности, активности; в недостаточной степени учитываются индивидуальные особенности восприятия информации; преобладает субъектно-объектный стиль отношений между преподавателем и студентом).

Литература

1. Потапова Е. Репродуктивный метод обучения: технология и особенности [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://fb.ru/article/302281/reproduktivnyiy-metod-obucheniya-tehnologiya-i-osobennosti>.
2. Отечество.ru «Педагогика в таблицах» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.otechestvo.ru/pedagogika-v-tablicah/93552-tradicionnoe-obuchenie-sut-dostoinstva-i-nedostatki.html>
3. Осадчая О.В. Специфика работы в разноуровневой группе студентов неязыкового вуза. Известия ЮФУ. Технические науки. Тематический выпуск. Раздел II. Проблемы педагогики и методики обучения иностранным языкам. — Е.: 2010. — 254 с.
4. Бурбело И.А. «Обучение как один из видов личностно- ориентированной педагогической технологии». Негосударственное образовательное учреждение среднего профессионального образования. Владимирский техникум экономики и права Владкоопсоюза. — В.: 2009. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://refdb.ru/look/2325530.html>

О.Л. Клименко,

викладач психології, спеціаліст I категорії
Економічного коледжу Дніпровського державного технічного університету

О.А. Лавренко,

викладач біології, викладач-методист
Економічного коледжу Дніпровського державного технічного університету

ТРЕНІНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Реформація в освіті України зумовила широке впровадження у освітній процес нових педагогічних технологій. Педагогічна технологія — це прогностична наука, що визначає шляхи навчання, як систему способів, принципів, регулятивів, які застосовуються у вихованні і навчанні, і виступають реальним процесом подальшої соціалізації здобувачів освіти.

Згідно з вимогами сьогодення, успіх побудови сучасної вищої школи залежить від демократичних засад взаємовідносин між суб'єктами навчання, які в свою чергу, формують у випускників соціально — активні компетенції. А це можливо реалізувати тільки за допомогою впорядкованої системи дій.

Всі освітні технології, за допомогою яких відбувається освітній процес в нашому коледжі, розділяються на дві великі групи: технології, засновані на традиційних методах навчання, і технології, що будуються на використанні активних методів навчання і сучасних інформаційно-комунікативних засобів.

Попри ряду обмежень, притаманних традиційній формі навчання, без неї важко обійтись, коли потрібно дати студентам системні знання, ґрунтовну теоретичну підготовку щодо певного кола питань. Але коли інформація не тільки заслуховується, а й відпрацьовується, рівень засвоєння її значно зростає.

Тому, в свою чергу, інноваційні освітні технології базуються на програмному навчанні, мультимедійних та тренінгових технологіях, які орієнтовані на концептуалізацію практичного досвіду тих, кого навчають, і актуалізацію

накопичених теоретичних знань, за допомогою конкретних ситуацій та ігрових технологій.

В цьому сенсі інновації виступають як створення імітаційної моделі об'єкта або процесу, де саме тренінгові технології поєднують в собі всі активні методи навчання, які зорієнтовані на особистість та особливості самого здобувача освіти, на його усвідомлену участь у розвитку власних знань, формуванні персональних та навчальних навичок, у тому числі особистісного зростання через набуття досвіду колективної роботи і творчого рішення конкретних проблем.

Термін «тренінг» (з англ. *train, training*) має низку значень: навчання, виховання, тренування. Особливість тренінгу полягає в тому, що його учасники навчаються, виконуючи практичні завдання тренера. В ідеалі обсяг практичної частини заняття повинно значно перевищувати теорію, таким чином моделювати та вирішувати практичні завдання навчально-педагогічного процесу.

На сьогодні, тренінговими технологіями пронизана уся виховна робота в освіті. Але для реалізації цілей навчального процесу ми вирішили тренінгові технології використовувати і в навчальній діяльності. Спочатку на аудиторних заняттях застосовувались лише окремі елементи тренінгу, які допомагали актуалізувати навчальну тему заняття, зробити висновки, організувати групову взаємодію, тощо. Але згодом, досвід показав, що чим більше таких елементів застосовується під час аудиторних занять, тим більша результативність під час підсумкових опитувань. Тому ми почали розробляти цілі низки поурочних тем аудиторних занять-тренінгів.

За основу була взята тренінгова модель Д. Колбі, де компонент навчальної діяльності ґрунтується на моделі експериментального навчання (заснованого на досвіді). Таким чином спілкування учасників у ході тренінгу охоплює три важливі складові: зміст, процес і метод. Зміст тренінгу — це і є його тематика, що вивчається під час роботи. Процес тренінгу — це те, як взаємодіють учасники тренінгу під час навчання, яку атмосферу створюють, які ролі відіграють, як впливають один на одного. Метод тренінгу — це те, у якій спосіб організоване навчання.

На початку такої форми роботи виникало немало труднощів, наприклад, при складанні конспекту заняття — тренінгу. Одне діло — проводити тренінг, який є не тільки вже в готовому вигляді, як заняття, а й укладається в цілеспрямовану освітню програму (наприклад: просвітницька програма «Рівний — рівному»), де тематика всіх тренінгів структурована за окремими логічними блоками, і зовсім інша справа написати якісне заняття — тренінг, щоб він не тільки сподобався студентам, а й став трампліном до вивчення цілого блоку тем. Оскільки успішність навчання залежить від взаємної активності тих, хто навчається, і того, хто навчає, то надзвичайного значення набуває створення комфортної атмосфери, яка панує в середовищі навчання. Для цього викладач повинен виконувати не тільки обов'язки «вчителя», а й взяти на себе обов'язки «фасилітатора» — специфічної ролі помічника в навчанні.

Тож, не дивлячись, на те, що на практиці викладач, який проводить заняття-тренінг, стикається з певними труднощами, це і недолік часу для повноцінної тренінгової роботи, і відсутність повноцінного обладнання саме кабінетів для проведення тренінгів, на виході навчальної діяльності має такі результати, які забезпечують досягнення його професійних вмінь організації самого педагогічного процесу, який підвищує навчальну активність студентів та стимулює їх навчальні досягнення.

Література

1. Евтихов О. В. Практика психологического тренинга. / Олег Владимирович Евтихов. — СПб. : Издательство «Речь», 2005. — 256 с.
2. Посібник для тренерів з проведення просвітницьких занять із населенням щодо питань репродуктивного здоров'я і планування сім'ї / Кенней А.М., Літвінова Т., Карбовська Н., Голоцван О.. — Корпорація інститут досліджень та тренінгів JSI, 2008. — 139 с.
3. Савченко В.А. Тренінг — інтерактивний метод навчання / Інструктивно-методичні матеріали щодо проведення тренінгів в навчально-виховному процесі). — Дніпропетровськ, 2010. — 245 с.

УДК 378.147.88:371.385.5:[371.311]

Н.В. Коваленко,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: ПРОЕКТНО-ТРЕНІНГОВИЙ ПІДХІД

Анотація. У статті проаналізовано методику організації студентського педагогічного дослідження у рамках проектно-тренінгового підходу. Розкрито сутність та структура дослідницької компетентності майбутнього вчителя. Описано систему тренінг-консультацій, їх структуру, обґрунтовано сутність структурованих вправ та наведено приклад заняття.

Ключові слова: професійна педагогічна підготовка, проектно-тренінговий підхід, дослідницька компетентність майбутнього вчителя, студентське педагогічне дослідження, курсова робота, тренінг-консультація, навчальний проект.

Постановка проблеми. Відкриті інформаційні ресурси, бібліотеки повнотекстових документів, віртуальні довідки визначають нові підходи до наукових досліджень, вносять особливості в проведення наукових педагогічних пошуків молодим дослідникам, розширюючи можливості ґрунтового дослідження та закладаючи ризики некоректного використання матеріалів.

Тому у процесі цілеспрямованого формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя, становленні його наукової культури виникає необхідність створення творчого середовища індивідуально-групового наукового пошуку задля стимулювання прагнення учасників самостійно досліджувати, генерувати ідеї; забезпечення систематичного алгоритмізованого засвоєння методологічних знань та формування відповідних умінь, що стане підґрунтям творчого дослідження.

Означене потребує комплексного формування науково-методологічної та інформаційно-пошукової складових дослідницької компетентності майбутнього вчителя.

Аналіз останніх досліджень. Проблему розвитку дослідницьких умінь майбутніх учителів вивчали такі науковці, як С.Балашова, В.Борисов, В.Загвязинский, М.Фалько, Т.Шамова, О.Чашечникова. Дослідницька компетентність, як ключова у системі професійної компетентності вчителя розглядається дослідниками (В.Болотовим, І.Зимнею, А.Хуторським та ін.). Філософські аспекти, завдання, форми, особливості організації науково-дослідної роботи студентів у вищих навчальних закладах подані у працях В.Андрущенка, С.Гончаренко, Н.Дем'яненко, Г.Кловак, О.Крушельницької, В.Курила, О.Микитка, Н.Пузирьової.

Аналіз наведених досліджень дає підстави для висновування, про те, що у науковій літературі описані особливості організації різних форм науково-дослідної роботи студентів, подані рекомендації до організації роботи студентів, розроблені критерії оцінювання освітніх результатів. Проте недостатньо дослідженням залишається вивчення педагогічного потенціалу проектно-тренінгових форм організації наукового пошуку майбутніх вчителів з педагогічної проблематики у системі науково-дослідної роботи.

Виходячи з цього, ставимо за мету дослідити ефективність проектно-тренінгового підходу до організації та проведення студентського педагогічного дослідження, обґрунтувати необхідність пошуку нових, модернізації існуючих форм організації курсового дослідження у вищій школі, які б забезпечували теоретичну та практичну підготовку студентів, обґрунтоване впровадження інноваційного педагогічного досвіду, розвиток професійної позиції майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково-дослідна складова професійної педагогічної підготовки майбутніх вчителів покликана забезпечити обґрунтоване впровадження молодими вчителями педагогічних інновацій у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів, формування їх дослідницької компетентності.

Під дослідницькою компетентністю, А.А.Сбруєва, розуміє систему знань і вмінь у галузі методології та методики наукового дослідження; готовність до здійснення дослідження в певній галузі знань, систему моральних цінностей науковця [6, с. 166].

Готовність майбутнього вчителя до дослідницької педагогічної діяльності Г.Т.Кловак визначає як фахову компетентність, яку характеризують сукупність взаємопов'язаних сутнісних орієнтацій, дослідницьких знань, умінь, навичок і досвіду роботи, потрібних для здійснення успішної педагогічної діяльності в умовах особистісно орієнтованого навчання і виховання учнів [2, с. 17].

Отже, *дослідницьку компетентність майбутнього вчителя* розуміємо як здатність та готовність майбутніх вчителів до творчого розв'язання професійних педагогічних завдань, продукування нового педагогічного знання на

основі сучасних наукових підходів та здобутків педагогічної науки, системи методологічних знань та умінь, застосування наукових методів.

У структурі дослідницької компетентності майбутнього вчителя виокремлюємо наступні складові:

- *мотиваційно-ціннісна* (усвідомлення майбутніми вчителями необхідності дослідницького підходу у здійсненні професійної діяльності, проведення дослідження з урахуванням системи наукових цінностей, у межах наукової етики та гуманістичного підходу);

- *стратегічно-прогностична* (самостійність у побудові задуму дослідження, вміння виявляти протиріччя і формулювати проблему, будувати гіпотезу, передбачати наслідки, співставляти мету і результат, моделювати);

- *методологічна* (методологічні знання та уміння, обґрунтоване використання наукових методів анкетування, педагогічного спостереження, експертної оцінки, методу порівняння незалежних характеристик;

- *інформаційно-пошукова* (уміння здійснювати пошук та інтерпретувати інформацію, розробляти діагностичні матеріали, проводити емпіричні дослідження, збирати й аналізувати фактичні дані, інтерпретувати їх, подавати систематизовано, узагальнено отримані результати у вигляді моделей, схем, графіків тощо);

- *продуктивно-популяризаційна* (визначає готовність майбутнього вчителя до висвітлення результатів у наукових джерелах, впровадження у педагогічну діяльність, здатність до створення самостійного, унікального освітнього продукту, вміння публічно захищати отримані результати дослідження);

- *комунікативно-корпоративна* (як здатності студентів співпрацювати з членами команди заради досягнення результату, вислуховувати думку опонентів, спрямованість на пошук компромісу, знання своєї ролі в команді, відчуття відповідальності за результат, вміння визначати обсяг роботи творчої групи, планувати роботу, обговорювати передбачувані і досягнуті результати).

Проектно-тренінговий підхід до організації педагогічного дослідження студентів розкривається в системі тренінг-консультацій, які передбачають оволодіння студентами методологічними знаннями, вміннями, груповий науковий пошук та розробку проектів, результатом яких є науковий продукт.

Тренінг-консультацію з організації курсового педагогічного дослідження розглядаємо як форму практичної підготовки студентів, що ґрунтується на системі теоретичних блоків, навчальних вправах, міні-проектах, реалізується в інтерактивній взаємодії, спрямована на створення середовища наукового пошуку, забезпечує оволодіння методологічними знаннями, вміннями та набуття здатності та готовності студентів до самостійного створення наукового педагогічного продукту.

Під *науковим продуктом курсового дослідження* розуміємо проміжні та кінцеві наукові результати: список використаних джерел, науковий апарат дослідження, категоріальний аналіз базових понять, діагностичну концепцію та

відповідний інструментарій отримання фактичного матеріалу, вступ, висновки, методичні розробки, рекомендації, наочні посібники тощо, тези та мультимедійний супровід доповіді, курсову роботу в цілому, які стають метою окремих консультацій та темами проміжних проектів.

Система проміжних наукових продуктів як освітній результат визначає *зміст* занять. Тренінг з проведення педагогічного дослідження складається з системи тренінг-консультацій: Заняття 1. Курсова робота з педагогіки. Інформаційний пошук. Список використаних джерел. Заняття 2. Науковий апарат дослідження. Заняття 3. Структура роботи. Зміст. Вступ. Заняття 4. Методи педагогічного дослідження. Категоріальний аналіз базових понять. Анкетування. Педагогічний експеримент. Заняття 5. Висновки. Додатки. Заняття 6. Оформлення результатів дослідження. Заняття 7. Презентація результатів педагогічного дослідження. Майстер-клас, стаття, тези доповіді, доповідь, мультимедійний супровід доповіді за результатами дослідження.

Структура тренінгового заняття спрямована на забезпечення його цілісності, завершеності, досяжності мети, розвиває попередні заняття та закладає підвалини наступних, передбачає отримання результату у динамічній активній груповій взаємодії за наступною логікою: I. Інформаційний блок; II. Практичний блок (пошуковий етап, етап усвідомлення, продуктивний етап); III. Рефлексія.

I. Інформаційний блок містить тезисну, схематично подану інформацію з основних положень методології педагогічного дослідження, відповідно до освітніх цілей Б. Блума рівень «*знання*» (здатність переказувати чи розпізнавати інформацію). Перша частина заняття — інтерактивна міні-лекція *керівника* розкриває кінцеву мету, роз'яснює суттєві особливості змісту заняття. Усвідомлення і розуміння студентами кінцевої мети заняття, важливий етап у досягненні загальної наукової мети, який налаштовує студентів на активну участь у роботі, дисциплінує учасників, допомагає їм зосередитися оволодінні вміннями.

У педагогічному процесі вищої школи поряд з домінуючим вербальним способом організації сприйняття, розуміння, узагальнення та закріплення навчальної інформації широко впроваджується. З метою підтримки доповіді тренера навчальна інформація візуалізується. Інтенсифікація досягається завдяки можливостям візуалізації подавати значні обсяги інформації в лаконічній, згорнутій, логічно-структурованій формі. До тренінг-консультацій розроблені структурно-логічні схеми, які студенти отримують в електронні скриньки та за якими працюють на занятті [4]. Підґрунтям у їх розробленні стали дослідження в області когнітивних візуальних засобів конструювання та презентації знань («семантичні фрактали» — логіко-сміслові моделі) (В. Штейнберг); опорні сигнали та конспекти (В. Шаталов); фреймові схеми-опори (Е. Гофман, М. Мінський); проектування дидактичних навігаторів алгоритмізованих навчальних дій (Н. Манько)).

II. Практичний блок («кроки до мети») реалізується в системі вправ, які розкривають на практиці теоретичні положення, дозволяють проникнути у сутність, сформувати вміння. Зasadничими положеннями у розроблені системи

вправ стали: таксономія педагогічних цілей в пізнавальній сфері (Б. Блум), концепція формування орієнтовних основ дії (П. Гальперін).

Педагогічні вправи тренінгу — система структурованих за змістом вправ, вирішення кожної з яких (набуття знань, формування умінь) стає підґрунтям, необхідною умовою ефективного розв'язання наступної, а у своїй сукупності забезпечують здатність та готовність студента до здійснення проекту заняття.

Практичний блок складається з трьох етапів: пошуковий етап, етап усвідомлення, продуктивний етап. Пошуковий етап передбачає вирішення таких структурованих завдань, метою яких є досягнення рівня *розуміння* за таксономією Б. Блума, як здатність зрозуміти, перетворити, інтерпретувати матеріал.

Наступний етап практичного блоку — етап усвідомлення, завдання якого розроблені відповідно до рівня «аналіз» (розділення на суттєві деталі, які не мають ознак цілого, та визначення, як ці частини відносяться до цілого) та «синтез» (здатність комбінувати нове ціле з частин для отримання більш загальної картини) у таксономії освітніх цілей Б. Блума.

Останнім етапом практичного блоку є *продуктивний етап*, який передбачає перевірку готовності студентів до створення суб'єктивно нового.

II. Рефлексія — третій заключний блок кожної частини тренінгового заняття, спрямоване на обмін почуттями, аналіз очікувань, оцінку отриманих освітніх результатів, визначення цінності чи можливості їх ефективного використання.

Висновки з даного дослідження. Отже, ефективність науково-дослідної роботи майбутніх вчителів визначається ступенем сформованості їх дослідницької компетентності. Досвід організації педагогічних досліджень у сучасних умовах наголошує на важливості розроблення системи тренінг-консультацій, які у відмінності від класичних консультацій, передбачають чітке визначення освітніх результатів та ступеневе їх досягнення, активне опрацювання поданого матеріалу, створення власного продукту. Перехід до тренінгової форми консультування обумовлений тим, що така форма інтенсифікує процес навчання забезпечуючи вищі результати однакового часового проміжку. Підґрунтям того є розроблена система навчальної діяльності: міні-лекцій тренера за матеріалом теоретичних блоків, групові навчальні вправи, розробка та презентація власних міні-проектів.

Література

1. Загвязинский В.И. Исследовательская деятельность педагога: [Учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений]. — 2-е изд., испр. / Загвязинский В. И. — Издательский центр «Академия», 2008. — 188 с.
2. Кловак Г.Т. Генеза підготовки майбутнього вчителя до дослідницької педагогічної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах України (кінець XIX—XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.01 „Теорія і історія педагогіки” / Г.Т. Кловак. — К., 2005. — 40 с.
3. Коваленко Н.В. Критерії оцінювання доповідей студентів про результати науково-дослідної роботи на лекції-конференції / Н.В. Коваленко // Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво : науковий журнал. — Луцьк : ЛНТУ, 2011. — № 5. — С. 126—129.

4. Коваленко Н.В. Студентське педагогічне дослідження : проектно-тренінговий підхід. Навчально-методичний посібник. — Суми : ФОП Цьома С.П., 2018. — 101 с.
5. Коваленко Н.В. Формування інформаційного компонента самоосвітньої компетентності особистості / Н.В. Коваленко // Пед. науки: теорія, історія, інноваційні технології : Науковий журнал. — Суми : Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. — Ч. 1. — С. 174–180.
6. Сбруєва А.А. Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін : Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (26–27 березня 2015 року, м. Суми). — Том. I. — Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. — 392 с.

О.О. Кузнєцов,

аспірант Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

науковий керівник: **В.М. Ребенок,**

завідувач кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, кандидат педагогічних наук, доцент

ПАРАДИГМА ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ

Для розкриття вказаної теми будемо орієнтуватися на структуру парадигми запропонованої В. Стьопіним, відповідно до якої, парадигма це основа науки, яка складається з: нарису наукової картини світу (узагальнена схема-модель предметної області, яку вивчає наука); ідеалів та норм науки (методи пояснення та опису предметної області, принципи формування та будови знання); філософсько-світоглядного обґрунтування науки, що забезпечує інтеграцію перших двох компонентів в культуру.

Перша структурна складова парадигми в рамках теми дослідження виражається у вимогах до структури та змісту освіти, зумовлених сучасними тенденціями розвитку інформаційних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Питання прискорення процесу розроблення та впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у державне управління, забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності громадян насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, піднімаються у Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні (розпорядження КМУ від 15.05.2013 №386-р), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013), Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки (Указ Президента України від 20.05.2015 №276/2015)

Концепцією реформування (розвитку) пенітенціарної системи України [3] передбачено низку заходів, направлених на підвищення ефективності протидії злочинності та забезпечення належного правопорядку в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах: запровадження в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах сучасних і модернізація наявних засобів охорони, у тому числі систем відеоспостереження та технічних засобів нагляду; створення

багаторівневої системи відеомоніторингу; заміна застарілої телекомунікаційної техніки та засобів зв'язу.

Сучасний стан розробленості питання формування інформатичної компетентності фахівців пенітенціарної системи характеризується суперечностями між:

- зростаючими темпами документального навантаження на персонал та здатністю до ефективного обслуговування програмних засобів автоматизованої обробки інформації;

- зростанням професійних потреб у періодичному підвищенні інформатичної компетентності персоналу та недосконалим розробленням моделі підготовки;

- потребою у формуванні висококваліфікованих кадрів на основі компетентнісного підходу та відсутністю комплексних досліджень структури та змісту інформатичної компетентності фахівця пенітенціарної служби;

- між вимогами щодо комплектування органів та установ пенітенціарної системи якісними кадрами та відсутністю на практиці методик оцінки рівня володіння засобами інформаційно-комп'ютерної техніки.

Завдання дослідження:

1. Визначити та обґрунтувати зміст інформатичної компетентності фахівця пенітенціарної системи.

2. Обґрунтувати оптимальні шляхи підвищення ефективності формування інформатичної компетентності у фахівців пенітенціарної системи в процесі професійної підготовки.

3. Розробити методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти та викладачів, щодо розвитку інформатичної компетентності фахівців пенітенціарної служби в процесі професійної підготовки.

4. Розробити методику перевірки готовності фахівців пенітенціарної служби до ефективного застосування знань та вмінь використання засобів інформаційно-комп'ютерної техніки для реалізації службових завдань.

5. Експериментально перевірити ефективність процесу формування інформатичної компетентності фахівців пенітенціарної системи в процесі професійної підготовки.

Література

1. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 №344/2013 [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр від 04.07.2013 — № 117, / № 155 від 29.08.2013. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/>
2. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 654-р [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр від 22.09.2017 — № 178. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80>
3. Про схвалення стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр від 13.06.2013 — № 105. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>

Лей Сяо,

аспірантка кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

науковий керівник: *Л.Є. Перетяга,*

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри естетичного виховання і технологій
дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди, заступник декана з наукової роботи

ВИЗНАЧЕННЯ СУТІ ПОНЯТТЯ «КОМПЕТЕНТНОСТІ САМОВИРАЖЕННЯ» ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Швидкі зміни, які відбуваються у сучасному суспільстві виводять на перший план потреби в самовизначенні та ідентичності направленої на розвиток культурної свідомості особистості. Культурна глобалізація та постійне перетворення демографічного складу в світі викликають геополітичні тенденції, які ведуть за собою кризу ідентичності, ставлять під сумнів не тільки вже існуючі моделі існування різних спільнот, а й унеможлиблюють чітке визначення їх місця у світі. У цьому контексті однією з основних задач освіти стає підготовка компетентного фахівця у сфері культурної обізнаності та самовираження. Формування в здобувачів освіти компетентності самовираження зможе допомогти подолати почуття страху, недовіри та виховувати людську здатність розуміти інших і себе, що в свою чергу є однією з умов професійної самореалізації педагога нової формації.

Метою нашого наукового дослідження є аналіз визначення терміну «компетентність самовираження» у здобувачів освіти.

Перш за все потрібно визначитися з тим, яким же педагогом нової формації повинен бути здобувач освіти в контексті глобальних змін, які відбуваються в суспільстві. У цьому нам може допомогти визначення надане В. Сидоренко, де вчена надає ряд критеріїв та якостей, що притаманні сучасному педагогу це:

- ✓ перебування в авангарді суспільних та освітніх перетворень;
- ✓ умотивованість та компетентність;
- ✓ виконання в освітньому процесі ролі наставника, коуча, фасилітатора та тьютора;
- ✓ володіння навичками випереджувального проектного менеджменту (планування та організації навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення, оцінювання тощо);
- ✓ самостійно й творчо здобувати потрібну інформацію
- ✓ вміння організовувати освітній процес відповідно до запитів і потреб замовників освітніх послуг;
- ✓ формування об'єктивного бачення сучасного світу та місця особистості в ньому [3].

Розглядаючи компетентність самовираження не можна не звернутися до досвіду європейських країн з даної проблематики. Так, у методичному дослідженні (Cultural Awareness and Expression Handbook) групи європейських вчених визначено, що культурне самовираження здобувача освіти зосереджується на

передачі почуттів або ідей через художні засоби для себе та оточуючих. Це стосується того, що люди кажуть, пишуть, співають, малюють, танцюють, щоб показати свої почуття, думки та ідеї, в основі яких створення/проектування. Важливо відзначити, що у європейській освітній традиції є чітка тенденція до об'єднання термінів «усвідомлення і самовираження» в один термін. Адже гармонійний розвиток особистості залежить від усвідомлення нею картини світу і її власного вираження цієї картини засобами творчості [6].

У Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» зазначено, що «компетентність самовираження» — це «...творче вираження ідей, досвіду та емоцій у всіх видах засобів масової інформації, включаючи музику, виконавчі різновиди мистецтва, літературу й образотворче мистецтво» [2]. Відповідно, сформованість цієї компетентності веде до більш чіткого розуміння власної культури, що в свою чергу зможе стати основою для сприйняття та поваги до різноманітних культурних проявів інших. Самовираження включає в себе творчий підхід та бажання сприяти естетичному вираженню через мистецьке самовираження та участь у культурному житті суспільства [2].

К. Дмитренко розглядає компетентність самовираження як здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва [1].

А. Хутроський пропонує визначати самовираження через особистісне самовдосконалення, а це й навички фізичного, духовного, інтелектуального, професійного саморозвитку, емоційного саморегулювання та самопідтримки. Автор убачає розвиток компетентності самовираження через безперервне самопізнання, формуванням психологічної грамотності, культури мислення [4].

Цінним для нашого дослідження є доробок Н. Шатайло. Учена формує компетентність самовираження через мистецтво. Зокрема у процесі опанування мистецтвом здобувачі освіти вчаться орієнтуватися у культурному розмаїтті на основі різноманітних творів мистецтва, у результаті чого в них формується чітке розуміння загальнолюдських, естетичних та художніх цінностей, де їх ретранслятором виступає мистецтво [5].

Таким чином, у ході дослідження було з'ясовано, що поняття «компетентність самовираження» не має єдиного тлумачення, основними критеріями цього складного понятійного утворення є свобода думки, передача почуттів або ідей через художні засоби для себе та оточуючих, формування власного мистецького смаку, що сприяє процесу самовираження особистості.

У подальших дослідженнях доцільно обґрунтувати зміст та характерні особливості самовираження при підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва.

Література

1. Дмитренко К.А., Коновалова М.В., Семиволос О.П., Бекетова С.В. Звичайні форми роботи — новий підхід: розвиваємо ключові компетентності : метод. посіб. — Харків : ВГ «Основа», 2018. — 119 с.

2. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975 (дата звернення: 15.12.2018).
3. Професійний розвиток педагога Нової української школи в умовах формальної і неформальної освіти: збірник спецкурсів: авторський колектив / загальна ред. проф. Т.М. Сорочан; наукова ред., упорядкування В.В. Сидоренко, Я.Л. Швень. — К.: Агроосвіта, 2018. — С.12–55.
4. Хуторской А.В. Компетентностный подход в обучении : науч.-метод. пособ. — М. : Изд-во «Эйдос», 2013.
5. Шатайло Н. Особливості вивчення предметів художньо-естетичного циклу у 2017-2018 навчальному році [Електронний ресурс] // Журнал «Наша школа». — Режим доступу <http://ooiuv.odessaedu.net/uk/site/zhurnal-nasha-shkola.html> (дата звернення: 14.12.2018).
6. OMC Working Group (2015). Cultural Awareness and Expression Handbook. Open Method of Coordination (OMC) working group of EU member states' experts on the development of the key competence 'Cultural awareness and expression'. Working Title. — Brussels, 2015. — P. 124.

О.В. Літашов,

аспірант кафедри публічної служби та управління навчальними й соціальними закладами ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

науковий керівник: **Т.В. Сич,**

кандидат педагогічних наук, доцент,

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

РОЛЬ СТУДЕНТІВ У РОЗБУДОВІ ПРОЦЕСУ ВНУТРІШНЬОЇ АВТОНОМІЇ ЗВО

У ХХІ столітті всі процеси відбуваються швидко. Тепер суто технологічні ідеї, управлінські рішення та здатність інноваційно мислити стають частиною того, що ми називаємо національною ідеєю. І носіями цієї ідеї стають якраз молоді люди — студенти з нових поколінь, які приходять до пострадянських університетів, інститутів, коледжів і бачать цю картину «несамостійності». Вони прагнуть дати українській освіті «самостійність», бо почуваються вже вільними громадянами вільної й незалежної держави. Відповідно, якщо змінюється ментальність покоління, зміна і самої суті навчального процесу і самої структури закладу вищої освіти (далі ЗВО) просто неминучі [2, с. 65–58].

Тому студенти починають об'єднуватися в якісь громадські спілки активістів, діяти групами борців за правду та добробут демократичної України, та пропонувати власні ідеї, не згоджуватися з правилами викладання чи складання іспитів, протестувати проти нав'язування викладачами їхніх думок та прагнень. Студентство саме по собі перетворюється на окремий живий організм, який поглинає все, що стає на його шляху до самоідентичності та свободи мислення й дій. І вже саме це студентство починає диктувати свої правила викладачам, ректорату, всьому університету. Звичайно, ректору та викладачам нічого не залишається, як змиритися з тим, що життя не стоїть на місці і що для нового покоління старі методи освіти аж ніяк не стануть у нагоді. Потрібні нові та прогресивні методики викладання та нові освітні підходи. Як зазначили англійці —

учасники семінару з питань університетської автономії у Кембриджі у лютому 2006 році, що для того, щоб університет успішно розвивався, потрібні три речі: традиції, люди і довіра.

Зростання академічного досвіду студентів залежить від професійного рівня адміністрації та персоналу, підтримки випускників, руху й мобілізації ресурсів для наукової та навчальної роботи, ефективності інфраструктури, зручності формальних процедур. А на другому місці після економічних та фінансових причин існування чи відсутності у виші внутрішньої автономії ми можемо назвати академічну складову життя вищого навчального закладу, яка зосереджується на рівні викладацького колективу.

Наприклад, у США у 1980-х роках викладачі університетів були піддані різкій критиці за те, що не вписувалися у соціальний контекст усього суспільства. Ця критика спричинила велику кількість реформаторських ініціатив. Було розширене значення терміну *scholarship* [3, с. 111–112].

Тепер це науковий зміст університетської діяльності, який спирається на дослідження, викладання, обслуговування, відкриття, інтеграцію та застосування знання, запроваджене поняття презентації знань, яке включає в себе відкриття, розповсюдження і застосування. Однак у випадку просування академічних свобод як одного з елементів, що формують внутрішню автономію ЗВО в Україні, вся стратегія може опинитися під загрозою. Це пов'язано з тим, що в силу пострадянського, поставторитарного життя української громадськості, в нас може викинути ризик того, що викладацька ланка може опинитися під тиском керівництва ЗВО з вимогою більше працювати і задовольняти потреби споживачів — студентів та їхніх батьків. Тобто ринковий підхід висуває на перший план сервіс, а власне академічну свободу — на другий.

Тому слід відновити принципи і практику участі в управлінні ЗВО викладацьких рад (або, принаймні, наглядових рад), які могли би представити академічний погляд, цінності та інтереси в ухваленні рішень на найвищих рівнях, саме тих найважливіших рівень, які торкаються питання або входять у коло відповідальності внутрішньої автономії закладу вищої освіти. Адже ЗВО є традиційним місцем вільного публічного вислову не лише своїх професійних, а й суспільно-політичних поглядів, хоча для багатьох людей сьогодні важливішим є забезпечення власного добробуту, ніж піклування про їхні права і свободи.

Якщо ми говоримо про поширення ідеї запровадження внутрішньої автономії у ЗВО «згори», тобто від вищого державного керівництва, а не «знизу» — від студентів та молодих викладачів, то тут вже йде мова, напевне, не про українські реалії.

Так, у більшості країн Європи та особливо у більшості штатів США внутрішня автономія ЗВО дійсно зніціювалася «згори» внаслідок демократичних трансформацій суспільства, однак це точно не випадок України, оскільки саме в нас прогресивною є позиція народу, так званого сучасного «віче», як було колись за часів Запорозької Січі. Наприклад, якщо ініціатива про поступове формування внутрішньої автономії надходить від студентів певного вишу — від, скажімо Асамблеї студентського самоврядування, тоді очевидними стають деякі речі, за

якими ми можемо констатувати точку відліку від початку впровадження внутрішньої автономії в український освітній процес та від початку розбудови української незалежності освіти від держави.

Ось деякі з таких речей:

1. Майбутнє покоління мислить інакше — більш демократично.
2. Країна має нові прогресивні ініціативи від молоді, отже, не занепадає, а розвивається.
3. Внутрішня автономія буде затребуваною, оскільки бажання її мати йде від людей, які безпосередньо знаходяться в освітньому процесі, а не від ухвалених законів, які розробляються із сумнівних ініціатив можновладців.
4. Нинішній стан справ університету та іншого вищого навчального закладу не влаштовує його некерівних учасників.
5. ЗВО відстає від світових тенденцій освіти. А студенти, оскільки вони є більш мобільними і прогресивними, підштовхують його до реформ.
6. Керівництво ЗВО або кволе авторитарне, або ліберальне, якщо студенти мають змогу протестувати та відкрито задекларувати про свою позицію, не маючи страху опинитися у списках на відрахування за порушення правил вишу або іншої «зовнішньої» причини.
7. Система освіти ЗВО — застаріла та нецікава.
8. Освіта неефективна та не прикладна до реалій суспільного життя
9. Процес складання іспитів та проміжних контрольних робіт — недосконалий.
10. Система освіти у ЗВО корумпована.
11. Викладачі нецікаві та непрофесійні.
12. Бюджетні кошти «зливаються» в одні руки, тобто студенти фактично «купають» собі дипломи, оплачуючи «відкати» системі, яка перенаправляє цей фінансовий потік в руки керівного складу або навіть одного ректора / директора ЗВО [1, с. 22–25].

Отже, студентство має стати не лише визначальним фактором розвитку культурної інфраструктури обміну думок, а й потужним фактором для впровадження процесу внутрішньої автономії в українських ЗВО.

Література

1. Дмитриченко М. Автономія вищого навчального закладу — вимога Болонської декларації / М. Дмитриченко // Вища школа. — 2005. — № 2. — С. 22–25.
2. Микава Т.В. Принцип автономии как условие реализации миссии высшего учебного заведения / Т.В. Микава // Право и образование. — 2010. — № 2. — С. 65–68.
3. Faculty Priorities Reconsidered. Rewarding Multiple Forms of Scholarship. — Ed. by O'Mara K.-L., Rice R. — Josei-Bass. — San Francisco, 2004. — 340 p.

Лу Баовень,

аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

науковий керівник: **Л.Є. Перетяга,**

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри естетичного виховання і технологій
дошкільної освіти Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди, заступник декана з наукової роботи

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУТІ ПОНЯТТЯ «ЕТНОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Зміни, що відбуваються в сучасному світі мають чітко виражену тенденцію до етнічного ренесансу багатьох народів та націй, збільшення міграційних потоків знаходять своє відображення в системі освіти, яка покликана вирішити дуже складну задачу підготовки підростаючого покоління до умов життєдіяльності в поліетнічному середовищі. Усвідомленню та подоланню цієї гострої проблеми допоможе збереження самобутності етносів та шанобливе ставлення до їх культурних надбань, а це можливо лише через формування етнокультурної компетентностей здобувачів освіти. Відповідно однією з найважливіших цілей сучасної освіти є формування у майбутнього фахівця етнокультурної компетентності.

Формуванню етнокультурної компетентності майбутнього фахівця присвячені праці багатьох вчених, зокрема Т. Дяченко, Н. Кузан, В. Куєвда, В. Лисак, Л. Маєвська, А. Панькін, Сюй Цзяюй, З. Урусова, О. Хоружа, Цю Цжи та інші, але питання визначення суті поняття «етнокультурна компетентність» здобувача освіти потребує більш ґрунтовного дослідження. Адже визначення суті даного поняття займає центральне місце в системі підготовки фахівця який володіє етнокультурною компетентністю.

Мета — визначити суть поняття етнокультурна компетентність здобувача освіти.

Перш за все для визначення такого складного понятійного утворення, як «етнокультурна компетентність» потрібно визначити поняття «етнокультура» та «компетентність».

Аналіз останніх досліджень з проблематики розвитку етнокультури [1; 3; 4; 6; 7] засвідчує, що її продукування, функціонування та поширення має пряму залежність від етносу, який впливає на темп і особливості його культурного розвитку. Відповідно для визначення поняття «етнокультура» потрібно насамперед провести лінгвістичний аналіз цього терміну, який у своїй основі має два слова: «етно» і «культура».

Словникове визначення терміну «етно» (від грецького «ethno») започатковує також поняття «етнос» (від грецького «ethnos»), що у перекладі означає «народ». У Філософському енциклопедичному словнику ми можемо знайти визначення поняття «етнос» як «спільнота, в якій люди об'єднані вірою у спільне походження та наявністю культурної єдності — мови, звичаїв, міфів, епосу тощо» [5, с. 208]. У тому ж словнику ми можемо знайти і визначення терміну

«культура» (від лат. *cultura* — обробіток, розвиток, виховання). Зокрема поняття культури визначається як: «сукупність способів і прийомів організації, реалізації та поступу людської життєдіяльності, способів людського буття» [5, с. 313].

Вчений А. Панькін зазначає, що термін «етнокультура» включає в себе «особливості ландшафта, флори й фауни, місць проживання етносу, архітектуру, систему охорони здоров'я, освіти й виховання, життєвий уклад, особливості історичних подій, релігії, етнографії, ритуалів і обрядів, народно-прикладної творчості, фольклору, музики, образотворчого мистецтва, культури міжособистісного спілкування, етикету тощо» [1, с. 16].

Сюй Цзяюй розглядає етнокультуру як «ідентичність, ментальність певного народу із конкретними соціо-психічними складниками, що забезпечує дотримання власних, відмінних від інших етносів, ціннісних установок, характеризується також відповідним етномисленням та етнос відомістю» [3, с. 15].

Важливим елементом нашого наукового пошуку є визначення поняття «компетентність». Базовим для нашого дослідження є визначення компетентності, яке надано в Законі України «Про вищу освіту», де компетентність — це «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [2].

Провівши аналіз структурних понять терміну «етнокультурна компетентність», потрібно зосередити увагу на різних трактуваннях цього визначення. Так, китайський вчений Цяо Цжи розглядає етнокультурну компетентність особистості як її здатність до передачі етнокультурного досвіду від покоління до покоління і водночас інструментом та умовою здійснення такої передачі [7].

Т. Фопель визначає «етнокультурну компетентність», як сукупність компетенцій особистості, направлених на сприймання відмінностей та поваги до інших людей, здатності гармонійно співіснувати з людьми інших культур, мов та релігій, бути готовими долати забобони та йти на компроміси у бажанні досягти культурного порозуміння [6].

Вітчизняна вчена В. Уліщенко зазначає, що етнокультурна компетентність — інтегративна властивість людини сприймати специфічні етнічні картини світу, національно-ціннісні духовні смисли, характери, що направлені на розуміння особливості ментальності особистості, віддзеркалені в художніх творах різних видів мистецтва, усвідомлювати роль і місце цих творів у світовій культурі [4].

Висновки. Таким чином, у ході дослідження було з'ясовано, що поняття «етнокультурна компетентність» не має єдиного тлумачення, але у своїй основі має ряд схожих параметрів. А саме: повага до культурно надбання інших народів, шанобливе ставлення до традицій та моральних норм свого етносу та народів, з якими особа співіснує.

У подальших дослідження доцільно провести більш детальний аналіз чинників формування етнокультурної компетентності здобувача освіти.

Література

1. Панькин А.Б. Формирование этнокультурной личности. — Москва : издательство Московского психолого-социального института; — Воронеж: издательство НПО «МОДЭК», 2006. — 280 с.
2. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 р. №1554-VII // Офіц. вісн. України, 2014. № 63. — С. 7—90.
3. Сюй Цзяюй. Методичні засади етнокультурної підготовки майбутніх учителів музики у процесі фахового навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. — Київ, 2017. — С. 15—17.
4. Уліщенко В.В. Формування етнокультурної компетентності на уроках української літератури / Вісник післядипломної освіти. — Вип. № 3. — Київ, 2011. — С. 161—166.
5. Філософський енциклопедичний словник [голов. ред. В.І. Шинкарук]. — Київ: Атрис, 2002. — 742 с.
6. Фопель Т.М. Розвиток етнокультурної компетентності підлітків як одна з умов виховання культури міжетнічних стосунків. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/13/statti/fogel.htm>
7. Цяо Цжи. Сутність етнокультурної компетентності: теоретичний аспект // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. — Інститут проблем виховання НАПН України. — Вип. 20. — Кн. 2. — Київ, 2016. — С. 297—304.

М.Ю. Ляшенко,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики професійної підготовки
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ РАМКИ ENTRECOMP У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Однією з основних вимог сучасного ринку праці до випускників закладів вищої освіти є їх професійна мобільність, оскільки більшість з них не працюють за фахом після отримання диплому або виїжджають за кордон. Ця тенденція негативно впливає на соціально-економічний розвиток нашої країни. Виходячи з цього актуальним є формування у майбутніх педагогів професійного навчання підприємницької компетентності, яка включає ініціативність, тобто здатність активно брати участь у розбудові економіки.

Варто врахувати, що підготовка фахівців за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» розширює можливості майбутнього випускника бути конкурентоспроможним на ринку праці внаслідок отримання двох кваліфікацій: педагог професійного навчання та виробничої кваліфікації згідно з обраною спеціалізацією.

У Європейській довідковій системі (Key Competences for Lifelong Learning A European Reference Framework) підприємницька компетентність трактується як здатність особистості перетворювати ідеї на дію через творчість, інновації та прийняття ризиків, а також здатність планувати та управляти проектами [3].

Питання підприємницької компетентності, її структуру та формування досліджують Ю.А. Білова, В.І. Майковська, Т.М. Матвеева, С.М. Прищеп, О.П. Сулаєва та інші.

На нашу думку, найбільш точним і вичерпним є визначення підприємницької компетентності науковцем Ю.А. Біловою, яка трактує його як інтегральну психологічну якість особистості, яка проявляється в мотивованій здатності до творчого пошуку та реалізації нових ідей та дає змогу вирішувати різноманітні проблеми в повсякденному, професійному, соціальному житті [1, с. 16]

У 2006 році Європейський Союз запропонував вісім ключових компетентностей для навчання впродовж всього життя, однією з яких були «ініціативність та підприємливість». Вагомий крок було зроблено експертами європейської комісії у 2016 році, а саме створення рамки підприємницької компетентності EntreComp. Вона складається з трьох сфер компетентностей: «Ідеї та можливості», «Ресурси» та «Трансформація в дії». Кожна сфера включає в себе п'ять компетентностей, які разом є складовими елементами підприємливості як компетентності. Рамка розвиває 15 компетентностей в межах восьмирівневої моделі поступу. Також вона надає вичерпний перелік 442 результатів навчання, що пропонує натхнення та бачення для осіб, які розроблюють заходи з різних навчальних контекстів та сфер застосування [2, с. 5]. Особливістю рамки EntreComp є те, що її можна застосовувати у всіх сферах життя, починаючи з піклування про власний розвиток, до активної участі у житті суспільства, входження (повторного входження) на ринок праці в ролі працівника або самозайнятої особи, а також до заснування власної справи (культурної, соціальної чи комерційної) [2, с. 6].

Важливим доробком Європейської комісії у 2018 році став посібник «EntreComp in Action» — інструмент для тих осіб та організацій, які бажають вивчити, чому, коли і як вони можуть використовувати EntreComp, Європейську систему компетенцій щодо підприємництва [4].

На основі дослідження нами виявлено переваги використання рамки EntreComp у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання:

- здатність розробляти навчальні плани та навчальні програми для заохочення розвитку підприємливості як компетентності;
- здатність до розкриття потенціалу творчих особистостей, вирішення і реалізації складних підприємницьких ідей;
- пошук шляхів формування підприємницьких навичок майбутніх фахівців для відкриття власної справи;
- готовність використовувати її для визначення параметрів оцінювання підприємливості студентів;
- підвищення професійної майстерності та мобільності майбутніх фахівців, самореалізація у галузі виробничої сфери відповідно обраної спеціалізації.

Отже, створена рамка підприємницької компетентності EntreComp є одним з сучасних інструментів формування підприємництва та ініціативності майбутніх педагогів професійного навчання і потребує подальшої підготовки методичних рекомендацій щодо її запровадження у навчальний процес на основі наявних європейських доробок.

Література

1. Білова Ю.А. Поняття та структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців економічного профілю / Ю.А. Білова // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. — 2013. — Вип. 7. — С. 15–17. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2013_7_7
2. Bacigalupo M., Kamylyis P., Punie Y., Vanden Brande G. (2016). EntreComp : The Entrepreneurship Competence Framework. Люксембург : Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884
3. Key Competences for Lifelong Learning [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu>
4. The Entrepreneurship 2020 Action Plan.(2013). [Electronic resource]. — Mode of access: <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/entrecomp-action-get-inspired-make-it-happen-user-guide-european-entrepreneurship-competence> (in English).

О.Г. Малахова,

викладач КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т.Г. Шевченка»

РОЛЬ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ

Сьогодні педагоги та психологи розглядають теми інтересів, поглядів та виховання молоді з нового ракурсу, зважаючи на швидкоплинний розвиток науки та технологій.

Турбота про майбутнє України ставить питання глибоко проникати в проблеми молодого покоління, вивчати його інтереси й потреби.

В основі сучасних досліджень пізнавального інтересу лежать праці Л.С. Виготського, С.Л. Рубінштейна, А.О. Смірнова, Б.М. Теплова, В.Н. Мясіщева, Л.В. Занкова, Д.Н. Узнадзе, Г.С. Щукіної та інших відомих психологів [4, с. 38].

Поняття інтересу трактується по-різному, інтерес виступає:

- як вибіркова спрямованість особистості на ту чи іншу діяльність;
- як прояв емоційної та мисленнєвої активності;
- як своєрідний сплав емоційно-вольових та інтелектуальних процесів;
- як структура, що складається з домінуючих потреб;
- як ставлення людини до світу.

Таким чином, психологічне поняття «інтерес» характеризується багатогранністю свого змісту, форм прояву та ролі для становлення і життєдіяльності особистості.

Єдиним для всіх авторів у розумінні інтересу є поняття вибіркової, яке відображає сутність цього, у багатьох відношеннях загадкового і досі до кінця не вивченого явища. Через інтерес поновлюється зв'язок суб'єкта з об'єктивним світом. Та предметом інтересу для людини буває далеко не все, а лише те, що має для неї необхідність, значимість, цінність і привабливість. Чому людей, що живуть в одному й тому ж соціально-культурному економічному та побутовому

середовищі, цікавлять різні об'єкти навколишнього світу? Чому діти, що виховуються в одній сім'ї або вчать в одному класі (групі), залюбки наслідують або відкидають досвід старших? Чому однакові педагогічні умови спонукають до різних висновків, дій, післядій і бажань? Відповісти на ці запитання науковцям вдалося поки що частково, головним чином на основі експериментальних спостережень, статистичного аналізу, вивчення психічних процесів та узагальнення тенденцій розвитку людського суспільства в цілому та окремих вікових груп дітей і дорослих.

Інтерес як вибіркове ставлення особистості розглядається соціологією. Ставлення (атитюди/attitudes/) проявляються в системі диспозицій особистості, які обумовлюють її спрямованість та спонукають до діяльності. В.А. Ядов розглядає інтереси як прояв потреб — з одного боку як передумову соціальних установок, і ціннісних орієнтацій та мотивів - з другого. На наш погляд, інтереси посідають особливе місце в мотиваційній сфері, бо вони характеризуються більшою конкретністю порівняно з іншими вищезгаданими елементами системи диспозицій. В останнє десятиріччя ряд досліджень присвячено соціальним установкам (В.Г. Циплюк, Н.Н. Чавчавадзе, Д.А. Чарквіані) та ціннісним орієнтаціям (С.Г. Єлізаров, І.Ф. Ерш) [4, с. 74].

Педагогічний підхід до проблеми інтересу пов'язаний із вивченням умов його розвитку в навчальній та позанавчальній діяльності, а також з виявленням методів і прийомів формування інтересу як цінної риси особистості і основи успішності. Зацікавити, а не дати знання в готовому вигляді — завжди було метою дидактики і теорії виховання. Це завдання розглядалося педагогами всіх епох.

В усіх підходах поняття «пізнавальний інтерес», вживалося у значенні інтересу до опанування будь-якою новою інформацією, у тому числі — до навчання. Систематизація інтересів включає інтереси глобальні та локальні, державні та окремих категорій населення, професійні та сімейні, колективні та індивідуальні, технічні, художні, гуманітарні, спортивні і таке інше. Вважаємо, що пізнавальний інтерес має відношення до будь-якої з названих — адже всі вони не існують без усвідомлення нового. Тому правомірно назвати пізнавальний інтерес особливим видом інтересів, який, за висловом К.Д. Ушинського, є інтересом, повним змісту.

У педагогіці можна зустріти термін «навчальний інтерес» як синонім «пізнавального інтересу». У зарубіжних джерелах використовується поняття «інтелектуальний інтерес». Пізнавальний інтерес включає в себе навчальний та інтелектуальний інтереси. Він матеріалізується в єдності важливих для розвитку особистості психічних якостей, таких як активний пошук, домисли, готовність дати оцінку, тощо [4, с. 152]. Для прояву пізнавального інтересу також характерні такі емоційні прояви: здивування, чекання нового, переживання інтелектуальної радості та успіху. У цьому сплаві психічних процесів і станів важливим елементом є вольове зусилля. Адже пізнавальний процес, який протікає під впливом пізнавального інтересу, являє собою своєрідний рух, що супроводжується подоланням труднощів сприймання нової інформації, її розуміння та інтеріоризації.

У загальному пізнавальний інтерес являє собою вибірккову спрямованість до області пізнання, до її предметної і процесуальної сторін. Інтерес до пізнання є самоцінною сутністю людини, без якої вона перестає бути особистістю і реагувати на навколишній світ, у якому живе [1, с. 245].

Втрата пізнавального інтересу призводить, як відомо, до спустошення і психічних порушень особистості. Тому створення умов для активізації та розвитку пізнавальних інтересів втілює, перш за все, гуманістичну ідею. Та не менш важливим є завдання підготовки молодого покоління до вибору професії, спілкування в колективі, виконання соціальних функцій.

Юнацький вік — це період, коли дитяча мрія про майбутнє змінюється роздумами про нього з урахуванням власних можливостей і умов життя, коли з'являються наміри реалізувати прагнення в практичній діяльності [3, с. 28].

Педагог у цьому випадку виступає модератором реалізації виявлених інтересів. Ефективність ролі педагога визначимо узагальнено наступним чином:

- приклад дій педагога в різних ситуаціях;
- висока ерудиція і вміння цікаво і доступно передавати знання;
- вірна порада, цікава пропозиція;
- поважливе ставлення до учнів;
- надання безкорисливої допомоги в скрутній ситуації;
- заслужена похвала, адекватна оцінка;
- цікаві бесіди з врахуванням інтересів школярів [2, с. 4].

Вивчення пізнавальних інтересів старшокласників проводилось методом анкетування. Анкети відкритого та закритого типів допомагають виявити основні та додаткові інтереси студентів.

З метою підвищення пізнавальної активності молоді у процесі навчальної діяльності педагог може застосовувати такі сучасні методи: частково-пошуковий, проблемне викладання матеріалу, дослідницькі завдання.

Коли інтереси набувають стійкої форми, то у людини починають формуватися професійні знання та уміння. Завдання педагога в цьому випадку — уміло зберегти пізнавальний інтерес та допомогти у формуванні професійних навичок майбутнього педагога.

Отже, інтерес являє собою ланку системи диспозиції особистості, її потреб та основу соціальних установок, ціннісних орієнтацій і мотивів; інтерес матеріалізується у вибіркковому ставленні особистості до навколишнього світу і до самої себе.

Пізнавальний інтерес — є самоцінна сутність людини, без якої вона перестає бути особистістю; пізнавальний інтерес — особливий вид інтересів, притаманний кожному з інших видів.

Пізнавальний інтерес найбільш ефективно активізується в навчальній діяльності, засобами якої можна управляти процесом розвитку інтересів особистості.

Функціональна модель пізнавальних інтересів старшокласників включає зміст (основні і додаткові інтереси), форми активізації інтересів та стимули їх розвитку.

Література

1. Ананьин С.А. Интерес: по учению современной психологии и педагогики. — К., 1915. — 500 с.
2. Гончаренко С.У. Методика як наука / С.У. Гончаренко // Шлях освіти. — 2000. — № 1. — С. 2–7.
3. Иванов В.Г. Развитие и воспитание познавательных интересов старших школьников. — Л.: ЛГУ, 1959. — 82 с.
4. Педагогіка вищої школи : підручник / [В.П. Андрущенко, І.Д. Бех, І.С. Волощук та ін.]; за ред. В.Г. Кременя, В.П. Андрущенка, В.І. Лугового. — К. : Педагогічна думка, 2008. — 256 с.

Ю.П. Павлюк,

аспірантка Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ОЦІННО-КОНТРОЛЬНИХ ДІЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Оцінно-контрольна діяльність завжди була в центрі уваги педагогів та психологів. Цій проблемі присвячено дослідження Ш. Амонашвілі, Г. Ксензової, А. Маркової, О. Савченко, Н. Селезньова, Л. Фрідмана [1].

Проблема щодо процесу формування оцінно-контрольних дій у дошкільників є не розглянутою у сучасній психолого-педагогічній літературі. Та її важливість зумовила нас до вибору теми нашої роботи.

На нашу думку, оцінка в контексті оцінно-контрольних дій — це сформована думка педагога або вихованця щодо якості власної діяльності чи діяльності оточуючих.

Формування оцінно-контрольних дій — процес тривалий, який розпочинається ще з дитинства. Проте в дошкільний період відбувається його значне утвердження, хоч і на підсвідомому рівні. Діти дошкільного віку у процесі гри вчаться аналізувати явища й процеси, що відбуваються навколо них, дії, в яких безпосередньо беруть участь, оцінюють правильність вчинків та роблять відповідні висновки, які застосовують у подальших ситуаціях.

Враховуючи наявні визначення сутності поняття формування педагогами та психологами, ми вважаємо, що формування оцінно-контрольних дій — це процес цілеспрямованого й систематичного впливу на дошкільника з метою усвідомлення значення правильної поведінки, застосування еталонів у повсякденних ситуаціях, керуючись при цьому самооцінкою й самоконтролем.

Опрацювання наукових джерел, аналіз вітчизняної теорії та практики роботи вихователів ЗДО й батьків дошкільників дають змогу окреслити наявні суперечності. На рівні визначення значущості оцінно-контрольних дій й умов для їх формування — між бажанням сформувати оцінно-контрольні дії у дітей дошкільного віку з боку батьків і вихователів й розбіжностями у поглядах і підходах до розвитку рефлексивних механізмів у дітей. На рівні концептуалізації освітньої діяльності — між інтуїтивним та підсвідомим у структурі оцінно-контрольних дій. На рівні визначення мети підготовки майбутніх вихователів ЗДО

— між об'єктивною потребою ЗДО в кваліфікованих і компетентних вихователях і реальним станом готовності випускників ВНЗ до роботи з дошкільниками в аспекті формування в них рефлексії.

Дошкільний період — сприятливий момент для формування в дитини оцінно-контрольних дій, зразків поведінки, манери спілкування з однолітками й дорослими людьми. Дошкільне дитинство — час, який доцільно використати для закладення основ щодо розвитку оцінних суджень, якими вихованці будуть керуватись у подальшому житті.

Від оцінно-контрольних дій залежать взаємостосунки дитини з оточенням, критичність і вимогливість до себе, ставлення до успіхів та невдач. Вони впливають на ефективність діяльності людини й подальший розвиток особистості.

У дітей дошкільного віку відбувається утвердження процесу формування оцінно-контрольних дій, проте спостерігаються деякі проблеми, що впливають на якість його сформованості.

Ми виокремили серед них такі.

Неврахування вихователями особливостей вікового періоду та провідного типу діяльності.

Сенситивний період ніколи не повторюється, тому важливо на цьому етапі розвитку особистості створити сприятливе середовище, яке б стимулювало дошкільників до аналізу власних дій та їх наслідків на основі прикладу. Враховуючи те, що у дітей дошкільного віку домінує ігрова діяльність, необхідно під час гри сприяти засвоєнню оцінно-контрольних дій.

Розбіжності у принципах виховання зі сторони батьків та вихователів.

Повноцінне здійснення завдань розвитку, навчання і виховання дошкільників визначається реалізацією взаємодії «педагоги — діти — батьки». Лише за умов налагодженої спільної роботи можна досягнути поставленої мети, а розбіжності у підходах до виховання значно послабляють ефективність реалізації процесу.

Відсутність прикладу для наслідування, еталона поведінки.

Особливість дітей дошкільного віку полягає у відсутності в них життєвого досвіду, що зумовлює необхідність дорослих слугувати зразком, еталоном правильних манер та діяльності.

Неготовність випускників ВНЗ до роботи з дошкільниками в аспекті формування в них рефлексії.

Одним із завдань професійної освіти є пошук шляхів розвитку та вдосконалення системи підготовки педагогічних кадрів для роботи з дітьми дошкільного віку. Процес підготовки випускників ВНЗ має бути спрямований на формування цілісної системи універсальних знань, умінь, навичок і відповідати запитам дошкільних установ. Оскільки умови конкуренції вимагають від педагогів дошкільного виховання високого рівня професійної компетентності [2].

Низький рівень розвитку самооцінки.

Розвиток самооцінки й самоконтролю надзвичайно важливі для подальшої сформованості оцінно-контрольних дій. Усвідомлення дитиною власних дій через приклад дорослих, які її оточують, є основою для формування самооцінки. Спо-

чатку оцінка себе і своїх дій безпосередньо відображає оцінки інших людей, які керують її розвитком. Проте таке ставлення до себе ще не є самооцінкою, оскільки вона передбачає, насамперед, свідоме розуміння й оцінювання власних вчинків, якостей і можливостей. Це досягається лише у старшому дошкільному віці. Самооцінка є найскладнішим продуктом розвитку свідомої діяльності дитини, одним із основних новоутворень дошкільного віку [3].

Враховуючи вище зазначене, можемо стверджувати, що діти дошкільного віку мають глибокі потенційні можливості для оволодіння навичками оцінки й контролю, а методика поетапного формування оцінно-контрольних дій сприяє усвідомленню дитиною правильності чи неправильності власної діяльності, засвоєнню оцінних еталонів.

Оцінно-контрольні дії виступають передумовою і засобом засвоєння знань, формування вмінь та навичок, а також найважливішою передумовою практичного застосування засвоєних знань, вироблених умінь і навичок.

Для сформованості оцінно-контрольних дій у дітей дошкільного віку необхідна систематична робота вихователів, батьків та їх співпраця. Лише єдині вимоги у вихованні дошкільників сприятимуть досягненню цілі.

Література

1. Радченко О.Я. Формування контрольно-оцінної діяльності молодших школярів засобами підручника [Текст] / О.Я. Радченко // Підготовка майбутніх учителів до реалізації державного стандарту початкової загальної освіти. — 2013. — С. 17.
2. Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 26 жовтня 2017 р., Мукачєво / ред. кол. : В.І. Кобаль (гол. ред.) та ін. — Мукачєво : МДУ, 2017. — С. 184.
3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.dnz156.edu.kh.ua/Files/downloads/самооценка.docx>.

УДК 371:31.004

І.В. Пірожкова,

викладач кафедри гуманітарної підготовки,

ПЗ «Морський інститут післядипломної освіти імені контр- адмірала Ф.Ф. Ушакова», м. Херсон

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКИХ ВНЗ ЯК ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. Доповідь присвячена пріоритетності компетентнісного підходу як інноваційної технології в навчанні іноземної мови в світі проблеми формування комунікативних умінь іноземної мови у сучасних судномеханіків в галузі морської освіти. Вивчення іноземної мови, що є обов'язковим компонентом професійної підготовки майбутніх фахівців у морській технічній сфері (механіків), також відбувається на основі компетентного підходу. Перераховані компетенції, сформовані у курсантів у процесі вивчення іноземної мови. Запропоновано розглянути комунікативну компетентність іноземних мов у професійній компетенції майбутніх

фахівців. Автор визначає компетенції, сформовані у курсантів морського інституту, в процесі вивчення англійської мови.

Ключові слова: компетентнісний підхід, комунікативна компетенція, професійно орієнтоване навчання.

Збільшення вимог до рівня комунікативної компетентності морського спеціаліста іноземної мови міжнародними регулюючими організаціями зобов'язує морські ВНЗ шукати нові шляхи вирішення поточних проблем навчання студентів англійській мові. Сьогоденна інтеграція у світовий простір професійної освіти підготовки фахівців, неможлива без основної дієвої сили — зростання як особистісного так і фахового, що є основним фактором розгалуження та розширення предметних засад фахового спрямування.

Успішність трудової діяльності суднового механіка безпосередньо пов'язана з рівнем його освіти, його фізичним станом, досвідом його роботи в тих чи інших умовах, його безпосереднім бажанням і прагненням підвищувати професіоналізм усіма можливими і доступними йому засобами. Впевнене володіння англійською мовою, а саме термінологію в судновій механіці є однією з основних складових успішної професійної кар'єри в майбутньому.

Відповідно до компетентнісного підходу процес навчання був зорієнтований на професійну підготовку суднового механіка з розвитком необхідних навичок; відбувалось впровадження навчання, сутність якого полягала у відтворенні за допомогою усієї системи дидактичних форм, методів і засобів навчання предметного та соціального контекстів майбутньої професійної діяльності суднового механіка, «ключових кваліфікацій» та «ключових навичок».

Викладачами кафедри гуманітарної підготовки ПЗ «Морський інститут післядипломної освіти імені контр- адмірала Ф.Ф. Ушакова» розроблені дидактичні комплекси для інженерів-судномеханіків, що сприяють формуванню механізмів самореалізації та саморегуляції професійної діяльності в ситуаціях іншомовного спілкування та розвитку професійної іншомовної компетенції.

Згідно з модульно-рейтинговим підходом навчальний матеріал був розподілений на модулі, якість та відповідність теоретичного і практичного матеріалу кожного модуля перевірено, був опрацьований постійний зворотній зв'язок з кожним кадетом (викладач — студент; викладач — група) та на підставі цього був вироблений процес корегування навчальної діяльності як окремого студента, так і всієї групи.

Начальна діяльність курсантів організована через систему інноваційних технологій навчання, в рамках розроблених спеціальних курсів «Англійська мова за професійним спрямуванням», «Спецкурс з безпеки», «Ділова англійська мова». В якості методичного забезпечення даних спецкурсів групою викладачів кафедри підготовлені та впроваджені в навчальний процес професійно-орієнтовані навчальні посібники інноваційного типу, при розробці яких були враховані такі критерії як професійна значущість, професійна новизна, сучасність та актуальність. В даних навчальних посібниках використані автентичні тексти та інші матеріали оригінальної технічної літератури по судномеханічній

спеціальності, а також документація комп'ютерного діловодства різних судів морського торгового флоту.

Відповідно до інтегративного підходу під час викладання основного матеріалу акцентована увага курсантів на поняття, які вже були розглянуті на заняттях з інших дисциплін, орієнтували кілька навчальних предметів навколо однієї теми, застосовували між аспектною інтеграцію у навчанні курсантів різних видів мовленнєвої діяльності: говоріння, аудіювання, читання, письма; враховувався передовий досвід навчання фахівців морського профілю у зарубіжних морських навчальних закладах. Згідно з комунікативним підходом організація викладання навчального матеріалу відбувалась на основі виконання комунікативних завдань; формувались вміння використовувати мову в реальній ситуації професійного спілкування; створювалось іншомовне комунікативне середовище, що дозволило здійснити активну мовленнєву діяльність з англійської мови не тільки у процесі професійної підготовки у навчальному закладі, але й у поза навчальній діяльності.

Відповідно до системного підходу було виявлено роль і місце кожної дисципліни в процесі підготовки майбутніх судових механіків та встановлено взаємозв'язки між дисциплінами, що забезпечило формування в курсантів цілісної системи знань, умінь і навичок. На заняттях активно використовуються навчальні комп'ютерні програми, відеофільми, рольові ігри, ділові ігри на тренажері, на професійному англійською мовою проводиться розбір конкретних виробничих ситуацій, вирішуються оперативні завдання.

При аналізі конкретних ситуацій за методом казусу (кейс—стаді) опрацьовуються завдання, проблеми і технологічні процеси в рамках вивчення таких тем як «Двигуни внутрішнього згоряння», «Суднові енергетичні установки», «Суднові котельні установки», «Суднові турбіни», ситуаційні задачі — при вивченні тем «Технічна експлуатація судових теплових двигунів», «Технічна експлуатація котельних установок»

Такі теми як «Боротьба з пожежею в машинному відділенні», «Несення вахти» та інші вивчаються в процесі рольових і ділових ігор.

У ділових іграх на тренажері відпрацьовуються комплексні завдання навчальних дисциплін в контексті цілісного технологічного процесу в ситуаціях іншомовного спілкування. Завдання для рольових і ділових ігор, об'єднані однією сюжетною лінією (фрагмент несення вахти, відпрацювання навчань по ліквідації несправності двигунів різного типу тощо) поступово ускладнюються і при спонтанному розігруванні дозволяють виявити рівень професійної компетенції курсанта в іншомовному спілкуванні.

Компетентністний підхід у вивченні іноземних мов актуальний тим, що вчить співпраці, а навчання співпраці виховує такі моральні цінності, як взаємодопомога і вміння співпереживати, формує творчі здібності і активізує студентів. Основними цілями є: 1) самовираження і самовдосконалення студентів, підвищення мотивації навчання, формування пізнавального інтересу; 2) реалізація на практиці набутих умінь і навичок, розвиток мовлення, вміння грамотно і аргументовано піднести досліджуваний матеріал, вести дискусійну полеміку; 3) продемонструвати рівень культури, освіченості, соціальної зрілості 4)

розвивати мовні та інтелектуальні здібності, стійкий інтерес до вивчення мови, потребу в самоосвіті. В кінцевому підсумку передбачається досягнення комунікативної компетенції, тобто певного рівня мовних, професійних, соціокультурних знань, комунікативних умінь і мовних навичок, що дозволяють здійснювати іншомовне спілкування.

Вибір методів і освітніх технологій обумовлений необхідністю забезпечення необхідної якості навчання і формування у курсантів заданих освітнім стандартом професійних компетенцій, необхідних для здійснення міжособистісної командної співпраці та комунікації в полікультурних умовах.

Література

1. Вербицкий А.А. Проблемные точки реализации компетентностного подхода / А.А. Вербицкий. // Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М.А. Шолохова. Педагогика и психология. — 2012. — №2. — С. 52—60.
2. Вербицкий А.А. Иноязычные компетенции как компонент общей профессиональной компетенции инженера: проблемы формирования / А. А. Вербицкий, В.Ф. Тенищева // Высшее образование сегодня. — 2007. — №12. — С. 27—31.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Интернет-журнал «Эйдос». — 2006. — 5 мая.
4. Тенищева В.Ф. Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции: дисс. д-ра. пед. наук: 13.00.01 / Тенищева Вера Федоровна. — Москва, 2008. — 375 с.
5. Окунева, Л.И. English for Marine Engineering Cadets (Английский язык для курсантов-судомехаников) : учеб. пособие по дисциплине «Английский язык» для курсантов специальности 180403.65 «Эксплуатация судовых энергетических установок» / Л.И. Окунева, В.В. Загузова. — Мурманск: Изд-во МГТУ, 2012. — 112 с.
6. Дейнего Ю.Г. Судовой механик. Технический минимум [Текст] : на рус. и англ. яз. / Ю.Г. Дейнего. — М. : Моркнига, 2008. — 304 с. : табл., рис. — (Библиотека судового механика).
7. Navigation English [Text] : [учеб. пособие : в 2 ч.] / made by: Ivasyuk N. A. [et al.] ; [под. общ. ред. к. п. н., проф. Ивасюк Н. А.] ; Nat. univ. «Odessa maritime acad.». - Odessa : Feniks, 2016 .Pt. 1. — 2016. — 158 с. : ил. — Текст англ.
8. Lorenzo Cimador. Maritime Glossary of Terms — International Maritime Academy (IMA), 2003. — 95 p.
9. U.S. Department of Transportation. Glossary of Shipping terms. — Maritime Administration, May 2008, 114 p.

О.В. Поляк,

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри педагогіки, психології та теорії управління освітою,
Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області

МЕНЕДЖМЕНТ ЯКОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Питання «якості» як властивості та характеристики стану процесів, дій та виробничої чи управлінської діяльності за останні роки стали не лише потребою життя українського суспільства [5], [15], не лише предметом аналізу науковців у монографіях та дослідницьких статтях [6], [8], [9], [10], [13], але й ключовою проблематикою організації проведення численної кількості науково-практичних конференцій у Києві, Львові, Одесі, Дніпрі та інших містах України [4], [7], [11], [14].

Характеристика «якість» у сензитивних суспільствах ХХІ-ого століття є складовою так званого показника — «інтегральний показник щастя», що являє собою індекс, який відображає добробут людей та стан навколишнього середовища в різних країнах світу. У «вимірюванні щастя людини», який був запропонований New Economics Foundation (NEF) від липня 2006 року, беруть участь 156 країн світу, серед яких Україна. Але, на жаль, станом на 2017 рік наша держава займає 138 місце, що є надзвичайно скромним виміром порівняно з іншими країнами світу. Науковець А. Переверзева, досліджуючи стан названого показника в Україні, також вважає «інтегральний показник щастя» показником рівня реалізації людського потенціалу [12], що на думку широкого наукового кола, неможливо здійснити без розвитку освітньої функції держави.

Питання «якості» є ключовим виміром і в системі освіти не лише в частині оцінювання знань здобувачів освіти, але щонайперше в оцінюванні управлінської та освітньої діяльності, оскільки становлення Нової української школи відбувається в умовах реформування закладів освіти, в тому числі на основі діючого Закону України «Про освіту». Так, наприклад, чотири статті даного правового документа України безпосередньо вказують на норми, що стосуються якості (як «видової відмінності» однієї сутності від іншої, що належить до того ж виду (за Арістотелем), у тому числі: стаття 41 — система забезпечення якості освіти, стаття 48 — моніторинг якості освіти, стаття 67 — повноваження органів із забезпечення якості освіти, стаття 83 — участь у міжнародних дослідженнях якості освіти тощо [1].

Концепція Нової української школи [3] також звертає увагу на такі характеристики освіти та освітньої діяльності як: якість освіти (сторінки 1, 21, 25, 26), інновації (с. 2), ефективне управління (с. 7), моральні якості (с.9), особисті якості (с. 10), ефективні способи (с.14), ефективність роботи педагога (с.15), якість викладання (с. 16), моніторинг якості (с. 22), якісна кваліфікація вчителів (с.30), якість освіти в школах (с. 32) тощо [там само]. Всі ці підходи Концепції

НУШ базуються в свою чергу на Резолюції ООН № 874 від 1987 року «Про якість і ефективність шкільної освіти», яка ратифікована Верховною Радою України [2].

Отже, питання організації або менеджменту «якості» є провідними при формуванні нової місії, мети та цілей закладів освіти в умовах реалізації Концепції НУШ. В умовах змін освітньої управлінської діяльності керівного персоналу закладів освіти належить також набувати нової якості, на чому акцентують увагу і Закон України «Про освіту», і Концепція НУШ, й інші нормативно-правові документи України. Окрім того, зміна якості управлінських процесів у закладах освіти мають супроводжувати розширення теоретичних знань щодо: систематизації еволюції характеристик «якості» в контексті організаційної та управлінської діяльності; збагачення уявлення про системи управління якістю, їх зміст та спрямування, а також застосування під час прийняття управлінських рішень в закладах освіти; формування навиків розробки стратегій якості освітньої діяльності за сферами управління в організації під час прийняття управлінських рішень тощо.

Висновки. Таким чином, підвищення якості управлінської та освітньої діяльності в закладах освіти шляхом збагачення керівництвом закладів освіти теоретичних знань про менеджмент якості, набуття практичних навиків завдяки застосуванню систем та моделей управління якістю сприятиме зміні якості надання освітніх послуг здобувачам освіти як пріоритету в умовах НУШ.

Література

1. Закон України «Про освіту». Документ 2145-VIII, чинний, поточна редакція — Прийняття від 05.09.2017. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Законодавчі акти України з питань освіти / Верховна Рада України, Комітет з питань науки і освіти. — Київ: Парламент. вид-во, 2004. — 404 с.
3. Концепція Нової української школи, 2016. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/.../ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
4. Актуальні проблеми якості освіти і промисловості обговорили у Львівській політехніці. — 09 червня 2015 рік. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://pedpresa.ua/129771-aktualni-problemy-yakosti-osvity-i-promyslovosti-obgovoryly-u-lvivskij-politehnitsi.html>.
5. Бадіков Т. Якість життя українців — крізь терни до зірок //Українська правда. — 19 лютого 2018 рік. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/badikov/5a8ad026aa54b/>
6. Белий В. Рамковий закон про освіту: індикатори нової якості /ZN.UA/-2015/— Випуск № 22. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dt.ua/EDUCATION/ramkoviy-zakon-pro-osvitu-indikatori-novoyi-yakosti-.html>.
7. Друга регіональна науково-практична конференція «Використання технологій менеджменту якості в управлінні закладами освіти». — 21 листопада 2018 рік. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ippo.edu.te.ua/2018/11/21/ii-regionalna-naukovo-praktichna-konferenciya-vikoristannya-texnologij-menedzhmentu-yakosti-v-upravlinni-zakladami-osviti/>

8. Лісова С.В. Проблема забезпечення якості вищої освіти з позицій системного підходу // Професійна педагогічна освіта: системні дослідження : монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. — С. 160—172.
9. Момот О.І. Менеджмент якості та елементи системи якості /О.І. Момот — К: Центр учбової літератури, 2007. — 368 с.
10. Осадчук О.П. Наукові підходи до визначення поняття «якість». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20146/1/25.pdf.
11. Освіта в Україні: базові індикатори /Інформаційно-статистичний бюлетень результатів діяльності галузі освіти у 2017/2018 н. р. — ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2018. — 209 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/...ukrainska.../1serpkonf-informatsiyniy-byuleten.pdf>
12. Переверзева А.А. Інтегральний показник щастя —показник рівня реалізації людського потенціалу. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: base.dnsgb.com.ua/.../Akt-prob-ekonomiky-2009-7_201-20...
13. Шаповал М.І. Менеджмент якості. Навчальний посібник / Київ, 2007. — 471 с
14. Ювілейний Міжнародний форум «Дні якості в ПУЕТ», присвячений 20-річчю проекту «Система управління якістю діяльності університету». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.science-community.org/uk/node/195257>.
15. ЮНЕСКО Деятельность в области образования во всем мире [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unesco.org>.
16. Якість життя в Україні: оцінки експертів // Урядовий кур'єр. — 04 грудня 2018 рік. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/yakist-zhittya-v-ukrayini-ocinki-ekspertiv/>

УДК 930 (477)(092)

Н.Ю. Проценко,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр»
Рівненського державного гуманітарного університету

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНА ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ О. КОНИСЬКОГО

Анотація. Висвітлено науково-педагогічну діяльність та літературно-критичну діяльність видатного українського письменника, педагога, громадського діяча О.Я. Кониського (1836—1900), проаналізовано його підручники та статті з педагогічної тематики.

Ключові слова: Олександр Кониський, педагог-просвітник, Тарас Шевченко, першоджерела, літературна критика, громадсько-освітній діяч.

Загальна суть проблеми. Розвиток педагогічної думки в Україні, наукове вирішення сучасних освітніх проблем неможливі без знання того, як розвивалися теорія і практика національної освіти і школи в минулому, без творчого осмислення і переосмислення вітчизняного педагогічного досвіду, зокрема тієї його частини, яка у радянський час замовчувалася або ж висвітлювалася упереджено. Тому в сучасній історії педагогіки актуалізується питання повторного звернення до першоджерел української педагогічної думки, до невідомих або маловідомих (оригінальних) текстів; «нового прочитання спадщини окремих педагогів-мислителів». Виняткового значення набуває формування «персоналістського» напрямку в наукових дослідженнях [5, с. 37].

Останніми роками активізувалися дослідження, у яких дається науково обґрунтована оцінка діяльності педагогічних персоналій, які «працювали в царині розвитку національної педагогічної думки, рідномовної освіти, підносили українську педагогіку як невід'ємну складову національної культури» [5, с. 39].

Особливо важливе значення має досвід національно-виховної системи другої половини ХІХ ст. — періоду, який є початком розвитку сучасної національної педагогічної думки і розглядається як «просвітницький, культурницький» [5, с. 56]. До представників цієї педагогічної думки історики відносять В. Антоновича, Б. Грінченка, М. Драгоманова, П. Житецького, О. Кониського, М. Костомарова, В. Науменка, О. та С. Русових, І. Франка та інших. З-поміж цієї когорти науковців виділимо Олександра Яковича Кониського (1836—1900) — несправедливо забутого видатного українського просвітника, культурно-громадського діяча, письменника, педагога, публіциста, організатора недільних шкіл, ученого-шевченкознавця, який невтомно працював заради національного відродження українського народу, становлення вітчизняної системи навчання і виховання.

Мета статті — проаналізувати педагогічні та наукові праці О. Кониського, наукові розвідки про нього, наявні у фонді бібліотеки; привернути увагу користувачів до невідомих і маловідомих творів (оригінальних текстів) педагога-просвітника, які з часу виходу друком не перевидавалися; висвітлити основні напрями науково-педагогічної та літературно - критичної діяльності педагога.

Виклад основного матеріалу. Речник національної ідеї — саме таку домінантну рису відзначали члени Київської Громади в характері Олександра Кониського. Сергій Єфремов у своїй «Історії українського письменства» підкреслював: «...поза українськими справами не можна було собі уявити цієї людини... Такими людьми, як Кониський, найбільше держалась українська справа під той складний час, коли навіть голосу українського не чуло було, вони були не тільки робітниками, а немов прапорами цілої епохи» [2].

Олександр Кониський упродовж сорокарічної інтенсивної літературної, наукової, громадської праці сповідував і невтомно працював на ідею національного відродження українського народу. На зорі своєї творчості, що припала на межу 50-60-х рр. ХІХ ст., він сподівався, що деяка лібералізація суспільного життя в Росії, зумовлена боротьбою за відміну кріпосницької системи, буде розвиватися й поширюватися. Справді, після гнітючих часів миколаївської реакції намітилося пожвавлення українського культурно-освітнього життя (П. Куліш видав альманах «Хата», був заснований журнал «Основа», відкрилися недільні школи, а Шевченко, Куліш, Свидницький підготували україномовні підручники для них). І Кониському, як і іншим українським діячам, здавалося, що повороту назад, у глуху пітьму, ніколи вже не буде [1].

Та дуже швидко відлига змінилася новими морозами. Правда, були й такі ентузіасти рідної культури, як Куліш, який усіляко підтримував тих, у кого опускалися руки, заохочував до творчої праці, нехай і для шухляди, зазначаючи, що все ж настане час, коли «повинишпорюють і посписують усяку всячину нашу

та й дивуватимуться: як сі люди в такій темряві працювали й при такому темрявому світлі писали».

Саме в цій темряві і працював безкорисливо й невсипучо Кониський. Він залишив помітний слід і в письменстві, критиці, публіцистиці, і на ниві наукових досліджень рідної культури.

Як літературний критик, він одним із перших позначив віхи народницького літературознавства.

Першими пробами його пера були «Критичний огляд української (руської) драматичної літератури» та рецензія на драми О. Цися. В них уже чітко проглядає світоглядна позиція Кониського, для якого література — це «здорова ідея», форма ж «нічого не значить, правило — життя». Критик пише: «Наскільки літературна творча вірна життю, етнографії, історії, настільки я її ціню» [4].

У листі до Франка від 30 листопада 1885 р. Кониський завдання літературної критики формулює так: «Я не розумію письменство без критики, але критика, як і рецензія, повинні розбирати ідеї, факти, виводи автора, а не його самого». Настанова аналізувати ідеї в художньому творі є результатом розуміння літератури як форми ідеологічної свідомості. Ця формула простежується ще від Гегеля, І. Тена, від культурно-історичної школи. Йдеться про відповідність суті явища його ідеї. А це призводить до ігнорування естетичної вартості мистецького витвору.

Ще одне завдання критики — накреслювати перспективи розвитку літератури (вужче — певної теми в ній), вказувати на прогалини, на які мав би звернути увагу письменник, одне слово, організовувати літературний процес. Це завдання Кониський не лише декларує, а практично виконує (напр., рецензія «Коли ж виясниться?» на «Хмари» І. Нечуя-Левицького). Однією з головних функцій літературної критики, вважає він, є контрольна функція: творча робота «без критики — се все одно, що банк без контролю», без якої «поміж іншого письменники легко збочують з прямого шляху, вони починають хорувати самолюбством, не признають за собою помилок, найскромнішу указку на їх помилки вважають образою для себе». Отже, Кониський, якщо йти за класифікацією Ю. Шевельова, є представником «критики нагляду».

Кониський надає літературній критиці відповідальну роль, убачаючи в ній ще й ту силу, яка здатна виховувати читача, підносити його розум і почуття. Він пише, що критика має не тільки стати знаряддям виховання публіки, а й застерегти її від нетерпимості, дражливості й фанатизму: «Вже ніче більше діло, як не критики, спинити натовп, а головна річ — оброзумити публіку, показати їй, що не все те золото, що блищить, не все те сила, що гукає про себе, шкодячи письменникам і письменству». Отже, просвітительські тенденції (в їх крайньому вираженні) естетичної концепції Кониського стають причиною того, що відбувається певною мірою ототожнення функцій літератури й літературної критики. А це часто призводить до розмивання меж їхньої специфіки.

Однією з головних праць О. Кониського була повна біографія Т. Шевченка. Цій праці Кониський присвятив останні десять років свого життя. Він провів величезну роботу по збиранню необхідного матеріалу, відтак відвідав

Звенигородщину, інші шевченківські місця на Україні, зв'язався з багатьма людьми, що знали Шевченка, роздобув чимало рукописів поета, його листи, спогади про нього, урядові документи тощо. На матеріалі, значна частина якого вперше вводилася в науковий обіг, як і на матеріалі, зібраному попередніми біографами, Кониський впродовж 1892—1897 рр. написав і надрукував — переважно в «Записках Наукового товариства імені Шевченка» та «Зорі» — понад двадцять нарисів і розвідок, в яких висвітлювалися різні періоди життя поета. На основі цих нарисів та розвідок, які ще не раз доопрацьовувалися, в ряді моментів поповнювалися новими фактами, Кониський склав ґрунтовну біографію Шевченка, що вийшла двома мовами — українською в двох томах (Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя. На писав Олександр Кониський. — Львів, 1898. — Т. 1; Львів, 1901. — Т. 2) і російською в одному томі (Конисский А. Жизнь украинского поэта Тараса Григорьевича Шевченко, критико-биографическая хроника. — Одесса, 1898).

Тогочасна українська і російська критика прихильно зустріла книжку Кониського про Шевченка. Віддавав належне біографії і І. Франко, назвавши її «найдокладнішою з усіх, які досі були присвячені життю великого українського Кобзаря». «Книжка Кониського, — підкреслював І. Франко, — то не холодне оповідання, то гаряче возвеличення Шевченка, якого Кониський уважав найвищим цвітом, правдивим генієм і пророком українського народу».

Висновки. Олександр Кониський — один з видатних трудівників на ниві українського письменства та громадської справи «темної пори» — другої половини ХІХ століття. «Палкий, діяльний, енергійний, Кониський більше здався б на громадського діяча, але природа не обминула його й літературним хистом і багато сили поклав він на розвиток рідного слова, якого великим був знавцем» (С. Єфремов).

В літературі Кониський виступив як реаліст, причому кожен його твір був практичною реалізацією пропагованих ним ідей. Він не був революціонером, дотримуючись еволюційних та просвітницьких поглядів в українському питанні.

Важливу роль Кониський відіграв як критик і публіцист, сформувавши засади народницького літературознавства, народницької критики, що стала провідною на десятиліття.

Література

1. Белан Г.В. Педагогічні погляди і просвітницька діяльність Олександра Кониського: дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Г.В. Белан // Інститут педагогіки АПН України. — Київ, 2004.
2. Єфремов С. Історія українського письменства / Сергій Єфремов. — К. : Femina, 1995. — 688 с.
3. Маркович Д. З давнього минулого. Про Олександра Яковича Кониського // По степах і хуторах. — К., 1991.
4. Сиваченко М. Олександр Кониський. // Кониський О. Оповідання. Повість. Поетичні твори. — К., 1990.
5. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О.В. Сухомлинська. — К. : А.П.Н., 2003. — 68 с.

А.В. Соколова,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії музики та вокалу,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського

ПЕРСПЕКТИВИ ВИЩОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У СВІТІ РОЗВИТКУ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Стаття присвячена аналізу проблем, з якими сьогодні стикається вища музична освіта. Проаналізовано переваги змішаної форми навчання перед традиційними і дистанційними формами навчання. Окреслено основні чинники ризику, які загрожують існуванню і якості музичної освіти в Україні.

Коротко охарактеризовані комп'ютерні програми західного зразка, що дозволяють створювати повнозвучні аранжування, світлові і колірні ефекти, музичні відеоряди, комп'ютерні програми-тренажери, розвивати музичний слух, імпровізувати, редагувати нотний текст, диригувати, виконувати соло з віртуальним оркестром або хором, використовувати тренажери, які допомагають впоратися з хвилюванням і страхом музиканта забути текст.

Підтверджено, що розвиток і застосування комп'ютерних технологій в музичному освітньому просторі — об'єктивно необхідно і відкриває нові можливості для професійного та власного зростання музиканта.

Ключові слова: вища музична освіта, музично-комп'ютерними технологіями, комп'ютерні програми-тренажери.

Сучасні технології стрімко увірвалися в ХХІ століття всього кілька десятиліть тому. Вони стали домінувати у всіх сферах діяльності людини, і, як виявилось, кардинально змінили не тільки навколишній світ, а й саму концепцію навчання.

Мета даної статті зводиться до аналізу та визначення проблематики сучасної вищої музичної освіти, способу вирішення проблем, які пов'язані з впровадженням в освітній простір сучасних інформаційних технологій.

Інформацію, яку раніше, можна було отримати в університеті: на лекціях, семінарах і практичних заняттях від викладачів високого рівня, тепер знаходиться у вільному доступі в інтернеті [1]. Щоб отримати диплом найстарішого в світі Оксфордського університету тепер зовсім не обов'язково їхати до Англії. Його можливо отримати і не виходячи з дому, закінчивши університет за допомогою мережевих технологій, яка діє на основі передачі навчально-методичних матеріалів в цифровому вигляді на різних електронних носіях. Контроль знань учнів здійснюється засобами автоматизованого тестування.

Університети світового рівня активно експериментують і впроваджують так звану систему змішаного освіти (англ. «*Blended Learning*»), яка з одного боку, дає цілий ряд переваг: зниження навантаження викладачів на користь наукової роботи, можливість послідовно поєднувати фази традиційного та електронного навчання, 24-годинний вільний доступ до різних тестів і навчальних проектів та довідкової інформації.

З іншого боку, існує небезпека втратити зворотний зв'язок з реальною людиною по ту сторону екрану. Тут необхідно знайти розумний баланс між «віртуальністю» і «реальністю» навчального процесу.

«Присутність людини, який направляє тебе, зауважує твої помилки і допомагає їх виправити, дуже важливо», — вважає засновник Вікіпедії Джиммі Вейлз, — «я не знаю, чим це можна замінити».

«Не важливо, що ти знаєш, важливо, що ти вмієш робити!» — підкреслює директор з навчання Apple Вільям Ранкін, — «можна отримати 100 балів за всі тести, але це не має ніякого значення, якщо ти не здатний працювати! Тому в майбутньому сама інфраструктура навчальних закладів будуватимуся не на контролі, а на забезпеченні можливостей».

У період з 1996 по 2008 фахівці Стенфордського університету США провели масштабний експеримент по всеосяжному дослідженню практичних результатів традиційного, змішаного і дистанційного навчання. Результати дослідження виявилися вражаючими: змішане навчання мало незаперечні переваги перед традиційним і дистанційним. Більш того, було виявлено, що онлайн-навчання не має значної переваги перед традиційними формами навчання. Це зміцнило позиції змішаного навчання, дало додатковий поштовх до розвитку і впровадженню змішаного навчання на різних етапах навчального процесу [1].

Ми стоїмо на порозі якісних змін в освіті, коли диплом і сертифікат втрачають свою привабливість перед професійними навичками вчорашніх студентів, від яких буде вимагатися професійна компетенція відразу по закінченню університету, а іспити і сесії можуть, і зовсім, зникнути із студентського життя [2, 3, 4].

Якщо сучасних дітей запитати, навіщо їм потрібна освіта, вони дадуть відповідь: «для пошуку роботи». За словами генерального директора edX, навчальної онлайн-платформи, створеної Гарвардом і Массачусетським технологічним інститутом, Анант Агарвалом, «проблема лише в тому, що система освіти відстає від наших днів років на триста» [2].

З іншого боку, не можливо уявити собі професії майбутнього, але ми здатні спрогнозувати майбутнє той чи іншої професії, і це дозволить нам розвинути вміння і навички трендових професій як фундаментальної бази освіти XXI століття.

У цьому столітті стрімко мінливих технологій, викладач не має право бути орієнтованим і прив'язаним лише до однієї концепції навчання. Матеріал перших двох курсів може ґрунтовно застаріти, поки студент дійде до п'ятого року навчання.

Нові програми, теорії, методики навчання змінюються калейдоскопічне. Життя диктує свій ритм, в який ми повинні потрапити, а не випасти з нього [6, 7, 9].

Вища музична освіта в Україні на сьогоднішній день не має гідного фінансування з боку держави, тому відрізняється слабкою матеріальною та інформаційною базою.

Можливо виділити основні фактори ризику, які загрожують майбутньому музичної освіти в Україні:

- сприйняття музичної освіти як рудимента в силу специфіки та вузької профільності професії;

- перенасичення музичного ринку і низька оплата праці музиканта;
- поява музичних технологій, які вигідно відрізняються праці композитора, аранжувальника тощо;
- освіту цілого пласта нових професій, завдяки дистанційній передачі музичної інформації;
- стійке зниження авторитету музичних професій;
- малої частки, в загальному контингенті вступників, талановитих і обдарованих дітей;
- поступове і неухильне зменшення кількості вступників на музичні відділення;
- поява нових музичних технологій, які вигідно замінюють працю композитора, аранжувальника тощо;
- зниження рівня підготовки учнів музичних шкіл;
- зниження інтересу в суспільстві до музичних шкіл і до музичної освіти, в цілому.

«Для того, щоб вибрати професію будь-яка людина має розуміти, що ця професія затребувана, необхідна суспільству і буде добре оплачуватися» — вважає педагог-музикант Н.І. Городніна [4].

На жаль, ми не можемо вплинути на державну освітню політику, але ми в змозі підняти інтерес до музичної освіти, тим самим готуючи собі зміну молодих, ініціативних і сучасних педагогів. Мова йде не тільки про виживання музичної освіти, але і про необхідність відвоювання нові позиції.

На наш погляд, створення штучного інтелекту (ШІ) за образом і подобою людини, а також створення мозку, ідентичного людському — справа цілком досяжного майбутнього.

ШІ вже навчили визначати рівень депресії у людини, відстежувати психічний і фізіологічний стан пацієнта, управляти транспортом, виконувати побутові обов'язки.

ШІ вміє складати музику, робити якісне аранжування, записати дебютний музичний альбом. В майбутньому тісна співпраця музикантів і ШІ зумовлена. Немоżliво не розуміти, що кожен з них не виживатимуть самотійно [10, 11].

Вже зараз починають накопичуватися ресурси інформації для адаптивного навчання (наприклад, проект Knewton), яке використовує штучний інтелект. «На підставі того, які онлайн-курси проходить людина, які оцінки отримує, з якими завданнями справляється, а з якими — ні, система буде вибудовувати віртуальну карту знань користувача і «підказувати», що студенту потрібно пройти та вивчити. Не виключено, що такий віртуальний тьютор буде супроводжувати людину з першого класу», — розповідає Іван Примаченко [11].

Дослідник і композитор Девід Коуп написав мелодії [8], стилістично оброблені в стилі часів Баха і Моцарта за допомогою комп'ютерного емулятора. Справедливості заради зазначимо, що хоча створена її музика мала всі риси стилю, властивого епосі Баха і Генделя, але при цьому була досить хаотична і поліритмічна. У цій музиці фактично були відсутні кульмінаційні точки і розвиток

драматичної лінії. Це означає, що вченим ще належить пройти нелегкий шлях для вдосконалення ІІІ. Але перший крок зроблено.

Будь-який учитель зможе творчо підійти до уроку при наявності сучасної комп'ютерної техніки в музичних школах, училищах та музичних академіях.

Володіння музично-комп'ютерними технологіями стає необхідністю і питанням виживання в сучасних умовах. Легко уявити викладача музики, що створює зі своїм учнем повнозвучні аранжування, світлові і колірні ефекти, музичні відео-ряди, комп'ютерні програми-тренажери, які допомагають навчанню гри на різних інструментах і розвитку музичного слуху. Також програми, які навчають імпровізувати, редагувати нотний текст, диригувати, солірувати з віртуальним оркестром або хором, грати з віртуальним камерним ансамблем, бути концертмейстером у найзнаменитіших співаків світу, використовувати тренажери, які допомагають впоратися з концертним хвилюванням і довічним страхом музиканта забути текст [8].

Ефективне використання методичного матеріалу та наочних посібників, миттєвий доступ до текстової звукової інформації або відео інформації допоможе студентам розглянути проблему під різними ракурсами [3, 4, 9, 10].

Викладач може апелювати до посилань на потрібні джерела, аудіо та нотні архівів, які, в більшості своїй, впорядковані по епохах, стилях і напрямках. При цьому викладач повинен вміти звертатися до авторитетних джерел інформації.

На жаль, вітчизняні навчально-освітні комп'ютерні програми, нечисленні. При умові глибокого знання англійської мови, викладач може відсилати студентів до більш прогресивним комп'ютерним програмам західного зразка [8].

Наприклад, програма Band in-a-Box призначена для створення аранжування на певну мелодію.

Творці програми можуть похвалитися бібліотекою стилів і їх гармонізацією, таких програм налічується біля 400, можливістю зміни соло інструменту, програмування специфічних прийомів виконання, практичної імпровізацією, створенням шаблонів своїх власних стилів. Програма представляє аранжування у вигляді нотного запису з подальшою її роздруківкою, запис живих інструментів або вокальної партії.

Існує цілий ряд програм, які допомагають створювати музику в різних стилях. До них відносяться SunVox, Cubase, Nanostudio, Ableton Live, Crossfader і інші. Кожна з них має свої переваги й недоліки. Більш детальне характеристика кращих із створених програм може стати предметом подальшого вивчення питання ефективного впровадження програмного забезпечення в вищу музичну освіту [10, 11].

Висновки. Таким чином, в умовах модернізації сучасної освіти формується соціальне замовлення, спрямоване на рух від застарілих методів до нових, затребуваних часом. Глобальне застосування інформаційних технологій в музиці відкривають нові, безмежні можливості самореалізації, стимулюють розвиток інтелекту у студентів і піднімає навчання на інший рівень.

Тісний зв'язок сучасних технологій з музичною освітою в даний час не настільки актуальні, як об'єктивно необхідні.

На наш погляд, стаття не містить вичерпної інформації з даної проблематики, але дозволяє намітити основні перспективи взаємодії інформаційних методів навчання і вищої музичної освіти.

Література

1. Коломієць А.М. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / А.М. Коломієць, Д.І. Коломієць. — Випуск 42 / редкол.: І.А. Зязюн та ін. — Київ-Вінниця : ТОВ Фірма „Планер”, 2015. — С. 456–461.
2. Анант Агарвал, основатель образовательной платформы EdX и профессор MIT, отвечает на вопросы читателей Reddit, 2017.
3. Поніманська Т.І. Нові аспекти педагогічної освіти // Освіта. — 1998. — № 51. — С. 97.
4. Гончаренко С.У. Гуманізація освіти України / Гончаренко С.У. // Кримські педагогічні читання: Матеріали Міжнар. наук. конф. / За ред. С.О. Сисоєвої і О.Г. Романовського. — Харків: НТУ «ХПІ», 2001. — С.131–138.
5. Городніна Н.І. Психологическая подготовка к концертному выступлению / Н.І. Городнина; Методическая работа; 2012.
6. Гуревич Р.С. Напрями дослідження розвитку інформатизації сучасної освіти / Р.С. Гуревич // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. пр. — Випуск 32 / Редкол.: В.І. Шахов та ін. — Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. — С. 27–32.
6. Ничкало Н.Г. Інформаційне суспільство і розвиток субдисциплін педагогічної науки / Н.Г. Ничкало // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наукових праць. — Київ — Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2012. — С.24–32.
7. Cope David. Experiments in Music Intelligence / David Cope; — In Proceedings of the International Computer Music Conference, San Francisco: Computer Music Assn., 1987.
8. Сисоєва С.О. Інтернет-технології: можливості для неперервної професійної освіти / Сисоєва С.О. // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: Збірник наукових праць. — Львів: ЛДУ БЖД, 2006. — С. 65–71.
9. Ростовський О.Я. Лекції з історії західноєвропейської музичної педагогіки: Навч. посібник. — Ніжин: Вид-во НДПУ, 2003. — 193 с.
10. Феномен школи в музично-виконавчому мистецтві / Тези міжнародної конференції. — Київ, 2005.

О.В. Стотика,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри інструментального виконавства та музичного мистецтва естради
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

І.Г. Стотика,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри інструментального виконавства та музичного мистецтва естради
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЕСТРАДНО-ДЖАЗОВОГО СПІВАКА У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ СТУДІЇ

Естрадно-джазове вокальне виконавство на сьогодні є найбільш популярним видом музичної діяльності, який природно входить в життя підростаючого покоління як у спонтанних проявах, так і у вигляді організованих музичних занять та потребує, окрім комплексу наявних музичних здібностей, накопичення учнями музично-слухового та музично-виконавського досвіду, розвитку вокальних задатків, освоєння основних прийомів вокального звукоутворення у естрадно-джазовому виконанні. Це сприяє виразності, емоційній насиченості виконання, що в свою чергу допомагає відобразити емоційно-естетичний зміст музики, зберігаючи при цьому власну індивідуальність та своєрідність. Саме виконання музики — як основна та найбільш природна форма реального буття її в житті та в навчальному процесі вокальної студії дає яскравий та живий «ілюстративний» матеріал.

Виконавець — будь він музикант або актор — повинен володіти багатьма творчими якостями: емоційністю, зосередженістю, рельєфним поданням, гнучкою уявою, бажанням втілити й передати втілене іншим; творчим естрадним самопочуттям, спеціальною технічною майстерністю. Все перераховане переплітається один з одним. Недолік у розвитку або відсутність одного з компонентів неминуче відіб'ється на виконавській творчості. Це ставить перед педагогом, що формує музиканта-виконавця наступні завдання:

1) формування музиканта — в цьому випадку педагог повинен ввести учня в світ прекрасного, «відкрити» йому естетичну й пізнавальну цінність музики;

2) формування фахівця — завдання педагога полягає в керуванні вихованням майстерності учня, навчити вмінню висловлюватися засобами свого голосу;

3) формування виконавця — педагог повинен виховати специфічні виконавські якості: здатність «перейматися» музикою; волю до втілення музики, до спілкування зі слухачем і до впливу на слухача;

4) виховання загальної культури, етичності, спостережливості, тобто формування особистості.

Система творчого розвитку особистості у вокально-виконавській діяльності учнів-підлітків потребує дотримання педагогом найважливішого принципу виховної роботи — своєчасності. Виконавець повинен пройти ряд послідовних стадій розвитку. Перескочити через природні фази художнього росту неможливо.

Задатки творчих здібностей властиві будь-якій людині, будь-якій нормальній дитині. Потрібно лише розкрити їх і розвинути. Для успішності та ефективності удосконалення підготовки естрадно-джазового вокаліста в умовах додаткової освіти ми виділили чинники психофізіологічних механізмів творчого процесу (за О. Смоліною [59], котрі відповідають різноманітним механізмам та рівням роботи психіки і окреслили коло творчих дидактичних прийомів і завдань, застосування яких є доцільним для розвитку певного психофізіологічного механізму. Такими є:

1. Цілісність сприйняття — здатність сприймати дійсність в цілому, не роздрібнюючи її (сприймати світ в образах, а не аналітично).

2. Гнучкість мислення — здатність швидко і легко переходити від одного явища до іншого, далекого за змістом.

3. Оригінальність мислення — здатність суб'єктивно сприймати предмети та явища навколишнього світу через відчуття та особистісне сприйняття і об'єктивувати їх в певних оригінальних образах.

4. Готовність пам'яті — здатність запам'ятовувати, впізнавати, відтворювати інформацію у потрібний час та у потрібному об'ємі.

5. Легкість генерування ідей. — здатність легко, в короткий проміжок часу видати декілька різноманітних ідей.

6. Зближення понять — здатність віднаходити причинно-наслідкові зв'язки, асоціювати віддалені поняття, зменшувати “сміслову відстань” між ними.

7. Здатність до передбачення або інтуїція — необхідна умова при висуненні гіпотез, генеруванні ідей, тому є важливою складовою процесу розвитку творчих здібностей.

8. Здатність до відкриття — встановлення невідомих раніше, об'єктивно існуючих закономірностей предметів та явищ навколишнього світу, результатом чого є внесення корінних змін у рівень пізнання

9. Здатність до рефлексії — здатність до оцінних дій, які служать віхами на шляху творчих пошуків.

10. Уява або фантазія — здатність не тільки сприймати образи, а й створювати образи та дії.

Прийомом, що забезпечує розвиток комбінуючої уяви, є «імпровізація окремих засобів музичної виразності». Він рекомендується для оволодіння композиційними засобами музичної виразності, такими, як ритмічний малюнок, мелодія, динаміка, темп. Суть прийому в тому, щоб, використовуючи знання про виразні засоби, володіючи навиками їх виконання і запису, оперувати ними з метою створення нових варіантів і комбінацій.

Ми перерахуємо ряд завдань у порядку їх ускладнення по кожному окремо засобу музичної виразності:

а) творчі завдання в процесі комбінування, направлені на вдосконалення знань про ритмічний малюнок як засобу музичної виразності;

б) творчі завдання, направлені на вдосконалення звуковисотного слуху регістра і мелодії як засобів музичної виразності;

в) творчі завдання в процесі комбінування, направлені на вдосконалення знань про темп;

г) творчі завдання в процесі комбінування, направлені на вдосконалення знань про динаміку;

Розглянувши викладене вище, ми визначили критерії готовності до творчої діяльності, які відображаються у процесі педагогічної взаємодії вчителя та учнів:

- побіжність продукування ідей — визначається за кількістю ідей щодо вирішення певної проблеми, які виникають за певний проміжок часу;
- оригінальність — здатність створювати незвичайні ідеї, які відрізняються від загальноприйнятих;
- сенситивність — почуттєва спрямованість на незвичайні деталі, протиріччя, невизначеності, готовність швидко переключатися з однієї ідеї на іншу;
- метафоричність — готовність до роботи у новому, зовсім незвичайному контексті, схильність до символічного, асоціативного мислення, вміння побачити проблему під новим кутом зору.

Успішність підготовки естрадно-джазового вокаліста в умовах вокальної студії потребує використання певних творчих дидактичних прийомів і завдань, розвитку особистості на основі психофізіологічних механізмів творчого процесу, чинниками якого (за О. Смоліною): цілісність сприйняття, гнучкість та оригінальність мислення; готовність пам'яті до запам'ятовування, впізнавання та відтворювання інформації у потрібний час та у потрібному об'ємі; легкість генерування ідей; зближення понять — зменшення “сміслової відстані” між ними на основі причинно-наслідкових зв'язків та асоціацій, інтуїція, здатність до відкриття та рефлексії, розвинена уява та фантазія.

Обов'язковим компонентом навчального процесу є освоєння техніки невербального спілкування виконавця (міміки, пантоміміки, жестикуляції, естетики сценічних рухів) на основі вправ «Переклад музики на мову іншого виду мистецтва», «Експресивний вираз внутрішнього емоційного стану» «здатність до відкриття образного бачення слова через створення пластичного образу». Особливої значущості набуває визнання за учнем права на власне судження, позицію, точку зору та помилку, досягнення комунікативного порозуміння та гармонії у міжособистісних стосунках учнів та педагога-вокаліста.

Критерії готовності до творчої діяльності, які відображаються у процесі педагогічної взаємодії вчителя та учнів (побіжність продукування ідей, оригінальність, сенситивність, метафоричність) співвідносяться з творчими рисами вокально-виконавської діяльності (за З. Рум'янцевою) у переліку яких: бачення структури об'єкта; бачення альтернативи рішення; бачення нової функції об'єкта; бачення нової проблеми у знайомій ситуації; самостійний переніс знань та умінь у нову ситуацію; самостійне комбінування художніх засобів діяльності для створення нового.

Література

1. Смолина Е.А. Современный урок музыки: творческие приемы и задания. / Е.А.Смолина. — Ярославль: Академия развития, 2007. — 128 с. [В помощь учителю].

Л.О. Ткач,

викладач спеціальних дисциплін

Вінницького коледжу будівництва і архітектури

Київського національного університету будівництва і архітектури

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІНЖЕНЕРНА ГРАФІКА» ЗА ДОПОМОГОЮ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Стаття присвячена процесу формування і розвитку у молодій людини «графічного» та безпосередньо творчого мислення, що інтегрує в собі окремі аспекти просторового, образного, візуального, проектувального мислення. У статті проаналізовано основні етапи підготовки, опрацювання матеріалу під час підготовки викладання дисципліни «Інженерна графіка».

Ключові слова: мультимедійні технології, інженерна графіка, графічне та творче мислення, графічне поняття, інформаційні технології, комбінаційне мислення.

Постановка проблеми. Сьогоденний потужний потік інформації, яку викладач повинен донести до студентів у рамках обмеженого академічного часу, вимагає шукати нові та більш ефективні методи навчання, використовуючи сучасні інноваційні технології. Також все щільніше у побут входять технології віртуальної реальності, тривимірного друку та сканування, існування яких і взагалі не можливе без належного візуального представлення та супроводу.

Нова парадигма вищої освіти, що зумовлена структурною перебудовою економіки Української держави, її інтеграція до європейського співтовариства, впровадження новітніх технічних засобів призвело до того, що сучасна освіта повинна бути спрямована на формування соціально значущих компетентностей, які відповідають змісту та динаміці соціально-економічних, зрушень, що спричинені глобалізацією усіх суспільних процесів. Формування фахівця, як творчої особистості, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності — одне з основних завдань вищої освіти.

Стан дослідження. Однією з обов'язкових передумов забезпечення високої функціональності сучасного фахівця будь-якого профілю є належний рівень його графічної підготовки, що передбачає кваліфіковане опрацювання конструкторської і технологічної документації, зокрема, грамотне читання креслень, та точну і безпомилкову натурну реалізацію накресленого на папері.

Особливу увагу під час реалізації зазначеного завдання слід звернути на актуальності та практичній спрямованості змісту навчального матеріалу базової дисципліни графічної підготовки — креслення.

Виклад основного матеріалу. Однією з базових дисциплін при підготовці фахівців технічного профілю є «Інженерна графіка». Метою викладання дисципліни є вдосконалення знань студентів у сфері інженерної графіки, вдосконалення методики викладання цієї дисципліни студентам, оволодіння раціональними способами проведення навчальних занять з використанням навчальних комп'ютерних програм. Програмою дисципліни передбачено лекції,

що містять найбільш важливі розділи інженерної графіки, практичні заняття студентів з різних тем курсу, виконання індивідуальних графічних завдань.

Велику увагу вдосконаленню традиційних методів навчання графічних дисциплін приділяють В. Сидоренко, А. Верхола, Д. Ткач, В. Михайленко. Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі вищої школи вивчали такі науковці, як О.М. Ващук, який досліджував підвищення якості навчання засобами мультимедійних технологій [2]; Д. Вертипорох аналізує дидактичні умови застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі вищого навчального закладу [3]; Б. Корчевський досліджує мультимедійні технології у навчанні та розглядає особливості створення навчальних відеофільмів [7] та інші. Психолого-педагогічні аспекти використання інформаційних технологій у навчальному процесі досліджували В. Беспалько, Л. Білоусова, П. Гальперін, Б. Гершунський, М. Жалдак, Ю. Машбиць, І. Підласий, А. Прокопенко, С. Раков, Н. Тализіна та ін. Ці дослідження вказують на те, що надзвичайно стрімкий розвиток інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій, зростання їх ролі в інформаційному суспільстві ініціюють проблему постійного удосконалення методики навчання інших дисциплін [2].

Нині, так само як і десять років тому, ми вирішуємо питання впливу інформатизації на навчальний процес, оскільки вторгнення інформаційних технологій у сферу освіти з мультимедіа, телекомунікаційними, дистанційними засобами навчання вимагає дидактичного осмислення їх використання у навчальному процесі. Інформатизація освіти — це наукові основи створення, експертизи і використання освітніх електронних засобів навчання. Досвід використання мультимедійних технологій в навчальному процесі показав, що вони сприяють підвищенню в студентів інтересу до предмета вивчення, поліпшенню його засвоєння, а також зростанню обсягу знань. Саме тому одним з актуальних напрямів упровадження інформаційних технологій у навчальний процес є мультимедійні презентаційні технології.

Можливості застосування мультимедійних технологій на різних етапах заняття

Етапи заняття	Зміст	Цілі	Умови досягнення позитивних результатів
Організаційний	Демонстрація теми й мети заняття	Підготувати студентів до роботи на занятті	Доброзичливий настрій викладача й студентів; швидке включення групи в діловий ритм, забезпечення повної готовності групи і устаткування до роботи
Перевірка домашнього завдання	Демонстрація правильного виконання завдань, що викликають труднощі, питання	Виявити рівень знань студентів з домашнього завдання	Перевірка наявності домашнього завдання; виправлення типових помилок; виявлення причин невиконаного домашнього

	для перевірки знань, тестове опитування з теорії		завдання окремими студентами
Актуалізація опорних знань і способів дій, мотивація навчальної діяльності	Питання й завдання, які доводять необхідність вивчення теми; узагальнення вивченого матеріалу	Заповнити відсутні знання, згадати необхідні опорні знання та способи дій	Формування дидактичної мети разом зі студентами, використання різних прийомів організації діяльності студентів для сприйняття мети
Формування нових понять і способів дій	Основні поняття, схеми, таблиці, малюнки, анімація, відеофрагменти ілюструють особливості нового матеріалу	Викладання нового навчального матеріалу	Застосування різних способів активізації розумової діяльності студентів, включення у пошукову роботу, самоорганізацію навчання; систематизація нових знань
Застосування знань, формування вмінь	Питання й завдання, що вимагають розумової активності і творчого осмислення матеріалу; підказка правильного рішення під час виникнення труднощів	Виконання тренувальних завдань	Використання різних способів закріплення знань; звернення викладача до групи з проханням доповнити, уточнити, виправити відповідь студента, поглянути на досліджувану проблему з іншого боку; уміння студентів зіставляти факти з поняттями, правилами та ідеями

Викладання «Інженерної графіки» супроводжується об'ємними графічними побудовами, складними для зорового сприйняття. Виконання креслень на дошці традиційним способом за допомогою лінійки, циркуля і крейди є малоефективним. У просторовому мисленні відбувається постійне перекодування образів, тобто перехід від просторових образів реальних об'єктів до їх умовно-графічного зображення, від тривимірних зображень до двовимірних і навпаки.

Для підготовки викладача до заняття пропонується використання програми Power Point. Це досить поширена і порівняно легка в освоєнні програма. Вона проста в управлінні, і не вимагає навичок програмування, для створення барвистих, насичених і цікавих занять. Презентації, як наочні посібники, допомагають викладачеві викладати навчальний матеріал, розвивають навички спостереження і аналіз форми предметів, забезпечують міцне засвоєння студентами знань, підвищують інтерес до предмета. Презентації набувають специфічного призначення на всіх етапах при виконанні графічних і практичних робіт.

Процес викладання теоретичного матеріалу складається з трьох частин — вступу, основної частини і висновку. У вступній частині лекції для створення у студентів міцної мотиваційної основи всієї подальшої навчальної діяльності, пов'язаної з опануванням даного матеріалу, я проводжу паралель між даною темою і майбутньою професійною діяльністю студентів. Під час такої вступної частини формується професійна спрямованість студентів.

Використовуючи набуті знання з креслення, можна переходити до освоєння програм AutoCAD, КОМПАС та інших.

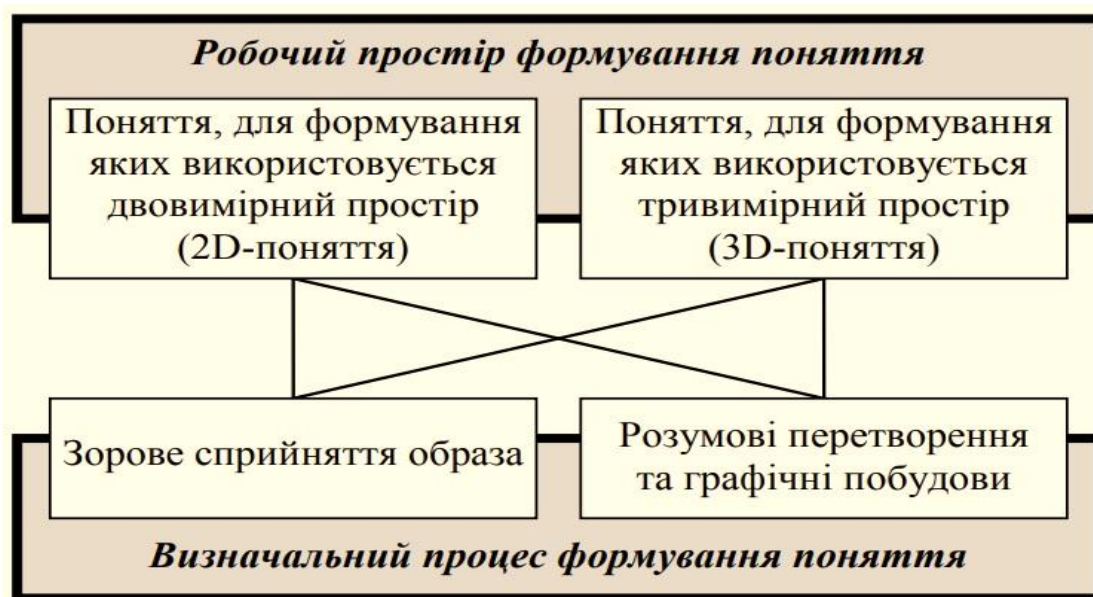
У ході розробки навчальних мультимедійних презентацій необхідно враховувати, з одного боку, дидактичні принципи створення навчальних програм, вимоги до психологічних особливостей *сприйняття інформації з екрану, ергономічні* вимоги, а, з іншого, — максимально скористатись можливостями програмних засобів телекомунікаційних мереж і сучасних інформаційних технологій. Причому, визначальними є дидактичні та пізнавальні цілі й завдання, оскільки засоби інформаційних технологій — це лише інструмент дидактичних завдань.

Природно виникає питання про те, чи не замінить машинна графіка повністю традиційні методи виконання креслень. Тенденцію згортання викладання традиційного креслення, мабуть, можна вважати помилковою. З впровадженням і розширенням сфери застосування інформаційних технологій потреба в професійній майстерності креслярів і конструкторів не може відпасти або скоротитися. Робота з комп'ютером вимагає від конструктора бездоганного володіння технікою виконання креслярських робіт, знання правил оформлення конструкторської документації, особливої геометричної підготовки, загостреного почуття просторових форм і комбінаційного мислення. Тому комп'ютер розглядається як досконалий інструмент кресляра і конструктора, що забезпечує сучасний рівень підготовки виробничої, графічної і текстово-графічної документації, її зберігання, передачу і розмноження.

Першочерговими завданнями оновлення методики навчання креслення у будівельних навчальних закладах є визначити й обґрунтувати підходи до виділення графічних понять та дидактичні принципи побудови системи понять, з'ясувати вимоги, які слід урахувати у процесі побудови та власне у структурі, складі й внутрішніх зв'язках моделі системи графічних понять, та на цій основі розробити модель такої системи.

Належний рівень сформованості у студентів графічних понять дозволить успішно розв'язати й вторинні, супутні основній меті навчання цілі, а саме, навчити студентів *прийомам графічних побудов*, технічно грамотно *виконувати прості креслення* деталей і виробів (механізмів), *ескізи і технічні рисунки* відповідно до свого фаху, швидко і безпомилково *читати робочі креслення*.

ФОРМУВАННЯ ГРАФІЧНИХ ПОНЯТЬ

Висновки. В організації навчального процесу велике значення відіграє мотивація студентів. Тому використання інформаційних технологій у навчальному процесі забезпечує реалізацію інтенсивних форм і методів навчання, організацію самостійної навчальної діяльності, сприяє підвищенню мотивації навчання за рахунок можливості використання сучасних засобів комплексного представлення і маніпулювання аудіовізуальною інформацією, підвищення рівня емоційного сприйняття інформації.

Таким чином, використання інформаційних технологій на заняттях креслення надають найширші можливості підвищення ефективності процесу навчання. Організаційні можливості засвоєння самостійно навчального матеріалу при використанні мультимедійних засобів, без сумніву, набагато вищі ніж у традиційному, бо вони у першу чергу забезпечують полі сенсорне сприйняття матеріалу: зорове, слухове та чуттєве, а таке поєднання подачі матеріалу сприяє мобілізації активності студентів, стимулює їх мисленнєву діяльність, викликає інтерес до навчання, довільна увага перетворюється у мимовільну, розвиваються всі види пам'яті і таким чином створюються належні умови для творчого розвитку уяви, яка спонукає кожного студента, незалежно від його індивідуальних задатків, до раціонального пошуку найоптимальніших кроків для самостійного оволодіння матеріалом. По-друге, вони сприяють формуванню мотивів навчання через виявлення потреб та інтересів під час попереднього контролю, який проводиться з метою встановлення вихідного (початкового) рівня знань, умінь та навичок студентів.

Література

1. Верхола А. Системний аналіз процесу навчання графічних дисциплін у технічному університеті / А. Верхола // Вища освіта України. — 2005. — № 3. — С. 70–73.
2. Вашук О. Підвищення якості навчання засобами мультимедійних технологій / О. Вашук, А. Дубів, В. Нелюбов // Методологічні основи формування сучасних предметних дидактик. Закарпатський державний університет. — Ужгород, 2009. — С. 340–343.
3. Вертипорох Д. Дидактичні умови застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі ВНЗ / Д. Вертипорох // Гуманізація навчально-виховного процесу. — Слов'янськ, 2012. — С. 82–90.
4. Захарова И. Информационные технологии в образовании : учеб. пос. [для вузов] И. Захарова. — М.: Академия, 2003. — 192 с.
5. Сидоренко В. Фундаменталізація професійної підготовки як один із пріоритетних напрямів розвитку вищої освіти в Україні / В. Сидоренко, С. Білевич // Вища освіта України. — 2004. — №3. — С. 35–41.
6. Ткач Д. Психолого-педагогічні засади обґрунтування системної нарисної геометрії / Д. Ткач // Вища освіта України. — 2004. — № 4. — С. 68–72.

В.Л. Ходунова,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освіти дорослих
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ ПАРАДИГМИ

Анотація. У статті розглянуто формулювання та розуміння компетентності у педагогічній діяльності з позиції сучасних наукових досліджень. Окреслено сутність поняття «професійна компетентність працівника закладу дошкільної освіти». Наголошено на тому, що професійна компетентність дошкільних працівників характеризує його здатність виконувати професійні задачі діяльності на основі фахових знань і умінь, що інтегруються з розвитком особистісних професійно значущих якостей, серед яких провідними є любов до дітей, що поєднується з вимогливістю, емпатія та комунікативність.

Ключові слова: компетентність, компетенція, професійна компетентність, працівник закладу дошкільної освіти, освітній процес.

Постановка проблеми. В умовах розвитку інформаційного суспільства Україна стає на шлях оновлення системи освіти, яка зорієнтована на входження в єдиний світовий освітній простір, який супроводжується істотними якісними змінами у вимогах до фахівців дошкільної освіти, покликанням яких є забезпечення всебічного і гармонійного розвитку особистісного потенціалу дітей дошкільного віку. У зв'язку з цим актуалізується проблема формування професійної компетентності педагогів дошкільних освітніх закладів, що забезпечуватимуть конкурентоспроможного, творчого, активного та компетентного фахівця, здатного не тільки до творчої самореалізації, але й до постійного професійного розвитку, вдосконалення, освіти впродовж життя.

Закон України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національна доктрина розвитку освіти наголошують на забезпеченні якості першої ланки освітньої

системи, що є важливою умовою інноваційного розвитку держави і суспільства.

Інноваційні освітні напрямки в системі суспільного дошкільного виховання й освіти висувають значні вимоги до компетентності вихователя, а отже й до змісту та технологій його підготовки.

Проблема вдосконалення системи освіти шляхом впровадження компетентнісного підходу викликана загальноєвропейською й світовою тенденцією інтеграції, глобалізації світової економіки, стандартизацією європейської освіти на засадах Болонської угоди. На думку В.П. Андрущенка, саме Болонський процес є лейтмотивом поточного десятиріччя у розвитку освіти [1, с. 11].

Стан дослідження. У сучасній системі дошкільної освіти відбуваються значні зміни, що пов'язані з пошуками оновлення її змісту, перебудовою взаємодії у системі «педагог — дитина», появою різних типів і видів дошкільних установ тощо. Безсумнівно, що інноваційні освітні напрямки в системі суспільного дошкільного виховання й освіти висувають значні вимоги до компетентності вихователя, а отже й до змісту та технологій його підготовки.

Дослідженню проблеми розвитку компетентності педагогів присвячені роботи таких авторів, як Г. Алова, А. Алексюк, О. Абдулліна, Л. Артемова, Ю. Бабанський, В. Беспалько, І. Богданова, В. Бондар, А. Богуш, В. Вергасов, Л. Вовк, Н. Гузій, І. Зязюн, Е. Карпова, Н. Лисенко, Л. Мітіна, О. Мороз, Н. Ничкало, Г. Підкурманна, С. Сисоєва, В. Сергієнко, Н. Чепелева, О. Шаров, М. Ярмаченко та інші. Ці дослідження, розкривають зміст, методи, форми, нові технології формування фахових умінь та окремих рис характеру фахівців.

Компетентнісний підхід є предметом наукового дослідження В. Баркасі, І. Бабина, П. Бачинського, І. Бежа, А. Богуш, Н. Бібік, І. Бондаренко, С. Вітвицької, Г. Гавришак, Н. Дворнікової, О. Дубасенюк, М. Євтуха, В. Кременя, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, Т. Смагіної, Ю. Татура, Г. Терещук, С. Трубаچهвої, Л. Хоружої та інших.

Виклад основного матеріалу. Як відмічає Г. Беленька, інтеграція української освітньої системи у світовий освітянський простір поставили перед нашою педагогічною наукою задачу приведення традиційного українського наукового апарата у відповідність із загальноприйнятою в Європі системою педагогічних понять [2].

Зберігаючи набутий національний досвід (О. Савченко, Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Парашенко, О. Пометун, С. Трубачова та ін.) педагогічна освіта України вступила в етап реформування, зберігаючи набутий національний досвід, поступово входячи у світовий освітній простір.

В дослідженні змісту поняття «компетенції» виділяються *два напрями*. Представники *першого напрямку* (А. Андреева, В. Байденко, В. Болотова, А. Вербицького, І. Зимньої, Е. Ісламгалієва, В. Шадрікова та ін.) розуміють компетенції як особистісні якості індивіда. Ю. Татур, Ю. Фролов, А. Махотін, А. Омаров, Л. Папулов, А. Слободський, Я. Клементовичус, О. Смірнова, та інші, трактують зміст компетенції як складову професійної чи іншої діяльності суб'єкта. Дослідження *другого напрямку* пов'язують компетенції з набором конкретних

знань, умінь та навичок у різних сферах діяльності: Е. Зеєр, А. Богуш, Н. Бібік, В. Кузь, Г. Павлова, Н. Садовнікова, А. Омаров, С. Сисоева, С. Шаронова та інші.

Переважає більшість дослідників трактує поняття компетентності через особистісні якості.

Н. Мойсеюк вважає, що «компетентність — якість особистості, яка необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній сфері» [4, с. 639].

У дослідженнях Г. Селевка знаходимо: «*під компетентністю розуміється інтегральна якість особистості*, що виявляється в загальній здатності та готовності до діяльності, яка базується на знаннях і досвіді, здобутих у процесі навчання і соціалізації й орієнтованих на самостійну й успішну участь у діяльності» [5, с. 139]. Поняття компетентності містить когнітивну (знання) й операційно-технологічну (вміння) складові, а й мотиваційну, етичну (ціннісні орієнтації), соціальну та поведінкову. Тому оволодіння компетентністю вимагає абстрактного мислення, саморефлексії, визначення власної позиції, самооцінки, критичного мислення та ін.

А. Хуторський характеризує компетентність як «оволодіння людиною відповідною компетенцією, що передбачає її особистісне ставлення до неї і предмету діяльності» або ж як «особистісна якість (сукупність якостей) і мінімальний досвід щодо діяльності в заданій сфері» [8].

На думку Ю. Татура, О. Дубасенюк, Н. Сидорчук компетентність — це інтегральна властивість особистості, що характеризує її прагнення і здатність (готовність) реалізувати власний потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості та ін.) для успішної діяльності в певній галузі [6, с. 6—7].

У сучасній педагогічній науці поняття «компетентність» використовується для опису кінцевого результату навчання. Н. Тализіна, Н. Печенюк, Л. Хихловський, В. Шадріков, Р. Шакуров, В. Шепель та інші зазначають, що компетентність передбачає володіння знаннями, вміннями, навичками та життєвим досвідом. М. Нечаєв дає ґрунтовне визначення компетентності: «Досконале знання своєї справи, сутності виконуваної роботи, складних зв'язків, явищ і процесів, можливих способів і засобів досягнення намічених цілей».

Ряд дослідників розглядають компетентність комплексно. О. Антонова та Л. Маслак пропонують формувати компетенцію через гармонійне поєднання знань, умінь та навичок. М. Головань, подає таке означення: «компетентність — це володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності» [3, с. 29].

Висновки. Таким чином, в українському суспільстві на державному рівні сформована об'єктивна готовність до сприйняття принципово нового розуміння статусу, ролі і покликання дошкільної освіти. Професійну компетентність фахівців дошкільної освіти визначено як здатність вирішувати задачі професійної діяльності на основі фахових знань і умінь, що інтегруються з розвитком особистісних професійно значущих якостей, серед яких провідними є любов до дітей, що поєднується з вимогливістю, емпатія та комунікативність.

Література

1. Андрущенко В.П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть (Спроба прогностичного аналізу) / В.П. Андрущенко // Вища освіта України. — 2001. — № 1. — С. 11–17.
2. Беленька Г.В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу / Г.В. Беленька: Монографія. — К.: Університет, 2011. — 320 с.
3. Головань М.С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять / М.С. Головань // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. — 2011. — № 8 (18). — С. 224.
4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навчальний посібник / Н.Є. Мойсеюк. — 5-е видання, доповнене і перероблене — К.: [б. в.], 2007. — 656 с.
5. Селевко Г. Компетентности и их классификация // Народное образование. — 2004. — № 4. — С. 138–143.
6. Татур Ю.Г. Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования: материалы ко второму заседанию методологического семинара. Авторская версия / Ю.Г. Татур. — М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — 16 с.
7. Шарипов Ф.В. Профессиональная компетентность преподавателя вуза / Ф.В. Шарипов // Высшее образование сегодня. — 2010. — № 1. — С. 72–77.
8. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. — 2003. — № 2. — С. 58–64.

О.В. Чижикова,

викладач Криворізького економічного інституту
ДВНЗ «Криворізький національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

КОМУНІКАТИВНО-КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ

Сьогодні в Україні відбувається розбудова і становлення нової системи вищої освіти. Процес підготовки майбутнього правознавця має на меті формування творчої особистості фахівця, здатного до професійного спілкування і міжкультурної комунікації. Знання іноземних мов сьогодні є невід'ємною частиною професійної компетентності юриста. Одним із ефективних напрямів розвитку творчих здібностей студента-правника в процесі вивчення іноземних мов є реалізація комунікативно-креативного підходу під час фахової підготовки юриста в умовах університетської освіти.

Комунікативно-креативний підхід є результатом розвитку, переосмислення і інтеграції концептуальних засад наукових підходів до навчання (комунікативного і креативного), збагачений досвідом і передовими ідеями в умовах розвитку сучасної педагогічної теорії і практики [6]. *Комунікативний підхід* виник в 70 р. ХХ ст. в зв'язку з висуненням головної мети навчання - оволодіння мовою як засобом спілкування. Обґрунтування даний підхід отримав у роботах І. Біма, І. Зимньої, О. Лентьєва, У. Літлвуда, К. Мороу, Є. Пасова та ін. Комунікативний підхід в процесі фахової іншомовної освіти передбачає: навчання мови як засобу професійного спілкування; ситуативність в організації тренування; розвиток і

практичне застосування комунікативних здібностей у всіх видах мовленнєвої діяльності; формування іншомовних мовленнєвих навичок в умовах, що моделюють ситуацію реального спілкування; фахову комунікативну компетенцію, яка полягає у здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації [4; 5; 7]. Однак суттєвим недоліком даного методу зазначено нехтування граматичною точністю при вивченні мов [7, с. 801].

Креативний підхід вивчали Б. Богоявленська, В. Дружинін, А. Садикова, С. Сисоєва, Дж. Гілфорд, Р. Джонс, К. Роджерс, К. Тейлор, П. Торренс та інші. Креативний підхід до навчання зосереджений на розвитку творчих здібностей особистості в процесі навчально-пізнавальної, а потім професійної діяльності, сприяє формуванню творчої особистості юриста. Серед переваг креативного підходу до вивчення іноземних мов зазначено: партнерський характер відносин у системі студент-викладач; засвоєння нової інформації з розвивальним ефектом; реалізація в повній мірі потенційних можливостей іноземної мови для формування креативної особистості студента через застосування нестандартних засобів спілкування; інтерактивність, креативізація навчальної діяльності студентів; автентичність спілкування, етнокультурний контекст, гуманізація навчання; спрямованість навчального процесу на розвиток потреби до новизни, гармонізацію педагогічного впливу й активних дій студентів у навчанні і набуття досвіду [2; 3; 6]. Реалізація комунікативно-креативного підходу також передбачає формування *комунікативної креативності юриста*: цілісної властивості особистості, що включає комплекс інтелектуальних, емоційних, поведінкових особливостей, які сприяють генерації оригінальних ідей, засобів спілкування і нестандартному рішенню ситуацій у спілкуванні [1].

Отже, *комунікативно-креативний підхід до вивчення іноземних мов студентами-правознавцями* забезпечує: створення креативної атмосфери фахового іншомовного спілкування; формування стійкої мотиваційної бази для творчої навчально-пізнавальної і подальшої професійної діяльності; формування комунікативної компетентності і комунікативної креативності, моделювання ситуацій реального професійного іншомовного спілкування майбутніх юристів (наприклад, судові засідання, розслідування злочинів, визначення міри покарання, проблеми на митниці); стимулювання креативної мовної активності студентів як суб'єктів навчання з урахуванням граматичної правильності мовлення майбутнього юриста, стимулювання розвитку особистісних можливостей і творчих здібностей в процесі вирішення навчально-пізнавальних задач на професійну юридичну тематику в процесі іншомовної освіти; використання автентичного матеріалу, ігрових форм діяльності, діалогічного мовлення і інтерактивних методів навчання; продуктивний розвиток комунікативних здібностей у незапланованих мовленнєвих ситуаціях; переорієнтація репродуктивного стилю викладання знань на їх творче вироблення і реалізацію; забезпечення високого рівня самостійності студентів в процесі творчого опанування новими знаннями через виконання науково-дослідницької та самостійної роботи; саморозвиток творчої особистості юриста; самоаналіз результатів власної діяльності.

Література

1. Белоусова Р.В. Індивідуально-типові особливості комунікативної креативності: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Р.В. Белоусова; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. — Одеса, 2004. — 19 с.
2. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности. — СПб.: Питер, 2009. — 434 с.
3. Кукуленко-Лук'янець І.В. Психологічні засади особистісно-креативного підходу в навчанні студентів університету (на матеріалі іноземної мови): Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / І.В. Кукуленко-Лук'янець; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. — К., 2003. — 22 с.
4. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. — К: Ленвіт, 1999. — 320 с.
5. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. — М.: ИКАР, 2009. — 448 с.
6. Решетнікова Г.Б. Формування креативної особистості майбутнього вчителя засобами комунікативно-креативного підходу до викладання гуманітарних дисциплін у вищій школі / Г.Б. Решетнікова // Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. праць. — Кривий Ріг: КДПУ, 2010. — Вип. 27. — С. 165—170.
7. Zhou G. Approaches to Language Teaching and Learning /G. Zhou, X. Niu// Journal of Language Teaching and Research. — Vol. 6. — No. 4. — 2015. — P. 798—802.

С.А. Шеремет,

викладач спеціальних дисциплін Відокремленого структурного підрозділу
Шевченківський коледж Уманського національного університету садівництва

Н.О. Соломка,

студентка Відокремленого структурного підрозділу
Шевченківський коледж Уманського національного університету садівництва

В.С. Курбацька,

студентка Відокремленого структурного підрозділу
Шевченківський коледж Уманського національного університету садівництва

ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МОЛОДШОГО СПЕЦІАЛІСТА

Анотація. Стаття присвячена висвітленню основних засад та перспектив, які використовує викладач спеціальних дисциплін при підготовці студентів до дипломного проектування. У статті проаналізовано основні етапи підготовки, тематику дипломних проектів, опрацювання матеріалу, наявність запропонованих неординарних рішень проблемних питань.

Ключові слова: дипломне проектування, професійні компетенції, дослідження, аналіз проблеми, інноваційні технології.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку науки зі швидким оновленням інформації неможливо навчити людину на все життя. Потрібно модернізувати навчальний процес так, щоб забезпечити його пошуковий та дослідницький характер шляхом упровадження інноваційних технологій та різноманітних форм і методів навчання. При вивченні у коледжі таких дисциплін як «Організація автомобільних вантажних перевезень», «Організація

автомобільних пасажирських перевезень», «Організація та планування роботи підприємств» викладачу спеціальних дисциплін треба враховувати те, що знання з даних курсів студенти обов'язково мають довести на практиці, під час роботи над курсовими та дипломним проектами.

Стан дослідження. Заключним етапом навчальної підготовки студента в коледжі є дипломне проектування та захист дипломного проекту. Дипломний проект — це самостійна, творча робота, яка відображає рівень теоретичних знань і практичних навичок випускника, його здатність до професійної діяльності як фахівця [2]. Повнота та якість дипломного проекту визначають обсяг та глибину знань зі спеціальності 275.03 Транспортні технології (на автомобільному транспорті) і є основою для винесення Екзаменаційною комісією рішення про присвоєння кваліфікації: технік-механік (технолог). Використання такого виду підсумкової атестації дозволяє досягнути високого рівня творчої ініціативи студентів і викладачів, серйозного професійного рівня виконання дипломного проектування, адаптувати студентів до подальшої трудової діяльності. Саме проектний метод дозволяє сформувати конкретні уміння в проектуванні, які створюють основу загальних і професійних компетенцій майбутнього спеціаліста. Технологія проектної діяльності розвиває інтелектуальний і творчий потенціал, самостійність, сприяє успішній соціалізації особистості [1]. При роботі над дипломним проектом з'являється виняткова можливість формування у студентів професійних компетенцій, оскільки обов'язковою умовою реалізації методу проектів у коледжі є вирішення студентами виробничих проблем за допомогою дипломного проекту.

Виклад основного матеріалу. З урахуванням тих обставин, що дипломний проект певною мірою має навчальний характер, а з іншого боку є атестаційною роботою дипломника, необхідно дотримуватись ряду основних нормативних вимог до дипломних проектів [1]. Проект вважається виконаним, коли пояснювальна записка та графічна частина оформлені у відповідності до вимог діючих стандартів. За прийняті в дипломному проекті рішення, розрахунки та вірність оформлення відповідають студент — автор дипломного проекту та його керівник. Відомості, якими необхідно керуватися при виконанні креслень, текстової інформації наведені в стандартах та іншій технічній літературі. Багато стандартів оновились, з'явилися нові стандарти (ДСТУ) по умовному позначенню елементів, оформленню текстової, програмної та схемної документації, що ускладнило роботу студентів при розробці проекту. Метою дипломного проектування є систематизація, закріплення та розширення теоретичних і практичних знань випускника за обраною спеціальністю і виявлення вміння студента застосовувати ці знання під час вирішення конкретних виробничих задач [2]. Згідно із метою дипломне проектування розв'язує наступні задачі:

- закріплення та поглиблення теоретичних знань та набуття умінь самостійного вирішення конкретних проектних завдань;
- набуття умінь щодо формулювання інженерних задач та вибору методів їх вирішення в конкретних виробничих умовах;
- набуття умінь самостійного техніко-економічного аналізу;

- розвиток навичок самостійної роботи, пов'язаних з темою дипломного проекту;
- визначення рівня підготовки студентів до самостійної роботи в умовах сучасного виробництва.

Виконання дипломного проекту дозволяє створити ситуацію, близьку до реальної проектної. У цій ситуації дипломник усвідомлює значимість вибраної професії і себе в ній як майбутнього спеціаліста. В такій ситуації студенту потрібно вміти відстоювати свою точку зору, наполягати на своєму варіанті рішення і знаходити компромісне рішення. Паралельно майбутній фахівець виявляє конкретні проблеми, оцінює їх актуальність, всебічно досліджує, а також намагається знаходити і професійно аргументувати варіанти їх вирішення [2]. У перспективі дипломного проектування закладена ідея того, що кожен розробляє проект, маючи реального замовника, може мати і реальне втілення. Досягненню цього сприяють:

- створення умов, за яких дипломники зможуть найбільш яскраво проявити отримані знання і практичні уміння зі спеціальних дисциплін;
- розробка і створення чіткого графіка роботи з кожного розділу проекту;
- високий професійний рівень керівника дипломного проектування;
- використання новітніх досягнень у транспортних технологіях.

Підготовка до дипломного проектування починається із курсового проектування на третьому курсі, триває на виробничій практиці та завершується на переддипломній. В процесі дипломного проектування використовуються діючі нормативні документи, сучасні інформаційні технології, комп'ютерна техніка, прогресивні методи вирішення задач. Тематика дипломних проектів повинна бути актуальною і спрямованою на вирішення завдань відповідно до напрямку майбутньої діяльності фахівця. Теми дипломних проектів підбираються викладачами спеціальних дисциплін, розглядаються і затверджуються на засіданні циклової комісії. Перелік тем щорічно коригується з урахуванням набутого досвіду, зауважень і побажань спеціалістів, які рецензують проекти. Після затвердження теми дипломного проекту (із визначенням керівника проекту) проходить їх закріплення за студентами перед направленням на переддипломну практику, що оформляється наказом директора коледжу [2].

Тематика проектів передбачає розробку технології вдосконалення транспортування того чи іншого вантажу, чи пасажиропотоку. Виходячи з умов і шляхів розвитку транспортних підприємств, тематику дипломних проектів можна поділити на кілька напрямків. Напрямок «Удосконалення організації перевезення ...» відображає роботи з проектування нових маршрутів. Напрямок тематики «Організація перевезень пасажирів ...» передбачає підбір рухомого складу із результатів дослідження пасажиропотоків. Завдання для виконання дипломного проекту можуть бути реальними або навчальними. Навчальне завдання видається на підставі вихідних даних, зібраних студентами за період переддипломної практики та з урахуванням вивчення роботи існуючих транспортних підприємств. При розробці дипломного проекту на реальній основі приймається конкретний

об'єкт, розміщений в реальному місці. При виконанні дипломних проектів слід приділяти достатню увагу питанню технічної творчості студентів.

Висновки. Розроблений студентом дипломний проект повинен задовольняти вимогам новизни і корисності. При його оцінці також враховується те, що якість проекту визначається не лише виконанням усього об'єму роботи, передбаченого завданням, але й глибиною опрацювання матеріалу, наявністю запропонованих неординарних рішень проблемних питань. Результатом якісного виконання студентом атестаційної роботи є презентація (захист) дипломного проекту. При цьому студент самостійно наводить аналіз прийнятих технологічних рішень з акцентом на технологію транспортного процесу. Гарним варіантом захисту проекту є порівняльний аналіз використання традиційних технічних рішень з новітніми, представляє шляхи отримання позитивного економічного ефекту. Також майбутній фахівець демонструє уміння формулювати висновки і логічно їх обґрунтовувати, вносити пропозиції щодо реального впровадження отриманих ним результатів на практиці.

Література

1. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. — 6-те вид., переробл. і доповн. — К.: Знання, 2008. — 310 с.
2. Методичні вказівки до виконання дипломного проекту для студентів напряму підготовки 6.070101 Транспортні технології (за видами транспорту) спеціальності 5.07010102 Організація перевезень і управління на автомобільному транспорті / Укл.: Шеремет С.А., Бабушко С.В., Ільченко В.М., Потабенко О.А., Шеремет І.В. — Шевченкове, 2016. — 57 с.

Є.А. Яценко, М.О. Супрун,

здобувачі вищої освіти освітнього ступеня «магістр»

Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВНЗ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА

Анотація. У статті розглянуто вплив використання інноваційних технологій на розвиток педагогічної майстерності та фахової компетентності майбутніх викладачів — учасників інноваційних процесів, покращення якісних показників навчальних досягнень студентів. Особливу увагу приділено сучасним інформаційним технологіям, їх можливостям для вдосконалення професійних умінь.

Ключові слова: інновація, інноваційні технології, лекція.

Постановка проблеми. Проблема інноваційного розвитку освіти і освітніх інновацій є актуальною, тому що вона викликає широкий суспільний і науковий резонанс. Інноваційна освітня діяльність передбачає розвиток творчого потенціалу педагогів і стосується не лише створення та поширення новизни, а і зміни у способі діяльності, стилі мислення учасників навчально-виховного

процесу. Основною характеристикою інноваційної педагогічної діяльності вищого навчального закладу є підвищення результативності освітнього процесу.

Упровадження й систематичне використання сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі ВНЗ сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів і викладачів, інтенсифікації навчального процесу, появі стійкої зацікавленості навчанням, підвищенню мотивації пізнавальної діяльності, формуванню потреби в самонавчанні, саморозвитку, умінню самовизначатися в навчальній діяльності; у викладача змінюється позиція, він стає носієм нового педагогічного мислення і принципів педагогіки співробітництва, професіоналом, здатним до проектування і перепроєктування своєї діяльності [4, с. 62].

Аналіз попередніх досліджень. Розвиток технології як педагогічної категорії пов'язаний з працями таких учених, як В. Беспалько, С. Батишев, Б. Гершунський, Л. Гордін, Р. Гуревич, А. Єршов, В. Збаровський, М. Кларин, І. Лернер, Г. Селевко, В. Трайнев, І. Трайнев, Н. Тализіна та ін., які зверталися до вивчення теоретико-методологічних питань і проблем моделювання змісту різних педагогічних технологій і розробки їх основних понять.

Інноваційні технології включають процес інформатизації, який спрямований на створення методичних систем навчання, орієнтованих на розвиток педагогічної майстерності майбутнього викладача, формування вмінь самостійно здобувати знання, здійснювати інформаційно-навчальну та експериментально-дослідницьку діяльність, а також самостійну обробку навчальної інформації [3, с. 24].

Незважаючи на обсяг наукових досліджень, присвячених різним аспектам досліджуваної проблеми, простежується недостатність досліджень, які б ілюстрували системний підхід, щодо вивчення означеної проблеми в сучасних умовах.

Мета статті. Проаналізувати та висвітлити зміст інноваційних освітніх технологій навчання та їх використання у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Одним із шляхів модернізації освітньої системи постає упровадження в навчальний процес ВНЗ інноваційних педагогічних технологій і методів. Інновації (італ. *innovazione* — новизна, нововведення) — нові форми організації діяльності і управління, нові види технологій, які охоплюють різні сфери життєдіяльності людства [1, с. 63].

Інноваційну педагогічну технологію розглядають як особливу організацію діяльності та мислення, які спрямовані на організацію нововведень в освітньому просторі, або як процес засвоєння, впровадження і поширення нового в освіті.

Інновація педагогічного процесу означає введення нового в мету, зміст, форми і методи навчання та виховання, в організацію спільної діяльності учасників навчального процесу.

Інноваційні технології, що використовуються у системі вищої освіти розглядаються як моделювання викладачем змісту, форм і методів навчального процесу відповідно до поставленої мети з використанням новизни. У практиці навчально-виховної діяльності сучасного ВНЗ використовуються такі технології навчання як: диференційоване, проблемне, контекстне навчання, ігрові технології

навчання, інформаційні технології, кредитно-модульна технологія, особистісно-орієнтоване навчання тощо.

Сучасним дидактичним пошукам технологій контекстного навчання властиві орієнтація на тісний зв'язок навчання з безпосередніми життєвими потребами, інтересами і досвідом магістрантів. Кожен магістрант є носієм індивідуального особистісного досвіду, який потрібно враховувати і на який необхідно спиратися у процесі професійної підготовки [5, с. 117].

Такий підхід до організації процесу професійної підготовки допомагає створити атмосферу професійного компетентного формування, яка перетворює магістранта не лише в суб'єкта пізнання, але й у суб'єкта власного професійно-особистісного розвитку.

Одним з видів застосування сучасних інноваційних технологій навчання в процесі професійної підготовки майбутнього викладача є інформаційні засоби навчання, для успішного і цілеспрямованого використання яких викладачі вищих навчальних закладів повинні знати їх дидактичні можливості та принципи функціонування.

Ефективність застосування сучасних інформаційних технологій у процесі розвитку основ педагогічної майстерності майбутнього викладача забезпечується різноманітністю форм представленої інформації, високим ступенем наочності; можливістю організації колективної та індивідуальної дослідницької роботи.

Впровадження інноваційних технологій у процес професійної підготовки майбутнього викладача допомагає їм опанувати навчальний матеріал в індивідуальному темпі, самостійно, використовуючи зручні способи сприйняття інформації, що викликає у них позитивні емоції і формує позитивну мотивацію навчання. З метою інтенсифікації професійної підготовки студентів в ВНЗ за допомогою запровадження комп'ютерних презентацій, електронних словників, підручників і посібників; тестових програм, програм-підручників, програм-тренажерів, словників, довідників, енциклопедій, відеоуроків, бібліотек електронних наочних посібників, тематичних комп'ютерних ігор та ін., створюється навчальне професійно орієнтоване інформаційне середовище, що сприяє розвитку основ педагогічної майстерності майбутніх викладачів [2, с. 35].

Зміст інформаційно-розвивальних технологій, метою яких є розвиток основ педагогічної майстерності майбутнього викладача, що володіє необхідної системою знань і великим запасом інформації, включає лекційний, семінарські, практичні заняття, самостійне вивчення літератури та ін. Підвищення ефективності лекційних занять досягається використанням системи мультимедійних лекцій, що повинні враховувати індивідуальну, авторську манеру лектора, специфіку навчальної дисципліни, рівень підготовки студентської аудиторії.

Широкі перспективи відкриває використання інформаційних технологій на практичних заняттях. Надзвичайно дієвим засобом навчання є опрацювання теоретичного матеріалу за допомогою презентацій та технологій майндмепінгу (створення логічних схем). Технічними перевагами інформаційних технологій є використання гіпертекстової інформації, що забезпечує зручний доступ до довідкових даних, глосарію, анімаційних додатків.

Наявність програмних засобів дозволить студентам здійснювати рефлексивну діяльність і усвідомлювати в реальному часі рівень свого професійного прогресу в розвитку основ педагогічної майстерності. Це допомагає диференціювати навчальний матеріал за рівнями складності, створювати засобами інтерфейсу позитивний емоційний фон для роботи студента з інформаційними засобами навчання.

Важливою складовою педагогічної майстерності є інформаційна культура майбутнього викладача, тобто — уміння продуктивно читати книги, знаходити необхідну інформацію, осмислювати і передавати її користувачам.

Використання інформаційних технологій у цьому контексті сприятиме розвитку не лише більш високого рівня мотивації майбутнього викладача, його критичного мислення, а й формуванню телекомунікаційного співтовариства, реалізації активних форм конструктивної комунікативної взаємодії [6, с. 172].

Розвитку інформаційної культури сприяє самостійна та науково-дослідницька робота студентів, яка потребує індивідуального підходу і позначається у сформованому індивідуальному стилі їх професійної діяльності. Продуктивними методами такої роботи є виконання індивідуальних навчально-дослідницьких завдань, таких як наукова доповідь, що уявляє собою публічно виголошене повідомлення, розгорнутий виклад певної наукової проблеми.

Однією з важливіших складових навчального процесу у вищому навчальному закладі — це науково-дослідницька діяльність студентів, що включає підготовку наукових доповідей, статей, тез, написання рефератів, курсових, дипломних та інших робіт. Поява мережних засобів зв'язку та всесвітньої мережі Інтернет сприяє впровадженню у процес професійної підготовки майбутнього викладача проблемно-дослідницьких комп'ютерних методів навчання. Серед них можна назвати проектну технологію навчання, що допомагає студентам самостійно вирішувати професійні задачі з обов'язковою презентацією та захистом результатів своєї наукової роботи [8, с. 94].

Отже, науково-дослідницька робота студентів є невід'ємною складовою застосування інформаційних технологій і сприяє розвитку інформаційної компетентності та основ педагогічної майстерності майбутнього викладача. У процесі наукової діяльності майбутній викладач отримує знання, що складають інформативну основу евристичної діяльності, опановує способи і педагогічні дії, що визначають операційну основу пошукової пізнавальної діяльності, отримує досвід інформаційної діяльності у сфері програмного забезпечення, а також досвід взаємин «людина-комп'ютер».

Висновки. Інноваційна освітня діяльність — це складний процес, що потребує умілого, конструктивного управління. Впровадження інноваційних педагогічних технологій суттєво змінює освітній процес, що дозволяє вирішувати проблеми розвивального, особистісно-орієнтованого навчання, диференціації, гуманізації, формування індивідуальної освітньої перспективи.

У сучасному процесі навчання мають використовувати як традиційні, так і інноваційні методи навчання, які не менш дієві, а в інших випадках без них просто не обійтися. Потрібно, щоб вони були у постійному взаємозв'язку і доповнювали один одного. Ці два поняття мають існувати на одному рівні.

Підсумовуючи, можна відмітити, що при впровадженні інноваційних технологій в педагогічний процес освітньої системи ВНЗ спостерігається зростання педагогічної майстерності та фахової компетентності майбутніх викладачів — учасників інноваційних процесів, покращення якісних показників навчальних досягнень студентів. Водночас модернізується регіональна система освіти в цілому, простежується розвиток ВНЗ на основі пошуку, розроблення, освоєння та реалізації інноваційних педагогічних технологій; забезпечується науково-методичний супровід розвитку навчального закладу. На рівні особистості фахівця відслідковується формування сучасного стилю мислення з його характерними ознаками: креативністю, системністю, гнучкістю, динамізмом, перспективністю, об'єктивністю, концептуальністю тощо.

Література

1. Буга Н.Ю. Становлення наукової та інноваційної діяльності у вищих навчальних закладах / Н.Ю. Буга // Економіст. — 2009. — № 9. — С. 60—64.
2. Галиця І.О. Інноваційні механізми активізації педагогічного і наукового процесів / І.О. Галиця // Вища школа. — 2011. — № 7/8. — С. 31—37.
3. Гречаник Б.В. Інноваційний потенціал вітчизняних ВНЗ: особливості та проблеми його формування / Б.В. Гречаник // Інвестиції: практика та досвід. — К., 2010. — № 11. — С. 24—27.
4. Гуревич Р.С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в підготовці майбутнього фахівця / Р.С. Гуревич // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — К., 2009. — № 4. — С. 61—68.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / І.М. Дичківська. — К.: Академвидав, 2010. — 218 с.
6. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник / І.М. Дичківська. — К.: Академвидав, 2009. — 352 с.
7. Коваль Т.І Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: Навч.-метод. посібник / Т.І. Коваль. — К.: Вид. центр КНЛУ, 2009. — 380 с.
8. Кошечко Н.В. Методика викладання у вищій школі: Навч. посібник / Н.В. Кошечко. — Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2013. — 115 с.

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

І.М. Вінчук,

доцент Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Л.Л. Васильченко,

старший викладач Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

Т.В. Біла,

завідувач навчально-виробничою практикою
ДВНЗ «Київський механіко-технологічний коледж»

О.В. Баламут,

завідувач гуманітарно-економічного відділення
ДВНЗ «Київський механіко-технологічний коледж»

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СЛОВНИКОВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЗИ ДАНИХ В СФЕРІ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

Одним з найважливіших факторів, що визначають успіх розвитку національної культури і мистецтва в нових соціально-економічних умовах, які обумовлюють нинішню трансформацію потреб українського суспільства, є створення умов для реалізації адекватної державної політики. Такі поняття як «культура», «гуманітарна стандартизація», «культурологічна термінологія» тощо на сьогодні в Україні науково ще не обґрунтовано. В зарубіжних наукових дослідженнях поняття «стандарт культури» дискутується не лише за змістом, а й за методологічними підходами. Більшість культурологічних досліджень таких вчених як В. Гудікунст (1983 р.); І. Мартін (2000 р.); А. Моосмюллер (1996 р.), Е. Холл стосуються таких слів-термінів як «стандарт міжкультурової комунікації», «високо-та низько контекстуальні культури», «моно- та поліхронні культури» тощо. Впровадження інновацій у функціонування соціокультурних стандартів в умовах інформаційно-комунікативної сфери сучасного суспільства, а саме, вербальної системи соціокультурних комунікацій і є сьогодні одним із першочергових завдань українського державотворення. Обмін інформацією між особистостями, групами індивідів формує так зване «інформаційне поле», в якому протікає життєдіяльність людини в інформаційному суспільстві, і без якого вона не може існувати. Розкриваючи поняття «інформаційне поле», можна визначити і обсяг інформації, що була накопичена, і її просторово-часове розподілення. Іншими словами, макросередовище в інформаційному суспільстві — це інформаційний простір, а мікросередовище — інформаційне поле кожного споживача інформації. Останніми роками набуває актуальності новий засіб

масової комунікації Інтернет, який нині набуває статусу специфічного соціального інституту. Однак, незважаючи на його необхідність для сучасного світу, він водночас може породжувати й багато проблем. В Інтернеті здебільшого домінує текстово-візуальний спосіб передачі інформації. Тому, при розробленні сайтів у компаніях, які займаються веб-дизайном, переважно оцінюють їх наочно-комунікативну спроможність, естетичний вигляд тощо, при цьому інколи забуваючи про міжкультурну комунікацію [1; 10].

Сьогодні у всіх культурологічних дослідженнях, методологіях культурово-антропологічного напрямку, лінгвокультурології тощо як і у всій світовій науковій практиці слово «культура» не стандартизовано, його понятійний зміст не складено, а дефініція поняття «культура», яка в сучасних гуманітарних науках відноситься до розряду фундаментальних, ще немає чіткого однозначно визначеного наукового вираження. Феномен слова «культура» теоретично розглядається в багатьох галузях гуманітарного знання і в кожній з них визначаються свої аспекти пошуку однозначності дефініції поняття цього феномена і згідно з отриманими результатами здійснюється висловлювання поняття «культура» в кожній окремій галузі знань відповідно до термінологічних надбань національної культури. В цьому контексті важливо зазначити, що перший у світі словник кібернетики було видано українською мовою, носієм української культури. Адже «за станом мови можна встановити стан культури» (В. фон Гумбольдт) [4]. Забезпечення систем та системних зв'язків між терміноелементами терміносистеми програмування, комп'ютерних мереж та захисту інформації, що функціонують за єдиними та узгодженими стандартами, протоколами і технологіями в усьому соціальному секторі, досвіду формування нормативної бази України в галузі інформаційних технологій в умовах інформаційно-комунікативної сфери сучасного суспільства, до цього часу не були предметом спеціального дослідження. Сьогодні Україна входить у всесвітній інформаційний простір, не маючи достатньо-виробленої мови комп'ютерної сфери, а вирішення основних проблем міждержавної комунікації без комп'ютеризації та оволодіння сучасними інформаційними технологіями, а значить і без їх мовної реалізації, — неможливе [3]. У такі перехідні періоди для суспільства актуалізується значення термінів в інформаційних технологіях. Вони стають частинкою термінів глобалізації системи масової комунікації, оскільки без термінологічної та технологічної модернізації процесу спілкування неможливим є створення потужніших систем збирання, оброблення, передавання й поширення інформації у масово-комунікаційному просторі [2]. Нині дуже актуальне формування національної українськомовної мережі з подальшим її впровадженням у глобальну світову мережу, а також створення досконалої системи комп'ютерних термінів українською мовою. Вимоги національних стандартів ґрунтуються на внутрішніх законах української мови і дають нормативну основу фахівцям для гармонізованого слововживання і термінотворення в усіх галузях науки і техніки. Якщо проаналізувати термінологію, яка вживається фахівцями певної галузі в наукових текстах, усному професійному мовленні, уводиться в словники, то виявимо, що частина термінів

використовується лише в цій галузі, а частина – і в інших. Це свідчить про те, що терміни неоднакові за ступенем спеціалізації їхнього значення. Залежно від ступеня спеціалізації значення терміни можна поділити на три основні групи: загальнонаукові терміни, міжгалузеві терміни, вузькогалузеві терміни. Наукові терміни української мови утворюються такими основними способами: вторинна номінація, словотвірний, синтаксичний та запозичення. Науковці розглядають запозичення як об'єктивну реальність мовного життя. На жаль, в Україні не існує програми електронного редагування наукового тексту, яка була б побудована на вимогах національних стандартів щодо української термінології та наукового стилю української мови. Комп'ютерна термінологія потребує негайного унормування та стандартування. Для здійснення цього треба серйозно підійти до проблеми систематизації та класифікації комп'ютерної термінології, охоплюючи всі сфери використання сучасних українських термінів у галузі інформаційних технологій. Варто зазначити, що однією з головних тенденцій процесу стандартизації є посилення інтеграції діяльності цих організацій, спрямоване на створення єдиної системи стандартизації інформаційного суспільства. Глобальну систему стандартизації можна зобразити пірамідою, основою якої є національні системи разом зі стандартами галузей, товариств, підприємств та фірм, а вершиною – міжнародна система добровільної стандартизації ISO, IEC та ITU. В рамках глобальної системи лише національні органи-члени ISO, IEC та ITU можуть гарантувати узгодженість нормативних документів, які не створять технічних бар'єрів у торгівлі чи зведуть їх до мінімуму. Це досягається за умови дотримання правил, викладених у «Кодексі усталеної практики щодо розроблення, затвердження і застосування стандартів», Угоди про технічні бар'єри в торгівлі WTO [1].

Україна – повноправний член ISO та IEC з 1993 р. Вона входить до складу членів Комітетів: CASCO, STACO, INFCO. Як національний комітет-член наша країна входить до складу Комітетів DEVCO, REMCO, COPOLCO. 25 ТК Держспоживстандарту України співпрацюють з 96 ТК та 180 ПК. Україна бере участь в роботі спільного ТК ISO/ IEC СТК1 «Інформаційні технології», який створено в 1987 р. Держстандарт України як національний орган представляє нашу державу в цих організаціях, а також в Робочій групі ЄЕК ООН. Представники України беруть участь в роботі САС, ICAO, ITU, UIC, Міжнародного інституту зварювання IIW та інших міжнародних організацій. Держстандарт України в кінці 1996 р. приєднався до Кодексу Угоди про технічні бар'єри в торгівлі WTO. Головною метою ISO є забезпечення розвитку стандартизації та суміжних з нею галузей для сприяння міжнародному обміну товарами й послугами, а також розвитку співробітництва в інтелектуальній, науковій, технічній та економічній діяльності. Першочерговим завданням щодо вдосконалювання створеного національного банку стандартизованої термінології є внутрішньомовне узгоджування (гармонізування) української науково-технічної термінології (зуніфікування мовних засобів для позначання найзагальніших понять, однозначна відповідність між терміном та поняттям) на засадах ДСТУ 3966-200. Гармонізування термінів можна розглядати у двох аспектах, коли

уніфікування термінів відбувається у середовищі одної мови (української, російської, англійської, будь-якої мови, але одної), та у середовищі кількох мов.

Створення Системи дозволить активізувати культурово-мистецьку діяльність, сприятиме скороченню строків виконання замовлень на культурово-мистецькі послуги, підвищенню рівня словниково-термінологічного забезпечення громадян та установ і організацій культурово-мистецької сфери, прискорить реалізацію конституційних положень щодо рівних прав культурово-мистецького забезпечення незалежно від місця мешкання/розташування користувача системи, що, само по собі, стане передумовою для підйому загального рівня культури, освіти та науки, а звідси — пропорційному розвитку територій всієї України, зменшенню соціальної напруги в державі.

Література

1. Бондар Ю. Плюси і мінуси глобалізації (інформаційний аспект) // Україна на шляху до Європи: Колективна монографія / Упорядники В. Шкляр, А. Юричко. — К.: ЕТНОС, 2006. — С. 438–490.
2. Калашник В., Черпак М. Еволюція впливу російської і англійської мов на розвиток української науково-технічної термінології в умовах глобалізації економіки й інтернаціоналізації науки. // Проблеми української термінології. — Львів, 2000. — № 402. — С. 131–132.
3. Ковальчук Т.Т. Сучасний інформаційний ринок (концептуально-пізнавальний контекст) / Т.Т. Ковальчук, І.Ю. Марко, Є.І. Марко. — К.: Знання, 2011. — 255 с.
4. Пшенична Л., Шевченко В., Шишкіна Н. Термінологічна робота: Науковий текст як джерело нових знань // Вісник: Проблеми української термінології. Матеріали 10-ї міжнародної конференції. — Львів: Львівська політехніка, 2008. — № 620. — С. 6–13.

М.М. Волосяк,

науковий працівник Почаївського історико-художнього музею,
м. Почаїв, Тернопільська обл.

ЄРМІНІ ІКОНОПИСАННЯ

У розпал іконоборства у місті Нікеї зібрався Сьомий Вселенський Собор (787 р.). На ньому були представники всього тодішнього християнського співтовариства народів. На Соборі було визнано корисність ікони як первообразу Христа, Богородиці та всіх святих, визначено суть ікони у відношенні до Святого Письма: під час молитви, постановив собор, уся повнота пошани віддається конкретно зображеному святому. Таким чином, через ікону стверджувалася ідея Нового Заповіту про Боготілення. Через неможливість на той час забезпечити кожного християнина текстом Святого Письма, ікона виконувала роль «зорової Євангелії», наче засвідчуючи присутність серед людей Христа та усіх святих. Сьомий Вселенський Собор, на якому питання про ікони було головним, опрацював учення, яке є чинним і сьогодні. Соборні отці надали мистецтву ікони статус канону, підкреслили її теократизм і визначили основне місце пошанування — християнський храм. Собор не зміг покласти край іконоборству, яке тривало

ще 55 років. Однак прийняті рішення сприяли швидкій і абсолютній поразці нищителів ікон і зумовили дальше поглиблення вчення про ікони. Його теоретиками виступили богослови Східної Церкви. Та укладені ними положення були чинні й у Західній Церкві — як до офіційного розділення цих двох гілок християнства 1054 року, так і після нього.

Католики й православні мали однакові погляди щодо теократичного характеру ікони: вона навчали, що у центрі мистецтва церкви є Бог. Суперечності виникли тільки з питань канону й місця пошанування ікон. Правила передбачали змальовування тільки тих образів і тільки тими мистецькими засобами, які освячувалися ієрархами Церкви, зокрема Константинопольським патріархом, котрий мав титул патріарха Вселенського. Всяке порушення цієї вимоги вважалося гріхом, аналогічним перекрученню змісту в книгах Біблії. Заборонялося також підписувати ікони іменами й прізвищами малярів, які їх виконували. Це було зроблено з метою унеможливлення будь-якої індивідуальної манери митця. Канон ствердив ікону як анонімне мистецтво, де талант митця трактувався як уміння, надихань третьою іпостассю Бога — Святим Духом. Отже, вимоги щодо іконописання були досить категоричні. Ієрархи не могли відповісти, який вигляд мали Ісус Христос, Богородиця та святі. Було кілька зображень, що визнавалися першовзірцями. Величезна й непоправна шкода іконоборства — у знищенні цінних образів святих, написаних до початку VIII століття, коли розгорілася фанатична боротьба з іконами. Найбільшим дивом була сама ікона як естетичне явище світового масштабу й значення. Глибока богословська основа образів поєднувалася з продуманістю символіки кольорів, точністю розташування площин, визначеністю просторових та часових співвідношень. Цьому сприяло використання кількох доіконотворчих джерел, пройнятих християнським духом, хоч і пов'язаних із мистецькими поглядами античного світу.

У період іконоборства та після нього на засадах «Корпусу Ареопагітикума» різні автори (малярі, церковні ієрархи, ченці) створили кілька збірників правил іконописання — ерміній. Ці ермінії містять практичні поради щодо іконографії, матеріалів і технік письма. В межах зазначених в регламентах митці створювали багато варіантів ікон одного образу або сюжету, по-своєму деталізували той самий варіант, домагалися певного розмаїття в нюансах кольорів та відтінків. Ермінії рекомендували, щоб нижній одяг на Ісусові був золотистого кольору, а верхній — блакитного, символізуючи тим самим Його прихід із неба (золоте сяйво) і втілення в людську постать (земна блакить). Вбрання ж Богородиці вирізнялося своїм розподілом барв: нижня блуза мала бути блакитною (символ земного походження Діви Марії), а її верхній плащ — золотистий (бо була Діва Марія після Успіння взята на небо, тобто одяглась у царствене). Далі на практиці ікономалювання золота фарба набула теплих відтінків — від помаранчевого до пурпурового, червоного, брунатного (коричнево-вишневого); і блакитна фарба урізноманітнювалась різними відтінками синього та зеленого. Конкретними й продуманими були поради й вимоги ерміній щодо процесу творення ікони. Вона призначалася в основному для прикрашення храму. Ікона мала бути легкою, переноситися з будівлі до будівлі, займаючи певне місце і в храмах, і в

помешканнях християнських родин, і в келіях монахів та монахинь. Малювання ікон до VIII століття не було так детально регламентоване. Митці вносили багато особистого.

Сьомий Вселенський Собор своїми суворими постановами поклав край розмаїттю манер, стилів і способів виготовлення образів. Відтоді іконою почали вважати тільки такий твір, що виконаний на кипарисовій дошці (або на збитих до купи кількох дошках) мінеральними фарбами, розведеними на яєчному жовтку з додаванням невеликої кількості освяченої води (в якій багато іонів срібла) та винного оцту. Ця основна вимога Собору була доповнена пізніше багатьма деталями. Зауважимо, що вживані для ікон матеріали мали щось символізувати, натякати на ті чи інші християнські доктрини: кипарис — це уособлення буття; жовток яйця — символ зародку життя; вода — джерело вічно живої води; мінеральні фарби — символічне віддзеркалення небесного світла на землі. Крім того, усі матеріали, з яких виготовлялися ікони, забезпечували його довговічність. Давні майстри знали: яєчний жовток не дає на змальованій поверхні тріщин, оцет консервує органічні складники жовтка, а посріблена іонізована вода є надійним антисептиком.

Звужене трактування постанов Сьомого Вселенського Собору замкнутою групою константинопольських митців призвело до того, що лише один із можливих національних варіантів іконографії — грецький — нав'язувався як еталон, без права відходження од нього ані на йоту.

Великі духовні й культурні цінності виникають і розвиваються на теренах конкретних націй і через них досягають масштабів загальнолюдського. Велич грецької ікони, яка виникла ще на зорі християнства і злетіла на духовних крилах Сьомого Вселенського Собору, полягає в тому, що вона дала на розсів між народами добірне зерно теологічних і філософських основ ікономалярства. Але грецькі сіячі, на жаль, забороняли користуватися іншим тим зерном на свій розсуд, вважаючи не греків нижчими за себе, варварами, котрі мали б тільки наслідувати те, що їм запропоновано. До падіння Константинополя 1453 року його представники пильно контролювали ікономалярство на Балканах, Закавказзі, у Східній Європі, — як і все інше мистецтво, пов'язане з храмом. Візантії з підозрою ставилися до будь-яких нововведень майстрів у сусідніх країнах. Ікони покликані були свідчити про великі діла Божі, а робити це вони повинні були мовами народу, тобто зрозумілими і близькими кожній національній спільноті та властивими їй мистецькими засобами.

Література

1. Лепакін В. Ікона та іконічність. Львів, Монастир Монахів Студитського уставу, видавничий відділ «Свічадо», 2001. — 117 с.
2. Сирцова О. Апокрифічна апокаліптика. Філософська екзегеза і текстологія. Видавничий дім «KM Academia», Київ, 2000. — 167 с.
3. Словник українського сакрального мистецтва. (Колектив авторів). За наук. ред. чл.-кор. АМУ Михайла Станкевича. — Львів, 2006. — 348 с.
4. Belting, Hans. Likeness and Presence: A History of the Image before the Era of Art. Chicago, 1994. — 147 p.

5. Bolvig, Axel, and Phillip Lindley. History and Images: Towards a New Iconology. — Turnhout, Belgium, 2003. — 236 p.
6. Burke, Peter. Eyewitnessing: The Uses of Images as Historical Evidence. — Ithaca, N.Y., 2001. — 327 p.
7. Bynum, Caroline Walker. The Resurrection of the Body in Western Christianity, 200-1336. — New York, 1995. — 426 p.

М.М. Волосяк,

науковий працівник Почаївського історико-художнього музею,
м. Почаїв, Тернопільська обл.

ІКОНА ЯК «ЗОРОВЕ ЄВАНГЕЛІЄ»

Думки про ікони мають дуже полемічний характер: увесь час велася і ведеться суперечка між духовенством різних рівнів та ієрархій, іконописцями, іконоборцями, доводиться хибність позицій щодо ікон, нерозуміння подвійної природи Бога — як Бога і як людини. Іван Дамаскін доводить, що хоч Бог не має образу в реальній дійсності, але він сам з'явився у світі в другій особі Святої Трійці — Сина Божого Ісуса Христа. «У давнину Бог, який не має тіла й вигляду, ніколи не був предметом зображення», — наголошував Іван Дамаскін, — а тепер, коли Бог з'явився в тілі й жив серед людей, ми зображаємо баченого Бога. Дамаскін прирівнює опис життя Ісуса Христа за допомогою слова до змалювання Його за допомогою фарб і пензля; бо що для письменних людей є книга, те саме для неписьменних є зображення; і що для слуху є слово, те саме для зору є ікона. За влучним висловом Дамаскіна, ікони — то книги для неписьменних, бо ікони замінюють їм і усне, і написане слово. Намальоване таке ж законне, як і написане, бо в обох випадках через тілесне споглядання людина підноситься до висот духовного.

Письменник другої половини XVII століття Антоній Радивилівський у творі «Вінець Христа» писав про ікони цілком у дусі Івана Дамаскіна. На те, що образи в церкві святій потрібні й гідні честі, є такі причини. Перша — для нагадування, що образи приводять нам на пам'ять самих святих, яких зображають. Друга — для спонукання побожності, бо від споглядання образів святих зростає в нас побожність. Третя — для навчання, бо зі споглядання образів святих неписьменні люди матимуть науку, як жити, ніби з книг деяких. Четверта — для наслідування, бо, приглядаючись до образу святих, нахиляємо серце до наслідування добрих справ; кожний із святих, в образі своєму на матерії намальований, ніби промовляє до нас: будьте мені ревнителями, як я — Христові. Християнські Схід і Захід одночасно боролися проти мистецтва античного світу й використовували його вікові набутки для творення нового мистецтва. У Русі-Україні з нової релігії вибиралося тільки суттєве, що відповідало практичним завданням розбудови церкви й суспільного релігійного життя. До цього суттєвого належало вчення видатного візантійського філософа Теодора Студита (759—826 рр.), ім'я якого стало вельми популярним у Русі-Україні вже в першій половині XI століття у

зв'язку з прийняттям Києво-Печерським монастирем Студитського статусу, авторство якого приписують Теодорові Студиту. У плані розвитку іконології Теодор Студит виявився гідним продовжувачем справи Івана Дамаскіна. Якщо Дамаскін захищав ікони на початку іконоборства і його завданням було довести узгодженість ікономалювання й іконошанування з Євангелією, то Студит — виступив тоді, коли іконоборство йшло на спад, і був свідком реабілітації ікон на Сьомому Вселенському Соборі 787 року.

Містична теорія ікони Теодора Студита була одним із джерел української ікони й довгий час живила уяву, надихала наших майстрів творити духовну ікону на нових естетичних засадах, які не завжди були пов'язані з візантійською іконографією. Не практика, а теорія поклала край ілюстративно-символічній іконографії у Візантії. Учення східних отців та іконоборство спричинили докорінний перегляд усієї системи творення ікони — від вироблення загальної концепції до регламентації найменших деталей техніки малювання.

У IX—X століттях ікона набула у Візантії, образно кажучи, законного статусу. Було ретельно відібрано осіб, яких належало малювати на іконах. Формується особливий метод творчості — за зразками. Зразки підготовляли майстри найвищої кваліфікації; потім їх розглядали й обговорювали єпископи, а після їхнього схвалення затверджували патріарх та імператор. З такою ж ґрунтовністю було визначено головні свята церковного року, які належало зображати на іконах. Зразки всіх затверджених ікон зшивали в одну книгу — у вигляді альбому — додатка до тексту ерміній. Зображення виконувалися контурним рисунком із зазначенням, що та як, якою фарбою слід забарвлювати. Це були готові проекти композицій різних церковних сюжетів, окремих постатей, ликів святих, складок одягу тощо.

До нас не дійшли певні свідчення, як саме розташовували ікони в інтер'єрах візантійських храмів. Можливо, їх розвішували на стінах і стовпах у певному порядку, прикріплювали над арками чи підвішували під ними. Розвиненого багаторярусного іконостаса візантійське храмове мистецтво довго не знало, але припускаємо, що в період хрещення Русі-України вже було сформовано передвівтарну перегородку на солеї (тобто на підвищенні перед вівтарем і престолом — М.В.), і ця перегородка робилася з ряду ікон (так званого тябла — М.В.), з якого згодом виник основний ярус іконостаса — ярус намісних ікон.

Візантійські майстри під керівництвом досвідчених богословів опрацювали дуже своєрідні мистецькі засоби, щоб за їх допомогою якомога більше віддалити ікону від світського малярства. Хоча кожна ікона мала відображати реальні історичні особи й події, згідно з основною ідеєю ікон щодо Боговтілення, але це відображення не могло бути реалістичним, узятим із довкілля, з природи. Були опрацьовані кілька характерних поз і жестів Христа, Марії, святих. І найкраща поза — поза непорушного стояння чи сидіння з обов'язковим прямим, фасним зображенням лику й зустрічним виразним поглядом очей прямо на людину. Допускався легкий поворот постаті вбік, але профільні зображення святих виключалися.

Для найвизначніших персонажів християнського мистецтва — Христа і його матері Марії — було опрацьовано й затверджено кілька сюжетних і композиційних варіантів зображень, виходити за межі яких заборонялося. Для особи Христа — Ісус як ієрей, що благословляє людей (для намісного ярусу ікон); Ісус, котрий вислуховує молитви Марії та Івана Хрестителя за рід людський (ікона Моління, або Дейзис); Ісус як майбутній суддя світу (Пантократор); крім того, ікони, що ілюструють певні євангельські події, де головною дійовою особою виступає Ісус Христос (Різдво, Стрітєння, Воскрєсіння, Преображення тощо).

Тільки довго й уважно споглядаючи візантійську ікону, можна зрозуміти, що мав на увазі Теодор Студит під словом «фантазія». Це дійсно інший світ, в якому все земне подано в дивовижному світлі й у перетворених формах. Вельми своєрідно підходили візантійські майстри до відображення в іконі простору. Він був двомірний, тобто мав лише висоту і ширину. Для такого містичного мистецтва, як ікона, це дуже зручне трактування простору: зображення подібне до тіні, до плоскої проекції потойбічного світу у світ, де ми всі перебуваємо. І все ж третій вимір в іконі є, але він не побудований за правилами просторової перспективи, а ілюзорний. Золоте тло ікони, золотий німб навколо голови святого — це і є глибокий простір ікони, причому простір безмежний, космічний, адже золотий колір, означає досконале й безбережне Боже царство, де живуть святі. Ікона — немов вікно до цього царства. Дуже багато персональних зображень на іконах, наприклад, крилаті ангели, змальовані лише як голови на золотих поверхнях. Це означає, що тіла їхні сховані за завісою в невидимому для нас просторі неба, а нам дано побачити тільки їхні обличчя та крила. Ще одна особливість ікони — відсутність земного тяжіння або, принаймні, тенденція до такої відсутності. Так звані поземи (клаптики землі або підлоги, на яких стоять святі — М.В.) з'явилися досить пізно. Персонажі класичної візантійської ікони, тобто в період завершення формування іконографічного канону, наче летять у космосі, хоч і перебувають у стані непорушного стояння. Це дуже посилює враження нематеріальності ікони, не підпорядкованості всього в ній земним законам. Своєрідний дух понад буття зберігся протягом віків. Навіть коли майстри ікон увели реальний третій вимір і відчуття гравітаційності (земного тяжіння), образи святих на хмарах зберегли той дух легкості й стан польоту, на якому базувалася візантійська ікона. В іконі рух відіграє мінімальну роль. Хоч у святих Євангеліях описується багато подій, пов'язаних із працею, подорожами, хвилюванням Галілейського озера під час бурі тощо, — все це добре відобразила книжкова ілюстрація, але не ікона. Ікона — не ілюстративне мистецтво, хоч інколи й у деякі періоди історії церкви вона частково виконувала ілюстративні функції. Тому в іконі марно шукати експресивних рухів, зображення людей під час праці чи швидкої ходи. Статика, непорушне стояння — основна форма змалювання людини на іконі.

Ось така ретельно вироблена, канонізована й фактично догматизована система містичного зображення персонажів і подій історії Божественного втілення та історії церкви була передана в готовому й завершеному вигляді

молодій величезній державі на Сході Європи — Русі-Україні — на переломі першого і другого тисячоліть нашої ери.

Адже ікона — це молитва, заохочення до неї через образ спокійного, самозаглибленого, ізольованого від довкілля святого.

Література

1. Словник українського сакрального мистецтва. (Колектив авторів). За наук. ред. чл.-кор. АМУ Михайла Станкевича. — Львів, 2006.
2. Morgan, David. *Visual Piety: A History and Theory of Popular Religious Images*. Berkeley, Calif., 1999.
3. Nelson, Robert S. *Visuality Before and Beyond the Renaissance: Seeing as Others Saw*. — Cambridge, U.K., 2000.
4. Panofsky, Erwin. *Meaning in the Visual Arts* (1955). Reprint, Chicago, 1982.
5. Panofsky, Erwin. *Studies in Iconology: Humanistic Themes in the Art of the Renaissance* (1939). Reprint, Oxford, 1972.
6. Perez, Nissan N. *Revelation: Representations of Christ in Photography*. London, 2003.
7. Plate, S. Brent, ed. *Religion, Art, and Visual Culture: A Cross-Cultural Reader*. New York, 2002.

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

УДК 904:393

А.О. Батюк,

завідувач відділу археології НІКЗ «Гетьманська столиця»,
м. Батурин, Бахмацький район, Чернігівська обл.

ДВА ЖИТТЯ – ОДНА ДОЛЯ

*На жаль, ми не знаємо, де знаходиться прах
багатьох великих гетьманів.
Необхідно ці місця знати і вшанувати їх,
адже йдеться про історію і національні символи.
Президент України В. Ющенко, 2009 р.*

Анотація. У статті йдеться про останні роки життя та ймовірні місця поховань українських гетьманів Д. Ігнатовича та П. Дорошенка. Їхні долі склалися так, що доживати свого віку гетьманам довелося у статусі засланих за межами країни, а саме на території Московського царства.

Ключові слова: гетьман, могила, Д. Ігнатович, П. Дорошенко.

Доля поховань діячів української історії та культури невіддільна від нещасливої долі нашого народу. Щоб зміцнити власне панування, кожен поневолювач намагався вивести будь-які сліди самотності України. А оскільки навіть мертві патріоти були втіленням такої самотності, пам'ять про них усіляко паплюжили й нищили, — аж до варварського плундрування їхніх могил. Тому не дивно, що до наших днів збереглося не так багато могил українських гетьманів.

До питання виявлення й вивчення місць поховань гетьманів зверталось не одне покоління вітчизняних дослідників. Важливість цього добре розуміли українські історики — члени Наукового товариства ім. Шевченка у Львові та громадські діячі, котрі ще в 30-х рр. ХХ ст. опублікували кілька розвідок про гетьманські могили та місця поховань визначних представників національного державотворення. Кількість таких видань різко збільшилася з проголошенням незалежності нашої країни.

Одним із представників української національної еліти періоду XVII ст. є Петро Дорошенко, який за збігом обставин помер не на Батьківщині, а на території Московського царства (Російська Федерація).

Життєвий шлях майбутнього гетьмана Петра Дорошенка розпочався у 1627 році у м. Чигирині. Походив із старого козацького роду і був онуком гетьмана Михайла Дорошенка (соратника знаменитого Петра Сагайдачного), який потрапив у пастку у 1628 році за час одного зі своїх походів на Крим, де був тяжко поранений у бою з татарськими загонами кримського хана Гірея.

Героїчна смерть діда стала для юного хлопця блискучим прикладом беззастережної відданості своєму народові. Петро Дорошенко здобув широку освіту, добре знав латинську і польську мови, був освіченим та активним юнаком. Життя П. Дорошенка є сповненим хвилюючих подій, досягнень та протиріч. Хоча виявлені джерела не дають цілісної картини постаті гетьмана до літа 1665 року — часу проголошення його гетьманом.

Здобувши гетьманську булаву, Петро Дорошенко, чий світогляд формувався в роки Національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького, поставив перед собою завдання об'єднати українські землі в єдиний державний організм. На заваді цим намірам невдовзі після початку його гетьманування стало Андрусівське перемир'я 1667 р. Проте думки про об'єднання країни гетьмана не полишали, тому в 1668 р. вдався до спроби об'єднати «обидва береги» України силою зброї. Петро Дорошенко призначив Д. Ігнатовича наказним гетьманом Лівобережної України, оскільки сам був змушений повернутися на Правобережжя.

Наступ московських військ під командуванням Г. Ромодановського на Сіверщину (на Ніжин та Чернігів), відсутність військової допомоги від П. Дорошенка, сильні московські залоги в містах, тиск промосковсько налаштованої частини старшини і православного духовенства примусили Д. Ігнатовича піти на переговори з царським урядом. У цей час 17 грудня 1668 р. на старшинській раді в Новгороді-Сіверську він був обраний «сіверським гетьманом». Переговори між московським урядом і Д. Ігнатовича завершилися укладенням Глухівських статей у березні 1669 р. Так вперше переплелися долі двох борців за єдність української держави: 4 роки пройшло між обранням кожного з них на гетьманський пост. І ця цифра ще не раз зустрінеться на їхньому життєвому шляху.

У березні 1672 р. Ігнатовича було скинуто з гетьманства [1, с. 214]. За підтримки начальника московської залоги Г. Неєлова та козацька старшина (П. Забіла, І. Самойлович, К. Мокієвич, Д. Райча, П. Рославець і П. Уманець) схопили Д. Ігнатовича й видали його представникам царського уряду. Гетьмана привезли до Москви, де в середині квітня 1672 року над ним розпочався суд. Його звинуватили в державній зраді, піддали тортурам, а потім засудили до страти, яку згодом замінили на довічне заслання до Сибіру.

А вже через 4 роки гетьман П. Дорошенко зречеться своє гетьманської булави на користь І. Самойловича — того, хто відіграв неоднозначну роль у усуненні з керівного поста Д. Ігнатовича (1672 р.).

Розуміючи складність ситуації, у якій опинився український народ, правобережний гетьман Петро Дорошенко добровільно передає булаву — символ своєї влади — Івану Самойловичу 19 вересня 1676 р. Кілька наступних місяців вирішувалося питання подальшої долі колишнього гетьмана. Спочатку місцем його проживання було визначено Сосницю Чернігівського полку. Та вже з листопада 1676 р. від московського уряду до І. Самойловича надходять ноти про передачу П. Дорошенка Москві. Вже 6 березня 1677 р. стольник Семен Алмазов та генеральний суддя Іван Домонтович за наказом І. Самойловича попрямували в Сосницю щоб забрати Дорошенка та супроводити його до Москви [2, стб. 30]. Самойлович просив при цьому царської милості не засилати Дорошенка кудись далі, а тримати в Москві, щоб це було прецедентом «милості до всякого винного» [2, стб. 35].

Царський уряд ставився до П. Дорошенка як до почесного бранця, і його доля склалася куди краще, ніж багатьох прибічників Московщини. Йому надали великий маєток з присілками, де налічувалася тисяча душ кріпаків. Упродовж кількох років Дорошенко був воєводою В'ятки, а з 1682 року безвиїзно жив у с. Ярополець (сучасний Волоколамський район Московської області РФ), де й жив до самої смерті [3, с. 248].

9 листопада 1698 року Петро Дорошенко помер, після чого «...тіло його було віддане землі в тамтешній дерев'яній церкві Святої мучениці Параскеви, в трапезі, де нині лише погост на правому березі Лами» [4, с. 353].

У першій чверті XIX ст., коли Дмитро Бантиш-Каменський писав ці рядки, церкви вже не було, а на могилі гетьмана стояв надгробок — кам'яна брила білого кольору з надписом, вирізьбленим на бічній стінці біля узголів'я: «Лета 7206 ноября представился раб Божій гетман войска запорожского Петр Дорофеевич Дорошенко, а поживе от рождества своего 71 год положен бисть на сем месте». Надгробок був захищений від негоди дерев'яним дахом, що тримався на кам'яних стовпах, між якими були невисокі простінки [5, с. 248].

Проте подальша доля поховання гетьмана змінювалася з кожним роком, і нажаль не в кращу сторону. У 1833 р. в Ярополці перебував О. Пушкін, який був одружений на правнучці Дорошенка. Він відзначав, що «На утро в сопровождении Семена Федоровича ходил на поклонение прапрадедушки Дорошенко. Здесь же сделал упрек Ивану Николаевичу: «Как не стыдно, родичей надо почитать! Могила не ухожена, надо построить часовенку...» [6, с. 133]. Яку було відтворено вже в 1834 р.

Найбільшу інформацію про стан поховання (могили) ми дізнаємося від В. Краснова, який ще дитиною (в 1887-1888 рр.) неодноразово бував біля каплички. «В ней были иконы и резные иль дерева золоченые херувимы с распростертыми крылышками. Почти всю часовню занимал огромный камень, лежавший над прахом гетмана» [7, с. 6].

В свою чергу Дем'ян Ігнатович, який потрапив в немилість Москві, також доживав свого віку на території сусідньої держави. І за майже 30 років перебування в Сибіру проявив себе вправним полководцем і захисником «московських інтересів». За свої заслуги, з ініціативи Ф. Головіна, в 1691 р.

призначається селенгінським «седоком» — вищою посадовою особою (комендантом) [5, с. 262].

Останньою згадкою про Ігнатовича є «Книга именная денежная рас- ходная, служилым людям 1704 г.». З неї випливає, що Дем'ян Ігнатович залишився вірним давній традиції запорозьких січовиків, які доживали віку в монастирських келіях: «Демян Игнатов сын Многогрешный в 1701 г. постригся в монахи и в 1703 г. умре...» [8, с. 363]. І знову ж між датами смерті гетьманів проходить близько 4-х років.

Ймовірним місцем поховання Ігнатовича є староселенгінський цвинтар (селище Новоселенгінськ, Республіка Бурятія, РФ), Селенгінська на правому березі річки Селенги, де жив і помер український гетьман (Старий Селенгінськ), вже не існує. Від усього міста залишився лише кам'яний храм — Спаський собор (1784 р.), збудований поблизу дерев'яного храму, біля якого, в свою чергу, знаходився староселенгінський цвинтар. Про долю поховання гетьмана згадував Микола Бестужев у своїх мемуарах: «Гетьман Дем'ян Многогрішний. Про його перебування не зберіглося тут ніяких переказів, навіть місце, де його поховали, невідоме, бо плиту з його могили знято при побудові кам'яного собору в Селенгінську й закладено в кам'яну підлогу під нижньою церквою разом з іншими плитами» [9, с. 241]. Таким чином, могилу гетьмана Ігнатовича можна вважати втраченою, що не можна сказати про поховання гетьмана Дорошенка, яке, хоча і спаплюжене, але є. В 2000 р. безпосередньо над могилою було зведено каплицю, яка відтворює споруду ХІХ ст.

Українську історію, так само, як і історію інших народів, творили конкретні люди, котрі народжувалися, жили і помирали. І ми, як представникам нового покоління, яке буде будувати нову країну не по шаблону, а саме по-новому, мусимо пам'ятати про людей, які боролися за нашу країну, і про те, скільки було пролито крові за майбутнє.

Література

1. Кривошея В.В. Козацька еліта Гетьманщини. — К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. — 452 с.
2. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией : [В 15-ти т.]. — СПб., 1861-1892. Т. 13 : 1677-1678. — СПб. : Тип. А. М. Котомина и К°, 1884. — [6] с., 14, 766 стб.
3. Петровський М. З життя Петра Дорошенка на Московщині // Записки Наукового товариства Шевченка. — Т. 100, 1930. — С. 243—250.
4. Бантиш-Каменський Д.Н. История Малой России от водворения славян в сей стране до уничтожения гетманства. — Реприн. изд. — К.: Час, 1993. — 603 с.
5. Сегеда С. Пантеон України: Монографія у 2 кн. — Кн. 1. Місця поховань визначних діячів української історії та культури Х — поч. ХІХ ст. — Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. — 482 с.
6. Пушкин А. С. Собрание сочинений в 10 томах. (Письмо 525 Н. Н. Пушкиной). — М.: ГИХЛ, 1962. — Т. 10. — С. 132—134.
7. Краснов В. Могила гетмана Дорошенка (Из детских воспоминаний) // Киевская старина. — 1900. Июль-август (№ 7-8). — Отдел II. — С. 5—10.

8. Дьомін Е. Забайкальська Україна гетьмана Дем'яна Многогрішного // Україна. Козацька держава (Ілюстрована історія українського козацтва в 5175 світлинах) / Упоряд. В. Недак. — К.: Емма, 2004. — С. 363–367.
9. Воспоминания братьев Бестужевых / Ред. П.Е. Щеголева. — Пг., «Огни», 1917. — С. 230–244.

С.Г. Волкова,

викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

НЕОЛОГІЗМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ УТВОРЕННЯ В КОМП'ЮТЕРНІЙ ЛЕКСИЦІ

Сучасний світ знаходиться у постійному русі, оскільки без цього не можливий розвиток. Мова — це ключовий показник розвитку суспільства та прогресу в ньому, і як результат, ми бачимо постійні зміни та взаємопроникнення різних мов в плані лексичних структур та новоутворень. Слід додати, що завдяки глобалізації та мережі інтернет цей процес набув дуже великого значення і на сьогодні основним джерелом новоутворень, запозичень та інших способів збагачення мов виступає саме інтернет мережа.

Слід зазначити, що англійська мова є ключовою і давно вже є мовою міжнародного спілкування, тому явище неологізмів для неї є найбільш притаманне. Але не кожне новоутворення залишається у мові на довгий час, так само з вживанням слів у новій якості.

Слід відзначити і негативний вплив інтернет спілкування на розмовні мови, це її спотворення та надмірне вживання запозичень та іноземної термінології без перекладу, що призводить до забруднення рідної мови. Цю проблему досліджувало багато науковців, таких як К.П. Піотровський, Н.І. Черкасова, Л. Граудін та інші.

Можна стверджувати, що оскільки мова — це дзеркало процесів, котрі відбуваються в світі, то поряд з новими винаходами та пристроями виникає і їх назва, що відповідно призводить до збагачення мовного запасу. Оскільки найбільший розвиток відбувається зараз в сфері інформаційних ресурсів та комп'ютерних технологій, то ми можемо стверджувати, що і найбільша кількість новітньої лексики з'являється в цій сфері, або поширюється за їх допомогою, і її соціалізація відбувається саме за допомогою інтернет ресурсів.

Щодо самого визначення терміну неологізм, то існує декілька тлумачень. Деякі з них розглядають неологізм, як слово чи мовний зворот, що недавно з'явилися в мові для позначення нового або вже усталеного поняття, предмета тощо [4, с. 496], як “слово або зворот, створені для позначення нового (раніше не відомого) предмета або для вираження нового поняття” [1, с. 261]. Але слід зазначити, що новими слова залишаються досить не довго, оскільки потім вони або зникають з ужитку або входять до лексичних баз мови.

Слід зазначити, що шляхи утворення нових слів є досить різні. Деякі поняття виникають спочатку у літературі, а саме у фантастичних романах, а потім вже відбувається винахід, як наприклад слова підводний човен, робот та дирижабль, що з'явилися у творах Жуль Верна, Айзека Азімова та інших фантастів. Отже, неологізми — це один з мовних засобів, що відображає культурний та технічний прогрес у суспільстві.

Щодо існуючих класифікацій неологізмів, то існують декілька шляхів поділу. Однією з них є поділ за шляхом утворення, а саме для назви нового предмета, а також для надання старому поняттю нової назви та поновлення і оновлення мови.

Відповідно до праць Н.М. Шанського, неологізми діляться на: лексичні, які виражаються іншомовними запозиченнями або новими словами, які утворенні на базі існуючих мов; семантичні, які утворенні з конкретною стилістичною метою, а саме вони дають іншу назву вже існуючому [5].

Можлива інша класифікація неологізмів — це поділ, згідно В.Д. Бояркіної, на авторські, індивідуально-стилістичні неологізми [2]. Такі неологізми створюються письменниками, журналістами для певного твору або створеної ними реальності задля надання образності їх світам та творам, особливо це явище поширене для таких жанрів літератури, як фантастика та фентезі. Неологізми цього типу прив'язані до контексту та мають певного автора. Слід додати, що часто такі неологізми є досить поширеними у специфічних інтернет ресурсах з невеликою аудиторією, наприклад: Mac pazi, geek chic, chronocide games.

З точки зору способу утворення, Н. І. Заботкіна ділить неологізми на фонологічні (bazinga від звуку zing), запозичення семантичні (supertinoes) та синтаксичні (to soft-dock, defriend, to amazon) [3].

В сучасному світі через брак часу та пришвидшення темпу життя дуже поширеним способом утворення неологізмів стало скорочення, що найбільше використовуються при неформальному спілкуванні та письмі (Wi-Fi (Wireless Fidelity), e-mail (electronic mail)).

Отже, слід зазначити, що неологізми є одним з способів збільшення словникового запасу мови та засобом, для утворення назв для нових понять та термінів. Вони з'являються в усіх сферах нашого життя, але найбільш широкого значення вони набули в ІТ сфері, оскільки дана сфера є найбільш швидко розвиваюча в світі сьогодні. Більш того, англійська мова значно швидше наповнюється неологізмами ніж інші, у зв'язку з кількістю носіїв та тим що є на сьогодні міжнародною мовою.

Література

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. — М.: Советская энциклопедия, 1966. — 607 с.
2. Бояркина В.Д. О некоторых особенностях новой глагольной лексики // Новые слова и словари новых слов. — Л., 1983.
3. Заботкина Н.И. Новая лексика современного английского языка. — М.: Высш.шк., 1989.
4. Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2005. — 848 с.
5. Шанский Н.М. Лексикология современного русского языка. — М., 1999.

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

І.А. Гнатенко,

кандидат економічних наук, доцент,
докторант Київського національного університету технологій та дизайну

КОНЦЕПТ «ІННОВАЦІЯ» В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Визначення інновацій як інструментарію підприємництва у наукових джерелах відображає багатогранність та специфічний зміст даного феномену. Як і інші економічні категорії — це поняття має характерну полісемію та синонімію, яка утворює множину наукових поглядів з приводу вивчення методології даного об'єкту. Зазначене пояснюється тим, що інновації у своєму складі мають широке коло родинних базових понять, які їх характеризують: інноватика, нововведення, новації, новаторство, інноваційна діяльність, інноваційне середовище тощо.

Безумовно, інновація є невід'ємною та однією з важливих складових сучасної економіки, «сходінкою» до поліпшення якості життя та стабільного майбутнього. Навіть невеликий екскурс в наукову літературу показує, що сьогодні найвідоміші науковці Ю. Бажал, С. Глазьев, М. Герасимчук, С. Ілляшенко, К. Фрімен, Ю. Янковець тощо мають на визначення «інновація» різні наукові погляди. Ще більш строкатою виглядає картина тлумачення «інновацій», «нововведень» та «новацій». Зазначене пояснюється семантикою терміну «інновація», яке є похідним від англomовного — «innovation», містить корінь nova (новий) та префікс «in» (в), що дослівно можна перекласти як «нововведення». У Великому тлумачному словнику сучасної української мови «інновація» визначається як: нововведення; комплекс заходів, спрямованих на впровадження в економіку нової техніки, технологій, винаходів і т. ін. [1, с. 169].

Визначення «інновація» закріплене в законодавстві України. Так, за Законом України «Про інноваційну діяльність» інновації новостворені (застосовані) — розглядаються як результат інноваційної діяльності і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і

(або) соціальної сфери [2]. Не дивлячись на законодавче закріплення визначення інновацій у нормативно-правових джерелах, міжнародних документах та словниках, достатньо широка дискусія стосовно визначення інновацій існує у науковому колі і по цей час. Кожен з науковців в залежності від предмету та об'єкту дослідження, а головне від кінцевої мети виробляє свій особистісний погляд на сутність та зміст інновацій, на їх місце та роль в національній підприємницькій системі. Такий плюралізм заснований на складності та багатогранності цього феномену та відображає плідну сучасну інноваційну практику. Сьогодні існує більш ніж 500 різноманітних визначень цього економічного феномену, які засновані на теоретично-практичному відображенні інновацій крізь призму особливого та одиничного (у конкретній формі) прояву. Окремі науковці, прагнучі всеосяжно розширити характеристики терміну «інновація», втрачають ціннісний зміст значення. Інші ж автори під зазначеним терміном вбачають більш звужене трактування, яке описує лише декілька із його аспектів. До першої групи таких дослідників належить Й. Шумпетер. Під інновацією він розумів будь-які покращення або вдосконалення чого-небудь [3, с. 75]. Проте слід зауважити, що не кожне покращення чи удосконалення є інновацією. До другої групи належать автори Ю. Бажал та Ю. Яковець, які під «інновацією» розуміють зміну технологій чи виробничих функцій. За нашим баченням таке значення звужує визначення інновацій, бо зосереджує їх визначення лише на двох функціях — технологічній та виробничій [4–5]. В залежності від предмету та об'єкту дослідження науковці визначають інновації, як: процес з розробки, технології виготовлення та комерційного використання новації; результат у вигляді комерційного рішення чи продукту; зміни виробничої функції чи граничної продуктивності.

Слід визнати, що аналіз розглянутих вище визначень концепту «інновація», з метою виявлення в них загального наукового підходу до пояснення даного феномену в межах підприємництва, який би міг стати спільною квінтесенцією їх узгодженого трактування, значно утруднений. Зазначене дозволяє спрогнозувати, що у майбутньому буде відбуватися достатньо тривалий процес компліментарного синтезу інноваційного еволюціонізму та синергетики теорії підприємницьких систем. Саме вони на основі сучасної методології будуть задавати тренд формування внутрішньої логіки визначення «інновації», як інструментарію національного підприємництва.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.: Перун, 2003. — 1440 с.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 04.07.2002 р. зі змін. і доп. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>
3. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития / Й.А. Шумпетер — М. : Прогресс, 1982. — 176 с.
4. Бажал Ю.М. Розвиток інноваційної діяльності у знаннєвому трикутнику «держава — університети — промисловість» / Ю.М. Бажал // Економіка і прогнозування. — 2015. - № 1. — С. 76–88.

5. Янковець Т.М. Інноваційні стратегії підприємства легкої промисловості як засіб реалізації його інноваційного потенціалу / Т.М. Янковець // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 2 (104). — С. 167–174.
6. Гнатенко І.А. Особливості функціонування сучасного малого підприємництва як органічного елементу ринкової економіки / І.А. Гнатенко // Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки. — 2015. — № 2. — Т.1 (222). — С. 214–217.

Y. Dovhan,

Assistant Professor of the Department of Market and Agribusiness,
Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia, Ukraine

MARKET CONDITIONS OF FEEDSTOCK BASE FORMATION AT THE PROCESSING ENTERPRISES OF OIL AND FAT INDUSTRY

Enhancement of the efficiency of competitive industries of Ukraine's national economy is an important factor in overcoming socio-economic crisis and providing conditions for increasing revenues and improving welfare of the country. Further effective development of oil and fat industry of Ukraine depends on solving of a number of current issues, including the improvement of organizational and economic mechanism of relations between the members of the agricultural market in order to seek directions of forming a rational resource base of oil and fat processing enterprises.

Political, social and economic situation in our country is still in crisis. Under such conditions, economic research related to planning and forecasting of socio-economic development of the country, some regions and sectors of the national economy are significantly complicated. However, support for the economic security requires a systematic analysis of macro- and microeconomic indicators aimed at effective respond to current and potential economic challenges and threats.

Food security of Ukraine requires maintenance of food supply of the population, which guarantees socio-economic and political stability in the society, stable development of the nation, families, individuals, and sustainable economic development of the country [1]. Therefore, economic security of the state includes efficient functioning of competitive and export-oriented industries of the national economy of Ukraine [2]. Oil and fat industry of Ukraine is among such industries, and its effective functioning must be ensured by the complete, non-stop supply of the basic feedstock — oilseeds.

Products of oilseed processing have been widely used in paint and varnish, textile, canning, soap, and medical industries. Seed of oil crops is used for feed production in animal husbandry. Mayonnaise, sauces, margarine, sunflower, soybean and rapeseed oil are mostly used for food purposes. According to medical health regulations, a person should consume at least 13.2 kg of vegetable oil during a year. International and national demand for oilseeds and their products remains unsatisfied, which is an important factor in high investment attractiveness of oil and fat industry.

The development of mutually beneficial economic relations between the companies of oil and fat industry is complicated by economic imbalances in the economic in-

terests of oilseed producers, processors and intermediaries as well as economic relations between them.

The system of economic relations covers relations between partners (organizational, financial, technological) and production-contract relations (production, harvesting, processing, sales, agro-service) as well as the economic mechanism of development and improvement of relations in oil and fat industry.

Economic motivation for the development of integration processes between participants of any production sub-complex is a need to satisfy economic interests of the integration entities. A key to effective and close cooperation of partners of agro-industrial integration is, above all, consistency and realization of their interests [3].

In fact, oil and fat industry is functioning under the conditions of organizational separation of its chains. Such conditions do not let processing enterprises form feedstock base, create a sustainable system of economic relations between agricultural and processing enterprises of the industry, which have the only economic interest, i.e. obtaining of a maximum profit following the principle “here and now”.

The basis of market relations between oilseed producers, its providers, processors and trade structures are product prices, tariffs for services (transportation, storage, processing), conditions of mutual settlements, material interests and responsibilities for the obligations taken and so on. That is what largely determines the possibility of profitable business activity, establishment of strong economic relations, and fulfillment of obligations.

The presence of different kinds of intermediaries is an essential element of the market of agricultural products and processed products in all market economies. However, their activity is estimated rather ambiguously: on the one hand, they can release oilseed producers from the functions of sales, save their money on selling, perform trade operations by qualified personnel, provide faster and cheaper movement of oilseed and products of its processing from producers to consumers, but, on the other hand, agricultural enterprises lose direct contacts with the markets, the presence of intermediaries causes significant unjustified increase in the cost of feedstock and finished products. The necessity to sell processed products through intermediaries is explained by the organizational and administrative barriers (lack of advanced wholesale market of oilseed and its products, marketing services and other market infrastructures, underdeveloped information support of the market prices and producers), which slows down and complicates the process of product movement to the final consumer, settlements and payments.

There are three groups of oil seed processing enterprises that operate within oil and fat industry. The first one is represented by the specialized companies producing vegetable oil and other products, i.e. oil and fat plants or industrial complexes. The second group includes small companies producing vegetable oil, i.e. oil mills that are departments of plants for which vegetable oil production is not the main activity and oil mills that operate independently. The third group consists of manufacturers of other fat products — margarine and soap factories and industrial complexes.

The world oilseed market conditions, despite export duty on sunflower seed, let producers and intermediaries export it profitably. However, strictly adhering to its ob-

ligations, Ukraine as a member of the World Trade Organization and contender for the association with the European Union every year reduces export duty, which in 1999 was 23%, in 2003 – 17%, now – 9.1%. In 2026 export duty is going to be cancelled [4].

Extensive infrastructure of feedstock storage is an important factor of the formation of oilseed feedstock base. A network of grain elevators and grain companies as well as private storehouses owned by oilseed producers operates in Vinnytsia region. Services on oilseed storage are carried out on the basis of direct contracts between sellers and buyers of services (storage contracts). The majority of contracts are concluded on terms of “Franco-elevator”, i.e. transportation of oilseed to the storehouse is done by the consumer’s transport.

Evaluation of activities of the regional enterprises engaged in storage and primary processing of oilseed shows that exceptional opportunities of oilseed storage allow companies to impose economically or technologically unjustified prices for services. Therefore, producers are forced to sell feedstock immediately after harvesting losing a lot in price or storing oilseed in their own storehouses, which greatly reduces its quality and price. When the price of storage services is reasoned, producers store the seed at the nearest elevator complexes.

Feedstock base formation in oil and fat processing agricultural enterprises requires advancement of functioning of all parts in the system “production-harvesting-processing-marketing of the processed products”. The development of mutually beneficial economic relations between the companies of oil and fat industry is complicated by economic imbalances in the economic interests of oilseed producers, processors and intermediaries. Further studies should be devoted to the issues of investment support of the effective mechanism of organizational and economic relations in oil and fat industry of Ukraine.

References

1. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ, Методика від 02.03.2007 № 60. Офіц. видання. — К.: Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 10.
2. Калетнік Г.М. Управління регіональною продовольчою безпекою в умовах економічної нестабільності : [моногр.] / Г.М. Калетнік, С.В. Козловський, Е.А. Кіреєва, О.Г. Підвальна. — Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2015. — 252 с.
3. Пархомець М.К. Організаційно-економічні засади підвищення ефективності функціонування цукробурякового під комплексу АПК : [моногр.] / М.К. Пархомець, О.Р. Олійник. — Тернопіль: ТНЕУ, 2013. — 260 с.
4. Про затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівоzmінах в різних природно-сільськогосподарських регіонах: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2010 р. № 164 // Офіційний вісник України. — 2010. — № 13. — Ст. 613.

К.Р. Зінченко,

студент Національного технічного університету
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА МІСЦЯ КРАЇН СВІТУ В РЕЙТИНГУ «ЗЕЛЕНИХ» ЕКОНОМІК

Анотація. В статті проаналізовано статистичні дані світових організацій щодо рівня викидів шкідливих речовин в атмосферу з огляду на рівень розвитку країни. Представлено рейтинг «зелених» економік. Систематизовано досвід високорозвинутих країн в напрямку розвитку «зеленої» економіки. Зроблено висновок про необхідність зменшення викидів шкідливих речовин в атмосферу та підвищення екологічності економік світу.

Ключові слова: низьковуглецевий розвиток, «зелена» економіка, рейтинг, статистична оцінка, викиди в атмосферу, відновлювальна енергія.

Постановка проблеми. В даний час екологічна проблема вийшла на глобальний рівень. Зростання популярності концепції низьковуглецевої або ж «зеленої економіки» багато в чому викликаний численними кризами, з якими зіткнувся світ в останні роки, — перш за все, кліматичних, екологічних, продовольчих, фінансових та економічних. Перехід до зеленої економіки є неминучим напрямком розвитку, який вимагає активізації зусиль щодо підвищення екологічності економік всіх країн світової економіки. У зв'язку з цим представляється важливим визначення відмінностей і подібності національних законодавств, розробка і прийняття національних законодавчих актів, що регулюють вуглецеві викиди. При цьому необхідно зазначити, що перехід до «зеленого» зростання повинен здійснюватися з урахуванням національних інтересів та можливостей окремих економік. Таким чином, актуальність обраної тематики не викликає жодних сумнівів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику загрозливого впливу шкідливих викидів в атмосферу та низьковуглецевого розвитку, досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці та фахівці. Доцільно відзначити праці: Д.А. Гарлицька [2], Т.І. Грицюк [3], В. Штець [7], аналітики міжнародних організацій та багато інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на доволі значну кількість наукових доробок, все ще потребує наукового обґрунтування та концептуального доопрацювання процес переходу на низьковуглецевий розвиток, який не можливий без достатнього статистичного обґрунтування існуючих тенденцій.

Постановка завдання. Основною ціллю статті є ідентифікація країн з низьковуглецевими економіками та виокремлення позитивного досвіду щодо переходу на «зелену» економіку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Велику роль у втіленні моделі «зеленої економіки» в життя внесла Економічна і Соціальна Комісія для Азії і Тихого океану (ЕСКАТО). За ініціативою ЕСКАТО у 2005 р. була прийнята

стратегія «зеленого» зростання, яка спочатку включала чотири пріоритетні напрями: раціональні моделі споживання і виробництва; «озеленення» підприємств і ринків; стійка інфраструктура і «зелена» податкова і бюджетна реформи. Згодом були додані ще два напрями — інвестування в природний капітал і показники екологічної ефективності [10].

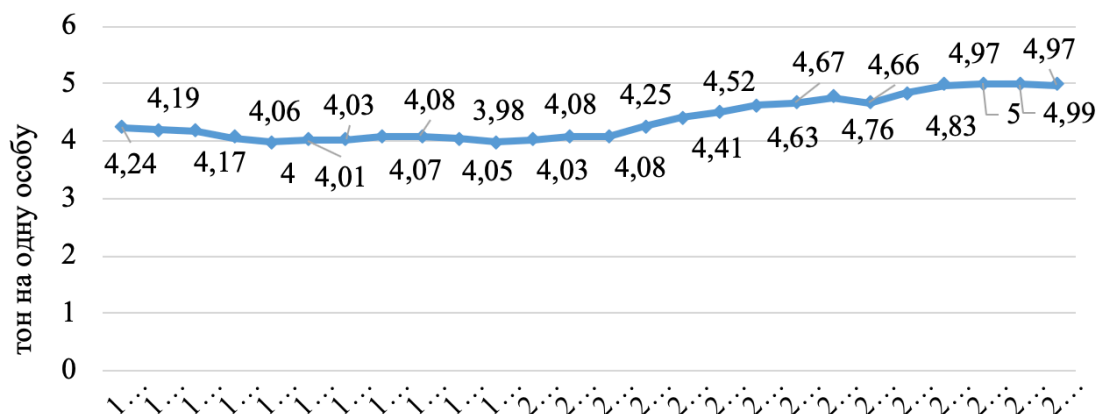

Рис. 1. Обсяги викидів CO₂ (метричні тони на душу населення)

Джерело: побудовано за даними Світового банку

Загалом аналізуючи стан розвитку низьковуглецевих економік одним із найважливіших показників для аналізу є обсяги викидів CO₂. Зокрема, за даними Світового банку, не зважаючи на інтенсифікацію політики зниження шкідливих викидів в середовище, все ще спостерігається тенденція до їх збільшення. Для прикладу в 2000 р. кількість викидів CO₂ в атмосферу на одну особу дорівнювала 4,03 метричних тон на душу населення. А вже в 2015 р. цей показник досягнув рівня 4,97 метричних тон на душу населення. Тобто за 15 років обсяги викидів в атмосферу зросли на 23,2 %. На жаль, на офіційних сайтах міжнародних організацій, немає оновленої інформації за 2016-2017 рр., щоб проаналізувати зміну тренду до найновіших часів.

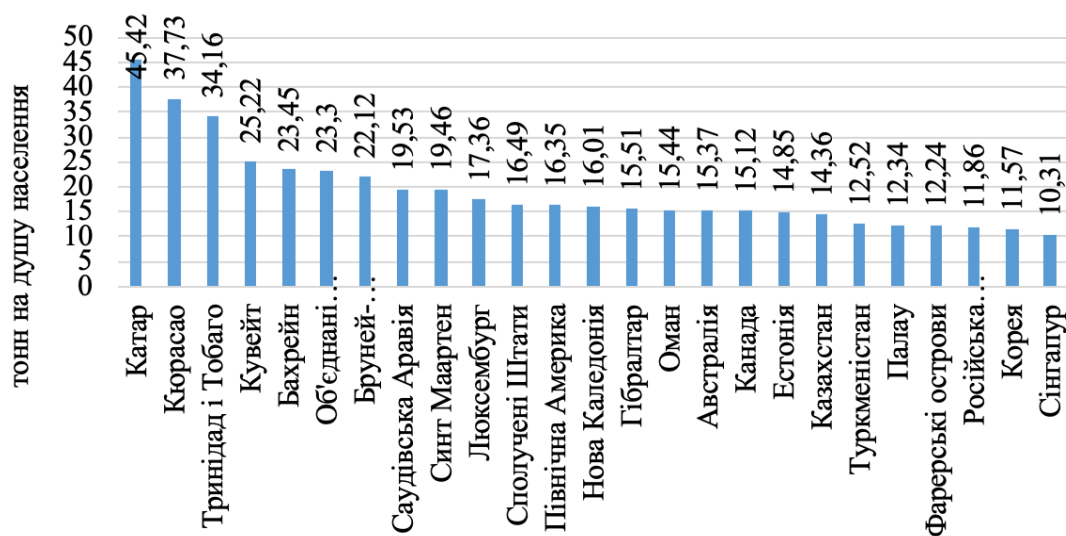

Рис. 2. Рейтинг країн з найвищим рівнем викидів в атмосферу (метричні тони на душу населення)

Джерело: побудовано за даними Світового банку

В рейтингу країн за найвищим показником викидів CO₂ в атмосферу на першому місці знаходиться Катар, країна з високорозвинутою нафто-газовою промисловістю, що і спричиняє таку такий високий рівень забруднення. Важливо зазначити, що поряд з Катаром в першу 20 найбільш забруднених країн входять Кувейт, Бахрейн, Саудівська Аравія, які також є країнами ОПЕК. В представлено рейтингу серед найбільш розвинутих країн присутні США на 11 місці з показником 16,49 тон в рік на душу населення, Канада – 16 місце (15,12 тон), Російська Федерація – 23 місце (11,86 тон), Корея – 24 місце (11,57 тон).

Якщо аналізувати рейтинг країн світу з найнижчим показником викидів шкідливих речовин в атмосферу (рис. 2) можна зробити висновок, що в першу двадцятку входять країни з низьким рівнем розвитку або острівні держави. Такий результат можна пояснити тим, що дані країни не розвинуті промислово, не володіють значними природними ресурсами для видобутку, тощо.

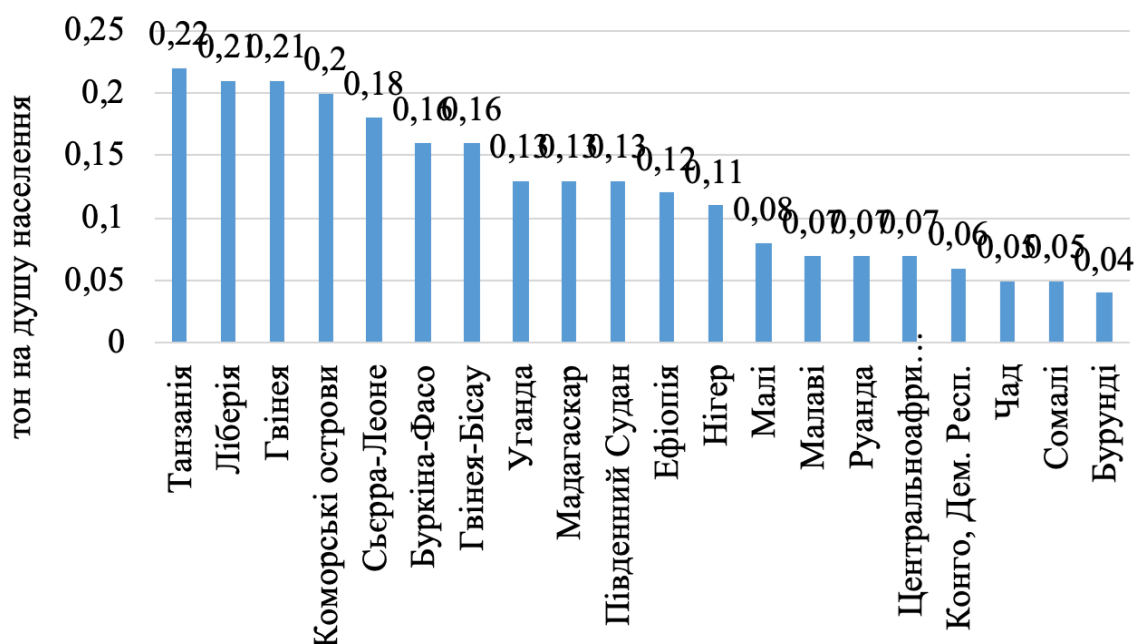
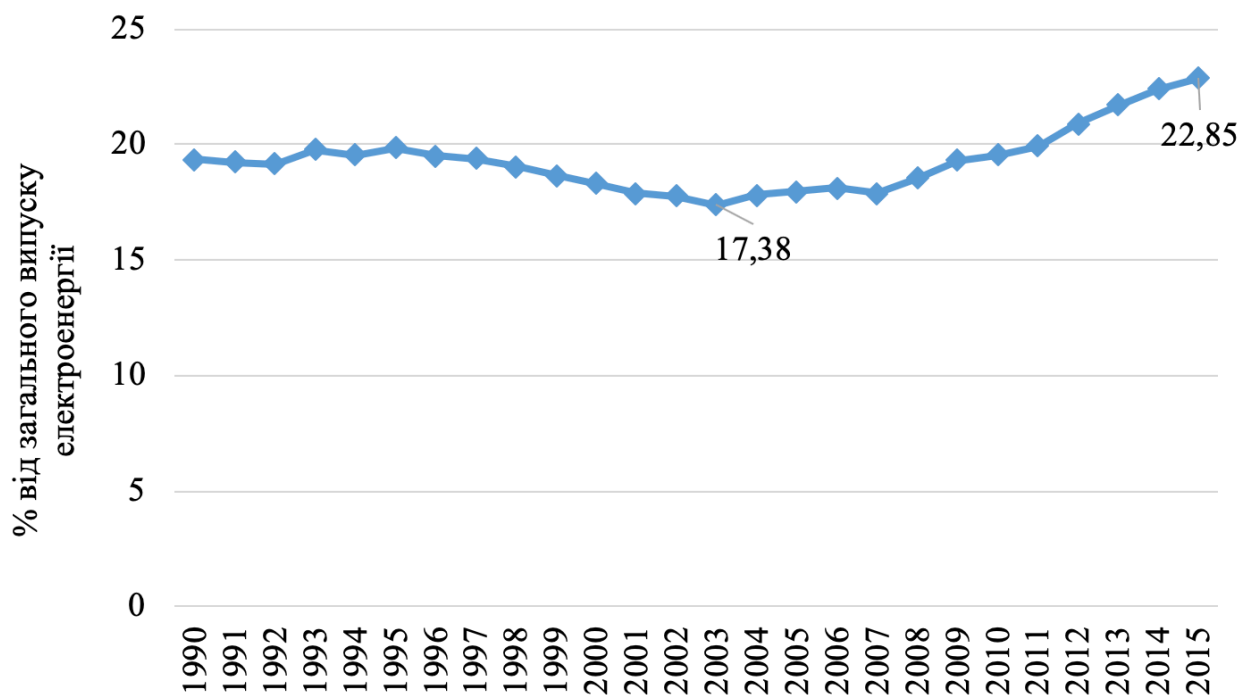

Рис. 3. Рейтинг країн з найнижчим рівнем викидів в атмосферу (метричні тони на душу населення)

Джерело: побудовано за даними Світового банку

Про розвиток «Зеленої» економіки свідчать дані про обсяги видобутку відновлюваної електроенергії (рис. 4). Зокрема, аналізуючи дані рисунку варто зазначити, що починаючи з 2003 р. спостерігається досить інтенсивний розвиток відновлювальної енергетики. Для прикладу, в 2003 р. % відновлювальної енергії в загальному обсязі виробленої електроенергії складав 17,38, натомість в 2015 в. – 22,85, що на 31,5 відсоткових пунктів більше.

**Рис. 4. Обсяги видобутку відновлюваної електроенергії
(% від загального випуску електроенергії)**

Джерело: побудовано за даними Світового банку

Наступним показником для аналізу обрано рівень енергоємності первинної енергії, який демонструє скільки ресурсів витрачається для вироблення енергії (рис. 5). Аналізуючи даний показник варто зазначити, що в динаміці простежується позитивна тенденція, яка свідчить про збільшення джерел альтернативної енергії та зниження затрат природних ресурсів на обслуговування ВВП.

Отже, аналіз статистичної інформації дозволив зробити висновок про те, що до найбільш забруднених країн в аспекті викидів в атмосферу CO₂ належать високорозвинуті країни з потужним промисловим комплексом, а також країни експортери нафти. До найменш забруднених належать маленькі низько розвинуті держави, деякі з них навіть острівні, які мають не надто розвинений промисловий комплекс, та обмежені природні ресурси.

Розглянемо коротко успішний досвід країн світу щодо розвитку «зеленої» економіки. Республіка Корея була першою країною, яка оголосила реалізацію концепції «зеленого» зростання в якості національної стратегії. Основна увага у рамках цієї стратегії приділяється трьом елементам: промисловості, енергетиці та інвестиціям. У січні 2009 р. уряд Південної Кореї прийняв програму заходів із забезпечення «зеленого» зростання економіки, що передбачає інвестиції у розвиток відновлювальних джерел енергії (1,8 млрд. дол. США), залізниць (7,01 млрд. дол. США), створення автомобілів з низьким рівнем викидів (1,8 млрд. дол. США) і енергоефективних будівель (6,19 млрд. дол. США), раціональне використання водних ресурсів і переробку відходів (13,89 млрд. дол. США). Тут був введений принцип підвищеної відповідальності виробника і прийняті правила, що стосуються такої продукції, як батареї, шини, скляна і паперова упаковка і

т.п., внаслідок чого коефіцієнти утилізації збільшилися на 14%, а отриманий економічний ефект склав 1,6 млрд дол. [1].

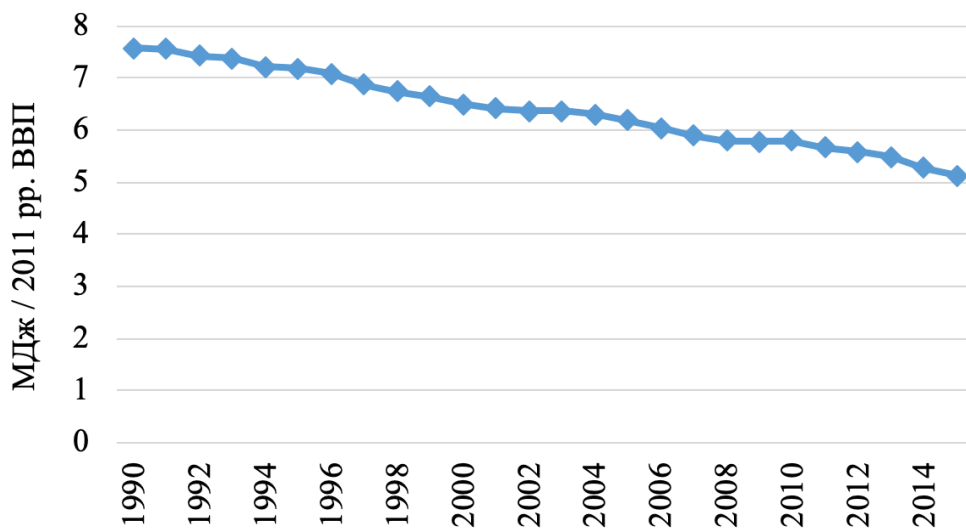

Рис. 5. Рівень енергоемності первинної енергії (МДж / 2011 рр. ВВП)

Джерело: побудовано за даними Світового банку

Китай виявився лідером за розміром «зеленої» складової національного пакету антикризових заходів (33,4% від загальної суми); кошти планується спрямувати на будівництво високошвидкісних залізниць, модернізацію мереж електропередач, вдосконалення систем водопостачання і водоочистки, переробку та захоронення відходів [8].

На даний час основною ідеєю «зеленої економіки» в Японії є «зелений розвиток» урбанізованих територій міст. У рамках економічних заходів по стимулюванню економіки передбачено виділення 1,7 млрд. дол. США на будівництво будинків з використанням енергозберігаючих технологій, 1,3 млрд. дол. США — на збільшення внутрішнього виробництва екологічної продукції. Наприклад, в Японії розроблено проект екологічно чистого житлового будинку з саморегулюючою системою електропостачання і опалювання. Також найближчими роками уряд Японії планує виділити 209 млрд. єн (1,72 млрд. дол. США) на допомогу автовиробникам, що розробляють нові «зелені» технології. Зокрема, уряд субсидуватиме виробництво електробатарей і двигунів на паливних елементах.

Одним з центральних елементів концепції «зеленої» економіки Туреччини є інтеграція усіх аспектів енергоефективності на етапах виробництва, розподілу і споживання енергії. Однією з основних цілей є зниження викидів двоокису вуглецю. Для цього заплановані заходи в області ціноутворення, конкуренції, зміни поведінки і технологічного розвитку в усіх галузях економіки. Крім того, розглядаються такі напрями діяльності, як електрифікація транспорту, а також модернізація житлового фонду і енергоспоживаючого обладнання [8].

У Європейському Союзі прийнято пан'європейський План відновлення економіки, яким передбачено вливання допомоги у розмірі 400 млрд. євро на підвищення купівельної спроможності, стимулювання економічного зростання і

створення робочих місць. Планом відновлення економіки передбачається прийняття низки екологічно-орієнтованих заходів, зокрема по боротьбі із зміною клімату, в галузі енергоефективності, чистих технологій, підвищення екологічно-орієнтованих професійних знань і підтримки екологічно-орієнтованої продукції.

«Ресурсоефективна Європа» — одна з семи ключових ініціатив у рамках стратегії «Європа 2020», спрямована на забезпечення розумного, стійкого і справедливого зростання. Ця ключова ініціатива покликана задати рамки для розробки стратегій і планів, спрямованих на забезпечення переходу до ресурсоефективної, низьковуглецевої економіки, яка дозволить [3]: поліпшити економічні показники з одночасним скороченням споживання ресурсів; виявити і створити нові можливості для економічного зростання, інновацій і підвищення конкурентоспроможності ЄС; забезпечити безперебійні постачання ключових ресурсів; боротися із зміною клімату і обмежити дію на довкілля, пов'язану з використанням ресурсів.

Крім того, багато держав-членів ЄС розробили національні плани відновлення економіки.

Стратегія відновлення, прийнята урядом Ірландії в 2009 році, задає рамки для оновлення економіки на основі принципів сталого розвитку. Стратегія передбачає заходи по створенню «зелених» робочих місць і розглядає поліпшення стану довкілля і надійне енергозабезпечення в якості пріоритетного напрямку діяльності. Можливості для галузей, що виробляють екологічно орієнтовану продукцію і послуги, включають: ефективне використання ресурсів і енергії; розвиток нових галузей бізнесу; розвиток місцевих (залежних від місцевого довкілля) галузей, наприклад, харчової промисловості і туризму; екологічні технології, що дозволяють понизити споживання сировини і енергії, зменшити об'єми викидів, витягати цінні побічні продукти і ефективно вирішувати проблеми утилізації відходів.

Розвиток «зеленої» економіки в Данії задекларований у відповідній Угоді. Мета Угоди про «Зелене зростання» - забезпечити охорону довкілля і клімату, одночасно створивши умови для розвитку сучасного і конкурентоспроможного сільського господарства і харчової промисловості. До 2015 року інвестиції в «зелене зростання» складуть 13,5 млрд датських крон, що дозволить країні повністю виконати свої екологічні зобов'язання, прискорити економічне зростання і підвищити рівень зайнятості. До складу Угоди про «Зелене зростання» входять: План Данії по довкіллю до 2020 року; Стратегія зростання «зеленого» сільського господарства і харчової промисловості [3].

Міністерство довкілля Німеччини керує розробкою Національної програми підвищення ресурсоефективності. Основним завданням програми є мінімізація дії на довкілля, пов'язаної з отриманням і переробкою сировинних ресурсів.

В Австрії був розроблений План дій у сфері ресурсоефективності (REAP), який відповідає Національній стратегії сталого розвитку. REAP покликаний сформулювати основу і створити стимули діяльності з підвищення ресурсоефективності відносно забезпечення конкретних типів ресурсів (наприклад, поновлювані ресурси), а також окремих галузей (наприклад, будівництво).

Особливий акцент робиться на ефективне використання таких ресурсів, як метали, корисні копалини і біомаса. Крім того, документ приділяє увагу взаємозв'язкам між ефективним використанням енергії та інших ресурсів, наприклад води і земельних ресурсів [6].

У Великобританії задекларовано розвиток економіки з низьким рівнем викиду двоокису вуглецю і «зеленими технологіями» як стратегію національного розвитку. Зокрема, оприлюднені «зелені» проекти, націлені на створення 100 тисяч робочих місць у будівництві шкіл, лікарень і залізниць.

У підсумку також варто наголосити, що основними бар'єрами для ефективного використання ресурсів є, зокрема: використання застарілих технологій та обладнання, що спричиняє високий рівень втрат ресурсів на ланцюгу від виробництва до кінцевого споживання, їх неефективне використання та забруднення довкілля; відсутність мотивації у суб'єктів господарювання до впровадження новітніх, у т. ч. ресурсоефективних технологій та екологічних інновацій; слабкий доступ підприємств до екологічних кредитів та інвестицій; недосконала система поводження з відходами, що ускладнює перетворення відходів на додатковий ресурс та джерело зростання.

На сьогодні усім, без винятку, країнам і всім людям треба працювати за трьома основними напрямками: Збереження енергії (збережена енергія — це енергія, що не повинна бути вироблена). До того ж, вартість енергії продовжує зростати, тому економія енергії означає також економію грошей — і збереження планети. Енергоефективність чи більш розумне використання енергії. Наприклад, використання обладнання зі зниженим споживанням енергії, краща теплоізоляція. Відновлювана енергетика — отримання енергії з невичерпних джерел. Найбільш розповсюдженими є використання сонячної, вітрової, теплової енергії Землі.

Висновки. Аналіз показників країн з низьковуглецевою економікою показав, що до найбільш забруднених країн в аспекті викидів в атмосферу CO₂ належать високорозвинуті країни з потужним промисловим комплексом (Катар — 45,42 тон на душу населення, Кувейт — 25,22 тон, Бахрейн — 23,45 тон, Саудівська Аравія — 19,53 тон, США — 16,49 тон, Канада — 15,12 тон, Російська Федерація — 11,86 тон, Корея — 11,57 тон). До найменш забруднених належать маленькі низькорозвинуті держави (Бурунді — 0,04 тон, Сомалі — 0,05 тон, Чад — 0,05 тон, Нігер — 0,11 тон, Ефіопія — 0,12 тон), деякі з них навіть острівні, які мають не надто розвинений промисловий комплекс, та обмежені природні ресурси. Про розвиток «Зеленої» економіки свідчать дані про обсяги видобутку відновлюваної електроенергії, зокрема в 2003 р. % відновлювальної енергії в загальному обсязі виробленої електроенергії складав 17,38, натомість в 2015 в. — 22,85, що на 31,5 відсоткових пунктів більше. Таким чином, можна зробити висновок, що до найменш забруднених країн відносяться низькорозвинуті країни, однак саме до «зелених» економік відносяться країни, які активно працюють в напрямку зниження викидів шкідливих речовин та обрали напрям низьковуглецевого розвитку.

Література

1. ВГО “Розвиток та довкілля”. Зелена економіка (Стаття № 2) // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.dae.org.ua/ua/our-topics/green-economy/49-2.html>.
2. Гарлицька Д. А. Побудова зеленої економіки — основна складова європейської інтеграції України / Д. А. Гарлицька // Економічний аналіз. — 2017. — Том 27. — С. 15—19.
3. Грицюк Т.І. Стратегічні пріоритети розвитку «зеленої економіки» у країнах світу / Т.І. Грицюк, Т.В. Василенко // Ефективна економіка. — 2014. — № 5: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3081>.
4. Навстречу «зеленой» экономики: пути к УР и искоренению бедности: обобщающий доклад для представителей властных структур. — Доповідь ЮНЕП, 2011 р. : [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unep.org/greenconomy>.
5. Офіційний сайт Світового Банку: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://data.worldbank.org>.
6. Цель и темы Конференции Организации Объединенных Наций по устойчивому развитию. Доклад Генерального секретаря от 22.10.2010: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.un.org.
7. Штець В. Еколого-економічні аспекти переходу до «зеленої» економіки в Україні / В. Штець // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. — 2013. — № 6 (147). — С. 108—113.
8. ЮНЕП. На встречу зеленой экономике: путь к устойчивому развитию и искоренению бедности. Обобщающий доклад для властных структур (2011) // [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.unep.org/greenconomy.
9. Green economics: an introduction to theory, policy and practice. Molly Scott Cato London: Earthscan, 2009. — P. 240.
10. UNEP. Green Economy Developing Countries Success Stories. (2010) // [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.unep.org/greenconomy/successstories.

УДК 338.24

О.Б. Злотенко,

аспірант кафедри менеджменту, адміністрування та готельно-ресторанної справи
Хмельницького національного університету

ВИЗНАЧЕННЯ ОБСЯГІВ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ ІНВЕСТИЦІЙ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. В статті запропоновано варіант оцінювання ефективності інноваційних проектів на основі використання методів теорії ігор. Визначено показники інноваційних проектів із залученням інвестицій з двох альтернативних джерел інвестицій.

Ключові слова: інвестиції, безпека, теорія ігор, джерела, розрахунок.

Постановка проблеми. Методи теорії ігор знаходять все більш широке застосування при прийнятті рішень та прогнозуванні показників економічної діяльності промислових підприємств. Розглянемо можливість використання математичного апарату теорії ігор для оцінки показників інвестиційної діяльності підприємства за умови можливості інвестицій з декількох джерел [1].

Стан дослідження. Скористаємось методом, викладеним в роботі [2]. Нехай промислове підприємство планує залучити кошти m джерел інвестицій для виробництва різних видів продукції. При цьому кожен інвестор спрямовує кошти на виробництво лише одного виду продукції. Тоді кількість видів продукції також m .

Попит на продукцію може бути в одному з n станів. Підприємство здатне реалізувати k_{ij} обсяг продукції i -го виду в умовах j -го стану попиту ($i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n$). Позначимо величину коштів, які повертаються інвестору від реалізації одиниці продукції i -го виду ($i = 1, 2, \dots, m$), z_i , а прибуток підприємства від її реалізації r_i .

Виклад основного матеріалу. В умовах невизначеності попиту підприємству потрібно вибрати стратегію залучення інвестицій для випуску оптимального обсягу виробництва, при якій воно здатне отримати середній рівень доходу.

Розглянемо парну гру з нульовою сумою, в якій один гравець (A) – підприємство, а другий гравець (B) – попит.

Початкові дані гри наведені табл. 1.

Таблиця 1

Джерело інвестицій (вид продукції підприємства)	Обсяг реалізованої продукції							Витрати на одиницю виробленої продукції	Прибуток на одиницю реалізованої продукції
	Стан попиту 1	Стан попиту 2	Стан попиту 3	...	Стан попиту j	...	Стан попиту n		
1	k_{11}	k_{12}	k_{13}	...	k_{1j}	...	k_{1n}	z_1	r_1
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
i	k_{i1}	k_{i2}	k_{i3}	...	k_{ij}	...	k_{in}	z_i	r_i
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
m	k_{m1}	k_{m2}	k_{m3}	...	k_{mj}	...	k_{mn}	z_m	r_m

Підприємство (гравець A) може реалізувати n стратегій: стратегія A_i – випуск продукції з розрахунку на i -ий стан попиту ($i = 1, 2, \dots, m$). Попит (гравець B) також може реалізувати n стратегій: стратегія B_j – попит в j -му стані ($j = 1, 2, \dots, n$).

Платіжна матриця гри $P = (a_{ij})$ ($i, j = 1, 2, \dots, n$), або матриця доходів підприємства, представлена у вигляді табл. 2.

$$\nu = \frac{1}{f_{\min}}. \quad (4)$$

Оптимальна стратегія $S_A^* = (P_1^*, P_2^*, \dots, P_n^*)$ визначається за формулою:

$$P_i^* = x_i^* \nu, \quad i = 1, 2, \dots, n. \quad (5)$$

Обсяги виробництва продукції різних видів із залученням відповідних джерел інвестицій будуть визначатися за формулами:

$$K = k_{11}P_1^* + k_{12}P_2^* + \dots + k_{1j}P_j^* + \dots + k_{1n}P_n^* \text{ продукції 1-го виду,}$$

$$K_2 = k_{21}P_1^* + k_{22}P_2^* + \dots + k_{2j}P_j^* + \dots + k_{2n}P_n^* \text{ продукції 2-го виду,} \quad (6)$$

$$K_m = k_{m1}P_1^* + k_{m2}P_2^* + \dots + k_{mj}P_j^* + \dots + k_{mn}P_n^* \text{ продукції } m\text{-го виду.}$$

Тоді при будь-якому стані попиту підприємство одержить середній дохід в розмірі ν .

Середня величина коштів, які повертаються інвесторам при оптимальній стратегії визначиться за формулою:

$$Z^* = K_1 z_1 + K_2 z_2 + \dots + K_m z_m. \quad (7)$$

Вирішимо задачу для випадку двох видів продукції при трьох станах попиту (табл. 3).

Таблиця 3

Вихідні дані					
Джерело інвестицій (вид продукції підприємства)	Обсяг реалізованої продукції			Витрати на одиницю виробленої продукції	Прибуток на одиницю реалізованої продукції
	Стан попиту 1	Стан попиту 2	Стан попиту 3		
1	3	5	1	4	6
2	4	2	5	2	5

У випадку, коли попит приймає прогнозовані підприємством стани, відповідні доходи підприємства будуть:

$$a_{11} = 3(6 - 4) + 4(5 - 2) = 18;$$

$$a_{22} = 5(6 - 4) + 2(5 - 2) = 16;$$

$$a_{33} = 1(6 - 4) + 5(5 - 2) = 17.$$

Якщо попит набуває станів, які не прогнозовані підприємством, відповідні доходи підприємства будуть визначатися різницями прибутків від реалізованої частини продукції і витрат на частину виробленої, але не реалізованої продукції у зв'язку з відсутністю попиту:

$$a_{12} = 3(6 - 4) + 2(5 - 2) - (4 - 2)2 = 8;$$

$$a_{13} = 1(6 - 4) + 4(5 - 2) - (3 - 1)4 = 6;$$

$$a_{21} = 3(6 - 4) + 2(5 - 2) - (5 - 3)4 = 4;$$

$$a_{23} = 1(6 - 4) + 2(5 - 2) - (5 - 1)4 = -8;$$

$$a_{31} = 1(6 - 4) + 4(5 - 2) - (5 - 4)2 = 12;$$

$$a_{32} = 1(6 - 4) + 2(5 - 2) - (5 - 2)2 = 2.$$

Платіжна матриця гри матиме вигляд:

$$P = \begin{pmatrix} 18 & 8 & 6 \\ 4 & 16 & -8 \\ 12 & 2 & 17 \end{pmatrix}.$$

Оскільки платіжна матриця P має від'ємний елемент, перейдемо до еквівалентної гри, платіжна матриця якої має вигляд:

$$P^* = \begin{pmatrix} 18 & 8 & 6 \\ 4 & 16 & -8 \\ 12 & 2 & 17 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 8 & 8 & 8 \\ 8 & 8 & 8 \\ 8 & 8 & 8 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 26 & 16 & 14 \\ 12 & 24 & 0 \\ 20 & 10 & 25 \end{pmatrix}.$$

Тоді ціну еквівалентної гри можна визначити у вигляді:

$$v^* = v + 8.$$

Введемо позначення:

$$x_i = \frac{p_i}{v^*}; i = 1, 2, 3.$$

Для розв'язання еквівалентної гри вирішимо задачу лінійного програмування:

$$\begin{cases} 26x_1 + 12x_2 + 20x_3 \geq 1, \\ 16x_1 + 24x_2 + 10x_3 \geq 1, \\ 14x_1 + 25x_3 \geq 1, \\ x_j \geq 0, j = 1, 2, 3. \end{cases}$$

$$f(\bar{x}) = x_1 + x_2 + x_3 \rightarrow \min$$

В результаті вирішення гри методом лінійного програмування отримаємо:

$$x_1^* = 0; x_2^* = 0,025; x_3^* = 0,04; f_{\min} = 0,065.$$

Тоді ціна еквівалентної гри буде:

$$v^* = \frac{1}{f_{\min}} = \frac{1}{0,065} = 15,385.$$

Оптимальна стратегія визначиться у вигляді:

$$S_A^* = (p_1^*, p_2^*, p_3^*);$$

$$p_1^* = x_1^* v^*; p_2^* = x_2^* v^*; p_3^* = x_3^* v^*.$$

Підставляючи у ці вирази розрахункові значення величин, отримаємо:

$$p_1^* = 0 \cdot 15,385 = 0; p_2^* = 0,025 \cdot 15,385 = 0,384; p_3^* = 0,04 \cdot 15,385 = 0,614;$$

$$S_A^* = (0, 0,384, 0,614).$$

Ціна початкової гри буде:

$$v = v^* - 8 = 15,385 - 8 = 7,385.$$

Таким чином, обсяги продукції різних видів із залученням коштів відповідних джерел інвестицій визначаються за формулами:

$$K_1 = 3 \cdot 0 + 5 \cdot 0,384 + 1 \cdot 0,614 \approx 3;$$
$$K_2 = 4 \cdot 0 + 2 \cdot 0,384 + 5 \cdot 0,614 \approx 4.$$

Необхідна величина коштів першого і другого джерел інвестицій при оптимальній стратегії підприємства будуть:

$$Z_1 = K_1 z_1 = 3 \cdot 4 = 12;$$
$$Z_2 = K_2 z_2 = 2 \cdot 2 = 8.$$

Середня величина необхідних капітальних інвестицій буде:

$$Z = Z_1 + Z_2 = 12 + 8 = 20.$$

Висновки. Отже, при оптимальній стратегії підприємства потрібно залучити обсяг 12 коштів першого джерела інвестицій для виробництва 3 одиниць продукції першого виду і обсяг 8 коштів другого джерела інвестицій для виробництва 4 одиниць продукції другого виду. При цьому середній дохід підприємства становитиме 7,385 на одиницю продукції.

Література

1. Зінченко, К.Р. Моделювання стратегії будівельної організації методами теорії ігор [Електронний ресурс] / К.Р. Зінченко, Ю.А. Пасенченко // Актуальні проблеми економіки та управління: збірник наукових праць молодих вчених, Вип. 11. — Режим доступу: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/22610/1/2017-11_5-08.pdf.
2. Чинкуляк Н.М. Формування оптимальної стратегії будівельної організації в умовах невизначеності [Електронний ресурс] / Н.М. Чинкуляк, І.С. Вода // Економіка промисловості. — 2009. — № 5. — С. 83—87. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2009_5_15.

М.Я. Зуб,

кандидат економічних наук, викладач вищої кваліфікаційної категорії
Хмельницького торговельно-економічного коледжу
Київського національного торговельно-економічного університету

К.В. Мельник,

студентка Хмельницького торговельно-економічного коледжу
Київського національного торговельно-економічного університету

В.О. Гадамська,

студентка Хмельницького торговельно-економічного коледжу
Київського національного торговельно-економічного університету

НАЦІОНАЛЬНА СЛУЖБА ПОСЕРЕДНИЦТВА І ПРИМИРЕННЯ ЯК СКЛADOVA ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ПРАЦІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. В реаліях сьогодення, є безліч проблемних питань і труднощів у сфері захисту трудових прав на регіональних ринках праці, які обумовлені системними та масовими порушеннями прав людини на працю, справедливую заробітну плату й своєчасну та в повному обсязі її виплату. Так,

протягом 2017 р. до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшло майже 1,3 тис. повідомлень про порушення права людини на працю, що на 18 % більше, ніж у 2016 році [1, с. 51]. Федерацією профспілок України було повідомлено омбудсмена про майже 15 тис. порушень трудового законодавства, виявлених правовими інспекторами членських організацій ФПУ у першому півріччі 2017 року, з них майже 40,4 % порушень прав становлять порушення у сфері оплати праці, 30,6% — щодо порядку звільнення та переведення. Покращити стан дотримання колективних трудових прав громадян в регіонах України намагається Національна служба посередництва і примирення (НСПП), як інфраструктурна ланка системи запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів) та, одночасно, важлива складова інфраструктури регіонального ринку праці.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання ймовірності виникнення, попередження та вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) між найманими працівниками і роботодавцями, й економічні наслідки як для підприємств, регіонів і України в цілому досліджували такі вчені як: А. Андрющенко, Н. Борецька, Д. Богиня, Н. Гришина, С. Запара, О. Лебединська, В. Нижник, О. Новікова, М. Стаднік. Водночас, в сучасних умовах питання запобігання виникненню дестабілізаційних чинників на підприємствах, галузях чи регіонах; узгодженості колективних трудових спорів (конфліктів) з врахуванням інтересів роботодавців, професійних спілок та їх об'єднань у тісній взаємодії з центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та іншими державними органами, потребують нового осмислення.

Мета статті — дослідити проблеми реалізації державної політики щодо запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів) та поліпшення трудових відносин в регіонах України.

Виклад основного матеріалу. Національна служба посередництва і примирення (НСПП) в Україні створена на підставі Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» та Указу Президента України «Про утворення Національної служби посередництва і примирення» [2; 3], з урахуванням рекомендацій Міжнародної організації праці «Про добровільне примирення та трудовий арбітраж» [4] з метою сприяння врегулюванню колективних трудових спорів (конфліктів), здійснення заходів щодо запобігання їх виникненню, стабілізації стану соціально-трудових відносин під час проведення найманими працівниками страйків та акцій соціального протесту.

Національна служба посередництва і примирення, відповідно Положення про НСПП [3] є постійно діючим державним органом. У своїй діяльності НСПП керується Конституцією України, Законами України [2; 5; 4], актами Президента України і Кабінету Міністрів України, та ін. [3].

Основними завданнями НСПП є: сприяння взаємодії сторін соціально-трудових відносин у процесі врегулювання колективних трудових спорів (конфліктів), що виникли між ними; прогнозування виникнення колективних трудових спорів (конфліктів) та сприяння своєчасному їх вирішенню; здійснення

посередництва і примирення під час вирішення колективних трудових спорів (конфліктів); забезпечення здійснення соціального діалогу, вироблення узгоджених пропозицій щодо розвитку соціально-економічних та трудових відносин в Україні; здійснення заходів із запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів); підвищення рівня правової культури учасників соціально-трудових відносин [2; 3].

Ефективність і результативність забезпечення реалізації державної політики на будь-якому підприємстві, галузі або в регіоні значно залежать від структурної сформованості інститутів, наявної нормативно-правової бази, правових методів щодо запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів) та поліпшення трудових відносин, якості функцій управління, координації, зв'язку та контролю за виконанням заходів НСПП. Організаційна структура НСПП в Україні доволі проста та включає — центральний апарат й, згідно Закону України [2] 25 регіональних відділень.

Правові і організаційні засади та комплекс здійснення відповідних заходів НСПП, взяття та зняття з обліку стану соціально-трудових відносин з метою запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів) зазначені в Положенні [6]. Структурні підрозділи НСПП в триденний термін після прийняття розпорядження НСПП, наказу відділення НСПП про взяття на облік стану соціально-трудових відносин направляють сторонам запити про надання інформації щодо причин ускладнення стану соціально-трудових відносин, можливі шляхи усунення чинників дестабілізації на виробничому, територіальному, галузевому чи національному рівнях. Після отримання відповідної інформації структурні підрозділи НСПП у триденний термін розробляють план заходів щодо запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів).

Відповідно до Закону України «Про соціальний діалог в Україні» [5] на НСПП та її відділення в областях покладено функції щодо оцінки відповідності критеріям репрезентативності та підтвердження репрезентативності суб'єктів сторони профспілок та сторони роботодавців для їх участі, зокрема, у заходах Міжнародної організації праці та колективних переговорів і угод на національному, галузевому та територіальному рівнях (в 24 областях).

В 2017 році найманими працівниками було висунуто 502 вимоги у 216 спорах, що на 25,8% більше порівняно з 2016 р., з яких: 242 (48,2%) — щодо невиконання вимог законодавства про працю; 141 (28,1%) — щодо виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень; 107 (21,3%) — щодо встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту; 12 (2,4%) — щодо укладення або зміни колективного договору, угоди. Найбільшу кількість КТС(К) було зареєстровано на підприємствах, в установах, організаціях Львівської (52), Черкаської та Херсонської (по 20), Чернігівської (17) та Дніпропетровської (15) областей [7].

Упродовж 2017 року НСПП сприяла вирішенню 216 колективних трудових спорів, що на 15,5% більше, ніж у 2016 р., (3 — на національному, 3 — на галузевому, 4 — на територіальному, 206 — на виробничому рівнях), безпосередніми учасниками яких стали 1,5 млн. працівників 6767 суб'єктів

господарювання. Упродовж 2017 року Службою проведено 3172 примирні процедури, що на 44,8% більше, порівняно з 2016 р., спрямовані на вирішення КТС(К) та запобігання їх виникненню, зокрема, 2879 узгоджувальних зустрічей, 210 засідань примирних комісій та 83 засідання трудових арбітражів [7].

Упродовж двадцятирічної діяльності НСПП, із 10 спорів на національному рівні, які були зареєстровані, сім — вирішено. З 1998 р. за сприяння НСПП при взаємодії з усіма зацікавленими органами під час проведення примирних процедур було задоволено 5384 вимоги найманих працівників (95% загальної кількості), вирішено та знято з реєстрації 2199 спорів (94% загальної кількості), участь у яких брали майже 10 млн найманих працівників 22 тис. суб'єктів господарювання. У 2017 р. унаслідок заходів, ужитих НСПП для сприяння вирішенню КТС(К) та запобігання їхньому виникненню, було погашено заборгованість із виплати заробітної плати в сумі 553,2 млн грн, або 53,5% загальної суми боргу, що було основною причиною виникнення спорів та конфліктних ситуацій [8].

В той же час, існує думка вчених, що в Україні триває пошук ефективного альтернативного механізму вирішення колективних трудових спорів, і процедуру примирення слід будувати не лише на національній основі, а й з урахуванням зарубіжного досвіду, що має допомогти уникнути багатьох історико-правових помилок, стати наочною ілюстрацією вирішення правових проблем, у тому числі й колективних трудових спорів [9, с. 5]. С.І. Запара, аналізуючи організаційно-правовий порядок регулювання колективних трудових спорів, акцентує увагу на позитивних наслідках правової діяльності НСПП. Окрім того, вчений звертає увагу на недостатньо визначений правовий статус цього державного органу. Адже, ст. 6 Конституції України чітко вказує, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, не створюючи додаткового правового простору для існування інших органів. З огляду на це, віднесення діяльності НСПП до регулятивної (згідно із Законом України «Про засади державної регулятивної політики у сфері господарської діяльності») не дає абсолютних пояснень щодо статусу цього органу.

Слід підкреслити, що український ринок праці, на думку вчених та фахівців, [10] незважаючи на багату історію та розвиток соціального діалогу, потребує якісних змін. На сьогодні, норми, що створюють існуючу систему здійснення трудових прав та інтересів працівників, мають своє закріплення в цілій низці законодавчих актів, прийнятих у різний час, що ускладнює їхнє правозастосування. Аналіз практики вирішення трудових спорів в Україні показав, що індивідуальні трудові спори сконцентровані на судовому порядку їх вирішення, а колективні трудові спори, навпаки, мають (за винятком колективних трудових спорів, стороною в яких є працівники, на яких відповідно до закону поширюється заборона на проведення страйків), лише позасудовий порядок урегулювання і, фактично, позбавлені можливості розгляду в суді, що робить судову систему недостатньо ефективним інструментом розгляду трудових спорів. При цьому, не передбачено сприяння НСПП врегулюванню трудових конфліктів між працівником і роботодавцем в позасудовому порядку, недостатньо

використовується і потенціал соціального діалогу, як найважливішої рушійної сили розвитку трудових правовідносин [10].

На наше переконання, задля оптимізації системи запобігання виникненню колективних трудових спорів доцільно внести суттєві корективи в модель вирішення трудових конфліктів в регіонах України, розвиток якої має відбуватися за такими напрямками: «інвентаризація» національної правової бази на предмет її відповідності принципам соціально-орієнтованої економіки та внесення відповідних змін до чинного законодавства, які б сприяли поліпшенню стану дотримання трудових прав громадян, забезпечивши підґрунтя для створення дієвої системи контролю за додержанням трудового законодавства та збільшення відповідальності за його порушення; активізація гармонізації вітчизняного законодавства з світовими та європейськими стандартами, опрацювання та використання найкращого зарубіжного досвіду високорозвинених країн світу, зокрема, США, Швеції та Ізраїлю з питань задіяння нових інститутів, зокрема: Державного бюро посередництва й арбітражу, спеціалізованих трудових судів, наділених широкою юрисдикцією. Важливим вектором в діяльності обласних відділень НСПП має стати максимізація ефективності, раціоналізація моніторингу та соціальної експертизи в умовах узгодженості й координації з державною службою зайнятості в регіонах України з питань подолання розриву нормативно-правового та організаційно-управлінського забезпечення політики позасудового вирішення трудових конфліктів відповідно до розвитку регіонального ринку праці; активізація залучення нейтральних приватних осіб, зокрема: депутатів, науковців, освітян, діячів релігійних конфесій для виконання ролі посередника у вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів).

Висновки. Таким чином, подальше посилення інституційної спроможності НСПП, як складової ринку праці в регіонах України, є значно вигіднішим, ніж покриття збитків від втрати робочого часу та загострення соціальної напруги в суспільстві.

Література

1. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [file:///C:/Users/user/Downloads/Report-2018-1%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Report-2018-1%20(2).pdf).
3. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) [Електронний ресурс] : Закон України від 07.11.2012 р. № 5458-VI. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80>.
4. Про утворення Національної служби посередництва і примирення» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 17.11.1998 № 1258/98. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1258/98>.
5. Про добровільне примирення та трудовий арбітраж [Електронний ресурс] : рекомендації Міжнародної організації праці від 29.06.1951 р. № 92. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_232.
6. Про соціальний діалог в Україні [Електронний ресурс] : закон України від 18.01.2011 р. № 2862-5458-VI. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>.
7. Положення про порядок здійснення Національною службою посередництва і примирення заходів щодо запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів)

- [Електронний ресурс] : наказ Національної служби посередництва і примирення від 27 березня 2009 року № 16. — Режим доступу: <http://www.nspp.gov.ua/>.
8. Інформація про результати діяльності Національної служби посередництва і примирення за 2017 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nspp.gov.ua/home/struktura-nspp-5/8169-informatsiia-pro-rezultaty-diialnosti-natsionalnoi-sluzhby-poserednytstva-i-prymyrennia-za-2017-rik>.
 9. Інтерв'ю Голови НСПП Окіса О. Я. «Шляхи для врегулювання колективних трудових спорів (конфліктів)» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nspp.gov.ua/home/struktura-nspp-5/8199-interv-iu-holovy-nspp-okisa-o-ya-shliakh-dlia-vrehuliuvannia-kolektyvnykh-trudovykh-sporiv-konfliktiv>.
 10. Запара С.І. Удосконалення процедури вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) примирними органами в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / С.І. Запара ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2005. — 22 с.
 11. Нова модель вирішення трудових спорів в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nspp.gov.ua/home/struktura-nspp-8/struktura-nspp-12/5268-nova-model-vyrishennia-trudovykh-sporiv-v-ukraini>.

В.І. Кифяк,

кандидат економічних наук, в.о. доцента
кафедри економіки підприємства та управління персоналом
Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича

Р.О. Дубінський,

студент економічного факультету
Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича

АНАЛІЗ КОМПОНЕНТ СЕРЕДОВИЩА ВПЛИВУ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах соціально-економічної кризи продуктивність праці є тим показником, який є індикатором використання людських ресурсів.

Основними формами прояву результативності є продуктивність праці, її інтенсивність та якість, що у поєднанні характеризують ефективність докладених зусиль. Якщо якість визначає якість випущеної продукції, то продуктивність праці — її кількість, а інтенсивність — повноту реалізації фізичних та інтелектуальних здібностей людини в процесі праці [1].

Основними компонентами середовища впливу на продуктивність праці є:

- якість людського капіталу (виражена через показник патентної продуктивності та кількості друкованих робіт);
- рівень мотивації праці (співвідношення прожиткового мінімуму з середньою заробітною платою);
- ефективність мотивації праці (співвідношення Динаміка продуктивності праці та середньомісячної заробітної плати в Україні.

Згідно рейтингом глобальної конкурентоспроможності за версією IMD [2], за показником патентної продуктивності та кількості друкованих праць Україна посідає 5 місце з 55 країн. Проте результат виражений у кількісному виразі є

вкрай низьким, що відображає реальну ситуацію якості використання людського капіталу. Реально цей показник зображений у (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість патентів в «Бюро патентів і торгових марок США» по країнам [2]	
Країна	К-ть патентів в «Бюро патентів і торгових марок США»
Японія	46 978
Німеччина	13 633
Франція	5 100
Великобританія	5 038
Україна	25

Такий низький рівень патентування виник через низький рівень патентного захисту за міжнародними стандартами, через недостатність кваліфікованих кадрів у даній галузі, та малу частку реалізації високотехнологічної продукції.

Рівень мотивації праці дослідимо за показниками прожиткового мінімуму та середньої заробітної плати в Україні, для об'єктивності зобразимо рівень аналогічних показників у країнах високого економічного розвитку за 2018 р.

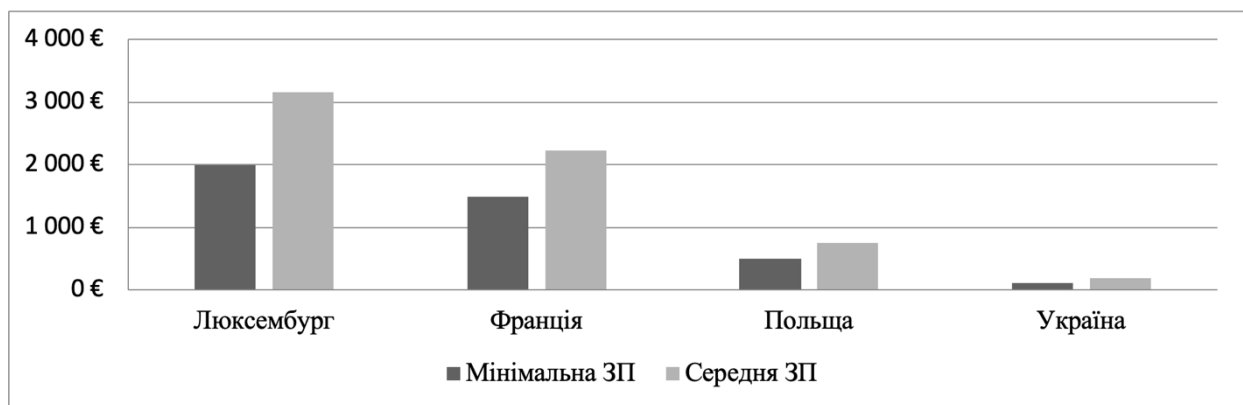

Рис. 1. Співвідношення прожиткового мінімуму з середньою заробітною платою в Україні та Європі за 2018 рік

Діапазон співвідношень між мінімальною ЗП та середньою ЗП не відповідає стандартам ЄС, де середня ЗП значно перевищує мінімальну заробітну плату. [1]. Крім того, як зображено на рисунку 2, рівень прожиткового мінімуму та середньої заробітної плати значно нижчі, ніж в інших країнах, що свідчить про низький рівень мотивації праці.

При чому зазначимо, що темп зростання продуктивності праці за 2014-2016 рр. значно перевищує темп зростання середньомісячної заробітної плати. Така випередженість темпів свідчить про позитивний ефект від витрат на працю.

На основі аналізу головних результуючих продуктивності праці в Україні вважаємо, що складовими процесу стратегічного управління підвищенням продуктивності праці повинні бути такі заходи:

— оцінювання й аналіз організаційної системи, для якої розробляється цільова програма. При цьому необхідно визначити внутрішні можливості

підприємства. Виявити слабкі і сильні сторони підприємства, враховуючи передбачувані стратегічні зміни ринкового середовища;

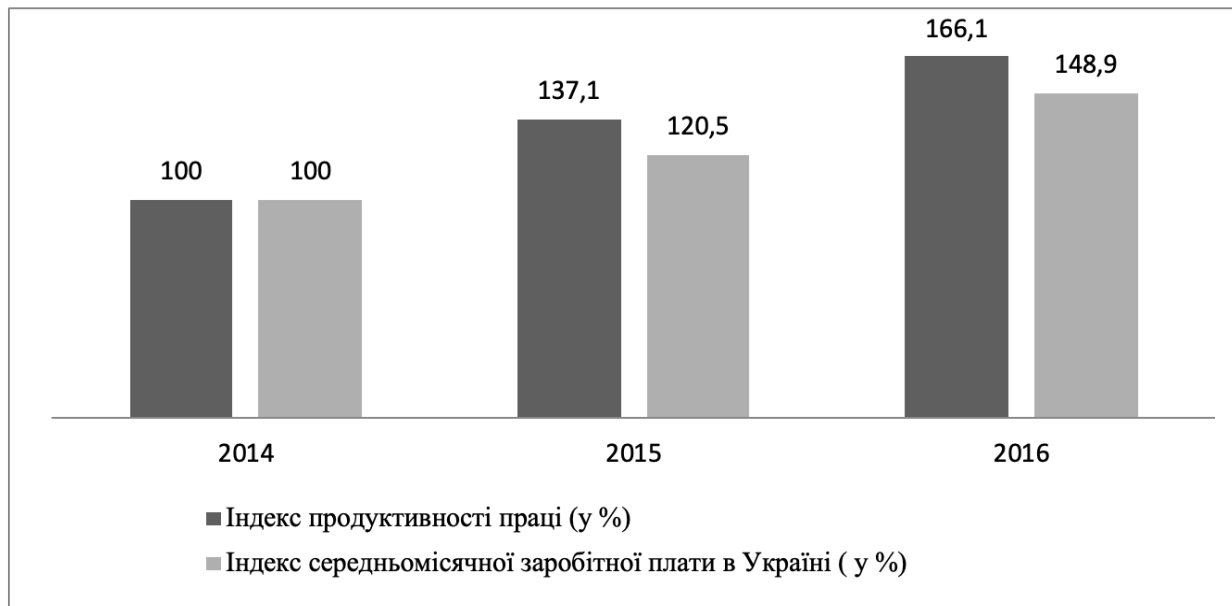

Рис. 2. Динаміка продуктивності праці та середньомісячної заробітної плати в Україні, % за 2014-2016 рр.

- оцінювання зовнішніх умов діяльності організаційної системи, які можуть вплинути на проектування і складання цільової програми;
- стратегічне планування, де забезпечується узгодження цілей, завдань стратегічного управління продуктивністю праці на період 5–10 років. Доцільно виділити першочергові завдання, важливі для подальшого розвитку підприємства;
- розроблення критеріїв результативності програми. Необхідно визначити конкретні вимірники, критерії, нормативи, за якими необхідно оцінювати заходи з управління продуктивністю;
- виявлення й аналіз резервів підвищення продуктивності праці;
- визначення всіх матеріальних, особистісних і організаційних засобів стратегічного розвитку підприємства;
- розроблення проекту, що передбачає послідовність виконання робіт, оцінювання витрат, функції виконавців, питання управління проектом, аналіз витрат і фінансових результатів;
- розроблення планових заходів з подальшого підвищення продуктивності праці;
- розроблення ефективної системи мотивації і матеріального стимулювання досягнення запланованих показників продуктивності праці;
- узагальнення результатів планування в єдиний стратегічний план;
- підбір і розташування персоналу для реалізації стратегічних заходів підвищення продуктивності;
- контроль за реалізацією стратегічних заходів і регулювання їх виконання [7].

Отже, вважаємо що комплексне застосування запропонованих заходів

приведе до позитивного економічного ефекту у перспективі. Для цього потрібно також розробити програму тактичних дій щодо підвищення продуктивності праці в Україні.

Література

1. Лико І.Я. Вплив зміни показника продуктивності праці на процес становлення пропорційного економічного росту в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2005/15_2/171_Lyko_15_2.pdf.
2. IMD World Digital Competitiveness Ranking 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imd.org/>
3. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
4. Великий Ю.М. Теоретичні основи фінансового планування та прогнозування на підприємстві / Ю.М. Великий, О.В. Чвартацька // Ефективна економіка. – 2018. – №11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=582>.
5. Урбанович В.А. Аналіз продуктивності праці в Україні / В.А. Урбанович // Економіка і суспільство. – 2017. – Вип. 13. – С. 1419–1422.
6. Ромусік Я.В. Людський капітал та організація праці як чинники впливу на показник продуктивності праці / Я.В. Ромусік // Ефективна економіка. – 2011. – №6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=582>.
7. Цигенс О.П. Продуктивність праці як основа формування мотивації персоналу аграрних підприємств / О.П. Цигенс // Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки. – 2014. – Вип. 25. – С. 54–59. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pav_2014_25_11.

О.В. Кліперт,

студентка Донецького національного технічного університету

науковий керівник: **О.М. Фіщенко,**

кандидат економічних наук, доцент,

Донецький національний технічний університет м. Покровськ, Донецька обл.,

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ В ФОРМУВАННІ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У сучасних умовах господарювання підприємствам та фірмам доводиться діяти у конкурентному середовищі, тому так важко приймати рішення, які допоможуть забезпечити економічну стабільність підприємства У ринковій сфері діяльності все більшого значення набуває мотивація. Будь-яка ефективна діяльність повинна включати в себе мотивацію як важливу загальну функцію управління. Отже мотивація персоналу є одним із засобів, здатних забезпечити оптимальне використання ресурсів, мобілізації наявного кадрового потенціалу.

Дослідження питанню мотивації в управлінні підприємством багато уваги приділяли такі вчені, як: А. Маслоу, Д. Мак-Грегор, В.В. Разсадін [1], А.Н. Сорокочайкін [2] В.І. Хміль [3]. Кожен з них зробив вагомий внесок, але розуміння внутрішніх механізмів мотивації трудової діяльності залишається актуальною й досі.

Саме тому метою є дослідження ролі мотивації в системі управління підприємством.

На сьогоднішній день мотивація праці є основою успішного функціонування підприємства. Дослідження проблем мотивації персоналу має як теоретичне, так і практичне значення. Від того, як людина розуміє свою трудову діяльність і якими мотивами вона керується, залежить її ставлення до роботи, а від цього, відповідно, залежить якість та продуктивність праці. Для того, щоб організувати діяльність працівників і організацію праці загалом, необхідна ефективна система мотивації, і тому будь-якому керівнику для ефективної роботи підприємства потрібно створити такі внутрішні стимули до активної трудової діяльності, які зможуть зацікавити працівників у кінцевому результаті своєї праці, тобто створити заохочення їх працювати з повною віддачею для досягнення особистих і організаційних цілей.

Мотивація персоналу може бути: економічною, владною, моральною. У середні віки частіше всього спостерігалось використання владної мотивації, завдяки якій, керівники жорстко спонукали до дій свій персонал. До економічної мотивації належать заробітна плата, премії та ін. Однак слід зауважити, що тоді мотивація здійснювалася на несвідомому рівні, коли люди ще не знали що таке мотивації, та її механізми.

Першою спробою зрозуміти смисл мотивації можна вважати концепцію «економічної людини» А. Сміта. Наприкінці XVIII ст. він спостерігав, як більшість бідних селян були згодні на будь-яку роботу за будь-які гроші. А. Сміт прийшов висновку, що людина завжди прагне задовольнити свої економічні потреби, і, відповідно, прагне до діяльності. [4]. Економічна концепція мотивації спостерігається в працях Ф. Тейлор та інших представників школи наукового управління. Разом з тим вони виділили недостатність і неправильність оплати праці на мінімальному рівні. Представники школи наукового управління запропонували оплачувати працю робітників пропорційно до їхньої продуктивності праці, завдяки чому економічна мотивація стала більш ефективною. Поєднання економічної мотивації з методами раціональної організації праці зробили виробництво більш ефективним.

До моральної мотивації можна віднести використання системи оцінювання заслуг, ділових якостей працівників, виховання у них почуття гордості за свою фірму, відданості їй, відчуття власної необхідності, їхньої потреби на підприємстві.

Правильне використання мотивації на підприємстві здатне підвищити наступні показники:

1. Результативність праці;
2. Зниження плинності кадрів;
3. Організацію робочого процесу підприємства;
4. Покращити колективну роботу.

Отже, для того щоб підприємство працювало ефективно, слід використовувати мотивацію як стимул робітників для досягнення своїх цілей та кінцевої мети підприємства. Треба в кожному працівникові формувати почуття власника, залучати людей до праці згідно з їхніми здібностями. Слід забезпечити такі умови,

які дозволяють працівнику постійно розвивати свої здібності та реалізувати їх на практиці. Це дозволить підприємству ефективно діяти в умовах конкуренції і зможе забезпечити фінансову стабільність багатьом фірмам та організаціям.

Література

1. Рассадин В.В. Мотивация и стимулирование трудовой деятельности персонала / В.В. Рассадин // Труд и социальные отношения. — 2008. — № 3. — С. 53–59.
2. Сорочайкин А.Н. Информационное общество и теория управления персоналом / А.Н. Сорочайкин // Основы экономики, управления и права. — № 1(1). 2012. — С. 121–125.
3. Хміль Ф.І. Управління персоналом: підруч. / В.Ф. Хміль. — К. :Академвидав, 2006. — 488 с.
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://pidruchniki.com/1926060141148/politekonomiya/ekonomichne_vchennya_adama_smita

І.П. Миронович,

викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін
Коледжу інженерії та управління Національного авіаційного університету

ЦИФРОВЕ ПОКОЛІННЯ: СКЛАДНОЩІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У теперішній час величезний потік інформації не залишає без уваги мільйони людей. Легкий, зручний та швидкий обмін інформацією через інтернет, порівняно з традиційним спілкуванням, підкуповує.

62 відсотки українців, вікової групи від 15 років, є активними учасниками інтернет-мережі. Саме інтернет-інформація, на сьогодні, моделює спосіб мислення людини, прийняття нею рішень і здатність діяти.

Кіберсвіт пристосував традиційні засоби масової комунікації до своїх можливостей. Сьогодні кожен може сам зарезервувати місце в літаку й оплатити переліт за допомогою кредитки. Як гриби після дощу, з'являються Інтернет-магазини, інтерактивні музеї, барвисті тривимірні ілюстрації всіх регіонів і міст світу, що дає можливість подорожувати не виходячи з дому.

Віртуальна реальність приховує величезні можливості. Тривимірний світ вимагає від нас підтвердження автентичності наших слів, переконань, що нерідко вимагає від нас досить великих зусиль. Кіберсвіт усе приймає або за аксіому, або, для контрасту, усе відкидає. Цей світ став таким, в якому тільки думка є сьогоденням, а матерія є ілюзією. І від нас самих залежить дуже багато, навіть те, які емоції ми хочемо відчувати, а які відкидаємо. За допомогою одного кліка мишкою ми можемо опинитися по іншій бік земної кулі або в повністю іншій галактиці. Це світ, який не здатний нас ранили, якщо ми самі йому цього не дозволимо.

У віртуальній реальності неможливо визначити ані вік, ані стать, ані мотиви, якими керується особа, з якою ми щойно познайомилися за допомогою Мережі. Анонімність знижує шанси отримання належної нагороди за суспільно корисну

дію, як і покарання за антигромадську. Анонімність впливає на безпеку членів Інтернет-співтовариства [1].

Виникає питання, наскільки корисна та достовірна інформація, яку отримує людина з віртуального всесвіту. На думку молодих людей, така інформація найкраща, найвигідніша та найдоступніша, порівняно з іншими джерелами. Адже, щоб прочитати книгу, не потрібно іти до бібліотеки; щоб дізнатися про місцезнаходження якогось об'єкта, не потрібно звертатися до довідкової служби. Інтернет є місцем обміну думок, знайомств та розваг. Спілкування через інтернет дає можливість: швидко знаходити нових друзів і, так само, швидко їх втрачати (достатньо одного кліка); знайти старих друзів чи приятелів, з якими давно втратив зв'язок; не задумуватись над тим, який ти маєш вигляд під час спілкування; людям з обмеженими можливостями заробляти та обмінюватись інформацією; отримати освіту тощо.

Хоч інтернет і покликаний полегшити наше життя, та він приховує в собі безліч небезпек і може спровокувати деякі проблеми. Такі як, наприклад викрадення особистих даних, поширення вірусів, порнографії. У мережі довірливі громадяни легко можуть стати мішенню для різного роду шахраїв. Багато людей стають жертвами залякування, цькування, шантажу та образ. Зловмисники можуть легше знайти контакт з дітьми і підлітками за допомогою анонімних або незахищених соціальних мереж і форумів.

Ряд небезпек пов'язаний зі спробами певних сил використовувати інформаційні можливості мережі для формування суспільної думки, впливу на маси з метою досягнення своїх інтересів. Безумовно, інформаційному впливу найбільшою мірою піддається найбільш масова й активна частина аудиторії Інтернету - молодь. На молодих людей буквально обрушується потік інформації, значну частину якої вони просто не в змозі адекватно сприйняти. Частина матеріалів, поданих в упередженому виді, здатна привести до моральних деформацій, породити агресію, прагнення до прояву насильства.

Так, відсутність налагоджених правових механізмів впливу на інформацію, що представляється в комп'ютерних мережах, дозволяє розмішувати тут матеріали: відверто націоналістичного, фашистського, расистського змісту; порнографічну продукцію з елементами насильства; рецепти виробництва наркотичних і вибухових речовин тощо. У ряді країн відзначається поява сайтів, що належать організованим злочинним угрупованням і терористичним організаціям, через які ведеться не тільки обмін інформацією, але і пропаганда відповідних ідей і способу життя [2].

Також, тривале перебування у стані безперервного спілкування з комп'ютером чи різноманітними гаджетами призводить до суттєвого погіршення фізичного та психічного здоров'я молодих людей. Одноманітна поза, малорухливість, тривале перебування в сидячому положенні є причиною зниження зору, скривлення хребта, погіршення кровообігу в організмі, зниження імунітету, погіршення зосередженості та працездатності, зниження статевої та репродуктивної функції, поява психічних розладів, інтернет-залежності тощо.

Особливо непокоїть те, що цифрове покоління повністю ізолюється від реального світу, втрачає «живе» спілкування. Їх спілкування обмежується лаконічними фразами, смайликами, гібридним скороченням слів до декількох букв. Молодь втрачає здатність повноцінно висловлювати свою думку та часто стає залежною від різних видів пристрастей, будь-то комп'ютерні ігри, віртуальні знайомства чи нав'язливе переміщення по соцмережам. Мозок переходить в режим споживача і втрачає здатність до винахідливості. Все це призводить до: руйнування розміреного способу життя; зміни життєвих орієнтирів; поступового втрачання пам'яті; виникнення депресій; отримання синдрому, так званої, цифрової недоумкуватості.

Проте, за результатами тестів, рівень IQ у цифрового покоління найвищий серед представників різних генерацій. Тобто, це покоління здатне перевернути світ. Воно розкуте, дуже рухливе, любить свободу і незалежність. У нього відсутнє питання субординації поколінь, тобто, для нього не важливо, якого ти віку, статі, соціального статусу. Це покоління новітніх технологій, яке стрімко закриває за собою двері і менш схильне обирати традиційні шляхи отримання знань, ведення бізнесу. Його нестандартні підходи у вирішенні різних задач користуються більшою увагою і пріоритетністю в майбутній трудовій діяльності.

Отже, цифрове покоління, це щось нове і до кінця не зрозуміле, зі своїми складнощами і негативними сторонами, — але, це наше майбутнє, і нам потрібно навчитися його адекватно сприймати.

Література

1. Пшитомська А. Сучасне покоління дітей цифрової епохи [Електронний ресурс] / А. Пшитомська // Сучасна освіта: [сайт]. — Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/42864/>. — Назва з екрану.
2. Осипенко А. Проблеми негативного впливу інтернету на молодь [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://electric.org.ua/old/copypaste/problemy-nehativnoho-vplyvu-internetu-na-molod.html>. — Назва з екрану.

А.Д. Сонко,

студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

науковий керівник: **С.В. Куцепал,**

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри теоретико-правових навчальних
дисциплін Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ІНДИВІДА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Психологічне здоров'я людини або ж індивіда, як прийнято називати у психоаналізі, — це комплексне явище, яке на сучасному етапі розвитку психології та психіатрії включає не тільки психологічні розлади психіки. На моє

переконання, повністю здоровою можна вважати лише таку людину, яка має фізичне, психічне та соціальне благополуччя, а не тільки відзначається відсутністю порушень фізичного стану. Названі три компоненти у повному обсязі допомагають людині відчувати себе здоровою повноцінною особистістю.

У січні 2005 р. на конференції в Гельсінкі була прийнята «Європейська декларація з охорони психічного здоров'я», у якій визнається, що психічне здоров'я та психічне благополуччя — це найважливіші передумови для гідної якості життя і продуктивної діяльності окремих осіб, сімей, місцевих громад і народів у цілому, тому що вони дозволяють людям сприймати своє життя як повноцінне та значуще і бути активними та творчими членами суспільства [1].

Формування особистості починається зі створення позитивного уявлення про навколишній світ, але завдана сильна душевна травма може суттєво вплинути на життєвий шлях, стати передумовою розвитку аномальної психологічної структури особистості, формування психічних травм, неврозів, психозів тощо. Так, маючи різний рівень «психологічної витримки», дві особи неоднаково сприймають обставини реальної дійсності, тим самим у однієї особистості формується психологічна травма, захисні ж механізми іншого індивіда дозволяють витримувати більш значні психічні, тобто, інтелектуально-вольові та емоційні навантаження.

На думку Л.В. Трубіциної, практично неможливо надати всеохоплюючий перелік потенційно травмуючих подій. Будь-яка подія за певних умов може сприйматися як травмуюча [2].

На підставі останніх досліджень механізму виникнення психічних травм можна виокремити три основні різновиди передумов формування психологічної травми:

- 1) через подію, яка її викликає;
- 2) через переживання, викликані цією подією;
- 3) через наслідки, які виникають після впливу певного часу.

Кожен відчуває стрес, важливо пам'ятати, що стрес — це реакція організму на зовнішню подію. Стрес описується як спосіб реагування тіла на будь-який вид ситуації і з цим відчуттям багато хто стикається щодня. Часом стрес може виступати як мотиваційний фактор, який допомагає людям добре виконувати роботу або задовольнити важливі потреби. Стрес також може бути негативною силою, яка може тимчасово впливати на життя або здоров'я людини. Проте стрес, як правило, закінчується після того, як стресова подія завершилася. Тобто стрес є короткочасним явищем, яке існує в період існування негативної ситуації та невеликий проміжок часу після неї.

Травма є реакцією на негативну ситуацію. Різниця між стресом та травмою полягає у тому, що травматичні події змінюють здатність упоратися зі стресом, з яким людина стикається. Психологічна травма впливає на емоційне самопочуття людини, і змінює здатність точно сприймати та реагувати на загрози та інші небезпечні наслідки.

Дослідженням актуальної проблеми психологічного здоров'я та його критеріїв займалися представники психоаналітичного, екзистенціального,

гуманістичного, суб'єктного підходів, вона висвітлювалася в наукових розробках Б.С. Братуся, І.В. Дубровіної, В.І. Слободчикова, А.В. Шувалова, О.В. Завгородньої. Досліджувались такі внутрішні передумови здоров'я як опора на власну сутність та автентичність. Вивчався вплив уявлень про здоров'я та ціннісне ставлення до нього на формування здорового способу життя [3].

Однією з найбільш поширених ситуацій, яка несе негативні наслідки як з точки зору психічного благополуччя особи, так і в юридичному вимірі, є домашнє насильство. Люди, які стали жертвами домашнього насильства, часто можуть діяти непередбачувано та провокуючи. Ці реакції часто відбуваються у результаті тригерів. Тригери — це чинники, які провокують у індивіда спогади про травматичну подію. Не є небезпечною по своїй суті, але викликає небезпеку, реакція на тригер. Будь-хто, хто зазнав такої стресової події як домашнє насильство, вже має певний досвід, який буде нагадувати їм про попередню негативну ситуацію.

Наприклад, потерпілий від домашнього насильства може зіткнутися з тригерами, які викликані гучними шумами, специфічними запахами або певними кольорами. Хоча це може здаватися незначним для більшості з нас, а для жертви ці фактори можуть викликати пробудження страху та безпорадності, яку жертва відчуває, коли відбувалось фізичне насильство. Оскільки тригер може бути відповіддю на будь-яку подію або ситуацію, важливо знати загальні показники травми, щоб визначити їх.

Серед сучасних теорій психічної травми особливо цікавим є підхід, розроблений американським вченим П. Левінім. Розвиваючи його, автор інтегрував відповідні знання в області не тільки психології і психотерапії, але і біології, психофізіології, а також нейропсихології. За П. Левінім, психічна травма — прорив у бар'єр, який захищає людину від впливів, що супроводжуються надзвичайно сильним почуттям безпорадності [3].

Незбалансована нервова система змушує потерпілих реагувати на небезпечні зіткнення, навіть якщо немає реально існуючої загрози. Усунення проблеми відбувається тоді, коли потерпілі від насильства в сім'ї намагаються усунути всі думки та почуття, які змушують їх згадувати травматичну подію. Люди часто змінюють щоденний спосіб життя, щоб запобігти викликаним реакціям, тобто ізолюють себе, коли найбільше потрібна допомога. Повторні симптоми можуть призвести до того, що потерпілий зазнає травматичних подій, які знову відбуваються. Всі ці симптоми травм можуть встановити діагноз посттравматичного стресового синдрому, залежно від ступеня тяжкості. Проте суспільство намагається допомогти таким людям, щоб вони відчували себе позитивним «елементом» у суспільстві.

Небезпека таких травм полягає також у підвищеному ризику формування різного роду неврозів, адже, як зазначив відомий психоаналітик Ерік Берн, — неврози не передаються, неврозам навчаються.

Отже, враховуючи вищезазначене, можна констатувати, що психологічні травми — це значна проблема для населення, адже такі травми формують ряд негативних наслідків, чим суттєво погіршують здоров'я людей, а також, у певних

випадках, сприяють розвитку злочинності, зокрема, насильницької. Вирішення існуючої проблеми полягає у вдосконаленні інституту надання психологічної та психіатричної допомоги українському населенню шляхом підвищення якості психологічної та медичної освіти, створення розгалуженої та доступної системи закладів, які б надавали якісну психологічну допомогу, що стало б запобіжним методом щодо формування серйозних психічних розладів.

Також, слід наголосити на важливості створення низки профілактичних методик для молоді, за допомогою яких можливо було б зменшити рівень впливу стресових факторів та підвищити здатність психічного апарату до захисту від вказаних факторів.

Література

1. Україна приєдналась до Європейської декларації щодо охорони психічного здоров'я [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.likar.info/novosti-Ukrainy/news9322-ukrayina-prijednalas-do-yevropeyskoyi-deklaratsiyischodo-ohoroni-psihichnogo-zdorovya/>.
2. Сидоренко Ж.В. Актуальні проблеми психології. Теоретичні підходи до вивчення психологічного здоров'я та передумов замоозадачування особистості з його досягнення / Ж.В. Сидоренко [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpip/2009_19/sb_19_44.pdf.
3. Левин П.А. Пробуждение тигра — исцеление травмы. Природная способность трансформировать экстремальные переживания: [пер. с англ.] / П.А. Левин, Э. Фредерик; науч. ред. Е.С. Мазур. — М. : АСТ, 2007. — 316 с.

Л.В. Терещенко,

аспірант Харківського національного технічного університету
сільського господарства імені Петра Василенка

УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИМИ ЗМІНАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність менеджменту сучасних підприємств безпосередньо залежить від результатів управління цими підприємствами, включаючи й управління організаційними змінами.

Більшість вчених-науковців [1—6] вважають, що для ефективного розвитку вітчизняних підприємств сьогодні важливим є перманентне контрольоване здійснення організаційних змін. Погоджуючись, в певній мірі, з такою позицією, слід зазначити, що визначаючи управління організаційними змінами як організований процес, можна в результаті рефлексії та аналізу виявити його проблемні зони. Існую цілий ряд найбільш характерних проблем, що виникають при управлінні організаційними змінами:

- виникнення труднощів, не передбачених планом впровадження змін;
- недостатньо ефективна координація діяльності різних учасників організаційних змін;
- брак часу;

- низькі компетенції персоналу, які не дозволили швидко адаптуватися до нових умов;
- зовнішні чинники, яка несприятливо вплинули на здійснення організаційних змін, тому що не були враховані при формуванні матриці ризиків та не були підготовлені корекційні заходи.

Тому з метою уникнення зазначених проблем в контексті управління змінами з позиції забезпечення ефективності менеджменту підприємства важливим є:

- формування стратегії управління організаційними змінами із зазначенням відповідних механізмів та інструментів, що сприятиме чіткій та своєчасній її реалізації;
- оцінка готовності персоналу до проведення змін та розробка заходів щодо подолання можливого опору з його боку, що сприятиме формуванню прихильності до змін та відповідно колективної взаємодії та відповідальності за кінцевий результат;
- інформаційно-організаційне забезпечення процесу управління організаційними змінами, що сприятиме забезпеченню своєчасного вирішення можливих проблем;
- розробка грамотного бюджету, що сприятиме узгодженому використанню ресурсного потенціалу підприємства (матеріальні, фінансові, економічні, трудові, інформаційні, часові ресурси) та відповідно зменшенню деструктивних наслідків непередбачуваних ситуацій;
- поетапне здійснення організаційних змін та їх оперативний моніторинг із чіткими кількісно-якісними критеріями аналізу та контролю.

Необхідно зазначити, що дуже важливим моментом в контексті забезпечення ефективності менеджменту підприємства є сприйняття організаційних змін не як «революції» [2], а як еволюції. Тобто важливим є позитивне усвідомлення необхідності змін, яке трансформується в інноваційний досвід підприємства, де залученість персоналу та відповідно низький рівень опору свідчить про командний успіх, що сприяє внутрішнім і зовнішнім продуктивним комунікаціям.

Окрім цього, для результативного управління організаційними змінами важливим є дотримання наступних принципів [1; 2; 5]:

1. Ясність кінцевої мети. Даний принцип передбачає абсолютне розуміння керівництвом підприємства необхідності змін та їх кінцевої верифікованої мети (її досягнення може бути перевірено в кінцевому підсумку).

2. Напруга на початку. Цей принцип означає, що початку процесу змін повинно передувати наявність або створення певного рівня напруженості, який підкреслює проблематичність реальної ситуації та потребу в змінах. Важливо привернути увагу до ризиків, які можуть вплинути, і представити потенційні позитивні результати, які очікують підприємство в результаті змін.

3. Поетапність діяльності. Цей принцип вимагає, щоб процес впровадження був розбитий на етапи. Кожен етап повинен містити конкретний напрям, зміст і проміжний результат. Оцінка проміжних результатів підвищує зацікавленість і мотивацію учасників організаційних змін, налаштовує їх на кінцевий результат.

4. Розподіл відповідальності. Реалізація цього принципу тісно пов'язана з проблемою подолання опору змінам. Агресивний стиль здійснення змін можна використовувати тільки тоді, коли немає іншого виходу, коли в наявності криза або передчуття кризи. Однак в більшості випадків корисно виділити «агентів змін», передавши їм певні повноваження на даному етапі змін, підвищивши в статусі [5].

5. Професійна готовність, оновлення знань і компетенцій. Даний принцип розглядає будь-яку нову інформацію в якості теоретичної бази для проведення організаційних змін. Спеціально організоване навчання учасників змін дає розуміння їх обґрунтованості, дозволяє підвищити свій професійний рівень і за рахунок цього — ступінь особистої готовності до змін, ознайомитися з досвідом інших промислових підприємств, опанувати специфічні умови роботи на підприємстві.

Використання зазначених принципів дозволить максимально ефективно побудувати систему управління змінами, забезпечити заплановані результати і зберегти ресурси підприємства.

Для того щоб ефективно здійснювати організаційні зміни на підприємстві слід пам'ятати про постійно присутній відкритий або закритий опір, де особливе значення має психологічний клімат у колективі та емоційний фон, що супроводжує процес проведення організаційних змін.

Опір змінам — це природне явище, яке є очікуваним і підлягає управлінню. Тому опір легше запобігти, ніж усунути. Так, процес запобігання опору слід починати зі стратегічного аналізу та складання прогнозу поведінки персоналу. Заходи з подолання опору повинні бути включені в програму здійснення організаційних змін. Успіх подолання опору залежить від того, як керівництво промислових підприємств здійснюватиме процес змін і демонструватиме високий рівень компетентності, впевненості в позитивних результатах і необхідності цих змін.

Таким чином, використання управління організаційними змінами в якості інструменту забезпечення ефективності менеджменту підприємства сприятиме його швидкій трансформації в мінливих умовах середовища, запобігання руйнівному впливу організаційних змін на підприємство, створенню сприятливих можливостей для його розвитку та конструктивному вирішенню протиріч.

Література

1. Адизес И.К. Управляя изменениями. Как эффективно управлять изменениями в обществе, бизнесе и личной жизни / И.К. Адизес. — Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2018. — 336 с.
2. Гусева О.Ю. Управление стратегическими изменениями: теория и прикладные аспекты: монография / О.Ю. Гусева. — Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2014. — 395 с.
3. Коттер Дж.П. Впереди перемен: почему компаниям не удается организационная перестройка // Управление изменениями: пер. с англ. — М.: Альпина бизнес букс. — 2007. — С. 9—29.
4. Рамперсад Х. Универсальная система показателей как достигать результатов, сохраняя целостность / Х. Рамперсад: [пер. с англ.]. — [3-е изд.]. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2006. — 352 с.

5. Шеремет М.А. Управление изменениями / М.А. Шеремет. — М. «Дело» АНХ, 2010. — 128 с.
6. Эффективный менеджмент / [И.И. Мазур, В.Д. Шапиро, Н.Г. Ольдерогге]; под общ. ред. И.И. Мазура. — М.: Высшая школа, 2003. — 555 с.

E.D. Sheianova,

Student of Educational and Research Institute of Economics,
Management and International Business,
National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

PROBLEMS OF THE MODERN FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE

In modern conditions, the financial system of Ukraine is shaped by a European model. In this regard, it is objectively necessary to study the main problems and prospects for its development, taking into account the European vector. It is stability in the financial sector of the state as an important prerequisite for its economic development and growth of public welfare. The issues of functioning of the Ukrainian financial system are at the center of attention of many domestic scientists and economists-practitioners. This is evidenced by the analysis of professional works of recent decades. The mentioned aspects were considered by such scientists as: Zavgorodniy A., Motornaya Ya., Pleskach V., Skoropad I.

It is no secret that the financial system is a set of regulated financial and legal norms of individual links in financial relations and financial institutions, through which the state forms, distributes, redistributes and uses both centralized and decentralized money funds [1, p. 270].

One of the main problems of instability of the financial system of Ukraine is the lack of proper state control. Since the latter is an important function of the state, through which adequate conditions for the functioning of the financial system are provided, the lack of proper control has led to abuses and violations in the field of financial relations. In this regard, improvement of the financial control system by balancing local and state budgets, achieving self-sufficiency in the finances of individual regions of the country and sectors of the economy, as well as observance of the economic security of the state should be mandatory.

Unfortunately, the financial system of Ukraine does not meet world standards, but rather depends on external relations, which provokes its transformation taking into account integration into the general financial space.

At the same time, the strategy and tactics of reforming the financial system should consist of a gradual restructuring, which will involve further transformation of finance [3, p. 8].

Particular attention deserves the question of creating a powerful group of banks, reducing tax pressure and streamlining financial flows. In this context, it should be noted that these issues should be addressed by the relevant legislative and executive bodies: the rational functioning of the entire financial system is possible only through the proper functioning of each component separately and in the event of their synergy.

It should be noted that the financial system of Ukraine needs radical changes, since the features of its functioning do not correspond to generally accepted civilized norms and standards. Due to the inefficient functioning of the financial system, in today's conditions, an incomplete accumulation of financial resources occurs and an inappropriate redistribution between different spheres. As a result, the inflow of investments to the country is slowed down, because they are essential for sustainable economic development and a stable functioning of the state [4, p. 37].

Among the main problems of the financial system of Ukraine should also be called ineffective system of state regulation, which makes it impossible to sustain its development. One of the options for a qualitative transformation of the financial system of the country can be the use of the progressive world experience of the leading countries of the world - Great Britain, Germany, Japan - in the field of creating a single regulator of the financial system (megregulator). With the help of the latter it will be possible to avoid contradictions in the field of financial control and to form a solid basis for Ukraine's integration into the global financial system. Regarding the prospects for the development of the domestic financial system, it should be noted that it needs to effectively implement the financial mechanism of the activities of budgetary institutions, to constantly search for new sources of financial resources in the face of budget deficits, as well as to rationally use funds raised with

In order to improve the financial system of Ukraine, it is necessary to review the key directions of the stabilization policy: the development of an insurance mechanism for pensions, medical care, insurance principles for financing higher education. This will ease the burden and improve the functioning of the financial system of the country. In order to reduce Ukraine's debt, it should restore its image and restore public confidence, while issuing government bonds to attract additional funds. Thus, in today's conditions, there is an objective need for an effective implementation of the program of financial rehabilitation of the state, the development of stabilization measures to prevent the negative effects of the financial crisis, which in our opinion requires the adoption of a number of relevant laws, the implementation of practical measures and the development of scientifically based criteria functioning of the financial system of the state in order to minimize possible losses from further financial crises for the domestic economy. Given the implementation of the above recommendations, the modern financial system of Ukraine will emerge on the trajectory of stable economic development.

References

1. Zavgorodniy, A.G. Financial Dictionary [Text] / A.G. Zavgorodniy, G.L. Voznyuk, T.S. Smovzhenko. — Lviv: View of the Lviv State University Polytechnic, 1996. — 384 p.
2. Skoropad, I.S. State financial control in Ukraine: problems and ways of reform [Text] / I.S. Skoropad // Scientific Bulletin of the NLTU of Ukraine. — 2011. — 21.3. — P. 263–268.
3. Pleshkach V. Financial control in the context of the transformation processes of the economy [Text] / V. Pleshkach // Finance of Ukraine. — 2009. — No. 6. — 85 p.

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

УДК 658.5.011

Т.С. Бойчук,

студентка факультету управління, сфери обслуговування та харчових технологій
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
науковий керівник: **О.Г. Вдовічена,**
кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та туризму
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

УПРАВЛІННЯ БРЕНДАМИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Анотація. У статті розглядається роль та особливості використання соціальних медіа в якості додаткового інструменту управління та просування брендів. Описується поняття бренду та основні переваги соціальних медіа для бренд-менеджменту. Оцінюється ряд показників, що дозволяють проаналізувати процес управління репутацією бренду в мережі Інтернет та дослідити результати роботи кампанії про просування бренду за допомогою соціальних медіа.

Ключові слова: бренд, бренд-менеджмент, комунікації, підприємство, брендинг, просування, Інтернет, соціальні медіа.

Постановка проблеми. У нову епоху розвитку підприємництва, щоб залишатися на ринку необхідно вміло застосовувати всі досягнення маркетингу. Одним з відносно нових інструментів маркетингу є «Соціальний медіа маркетинг» («Social Media Marketing – SMM»), точніше, процес залучення уваги до бренду або продукту через соціальні платформи. Поява такого інструменту обумовлена тим, що традиційні канали просування і комунікації (телебачення, радіо, ЗМІ) поступово втрачають свої позиції та актуальність. Глобальна мережа (Інтернет), на сьогоднішній день є найпоширенішим джерелом інформації, в свою чергу, соціальні мережі є найбільшим майданчиком для комунікації (особливо окремих цільових груп, а саме молоді). Саме цим обумовлені перспективи інтеграції маркетингових комунікацій в цифровий мережевий простір.

Стан дослідження. Широке коло питань, пов'язаних із дослідженнями брендингу, знайшли відображення в роботах багатьох вітчизняних та закордонних вчених. Так, суть та розуміння бренд-менеджменту досліджували Д. Аакер [1], Дж. Генрі [2], О.Г. Вдовічена [3, 4], С.М. Девіс [5], В.Н. Домніна [6], Ж.-Н. Капферера [7], К.Л. Келлера [8], Є.Р. Луценко [9], та інші. Досить велика

кількість наукових розробок в сфері брендингу свідчить про зацікавленість вчених-економістів в даному напрямку, однак існують дискусійні питання в тлумаченні різних концепцій бренд-менеджменту.

Виклад основного матеріалу. Поширеним явищем сучасності є те, що торгові марки, які давно присутні на ринку і є відомими асоціюються переважно зі старою моделлю бізнесу і мають консервативний та стриманий імідж. Компанії, прагнучи розвиватись у швидкому динамічному темпі намагаються змінити ситуацію і реконструювати імідж бренда розробляють та впроваджують нові програми просування. Такі програми в більшій мірі орієнтовані на Web з метою не тільки надати торговій марці або бренду більш сучасного вигляду, але й забезпечити глобальну присутність її на ринку [3].

Класичне правове визначення бренда дано Американською асоціацією маркетингу (American Marketing Associations – АМА): «Ім'я, термін, знак, символ, дизайн або комбінація всього цього, призначені для ідентифікації товарів або послуг одного продавця або групи продавців, а також для відмінності товарів або послуг від товарів або послуг конкурентів». Досить цікавим є визначення бренду, яке вказав Домнін В.Н. [6, с. 75]: «... уявлення споживачів масового суспільства товару, що володіє загальноновизнаністю, загальнодоступністю, престижністю, гарантованою якістю, легко впізнаваним логотипом та назвою, глобальною поширеністю торгової марки». Дуже важливим, на нашу думку, є погляд Д.А. Аакера на розвиток бренда. Склад бренда (рис. 1) наочно демонструється в його книзі «Бренд-лідерство: нова концепція брендингу» [1, с. 112].

Активне поширення та популярність мережі Інтернет вже давно призвело до того, що користувачі соціальних медіа не тільки використовують їх як платформу для спілкування, але й активно здійснюють пошук потрібної їм інформації, обмінюються досвідом та враженнями, щодо товарів чи послуг.

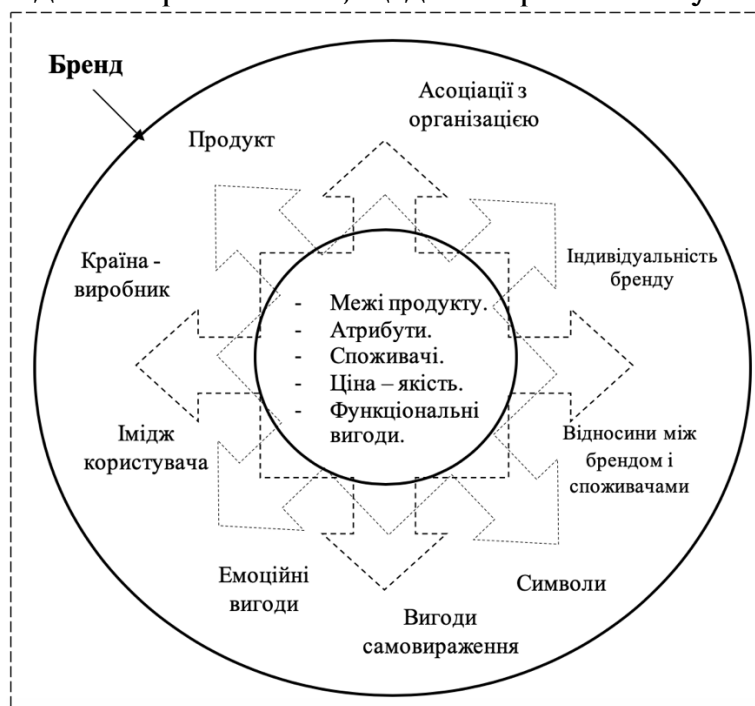

Рис. 1. Характеристики бренда по відношенню до характеристики продукту

Компаніям, у свою чергу, більше не потрібно самостійно залучати споживачів до обговорення своєї продукції і проводити виснажливі опитування з метою дізнатися громадську думку, а досить лише відслідковувати, про що їхні клієнти вже говорять на сторінках соціальних мережі і своєчасно реагувати на отриману інформацію. Іншими словами, підтримувати постійний інтерактивний зв'язок з цільовою аудиторією. Соціальні мережі надають компаніям прекрасну можливість безпосередньо спілкуватися зі своїми потенційними клієнтами, здійснювати клієнтську підтримку і зворотний зв'язок, точніше розуміти цільову аудиторію і миттєво ділитися з нею найбільш актуальною інформацією, підключаючи так званий метод «сарафанного радіо» — передачі інформації від користувача до користувача [2, с. 88]. Витрати на подібні методи просування мінімальні, зате ефект від них часто перевищує рекламні кампанії з багатомільйонними бюджетами та носить довгостроковий характер.

З огляду на вищезазначене, необхідно визначити, які методи можуть використовувати компанії для просування власного бренду, досить розглянути основні види соціальних медіа, які користуються найбільшою популярністю в сучасному суспільстві (табл. 1):

Таблиця 1

Види соціальних медіа

Види соціальних медіа	Відмінні риси	Популярність серед користувачів Інтернету
Соціальні мережі	Створення профілю, що включають біографію, інтереси, фото - і відеофайли. Можливе створення власних груп, публічних сторінок	Facebook 45,1 % Instagram 81,7 %
Фото і відео хостинги	Розміщення фото - і відео в мережі Інтернет і можливість ділитися ними зі всім світом.	Youtube 70 % Vimeo 47 % Picasa 31 %
Блоги	Публікація журнальних записів, статей або цікавих посилань	Blogger 24 % LiveJournal 32 %
Геосоціальні сервіси	Сервіс, що дозволяє позначати власне поточне місце розташування на карті, залишати до нього коментарі і додавати фото.	Foursquare 24,2%

Джерело: розроблено автором на основі [8, с. 458].

Безумовно використання Web простору, в тому числі і соціальних медіа як альтернативного каналу для просування товарів та послуг дає змогу підприємствам отримати наступні переваги: скорочення витрат на послуги телефонного та поштового зв'язку, витрат на рекламу та маркетинг; покращення іміджу підприємства та підвищення його конкурентоспроможності; розширення потенційного ринку та можливість оперативно реагувати на його зміни [3].

Відповідно, основними цілями роботи в соціальних медіа на сьогоднішній день є: просування бренду, здійснення клієнтської підтримки, управління репутацією бренду і підвищення лояльності до нього, моніторинг громадської думки. Варто зосередитися на тому, які саме маркетингові задачі компанії можуть

вирішувати за допомогою різних майданчиків соціальних медіа. Розглянемо детальніше кожну з цілей.

1. *Просування бренду* за допомогою соціальних медіа полягає в тому, що компанії самі доносять рекламно-освітню інформацію до своєї цільової аудиторії через створені корпоративні сторінки і профілі. Такий метод успішно працює, якщо компанії потрібно вивести на ринок новий продукт або підвищити пізнаваність свого бренду серед потенційних споживачів.

Основним завданням компанії в даному випадку є встановлення контакту з кожним користувачем, змушуючи його читати оновлення, що публікуються та залучаючи цільову аудиторію споживачів до дискусії та обговорення. Цим інструментом активно користуються компанії, що працюють на B2C ринку, з брендом, що вже є добре відомим на ринку, а також компанії B2B ринку, орієнтовані на професійну аудиторію, готову до спілкування — найчастіше це компанії, що займаються технікою і електронікою [10, с. 142].

Варто відзначити, що просування бренду за рахунок присутності в соціальних медіа також вимагає постійної роботи і підтримки сторінки компанії в режимі «живого» спілкування, шляхом створення актуальних тем для обговорення, проведення конкурсів, ігор, підтримки інтересу до продукту. Відповідно, лише за умови створення лояльності до бренду стає можливим майбутнє зростання продажів, за рахунок того, що покупці будуть віддавати перевагу тому бренду, з яким вже знайомі і якому довіряють.

2. *Здійснення клієнтської підтримки* набуває все більшого поширення в соціальному медіа-просторі, оскільки компанії сьогодні все частіше орієнтуються на встановлення довгострокових відносин з клієнтом. Даний вид роботи одночасно приносить користь і клієнту, і компанії. Наприклад, клієнту не потрібно їхати в офіс компанії або дзвонити до call-центру для того, щоб залагодити питання по продукту, він може вирішити його в зручному і комфортному для себе середовищі. Компанія, в свою чергу отримує можливість відслідкувати та проаналізувати зворотний зв'язок з клієнтом, знизити витрати на сервісне обслуговування без втрати аудиторії, а також завоювати більшу довіру постійних клієнтів. До такого методу спілкування з клієнтами найчастіше вдаються телекомунікаційні компанії, виробники техніки та електроніки, а також компанії, орієнтовані на надання послуг.

3. *Управління репутацією бренду* в соціальних медіа — один з кращих способів завоювати довіру незадоволених клієнтів, вчасно відреагувавши на їх негативний відгук, а також подякувати задоволеним клієнтам за вибір продукції компанії. Працюючи з відгуками клієнтів компанія отримує можливість змінити сформоване відношення до бренду і створити бажане ставлення до її іміджу. Аналізуючи зворотний зв'язок від клієнтів, компанія отримує інформацію про лояльність користувачів до неї, про ставлення до придбаного товару чи послуги, про впізнаваність бренду і, найголовніше, залучення клієнтів до його обговорення [11]. Найчастіше буває так, що компанія має виключно позитивні відгуки, але їх мало або, навпаки, дуже багато таких, які можуть протилежно відрізнитися за змістом. Соціальні мережі, в цьому випадку, є майданчиками, де

концентрується переважна більшість таких відгуків.

4. *Моніторинг громадської думки* дозволяє зрозуміти, що являють собою існуючі та потенційні споживачі компанії, провести контент-аналіз їх відгуків для кращого розуміння їх потреб і бажань.

Крім цього, аналіз відгуків споживачів дозволяє з'ясувати не тільки поточне ставлення до існуючого товару компанії і її бренду, але також відкриває доступ до закритих клієнтів, дозволяючи виявити їх приховані запити. Моніторинг громадської думки в соціальних медіа дає можливість зібрати всі необхідні дані і про конкурентів компанії, оскільки вся інформація, що розміщується в мережі є відкритою. Проте, не дивлячись на те, що соціальні медіа надають безліч необхідної інформації для розробки якісної та ефективної маркетингової стратегії, її аналіз вимагає особливого, індивідуального підходу і значного досвіду. При цьому, збір і аналіз даних повинен бути максимально швидким, оперативним і регулярним, оскільки вподобання споживачів в соціальних мережах мають тенденцію до швидкої зміни.

Після проведення будь-якої маркетингової компанії постає питання як виміряти її ефективність. У звичайному (офлайн) режимі компанія могла б скористатися таким показником, як ROI, що відображає рівень прибутковості від інвестицій, залучених для тієї чи іншої мети [7, с. 47]. Однак діяльність в соціальних медіа орієнтована більшою мірою на зміцнення бренду компанії і вибудовування довгострокових взаємин з клієнтом, а зовсім не на стимулювання продажів. Збільшення обсягів збуту є лише результатом роботи маркетологів в галузі зміцнення лояльності споживачів. У зв'язку з цим, для оцінки маркетингової роботи використовуються особливі показники, метрики, які є схожими практично для всіх видів соціальних медіа. До даних метрик відносяться: кількість підписників сторінки, групи або профілю, кількість «лайків» — відміток про те, що інформація сподобалася користувачеві, кількість коментарів і повідомлень.

Оцінюючи результати просування бренду і управління його репутацією, варто звернути увагу на ефект «сарафанного радіо», при якому інформація про компанію поширюється між користувачами мережі від одного користувача до іншого. Тут важливим моментом є не тільки кількість послідовників бренду, але і число тих, хто готовий поділитися інформацією про нього зі своїми друзями. Таким чином, оцінюється ряд показників, що відображають ставлення користувачів до бренду та інформації, яку компанія про нього розміщує. Такими показниками можуть виступати наступні:

1) Оцінка доступності бренду, або з якою кількістю людей компанія має безпосередній зв'язок в соціальних медіа, яка кількість користувачів читає сторінку [8, с. 93]:

Доступність бренду = Сумарна кількість підписників в соціальних медіа.

2) Оцінка доступності контенту, або з якою кількістю людей компанія може поділитися інформацією завдяки своїм підписникам:

*Доступність контенту = Доступність бренду + Число тих, хто поділився інформацією * Кількість тих, з ким підписник міг поділитися.*

3) Оцінка залученості до контенту, або наскільки сильно аудиторія цікавиться інформацією, яку розміщує компанія в соціальних медіа і скільки вона про це говорить:

Залученість = (Кількість контенту, яким поділились користувачі + Кількість відповідей) / Загальну кількість розміщеного контенту.

4) Оцінка залученості до бренду, або скільки користувачі мереж говорять про сам бренд. В даному випадку одночасно оцінюється робота всього маркетингового відділу компанії, що відповідає за репутацію бренду.

Залученість в бренд = Кількість лайків + Кількість твітів + Кількість коментарів + Кількість згадок бренду.

5) Увага до бренду.

*Увага = Доступність * Залученість.*

Варто відзначити, що маркетингові дії в соціальних медіа, також як і реклама, мають ефект невизначеності впливу і тимчасовим розривом між вчиненням дії і проявом ефекту. Активність в соціальних медіа спрямована на формування іміджу і репутації компанії, взаємодії з її клієнтами та побудови з ними довгострокових, якісних відносин. Реальні продажі далеко не завжди є метою маркетингових кампаній в соціальних медіа, вони є закономірним наслідком підвищення лояльності з боку споживачів [5, с. 114].

Просування в соціальних медіа носить більш стратегічний характер, ніж тактичний, і повинне повністю відображати цінності і місію компанії.

Для оцінки практичних результатів кампанії по просуванню бренду в соціальних медіа, існує реальний приклад компанії Procter & Gamble. Навесні 2012 року напередодні конкурсу перукарів Trend Vision Award 2012 бренд Wella Professionals запустив новий цифровий проект, метою якого став розвиток і більш глибоке розуміння бізнесу, за рахунок залучення в проект стилістів. Передумовами проекту стали:

1. Компанія сфокусована одночасно на двох цільових аудиторіях: стилістів салонів (B2B) і їх клієнтів (B2C). Конкурс добре відомий серед першої групи, але зовсім не популярний серед клієнтів салонів.

2. Існуючі клієнти лояльні до бренду, однак здобути лояльність нових клієнтів проблематично.

3. У бренду існують віддані клієнти — стилісти бренду.

4. Ефект від проекту необхідний не тільки на конкретний продукт, категорію, конкурс, а в цілому на Wella Professionals, тобто існує орієнтація на довгострокову перспективу.

Цілями проекту були визначені: збільшення кількості споживачів бренду за рахунок залучення клієнтів салонів і залучення нових категорій цільової аудиторії; спрощення процесу подачі заявок на конкурс; збільшення популярності офіційного сайту і сторінки на Facebook.

Компанією було прийняте рішення про запуск фото-конкурсу серед стилістів на сайті Be-In про моду і стиль, інтегрованому зі сторінкою компанії Wella Professional на Facebook.

На сайті проекту та сторінці на Facebook можна було отримати повну інформацію про конкурс: опис Trend Vision Award 2012, список журі півфіналу і фіналу, опису модних трендів, хроніку подій, відео, зворотний відлік часу до закінчення голосування, відправити онлайн заявку на участь, отримати індивідуальні консультації по стилю на офіційній сторінці в Facebook.

Результатами кампанії (за місяць активної роботи) стали: 420 000 переглядів сторінок; понад 100 000 відвідувачів; 7 000+ переглядів відео на сторінці проекту; 17 383 голосів; 120 000 побачили інформацію Wella Trend Vision Award 2012 у новинних анонсах соціальних мереж; +500 фанатів на сторінці Facebook; кінцеві споживачі стали більше цікавитися, де можна придбати продукцію бренду [9].

Звичайно, розвиток сучасних інформаційних технологій суттєво впливає на ефективність ведення бізнесу. Більшість підприємств, маючи доступ до мережі та власні Інтернет-сайти та сторінки в соціальних мережах, активно використовують даний ресурс. Для них — це можливість максимально швидко та з мінімальними витратами поінформувати про себе та свої послуги завдяки текстовій, графічній та відеоінформації, а також оцінити ефективність даних заходів, використовуючи зворотний зв'язок із визначеною цільовою аудиторією [4].

Висновки. Таким чином, використання різних інструментів соціального просування в Інтернеті не просто дозволяє ефективно налагодити комунікацію з потенційними і реальними споживачами товарів і послуг, але і вирішує ряд інших не менш важливих завдань: розкручує бренд, формує лояльність у цільовій аудиторії, допомагає «відбудуватися» від конкурентів, збільшує обсяг продажів тощо. При цьому методики SMO і SMM є більш тонкими і більш дієвими інструментами, ніж традиційна реклама або навіть SEO просування. Адже інформація в соціальних мережах поширюється з неймовірною швидкістю, і немає більш підходящої і ефективної реклами, ніж рекомендації друзів, знайомих або визнаних в тій чи іншій області експертів.

Література

1. Аакер Д. Створення сильних брендів: монографія / Д. Аакер. Нью-Йорк: Вільне видавництво, 2014. — 342 с.
2. Генрі Дж. Мейл. Д. Керування інноваціями та викликами: підручник / Дж. Мейл. Д. Генрі. Арізона: Бізнес-школа, 2002. — 294 с.
3. Вдовічена О.Г. Управління просуванням брендом в рекламному Web-просторі: переваги та перспективи / О.Г. Вдовічена // Реклама: інтеграція теорії та практики : тези доп. XI Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 листоп. 2017 р.) / відп. ред. Є.В. Ромат. — Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. — 174 с., — С. 171—173.
4. Вдовічена О.Г. Перспективи використання сучасних засобів Інтернет для активізації виставкової діяльності / О.Г. Вдовічена // Перспективи інноваційного розвитку економіки: сучасні підходи та напрями : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Ужгород, ДВНЗ УЖНУ 17-18 листопада 2017 року). — Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2017. — Ч. 2. — 164 с., С. 126—129.

5. Девіс С.М. Управління активами бренду: стимулювати прибутковий ріст через свій бренд: навч. посіб. / С. М. Девіс. Сан-Франциско: Компанія Вілей, 2015. — 148 с.
6. Домнін В.Н. Управління брендами: навч. посіб. / В.Н. Домнін. Харків: РІОР, 2016. — 44 с.
7. Капферер Ж.-Н. Бренд назавжди: створення, розвиток, підтримка цінності бренду / Ж.-Н. Капферер / Пер. с англ. Л.І. Євченко. — Київ: Вершина, 2016. — 448 с.
8. Келлер К.Л. Стратегічний бренд-менеджмент: Створення, оцінка і управління брендовим капіталом / К.Л. Келлер / Пер. с англ. А.П. Гетьман, В.Н. Зотов. — Київ: Генеза, 2015. — 704 с.
9. Луценко Є.Р. Digital проект від Wella Professionals: стилістів бренду — головний медіа капітал. Теорія і практика управління: електрон. наук. фахове вид. 2014. Вип. 2 (18). — Режим доступу: <http://cossa.ru/articles/216/22958/>
10. Ріпка Ю.М. Організаційний механізм брендингу / Ю.М. Ріпка // Державне управління та місцеве самоврядування : Тези XII Міжнар. наук. конгресу (Харків, 29 бер. 2012 р.). — Харків : Магістр, 2012. — С. 142–143.
11. Щегельська О. Брендинг на споживчих і промислових ринках: електрон. наук. фахове вид. 2015. — Вип. 1 (9). Режим доступу: <http://www.management.com.ua/marketing/mark002.html>

Н.С. Приймак,

кандидат економічних наук, доцент,

завідувач кафедри маркетингу, менеджменту та публічного адміністрування

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Ефективне існування сучасного підприємства можливе лише в умовах активного пристосування до змін у середовищі діяльності та активного впровадження інновацій, як одного із інструментів реалізації та впровадження змін. Стратегічний менеджмент, як ключовий підхід до управління підприємством в ринкових умовах, визначає теорію управління змінами як основу розробки стратегії. Проте, більшість вітчизняних менеджерів — практиків ігнорують даний факт, наголошуючи на надмірній теоретизації вимог до процесів реалізації функцій менеджменту. У тому ж випадку, якщо менеджери-практики і використовують надбання теорії управління змінами, вони приймають готові «рецепти дій» які, часто не адаптовані до реалій ведення українського бізнесу. Саме тому існує потреба у більш глибокому дослідженні теорії управління змінами як складової інноваційного управління на підприємствах.

Управління змінами підпадає під коло наукових інтересів значної кількості теоретиків менеджменту та стратегічного управління, серед яких: К. Левін, Дж. Дональдсон, Дж. Харрінгтон, М.М. Єрмошенко, М. Мескон, М. Альберт, Н.О. Андрущенко, Р.П. Громика та інші. Питання інновацій та інноваційного розвитку підприємств у сучасній науковій думці є доволі поширеними, що пояснюється актуальністю для України інноваційного шляху розвитку економіки. Даному питанню присвячені праці таких науковців як: А. Богданова, О. Василенка, А. Гальчинського, В. Гейця, Т. Євдокімової, С. Ілляшенка, О. Кузьміна, В. Пономаренка, Р. Фатхутдінова та інших. Однак при цьому питання взаємозв'язку

та взаємообумовленості системи управління змінами та управління інноваціями досліджені не достатньо та є актуальними.

Метою даного дослідження є доведення інноваційного характеру змін у стратегічній діяльності сучасних підприємств.

У теорії стратегічного управління інноваційний розвиток підприємства пов'язаний із цілим комплексом поширених зараз понять, таких як «інновації», «стратегічні інновації», «стратегія інновацій», «інноваційний потенціал», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність», «інноваційний менеджмент» [1, с. 99].

За міжнародними стандартами інновація — це кінцевий результат інноваційної діяльності, що знайшов втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, реалізованого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, за яким здійснюється виготовлення продукції і який, крім того, може комерціалізуватись, чи у вигляді нового методу надання послуг тощо [2, с. 249].

Інновації — це процес постійного розвитку та оновлення в усіх сферах діяльності підприємства. Інновації включають в себе не лише технічні й технологічні розробки, але й усі зміни, що сприяють поліпшенню діяльності підприємства (нові товари, нові послуги, нові сприятливі умови для клієнтів, нові підрозділи підприємства тощо).

Відповідно до наведених визначень, термін «інновація» має ряд синонімів — «нововведення», «поліпшення», «вдосконалення», «оновлення» тощо. Всі наведені терміни за своїм змістом можуть визначати зміни у діяльності підприємства. Реалізація інновацій без процесів змін на підприємстві не можлива точно так же як і реалізація змін за своєю сутністю є інноваціями різного рівня та різного сприйняття. Навіть дестабілізуючі зміни за своїм характером є локальними нововведеннями які потребують впровадження антикризових заходів.

Інноваційний характер змін на підприємствах доводить наявність їх спільних властивостей:

1. Зміни є результатом дії факторів зовнішнього та внутрішнього середовища (внутрішніх та зовнішніх факторів змін). Інновації можуть виникати як наслідки внутрішніх процесів (винахідництво, модернізація, НДДКР тощо) та як відповідь на зовнішні процеси (конкуренція, технологічні зміни та прориви в галузі, вимоги постачальників та споживачів тощо);

2. Реалізація змін та реалізація інновацій потребує мобілізації внутрішніх стратегічних ресурсів підприємства (кадри, фінанси, технологія, система менеджменту);

3. Зміни та інновації вимагають стратегічного підходу до управління.

4. Змін та інновації є процесами, розірваним в часі — наявність т.зв. «інноваційного лагу» та «лагу змін», тобто між процесами зародження інновацій та змін, а також процесами їх реалізації чи матеріального (організаційного) втілення проходить певний проміжок часу.

5. Впровадження змін та інновацій пов'язане із інвестиційними процесами та їх ефективністю.

6. Методи оцінювання ефективності інновацій та ефективності змін залежать від об'єктів вимірювання ефективності.

7. Реалізація інновацій та реалізація змін стикається із наявністю процесів опору (у випадку інновацій — це консерватизм сприйняття інноваційних явищ та процесів).

8. Зміни та інновації потребують акумулювання та використання стратегічного потенціалу підприємства.

9. Зміни та інновації пов'язані із значним рівнем невизначеності та ризику оскільки результати їх впровадження не завжди можна передбачити.

Попри це ідентифікувати абсолютно зміни та інновації неможливо, оскільки:

- зміни є категорією ширшою ніж інновації (комплексною) — зміна може стосуватися впровадження декількох інновацій;

- зміни можуть включати заходи, які не є принципово новими (інноваційними);

- зміни можуть повторюватися в часі, тоді як інновації є одномоментним, еволюціонуючим явищем чи процесом;

- зміни на підприємстві можуть мати зворотній характер, тоді як інноваціям зворотній рух не притаманний.

Інноваційний потенціал підприємства — це його внутрішня властивість, як носія штучного походження, проявлятися певним чином відносно зовнішнього середовища. Він містить всі ресурси, що в змозі забезпечити досягнення конкурентних переваг підприємства. Реалізація інноваційного потенціалу можлива лише в умовах реалізації змін. Тобто інноваційний потенціал та його формування є частиною процесу стратегічного управління змінами.

Узагальнюючи наведене вище слід зазначити, що у сучасній теорії управління підприємствами (організаціями) зміни мають сприйматися як комплекс заходів інноваційного характеру, а інновації — як частина змін у діяльності. На нашу думку, зміни є більш ємною категорією ніж інновації, а тому їх впровадження може відбуватися виключно із використанням стратегічного підходу до управління.

Література

1. Громика Р.П. Інновації та стратегічні зміни підприємства / Р.П. Громика // Бізнес Інформ. — 2014. — №9. — С. 98—100.
2. Квасницька Р.С. Особливості інноваційної діяльності підприємств у сучасних умовах / Р.С. Квасницька, Н.С. Ардашкіна // Вісник Хмельницьк. нац. ун-ту. — 2009. — № 6. — С. 247—251.
3. Косач І.А. Ділове адміністрування: менеджмент організацій та управління змінами: навчальний посібник / І.А. Косач, Л.С. Ладонько, І.В. Калінько. — К.: Кондор, 2016. — 217 с.
4. Ладонько Л.С. Сутність та моделі управління змінами на підприємстві / Л.С. Ладонько, І.В. Ганжа // Науковий вісник Полісся. — 2015. — Вип. 2. — С. 101—108.

Т.Й. Білоус,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права та процесу
Університету державної фіскальної служби України

О.І. Манзюк,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

ДИСПОЗИТИВНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА: ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПОГЛЯДИ НАУКОВЦІВ

У правозастосовчій діяльності принципи цивільного процесуального права мають не аби який вплив на норми, відповідно до яких здійснюється регулювання цивільного судочинства, а також на зміст цих норм. За їх допомогою здійснюється систематизація цивільного процесуального законодавства, а також діяльність з приводу виявлення і виключення із загальної системи норм тих, що є недосконалыми, не відповідають загально-правовим принципам, а також вони певним чином дисонують систему цивільного процесуального права. Одне з визначальних місць у науці даного права посідає саме проблематика принципів цивільного процесу, що набуває особливої актуальності в процесі реформування цивільного процесуального законодавства.

Правотворча практика визначає принципи цивільного процесу як загальні підходи у здійсненні правосуддя, фундамент правильного розуміння і тлумачення норм процесуального права та основа аналогії права та практики її застосування. Саме принципи цивільного процесуального права є основною базою для напрацювання теоретичних концепцій та реалізації права кожного громадянина на справедливий суд, що передбачено у статті 6 Конвенції про захист прав людини, ратифікованої Україною 17.07.1997 року, яка визначає право кожного громадянина на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [1, с. 6].

Ми вважаємо, що принцип диспозитивності визначається як один із головних і основоположних засад процесуального права загалом, адже саме він визначає механізм виникнення, функціонування та розвитку, а також закінчення цивільної справи. Необхідність дослідження принципу диспозитивності означає те, що він

виступає інструментом наукового аналізу цивільно процесуальних правовідносин на всіх стадіях та здійснення цивільного судочинства зокрема.

У працях науковців проблематику принципу диспозитивності розглядали багато зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: А. В. Андрушко, Р. Гукасян, А. Козлов, В.А. Кройтор, В.І. Тертишніков, М.Й. Штефан, А.Г. Плешанов та інші.

Згідно поглядів А.В. Андрушка, принцип диспозитивності — це нормативно-керівна засада цивільного процесуального права, яка закріплює вільне, на свій розсуд здійснення і розпорядження юридично заінтересованими особами матеріальними правами щодо предмета спору, процесуальними засобами захисту порушеного чи оспорюваного права або охоронюваного законом інтересу, що спрямовані на розвиток, зміну або припинення розгляду цивільної справи в суді в межах дозволених законом й у встановленому процесуальному порядку [2, с.182].

На думку Р. Гукасяна надання особам, що беруть участь у справі можливості впливу на розвиток цивільного процесу за допомогою права розпоряджатися своїми законними процесуальними правами, як учасника судочинства, а також використовувати всі належні способи захисту, саме в цьому полягає зміст принципу диспозитивності [3, с. 149]. Думку про подібне розділяє у своїх працях та виданнях А. Козлов. [4, с. 68].

Принцип диспозитивності в цивільному процесі відповідно до визначення В.А. Кройтора — це закріплення в нормах цивільного процесуального права положення про можливості осіб, що беруть участь у справі, розпоряджатися своїми матеріальними і процесуальними правами, а також засобами їх захисту, які активно впливають на виникнення, рух та закінчення цивільного процесу з метою захисту своїх прав та охоронюваних законом інтересів [5, с. 41].

На думку В.І. Тертишніков визначає диспозитивність як можливість вільно розпоряджатися своїми суб'єктивними матеріальними і процесуальними правами [6, с. 23].

По-різному у вітчизняній літературі визначається принцип диспозитивності. Відтак, М.Й. Штефан пропонує наступне визначення: диспозитивність (від лат. *Dispono* — розпоряджаюся) полягає в наданій заінтересованим особам, які беруть участь у справі, можливості вільно розпоряджатися ними, виконуючи процесуальні дії, спрямовані на порушення, розвиток і припинення справи в суді, а також використовувати інші процесуальні засоби з метою захисту суб'єктивних майнових і особистих немайнових прав і охоронюваних законом інтересів, державних і громадських інтересів [7, с. 51].

В літературі розповсюдженні визначення принципу диспозитивності саме як свободи сторін у виборі матеріальних і процесуальних прав, за допомогою яких вона розпоряджається, як можливості зацікавленої особи впливати на рух цивільного процесу. Саме тому основним недоліком висвітлених визначень, на нашу думку, полягає в тому, що вони не несуть у собі нового знання про обумовлене явище, а лише відтворюють основні наукові погляди на основну сутність принципу диспозитивності, яке мало місце в різні періоди історичного розвитку цивільного процесуального права.

Відтак, якщо особа буде визнаватися суб'єктом диспозитивності згідно теорії вибору за А.Г. Плешанов, то в сферу дії диспозитивності потрапили б тільки матеріально зацікавлені особи, а суб'єкти, що діють по обов'язку (суд та ін.) підпорядковувалися б іншим принципам (насамперед законності) [8, с. 123].

Ми вважаємо, що дефініція проявляється у даному визначенні в тому, що свободу вибору та свободу розсуду в певних межах мають і ті суб'єкти, які беруть участь у цивільному процесі в межах свого службового обов'язку (суд, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, органи державної влади, органи місцевого самоврядування та інші органи державної влади).

На наш погляд, визначаючи принцип диспозитивності через свободу розпорядження правами в процесі, процесуалісти розкривають лише одну сторону досліджуваного принципу.

Таким чином, на підставі вищевикладеного представляється можливим визначити наступне поняття принципу диспозитивності процесуального права, яке, на наш погляд, найдоцільніше розкриває зміст даного принципу. Принцип диспозитивності — це основна ідея, що виражає свободу усіх учасників процесу, які мають у справі матеріально-правовий та процесуальний інтерес, здійснювати свої матеріальні права для захисту суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів встановленими цивільним процесуальним законодавством засобами. Сутність даного принципу можна визначити як обумовленість судового захисту інтересу, що охороняється законом за волею особи, що має матеріально-правову та процесуальну зацікавленість із збереження та непорушності авторитету судової влади, принципу незалежності суддів та їх підпорядкування тільки закону.

Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] // Ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97. — 411. — URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
2. Андрушко А.В. Принцип диспозитивності цивільного процесуального права України: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Андрушко Анатолій Васильович. — К., 2002. — 201 с.
3. Гукасян Р.Е. Проблема интереса в советском гражданском процессуальном праве / Р.Е. Гукасян. — Саратов: Приволжск. книжн. изд-во, 1970. — 190 с.
4. Козлов А.Ф. Суд первой инстанции как субъект советского гражданского процессуального права: автореф. дисс. ... докт. юрид. наук: «Гражданское право и процесс» / А.Ф. Козлов. — Свердловск, 1970. — 33 с.
5. Кройтор В.А. Гражданский процесс : учеб. пособие для подготовки к зачету и экзамену / В.А. Кройтор. — Изд. 3-е, перераб. и доп. — Х. : Эспада, 2006. — 240 с.
6. Тертышников В.И. Основы гражданского судопроизводства Украины / В.И. Тертышников. — Х. : Издатель СПД ФЛ Вапнярчук Н.Н., 2006. — 256 с.
7. Штефан М.Й. Цивільний процес : підруч. для. юрид. спеціальностей вищих закладів освіти / М.Й. Штефан. — К. : Ін Юре, 2005. — 608 с.
8. Плешанов А.Г. Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики / А.Г. Плешанов. — М. : НОРМА, 2002. — 352 с.

Т.Й. Білоус,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права та процесу
Університету державної фіскальної служби України

І.В. Рачок,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

ГЛАСНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА: ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПОГЛЯДИ НАУКОВЦІВ

Реформування цивільного судочинства, що наразі відбувається в Україні, є одним з пріоритетних напрямів розвитку України та шляху до євроінтеграції нашої держави. Проте така можливість усувається без ґрунтовних теоретичних та наукових досліджень в галузі цивільного процесуального законодавства. Загалом цивільне судочинство потребує ефективних та водночас простих процесуальних форм відправлення правосуддя, котрі зможуть забезпечити доступ кожного громадянина до справедливості суду та реалізують їх можливість отримати своєчасний, повний захист від посягань на права, свободи та інтереси, що охороняються законом.

На наш погляд, актуальність питання проблеми забезпечення вільного та неупередженого доступу кожного громадянина України до правосуддя полягає в постійному його знаходженні в центрі уваги не лише серед науковців, органів влади та суспільства, а також і численних міжнародних організацій.

Ми вважаємо, що одним із найбільш доцільних шляхів вирішення даної проблеми вбачається в гласності, яка є основним елементом не лише судочинства, а й демократичної держави загалом. Саме гласність судочинства є гарантією захисту конституційних прав людини і громадянина серед загальної їх кількості та інструментом реального здійснення контролю суспільства над діяльністю судових органів.

Серед вчених, які займалися дослідженням цієї важливої для цивільного судочинства проблеми слід назвати наукові роботи М.Й. Штефана, В.В. Комарова, А.О. Малярєнка, І.Я. Фойницький, Н.В. Криленко, О. Сухарева та В. Крутських, та ряд інших вчених.

У переліку основних засад судочинства пунктом 7 частини третьої статті 129 Конституції України закріплена засада гласності судового процесу та його повне фіксування технічними засобами, крім того, про гласність судового процесу йдеться і у процесуальному законодавстві України.

Аналіз процесуального законодавства європейських країн свідчить, що загальним правилом у більшості з них є відкритий розгляд судових справ. Так, у ФРН вважається, що відкритий доступ громадськості до суду є одним із фундаментальних прав особи, а судові рішення, винесені з порушенням цього права, є абсолютною підставою для касаційного оскарження. Винятком є Великобританія, де дозвіл на присутність сторонніх осіб під час судового засідання має надати суддя [1, с. 178].

Протягом свого розвитку принципу гласності надавалося виняткове значення. «Тайна провадження, подібно до жорстоких покарань, породжує співчуття до засудженого і невпевненість у правильності вироку», — писав видатний дореволюційний учений-процесуаліст І.Я. Фойницький [2, с. 93].

Як справедливо відзначав у своїй праці Н.В. Криленко: «Гласність судочинства призводить до того, що в судовому засіданні зазвичай проводиться два суди: суд над тим, що скоїв злочин, і суспільний суд, що спостерігає судові дії, — суд над судом» [3, с. 17]. Гласність є також однією з гарантій досягнення істини і охорони прав громадян у тому або іншому процесі. У явному суді менше можливостей для яких-небудь зловживань і відступів від закону, менше можливостей для фальсифікації і спотворення доказів [3, с. 20].

Авторами «Юридичної енциклопедії» подається визначення термінів «гласність» і «гласність судового розгляду». Гласність, за їхнім твердженням, є одним із принципів здійснення демократії, гарантії ефективного функціонування всіх її інститутів; діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян; реалізації права на інформацію. «Гласність судового розгляду», за визначенням цих же авторів, — це відкритий розгляд у всіх судах цивільних і кримінальних справ [4].

Гласність судового розгляду, за тлумаченням авторів «Популярної юридичної енциклопедії», — один із конституційних принципів судового процесу, який полягає в тому, що розгляд цивільних і кримінальних справ у всіх судах України провадиться у відкритих для всіх громадян, які досягли 16 років, засіданнях суду [5].

Аналогічне визначення термінів «гласності» та «гласності судового процесу» надано і в «Большом юридическом словаре» під редакцією О. Сухарева та В. Крутських [6].

Аналіз праць інших вчених дозволяє дійти висновків, що вони визначити гласність через сукупність вимог до діяльності органів державної влади. В. А. Туманов давав таке визначення: «Діяльність державних органів, суспільних організацій і посадових осіб будується на основі гласності, яка виражається: а) у відкритості їх діяльності; б) у праві громадян, їх об'єднань, інших організацій на отримання інформації; в) у обов'язковості врахування громадської думки під час ухвалення важливих рішень з питань державного і суспільного життя; г) у широкій публікації статистичних і інших відомостей та матеріалів про державне й суспільне життя» [7, с. 292].

Отже, на основі вищевикладеного можна дійти висновку, що незважаючи на довготривалий розвиток та нелегкий шлях становлення принципу гласності судової влади в Україні, на сьогоднішній день цей процес є завершеним, адже він визнаний та закріплений на конституційному рівні, а також в процесуальному законодавстві України, серед яких знайче місце посідає Цивільний процесуальний кодекс України, який регламентує визначення та реалізацію даного принципу.

На наш погляд, принцип гласності для судочинства в цілому, та цивільного судочинства, зокрема, є комплексною вимогою до прозорості діяльності всіх державних органів, та судових органів в тому числі. Саме він виступає гарантією в

сукупності з іншими принципами, дотримання працівниками судових органів законів, дотримання порядку в суді, таким чином він виступає одночасно принципом, а також контрольною функцією з боку суспільства щодо діяльності судової гілки влади.

Література

1. Михайлов А.М. Судебная власть в правовой системе Англии. — М., 2009. — С. 178.
2. Фойницкий И.Я. Курс уголовного судопроизводства: в 2 т. / И.Я. Фойницкий. — СПб.: Альфа, 1996. — Т.1. — 607 с.
3. Шушанашвили Л.А. Гласность в советском уголовном процессе / А.А. Шушанашвили. — Тбилиси: Мецниереба, 1969. — С. 17.
4. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. — К.: Укр. енцикл., 1998. — Т. 1: А—Г. — 672 с.
5. Популярна юридична енциклопедія / Кол. авт.: В.К. Гіжевський, В.В. Головченко та ін. В. С. Ковальський (кер.) та ін. — К.: Юрінком Інтер, 2002. — 528 с.
6. Большой юридический словарь. 3-е издание / Под ред. А.Я. Сухарева // М. : ИНФРА-М. — 2007. — 858 с.
7. Батурин Ю. М. Возможен ли закон о гласности? / Ю. М. Батурин // Гласность: Мнения. Поиски. Политика: Сборник / Под ред. Ю. М. Батурина. — М., 1989. — С. 289.

В.В. Журавель,

курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, м. Дніпро

науковий керівник: **В.В. Біліченко,**

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки, підполковник поліції,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРИНЦИПИ ПРАВА» ТА ЙОГО ОЗНАКИ

Принципи права — неодноманітне й неоднозначне явище, до дослідження якого можна і треба підходити з різних сторін. Проте бажано все ж внести у поняття і визначення принципів, що діють у правовій сфері, якусь одноманітність тою мірою, яка взагалі можлива в юридичній літературі.

В юридичній літературі — і сучасній вітчизняній, і тій, що дісталася нам у спадок, існує багато різних дефініцій принципів права. В одних акцентується на тому, що принципи — категорія об'єктивна, в інших юридичні принципи тлумачаться як основні ідеї і навіть як поняття, що виражають сутність історичного типу права. Деякі вчені наголошують на тому, що принципи є сферою правосвідомості, правової ідеології і науки, а ряд вчених вважає, що юридичні основи — поза безпосереднім змістом права, яке розуміється досить широко.

З точки зору гносеології важливо підкреслити, що категорія «принцип» надзвичайно тісно пов'язана з категоріями «закономірність» і «сутність». Однопорядковий характер цих понять дає підстави визначати правові принципи через закономірність розвитку суспільства (загально соціальні принципи) і права (юридичні принципи), а також через сутність і головний зміст останнього.

В сучасний період розвитку науки відбувається філософізація державно-правових знань, останні все більше потребують філософсько-абстрактного узагальнення й осмислення. Це стосується і принципів права, а особливо дослідження їх наукового поняття і найголовніших ознак.

Важливо також підкреслити, що термін «принцип» походить від латинського слова «*principium*», яке означає основні найзагальніші, вихідні положення, засоби, правила, що визначають природу і соціальну сутність явища, його спрямованість і найсуттєвіші властивості.

До найбільш суттєвих ознак принципів права треба віднести, насамперед, їх регулятивність. Загальновідомо, що регулювання суспільних відносин є головною функцією права. Воно здійснюється за допомогою механізму правового регулювання, під яким розуміють цілісне, результативне упорядкування і організацію суспільних відносин через систему правових засобів, у відповідності з вимогами соціально-економічного і політичного рівнів розвитку суспільства.

Це — регулювання суспільних відносин з більш високих позицій.

Регулятивне значення принципів не є аналогічним регулятивним впливом норм права, хоча якщо взяти до уваги вирішення конкретних справ на основі «права справедливості», що має місце у англосаксонській правовій сім'ї, то можна дійти висновку, що у цьому випадку воно дорівнює регулятивним характеристикам норм права. У всякому разі, ефективність, дієвість регулятивного впливу принципів права великою мірою залежить від професіоналізму осіб що їх реалізують.

Регулятивний характер принципів права має ще більше посилити на сучасному етапі розвитку суспільства і держави у зв'язку з формуванням демократичної, соціальної, правової держави і громадянського суспільства в Україні.

Саме сформульований у наш час, в умовах формування правової держави і громадянського суспільства, загальний принцип права «Дозволено все, що прямо не заборонено законом», зумовив можливість існування загально дозвільного типу правового регулювання. А принцип «Заборонено все, що прямо не дозволено законом», став ґрунтом для загально заборонного типу правового регулювання.

Нормативно-регулятивний характер принципів права вбачається у тому, що, зафіксовані у праві, принципи набувають значення загальних правил поведінки, які мають загальнообов'язковий державно-владний характер, що стає притаманним як безпосередньо нормам-принципам, так і принципам, які виводяться з норм. «Принципи регулюють, оскільки регулює само право» стверджує В.М. Семенов.

Важлива ознака принципів права — спосіб їх матеріалізації у праві. Загальновідомо, що розрізняють два способи вираження принципів права: безпосереднє формулювання їх у нормах права (текстуальне закріплення) і виведення принципів права із змісту нормативно-правових актів (змістове закріплення). Текстуальне закріплення принципів права можна знайти, наприклад, у Конституції України (ст. 1, 3, 6, 8, 15, 19 та ін.), яка проголошує

принципи суверенності і незалежності, демократичності і соціальності держави, її правову спрямованість, визнання людини найвищою соціальною цінністю, поділ державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, верховенство права тощо; в Законі України «Про Конституційний Суд України (ст. 4), який проголошує, що діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, рівноправності суддів, гласності, повноти і всебічності розгляду справ та обґрунтованості прийнятих ним рішень тощо.

Іншим способом вираження принципів права є їх змістове закріплення, тобто виведення принципів із змісту норм права. Такі принципи більш абстрактні, за їх допомогою можна врегулювати найбільш загальні суспільні відносини. Вони виражають переважно загальні напрямки і тенденції правового регулювання. Проте ні в якому разі не можна принижувати їх ролі. В механізмі правового регулювання вони перебувають у діалектичній єдності з принципами, які отримують текстуальне вираження. Так, наприклад, принципи законності і справедливості притаманні будь-якій галузі права, навіть якщо вони текстуально не закріплені у відповідній галузі законодавства. Ще однією ознакою принципів права є те, що принципи всіх, у тому числі і правових, явищ мають історичний характер. Це означає, що історичним умовам розвитку суспільства і держави відповідають певні принципи: вони такі, якими є епоха, люди та їх потреби, спосіб життя, суспільні відносини.

Водночас принципи природи і суспільно буття (насамперед загально соціальні принципи) об'єктивні, тобто не залежать від людської свідомості. Проте люди можуть їх пізнавати, формулювати як відповідні поняття і дефініції, використовувати у практичній діяльності. Дослідження, сформульовані, офіційно проголошені, вони організовують і спрямовують діяльність людей та їх організацій. За втілення у суспільне життя відповідних принципів державного будівництва, політичної системи, права, моралі, ведуть боротьбу різні соціальні групи. Передові принципи можуть ставити стягом революційних та еволюційних перетворень, стимулом і орієнтиром соціального процесу.

Таким чином, право будується й функціонує на основі певних принципів, які виражають його сутність і соціальне призначення. Принципи права — це основні вихідні положення, що юридично закріплюють об'єктивні закономірності суспільного життя. Принципи права пронизують усі правові норми, є стрижнем усієї системи права держави. Науковий аналіз принципів права дає підстави для виокремлення їх найбільш суттєвих ознак. Це, перш за все, регулятивність, яку не можна ототожнювати з регулятивними характеристиками норм права. Регулятивний характер принципів права має ще більше посилитися на сучасному етапі розвитку суспільства і держави у зв'язку з формуванням демократичної, соціальної, правової держави і громадянського суспільства в Україні, і обумовлено це тим, що принципи права у своїй сукупності відображають ідеї такої держави, акумулюють найсуттєвіші і найістотніші її властивості і тим самим відображають процеси і закономірності, їй притаманні.

Література

1. Копейчиков В.В. Загальна теорія держави і права. — К., 2000.
2. Копейчиков В.В. Правознавство. — Київ. Юрінком Інтер. 1999.
3. Кравець В. Право як об'єкт пізнання // Право України. — 2002. — №2.
4. Кучук А.М. Принципи правоохоронної діяльності // Юридична Україна. — 2005. — № 2. — С. 77—81.
5. Костицький М.В. Філософські проблеми верховенства права // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ України. — 2007. — № 5.

О.І. Манзюк,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Навчально-наукового інституту права

Університету державної фіскальної служби України

науковий керівник: **О.П. Мельник,**

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри фінансового права

Навчально-наукового інституту права

Національного університету державної фіскальної служби України

ПРИНЦИП РІВНОСТІ ЯК ОДИН ІЗ ЗАГАЛЬНОНАУКОВИХ МЕТАПРИНЦИПІВ ТА ПРИНЦИП ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

У дослідженні теорії права питання щодо принципів державного фінансового контролю не один раз ставало предметом дослідження. В умовах нестабільності ринкової системи господарювання та панівній ролі державних інституцій вбачається переосмислення організації системи державного фінансового контролю. На сьогодні ефективні управлінські рішення можуть прийматися лише за своєчасної і правдивої інформації. Система державного фінансового контролю повинна бути одностайною виключно тому, що вона має базуватися на єдиних принципах, на єдиних нормах та нормативах функціонування й розв'язання поставлених завдань з чітким визначенням органів контролю та розподіленням їх функцій і повноважень. Принцип контролю втілює економічні, соціальні та інші закономірності сфери контролю та водночас зумовлює суворі вимоги, згідно з якими формується та функціонує підсистема контролю в системі управління.

У свою чергу основні питання державного фінансового контролю розглядали А.М. Апаров, А.А. Балан, В.В. Білоус, І.В. Богданюк, Л.В. Борець, І.В. Витичак, Т.О. Губанов, О.О. Добрянська, Д.Л. Зима, Л.М. Касьяненко, С.М. Клімов, А.А. Коваленко, А.Ю. Ковальчук, О.П. Пащенко, Д.С. Роговенко, Л.А. Савченко, І.П. Устинов, А.М. Чорна, О.С. Шевчик тощо.

Однак, незважаючи на значну кількість робіт, присвячених питанням державного фінансового контролю, невизначеним залишається принцип рівності, а також аспект співвідношення вказаних категорій.

Принцип контролю, перш за все, є конкретизацією характерних особливостей контролю в системі управління, ґрунтується на його

закономірностях і слугує конкретним виразом їх дії. При цьому, принцип контролю може виражати дію всіх чи кількох закономірностей, а також однієї з них. Принципи контролю повинні відповідати певним вимогам. До таких вимог можуть бути віднесені, наприклад, такі: об'єктивність, визначеність, стійкість, конкретність, взаємозв'язок з іншими принципами тощо [1, с. 42].

Решта принципів, виділені вченими, відносяться до окремих характеристик державного фінансового контролю. Такі як, відповідальність, моральні і теоретичні переконання, етичні принципи, компетентність відносяться до принципів діяльності суб'єктів державного фінансового контролю.

Звертаючись до діючого законодавства, принципи державного фінансового контролю перелічені наступним чином: принцип законності, плановості, об'єктивності, незалежності та гласності [2]. Згідно поглядів науковців серед принципів державного фінансового контролю виділяють такі: плановості, системності, безперервності, демократичного централізму, законності, об'єктивності, гласності, ефективності (дієвості), незалежності, відповідальності, збалансованості.

Відтак, принцип рівності не раз розглядався в дослідженнях теоретиків права. Досить часто даний принцип розглядається і в контексті робіт філософів різних часів, присвячених вивченню рівності як філософської категорії.

Значна кількість авторів аналізує принцип рівності, виходячи зі змісту нормативно-правових актів України, що оперують цим терміном, а також приписів міжнародно-правових документів, в яких проголошується принцип рівності. Наприклад, Т.І. Тарахонич, аналізуючи зміст принципу рівності, посилається на положення ст. 24 Конституції України, а також відповідні приписи Загальної декларації прав людини 1948 року, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року [3, с. 44]. Слинько Т.М. трактує принцип рівності як універсальну форму виразу юридичної рівноваги, поєднання інтересів окремих людей, окремих соціальних верств та груп населення, а також національностей. Вона зауважує, що в Конституції України цей принцип дістав вираження в закріпленні рівноправ'я громадян незалежно від різних «ознак» їх особистості, рівноправ'я жінок і чоловіків, рівноправ'я перед законом і судом [4, с. 77–79].

Із аналізу більшості робіт сучасних науковців, присвячених принципу рівності, можна зробити висновок, що з'ясування сутності даного принципу полягає у встановленні того, яким чином цей принцип визначається в різних нормативно-правових актах, міжнародно-правових документах у сфері прав і свобод людини, а також широкому цитуванні робіт філософів та представників правової науки попередніх періодів, в яких останні намагалися визначитися з принципом рівності.

При цьому слід зазначити, що рівність учасників відносин державного фінансового контролю відома світовій практиці. Так, наприклад, за Законом міста Нью-Йорк № 868/75, яким передбачається проведення фінансового контролю, права міста Нью-Йорк та інших підконтрольних суб'єктів визначаються одним із перших пунктів даного нормативно-правового акта. Зокрема, зі змісту параграфу

З можна визначити, що ніщо не може обмежити права міста Нью-Йорк та підконтрольних організацій в частині виконання ними своїх функцій для досягнення мети своєї діяльності [5].

Необхідно обережно ставитися до будь-яких висновків щодо сутності принципу рівності, оскільки не є зрозумілим, яким чином ідеологічний вплив держави на суспільство співвідноситься зі змістом принципу рівності, який він же і визначає як загально правовий принцип і зміст якого не може змінюватися під впливом певної пануючої в державі ідеології, політичного устрою та інших чинників.

Таким чином, важливим є встановлення суттєвих ознак принципу рівності як правової категорії. З метою їх з'ясування варто звернутися до ознак рівності як категорії мови, що позначає певне явище. Зокрема, в українській мові рівність визначається як абстрактний іменник щодо прикметника «рівний» —

1) який нічим не відрізняється від кого-, чого-небудь, однаковий; однаковий за розміром, величиною, формою, вагою, зростом і т. ін.; який здійснюється, проводиться однаковими щодо сили, вправності сторонами, противниками; такий самий, однаковий особистими якостями, властивостями; рівноцінний з ким-, чин-небудь;

2) рівномірний, постійний у своєму виявленні; одного, однакового ритму, розмірених; який не має підвищень чи знижень тону; однаковий за кольором, забарвленням, інтенсивністю і т. ін.; позбавлений труднощів, ускладнень;

Отже, поняття рівності виникає завжди під час порівняння певних явищ, за наявності декількох предметів, явищ чи осіб, що взагалі можуть порівнюватися між собою, та з'являється виключно в зіставленні даних предметів, явищ чи осіб. Рівність завжди потребує проведення відповідного порівняння, зіставлення за певними ознаками та характеристиками, за якими й порівнюються певні предмети, явища чи особи.

Отже, можна дійти висновку, що принцип рівності є загально-правовим мета-принципом, на якому повинні будуватися всі правовідносини, що виникають у державі, у тому числі й відносини у сфері державного фінансового контролю. Закріплюючи заборону дискримінації, створюючи рівні можливості для всіх членів суспільства для досягнення ними певних цілей, реалізації певних прав, держава керується саме принципом рівності. У свою чергу, відсутність закріплення на законодавчому рівні вищевказаних приписів свідчить про невизнання державою принципу рівності з усіма можливими щодо цього негативними наслідками. Даний принцип має бути покладений в основу відносин у сфері державного фінансового контролю, оскільки є загально-правовим принципом, однак натепер у законодавстві України правові механізми реалізації принципу рівності у відносинах державного фінансового контролю повністю відсутні.

Література

1. Пархоменко Н.М. Забезпечення рівності перед законом і судом за законодавством України / Н.М. Пархоменко // Права людини в Україні в сучасних умовах: пошук нових механізмів утвердження та забезпечення : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 грудня 2014 р.). — URL: <http://lira-k.com.ua/preview/12172.pdf>
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. — URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Тарахонич Т.І. Принцип рівності в системі принципів права / Т.І. Тарахонич // Часопис Київського університету права. — 2013. — № 4. — С. 43—46.
4. Слинко Т.М. Конституційний принцип рівності прав і свобод людини і громадянина / Т.М. Слинко // Національні та міжнародні механізми захисту прав людини : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 19-20 вересня 2008 р. ; МВС України, Харків, Нац. ун-т внутр. справ. — Харків :ХНУВС, 2008. — С. 77—79.
5. NYS Financial Emergency Act for the City of NY 868/75 [Computer-assisted resource]. — Access mode: <https://www.nysenate.gov/legislation/laws/FEA>

С.М. Собур,

студент Запорізького національного університету

науковий керівник: **І.О. Сквірський,**

доктор юридичних наук, професор,

Запорізький національний університет

ОСНОВНІ РИСИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ

На сьогодні світовою практикою державотворення вироблено чимало різних моделей конституційного контролю, при цьому суттєво різняться не тільки способи формування та порядок діяльності, але й юрисдикція відповідних органів державної влади. Конституційне правосуддя — інститут, який на сьогодні вже органічно увійшов у правову систему України. В умовах реформування всіх сфер суспільного життя, розбудови демократичної, правової держави пошук оптимального обсягу юрисдикції Конституційного Суду України, який би враховував специфіку національної правової системи, конституційну форму правління, передовий зарубіжний досвід у цій сфері, видається одним з актуальних напрямків наукових досліджень у державно-правовій сфері

В світі існують різні моделі конституційного судового правосуддя, у зв'язку з цим велике значення має проблема їх наукової типології та виокремлення основних рис та ознак, що відбиває логіку історичного розвитку даних моделей і дозволяє об'єднати їх в групи на основі певних критеріїв. Таким чином, типологія моделей та окреслення ключових ознак судового конституційного судочинства призначена для «поділу» цих моделей, які існували в історії людства або існують зараз, на такі групи, види, щоб це дало можливість розкрити їх соціальну сутність.

Питання основних ознак європейської моделі правосуддя в своїх працях розглядали: В.Б. Авер'янова, В.Д. Бабкіна, П.Б. Євграфова, М.І. Козюбри, А.М. Колодія, В.В. Копейчикова, В. Німченка, П.Ф. Мартиненка, О.М. Мироненка,

Є.В. Назаренко, В.Ф. Опришка, М.П. Орзіха, В.Ф. Погорілка, П.М. Рабіновича, М.Д. Савенка, А.О. Селіванова, І.А. Тимченка, Ю.М. Тодики, В.В. Цветкова, В.М. Шаповала, С. Шевчука, Ю.С. Шемшученка, Н.Г. Шукліної, М.В. Черкеса, Л. Чубара, Л.П. Юзькова та ін.

Конституційний контроль у Європі отримав своє поширення після Першої Світової війни і здійснювався конституційними судами — спеціальними органами. Конституційне судочинство вже тоді мало конкретні повноваження щодо здійснення перевірки конституційності законодавчих актів. Така модель судового конституційного правосуддя отримала назву "європейської" на відміну від "американської" (англосаксонської), де конституційний контроль здійснювався судами загальної юрисдикції. Значний вплив на становлення конституційного судочинства і формування інституту судового контролю в Європі мали ідеї професора права Віденського університету Ганса Кельзена. Саме його ідеї були покладені в основу створення в Австрії в 1919 році Вищого Конституційного Суду, а інститут конституційного судочинства отримав своє нормативне закріплення в Конституції 1920 року.

Потім австрійська модель судового конституційного контролю з відповідними процедурами його здійснення була введена і в інших країнах: в Чехословаччині (1920 р.), в Греції (1927 р.), в Іспанії (1931 р.), в Ірландії (1937 р.), в Єгипті (1941 р.). А в 1960-і роки в деяких європейських країнах були переглянуті окремі положення конституційного контролю та процесуального порядку його здійснення (Австрія, Бельгія, Франція, Чехословаччина, Швеція), у країнах Латинської Америки (Аргентина та інші). У країнах Азії, Африки, Центральної і Північної Америки конституційний контроль утвердився в різних формах.[1]

На основі праць вчених-конституціоналістів можна виокремити такі основні риси європейської моделі правосуддя:

- 1) конституційність об'єкта контролю перевіряють спеціалізовані конституційні суди або спеціальні конституційні колегії, палати у складі вищих (верховних) судів;
- 2) на відміну від звичайних судів ці органи створюються не для спорів приватного або публічного характеру, а для вирішення конституційних питань, тобто здійснення конституційного контролю є їх єдиною функцією;
- 3) як правило (хоч і не завжди), розгляд справ відбувається за зверненням вищих посадових осіб держави, членів законодавчих органів або звичайних суддів;
- 4) конституційний контроль здійснюється за правилами спеціальної процедури;
- 5) контроль має характер абстрактного та попереднього контролю;
- 6) визнання судом акту неконституційним означає втрату ним чинності;
- 7) у федеративних держав можуть створюватись як федеративний конституційний суд, так і конституційні суди суб'єктів федерації.[2, 37с.]

Європейські спеціалізовані органи здійснюють конституційний контроль, у тому числі і у формі конституційного судочинства, у певному сенсі вони знаходяться за системою інших судових органів, тобто ніби вище за них. Однак ці

органи не мають права переглядати рішення верховних судів в якості останньої інстанції, але в деяких випадках вони можуть розглядати рішення верховних судів тільки з точки зору їх відповідності Конституції країни. В еволюції європейської моделі конституційного контролю виділяють два головних напрямки. Перше — збільшення обсягу норм, які перевіряються на предмет їх конституційності. Друге — розширення кола суб'єктів та можливостей звертатися до органу конституційної юстиції.

Також особливістю європейської моделі конституційного судочинства є те, що для вирішення конституційно-правових питань і спорів, по-перше, створюється спеціальний орган конституційної юрисдикції; по-друге, конституційний контроль є його єдиною функцією; по-третє, правове становище конституційних судів та їх компетенція визначаються конституцією і спеціальними законами; і, нарешті, рішення органу конституційної юрисдикції є загальнообов'язковими. У той же час наявність і обсяг відповідних повноважень органів конституційної юрисдикції залежить від багатьох факторів, у тому числі від форми державного устрою, виду правової системи, національних традицій, тенденцій формування та розвитку органів юстиції [3, с. 42].

Так вчені-правознавці зазначають, що європейська модель конституційного контролю виникла у зв'язку з тим, щоб не допустити повторення грубих порушень прав людини і громадянина, які мали місце до і після Другої світової війни. У постсоціалістичних країнах створення інституту конституційного контролю обумовлювалося прагненням подолати наслідки тоталітарних та авторитарних режимів. Інша причина формування європейської моделі конституційного судочинства пов'язана з концентрацією влади у виконавчих органах, які спиралися на підтримку парламентської більшості. Конституційний контроль у таких умовах стає помітною перешкодою на шляху можливих порушень Конституції [4, с. 95].

Отже, кінцевою метою та основною ознакою конституційної правосуддя в цілому та зокрема конституційного контролю в європейській моделі конституційного судочинства є утримання правлячої більшості від порушень конституційного порядку.

Література

1. Портнов А. Історико-правові джерела виникнення конституційного судочинства / «Віче». — №5. — 2008 / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/872/>
2. Тацій В.Я., Грошевий Ю.М. Правові засоби охорони Конституції // Вісник Академії правових наук України. — 1995. — № 3. — С. 35—42.
3. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4 т.: [учебник] / Отв. ред. проф. Б.А. Страшун. — 3-е изд., обновл. и дораб. — М.: Издательство БЕК, 2000. — 784 с.
4. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України. Підручник. 2-ге видання. — К.: Правова єдність, 2010. — 432 с.

С.М. Собур,
студент Запорізького національного університету
науковий керівник: **І.О. Сквірський,**
доктор юридичних наук, професор,
Запорізький національний університет

СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ОРГАНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА ТА ЇХ МІСЦЕ В ДЕРЖАВНОМУ МЕХАНІЗМІ

Складність та суперечність правозастосувального процесу, збільшення кількості нормативних актів, суперечливість судових рішень зумовили необхідність постійного контролю (нагляду) з боку компетентних органів конституційного правосуддя. У зарубіжних країнах розрізняють три різновиди судового конституційного судочинства, які умовно називаються американським, європейським та мусульманським.

Питання визначення місця органів конституційного судочинства в державному механізмі у своїх роботах розглядали: Боботов С.В., Гергелійник В.О., Вітрук М.В., Селіванов А.О., Комаров В.В., Тацій В.Я., Грошевий Ю.М., Овсепян Ж.І., Назарова І.С. та інші.

За американською системою, поширеною в основному в країнах англосаксонського права, конституційність законів та інших актів перевіряють суди загальної юрисдикції. Особливістю цього конституційного контролю є те, що при розгляді судом справи будь-яка із сторін може заявити про неконституційність застосовуваного закону. У цьому разі справа направляється до Верховного Суду, рішення якого стає обов'язковим для всіх судів. Закон, визнаний Верховним Судом як неконституційний, формально продовжує діяти, але не застосовується судами, тобто втрачає судовий захист і, власне, юридичну силу. У такому разі будь-який адміністративний орган формально зберігає право на застосування даного закону, але не робить цього, тому що його рішення може бути оскаржене в суд та скасоване, бо для суду зазначений закон немовби уже не існує. Тоді, як правило, парламент скасовує цей закон [3, с. 175].

У деяких зарубіжних країнах (США, Аргентині, Японії, Норвегії) конституційність законів має право перевіряти будь-який суд, а в інших це може здійснювати тільки Верховний Суд після розгляду конкретної справи нижчими судами (наприклад, в Австралії, Індії, на Мальті).

Американська система конституційного контролю зумовлена особливостями існування у США та інших країнах так званого загального, прецедентного права, коли рішення судів є джерелом права [1].

Для абсолютної більшості європейських країн властива система континентального, писаного права, де джерелом права є закони та підзаконні нормативні акти, а судова практика має підпорядкований характер. Тому система загальних судів, які підлягають праву, не може здійснювати конституційний контроль.

У зв'язку з цим європейська система конституційного контролю передбачає заснування спеціальних судових або квазісудових органів конституційного контролю. Такими органами є конституційні суди Російської Федерації, Республіки Білорусь, Болгарії, Угорщини, Словаччини, Чехії, Румунії, Німеччини, Італії, Іспанії, Єгипту та ін., Конституційний трибунал Польщі, Конституційна рада Франції. Конституційний контроль за управлінськими рішеннями у Франції здійснює Державна рада, що очолює систему адміністративної юстиції.

Останнім часом деякі латиноамериканські держави пішли шляхом континентальної Європи і створили для здійснення конституційного контролю конституційні суди або конституційні ради (Бразилія, Колумбія, Коста-Рика). У деяких країнах при здійсненні конституційного контролю нарівні зі спеціальними органами використовуються також окремі елементи системи загальних судів. Так, в Італії, поряд з Конституційним Судом, зберігається можливість здійснення конституційного контролю загальними судами. Сторона у судовому процесі або суддя, дійшовши висновку про неконституційність закону, що підлягає застосуванню, можуть дане питання передати на розгляд Конституційного Суду [2, с. 146].

У федеративних державах поряд з федеральними органами конституційного контролю аналогічні органи створюються і суб'єктами федерації (Німеччина). Способи формування органів конституційного контролю різні, але в основному розрізняються три їх види: парламентський, позапарламентський і змішаний. Парламентський спосіб застосовується у порівняно невеликій кількості зарубіжних країн. Так, у Німеччині члени федерального Конституційного Суду обираються у рівній кількості (по вісім) Бундестагом та Бундесратом, а члени конституційних судів земель — ландтагами. В Угорщині члени Конституційного Суду обираються Державними зборами, а у Хорватії — нижньою палатою парламенту (Палатою представників) за поданням верхньої палати (Палати жупанів).

Прикладом позапарламентського формування органу конституційного контролю є Японія, де 15 членів Верховного Суду призначає Кабінет Міністрів, а Головного суддю — імператор за поданням Кабінету Міністрів. Члени федерального Конституційного Суду Австрії призначаються за поданням Національної ради та Федеральної ради [1].

У більшості зарубіжних країн застосовується змішаний спосіб, за якого у формуванні органів конституційного контролю беруть участь представники різних гілок влади або самостійно, або разом.

Наприклад, в Італії до складу Конституційного Суду входять 15 суддів, що призначаються по одній третині президентом, парламентом на сумісному засіданні палат і вищими судовими інстанціями (касаційний суд обирає трьох суддів, Державна рада та Рахункова палата — по одному).

Аналогічний порядок існує у Болгарії, де Конституційний Суд складається з 12 суддів, одна третина яких призначається президентом, одна третина обирається Народними зборами, і ще одна третина — загальними зборами суддів Верховного касаційного суду та Верховного адміністративного суду.

У Франції трьох членів Конституційної ради призначає Президент, трьох — голова Національних зборів і ще трьох — голова Сенату. Крім того, до складу Конституційної ради по праву входять колишні президенти республіки. Конституційний Суд Російської Федерації складається з 19 суддів, призначених Радою Федерації за поданням Президента Російської Федерації, а, наприклад, у Чеській Республіці суддів Конституційного Суду, навпаки, призначає Президент Республіки за згодою Сенату [1].

Уявляється, що змішаний спосіб формування органів конституційного контролю є найбільш оптимальним і демократичним, оскільки він найповніше забезпечує реалізацію принципу поділу влади та баланс усіх гілок влади. Як правило, для суддів конституційних судів, на відміну від судів загальної юрисдикції, установлюються тривалі терміни повноважень при забороні повторного обрання суддів. Так, у Німеччині термін повноважень — 12 років, у Франції, Болгарії, Угорщині, Іспанії, Італії, Югославії, Словенії, Македонії — 9, у Колумбії, Польщі, Хорватії — 8, у Словаччині — 7, у Монголії, Португалії — 6 років.

У ряді країн для забезпечення спадкоємності та стабільності застосовується часткове поновлення складу Конституційного Суду. Так, у Польщі та Колумбії кожні чотири роки оновлюється половина членів конституційних судів, у Франції, Болгарії, Румунії, Іспанії кожні три роки — третина складу органів конституційного контролю.

У зв'язку з цим необхідно розрізняти терміни повноважень, установлені для Конституційного Суду й окремо для його членів.

У деяких країнах повноваження органів конституційного контролю не обмежуються певним терміном. Так, згідно зі ст. 4 Закону про Конституційний Суд “повноваження Конституційного Суду Російської Федерації не обмежені терміном”. Законодавством Російської Федерації не передбачається розпуск Конституційного Суду або припинення його діяльності. Припиняються тільки повноваження суддів Конституційного Суду виключно через підстави, передбачені законом [2, с. 65].

Кількісний склад органів конституційного контролю зарубіжних країн, як правило, невеликий і не залежить від кількості населення або площі території країни. Так, якщо в Югославії 7 членів Федерального Конституційного Суду, у Франції, Румунії, Словенії, Македонії, Монголії — 9, то у Німеччині — 16, а в Росії — 19.

Мусульманська модель правосуддя передбачає здійснення конституційної юстиції вищими релігійними або традиційними органами (ради духовенства, ради вождів тощо). Особливістю їх діяльності є те, що закони та інші акти перевіряються на відповідність не тільки Конституції, а й шариату.

Так, в Ісламській Республіці Іран діє своєрідний орган конституційного контролю, заснований Конституцією 1979 року — Рада з нагляду за дотриманням конституції (Рада вартових, або Піклувальна рада); в Марокко — Консультативна Рада. Ці органи складаються з богословів та юристів.

У Пакистані 1980 року заснований Федеральний шариатський суд, що виносить рішення про невідповідність положень закону приписам ісламу, викладеним у Корані та Сунні. Ці рішення можуть бути скасовані Верховним судом, для чого там утворене спеціальне апеляційне відділення у складі мусульман-суддів Верховного суду. Разом із тим існує відокремлений орган — Рада з ісламської ідеології, або Ісламська рада, яка дає федеральному і провінційному парламентам, президентові та губернаторам провінцій консультативні висновки з питань відповідності законопроектів приписам ісламу [3, с. 213].

У зв'язку з тим, що діяльність органів конституційного судочинства має свої особливості та специфіку, до їх членів у багатьох країнах ставляться певні вимоги, а саме: підвищений віковий ценз, значний професійний стаж, особисті моральні якості, заборона або обмеження політичної діяльності [4, с. 137].

Спеціалізовані судові органи конституційного контролю часто мають також інші повноваження — реалізують конституційну відповідальність вищих посадових осіб держави, виступають як виборчі суди, дають офіційне тлумачення конституції тощо.

У деяких мусульманських державах органи конституційного контролю складаються зі звичайних мусульманських юристів, усе законодавство перевіряється в таких країнах на предмет відповідності його критеріям ісламу.

Отже, здійснення органами конституційного судочинства функцій конституційного контролю, як і наявність ефективних механізмів реалізації зазначених повноважень, дає змогу дати об'єктивну політико-правову оцінку як рівня забезпечення принципу верховенства конституції та захищеності прав людини і громадянина, так і міру наближення державної влади до моделі правової державності.

Література

1. Остапович И.Ю. Судебные органы конституционного контроля в современной практике зарубежных стран [Электронный ресурс] // Современная наука: актуальные проблемы теории и практики. Серия: Экономика и право. — 2014. — № 5—6. — Режим доступа: <http://www.nauteh-journal.ru/index.php/ru/---ep14-05/1189-a>
2. Конституционный контроль в зарубежных странах: Учеб. Пособие / Отв. ред. В.В. Маклаков. — М.: Норма, 2007. — 216 с.
3. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4 т.: [учебник] / Отв. ред. проф. Б.А. Страшун. — 3-е изд., обновл. и дораб. — М.: Издательство БЕК, 2000. — 784 с.
4. Селіванов А.О. Верховенство права в Конституційному правосудді: Аналіз конституційної юрисдикції. — К.; Х.: Акад.прав.наук України, 2006 — 472 с.

С.М. Собур,
студент Запорізького національного університету
науковий керівник: **І.О. Сквірський,**
доктор юридичних наук, професор,
Запорізький національний університет

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ

Історико-правові питання інституту конституційного правосуддя є досить новою і не вивченою темою. У радянський період цією проблемою практично ніхто не займався, оскільки тодішня правова доктрина відкидала принцип розподілу влади, а тим більше ідею створення незалежного органу контролю законів. Тому переважна більшість робіт стосувалася соціально-політичного аналізу та критики цього інституту.

Після краху соціалістичної системи на рубежі 80-90-х років і початку нового етапу в розвитку конституційного правосуддя в країнах Східної Європи поживається науковий інтерес до юридичної природи інституту конституційного судочинства. Враховуючи вищенаведене можна спостерігати значну активізацію досліджень цієї проблеми вітчизняними науковцями. Серед них слід відзначити праці В.Б. Авер'янова, В.Д. Бабкіна, П.Б. Євграфова, М.І. Козюбри, А.М. Колодія, В.В. Копейчикова, В. Німченка, П.Ф. Мартиненка, О.М. Мироненка, Є.В. Назаренко, В.Ф. Опришка, М.П. Орзіха, В.Ф. Погорілка, П.М. Рабіновича, М.Д. Савенка, А.О. Селіванова, І.А. Тимченка, Ю.М. Тодики, В.В. Цветкова, В.М. Шаповала, С. Шевчука, Ю.С. Шемшученка, Н.Г. Шукліної, М.В. Черкеса, Л. Чубара, Л.П. Юзькова та ін., які у своїх працях розкривають актуальні питання діяльності та організації органів конституційного правосуддя, проте тільки опосередковано вдаються до аналізу виникнення та розвитку європейської моделі конституційного правосуддя.

Європейська модель концентрованого і спеціалізованого конституційного судочинства виникла в Австрії і на сучасному етапі переважає у державах континентальної Європи, тому її ще називають континентальною моделлю. Її особливість полягає у тому, що конституційність об'єктів контролю перевіряють спеціалізовані конституційні суди, які наділені конституційною юрисдикцією, що реалізується шляхом самостійного конституційного правосуддя. Визнання органами конституційного правосуддя, наприклад, закону неконституційним означає зупинення дії даного закону, тобто по суті його відміну, і додаткового рішення парламенту з питання дії неконституційного закону, як правило, не вимагається. Європейська модель допускає також можливість здійснення конституційного правосуддя квазісудовими органами, які відрізняються особливостями розгляду справ [4, с. 127].

Так, розгляд справ у конституційних судах здійснюється з дотриманням головних принципів судочинства (усність, гласність, змагальність та ін.), а конституційні ради здійснюють закритий та письмовий розгляд.

На відміну від американської моделі конституційного контролю, що була сформована на основі прецедентів, європейська модель є результатом теоретичних досліджень професора Віденського університету Г. Кельзена на основі діяльності Верховного Суду Австрії, який намагався обґрунтувати правові гарантії конституції у відповідності з ідеєю ієрархії правових норм. У зв'язку з цим, треба згадати про суттєвий вплив “чистої теорії права” Г. Кельзена і його особистої ролі у процесі становлення першого конституційного суду у Європі в Австрії у 1919 році.

Єдність всієї правової системи і механізм її функціонування, як твердив, визначаються наявністю особливої та єдиної вищої інстанції конституційного контролю законів, якою, на його думку, є конституційний суд. Утворення Конституційного трибуналу, покликаною здійснювати контроль за конституційністю законів, повністю відповідає теорії розподілу влади, і для обґрунтування цього він висунув та розвинув ряд положень, основними з яких є:

- конституція є фундаментальною правовою нормою, тому вона повинна володіти високим ступенем стабільності;
- стабільний характер Конституції досягається шляхом створення спеціальної процедури її зміни;
- конституція повинна тлумачитися у широкому розумінні, оскільки вона є основою не тільки процесуального, але й матеріального права;
- основною гарантією дії Конституції є можливість безперешкодно анулювати норми, що суперечать їй;
- право анулювати норми, які суперечать Конституції, не може в жодному випадку належати органу, який їх прийняв;
- це право має належати верховному органу, який є незалежним від усіх гілок влади, тобто Конституційному Суду, Трибуналу, чи квазісудовому органу, який складається з найбільш компетентних та визнаних у країні юристів [3, с. 184].

Саме останнє положення теорії Г. Кельзена, створення спеціалізованого органу охорони конституційності, визначило характерну особливість австрійської моделі конституційної юрисдикції. Діяльність такого органу має забезпечувати “естетику права” та гарантувати логічну єдність системи правових норм, з яких складалась його концепція “чистого” позитивного права, а також захищати позитивне право від втручання у його сутність інших нормативних систем, наприклад моралі, або природного права.

Він обґрунтовував необхідність створення конституційного суду не тільки нагальною потребою забезпечити верховенство конституції як юридичного документа, а й “пом'якшити” підозри європейських політиків щодо суддівського втручання у здійснення їх “суверенних” законодавчих повноважень. Це була альтернативна пропозиція з метою наукової нейтралізації затишних прихильників американської моделі судового конституційного контролю. Головним аргументом Г. Кельзена було те, що централізований судовий конституційний контроль не може бути ні узурпацією парламентського суверенітету, ні політичним контролем [2, с. 235].

На основі кельзеновських положень, перший спеціалізований орган охорони конституції з винятковими повноваженнями по перевірці конституційності

законодавчих актів — Вищий Конституційний суд Австрії — був утворений у вересні 1919 року, а інститут конституційного судочинства був закріплений у Конституції 1920 року. У тому ж році на основі австрійської моделі був утворений Конституційний Суд Чехословаччини. Це, по суті, можна вважати першим етапом виникнення та розповсюдження кельзеновської моделі конституційного судочинства у Європі.

Другий етап пов'язаний із закінченням Другої світової війни у 1945 році. Він пояснюється відновленням демократичних традицій європейських держав, зокрема, пошуком механізмів обмеження влади парламенту та захисту прав меншості від більшості. Так була утворена нова конституційна асамблея в Австрії (1945 р.), а Італія (1948 р.) та ФРН (1949 р.) прийняли Конституції, в яких був чітко закріплений механізм конституційного контролю [1, с. 74].

Третій етап припадає на 1970 роки і пов'язаний з падінням диктаторських режимів у Південній Європі. Так, конституційний контроль був закладений у Конституціях Греції (1975 р.), а важливі реформи конституційного судочинства відбулися у Франції, Німеччині, Австрії, Швеції та Бельгії. Таким чином, всі країни Західної Європи, за винятком Швейцарії та Великобританії, перейняли австрійську модель конституційного судочинства.

Новий етап у розвитку конституційної юрисдикції розпочався на рубежі 80-90-х років. У цей період процес демократизації набрав глобальний характер і стосувався країн колишнього соціалістичного табору. До цього часу марксистська правова доктрина, яка відкидала принцип розподілу влади, відстоювала принцип єдності державної влади і не могла прийняти ідею незалежного контролю законів". І лише внаслідок краху тоталітаризму в колишніх соціалістичних державах країни молоді демократії, які виникли внаслідок краху, стали дуже чутливими до ідеї створення механізмів конституційного контролю законів [5].

Так, європейська модель конституційного правосуддя отримала своє конституційне закріплення у Конституціях Болгарії, Польщі, Румунії, Угорщини, України, Словаччини, Чехії та інших країнах, що дає підстави говорити про особливу політико-правову природу конституційного судочинства та його виняткове покликання, завдяки чому забезпечується конституційна законність, верховенство та пряма дія конституції на всій території держави і стосовно всіх суб'єктів правовідносин.

Література

1. Алебастрова И.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Учебн. Пособие. — М.: Юриспруденция, 2000. — 304 с.
2. Чистое учение о праве Ганса Кельзена. Вып. 2. — М., 1988. — 213 с.
3. Медушевский А.Н. Сравнительное конституционное право и политические институты. Курс лекций. — М., 2002. — 510 с.
4. Туркіна І.Є. Конституційне правосуддя в механізмі державного управління країн Західної Європи (на прикладах Італії, Німеччини, Франції) / Актуальні проблеми державного управління. — №1(41). — Київ, 2011. — С. 449–454.
5. Портнов А. Історико-правові джерела виникнення конституційного судочинства / «Віче». — №5. — 2008 / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/872/>

А.Д. Сопко,
студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **О.Є. Куц,**
кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного,
адміністративного, екологічного та трудового права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Адміністративна відповідальність — це процедура, що зазначається у накладенні на правопорушників загальнообов'язкових санкцій негативного характеру, що тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки.

Це узаконений і оперативний механізм, за допомогою якого держава гарантує здійснення своїх головних функцій і перешкоджає розвитку деструктивних явищ суспільно-правового характеру.

Тобто, абсолютно кожен правопорушник повинен бути притягнутий до відповідальності, але інститут адміністративної відповідальності, саме юридичних осіб, потребує додаткового правового регулювання через велику кількість прогалин, які можуть стати фундаментом для певного роду правових зловживань.

Модифікація взаємодії між державою і правопорушниками лише формується, вона являється предметом правових суперечок, але колізія таких правовідносин дає змогу для уникнення покарання винних, що є недопустимим в системі правової держави.

Цивільним кодексом України регулюється діяльність юридичних осіб, таких як громадські об'єднання, релігійні організації тощо. Такі юридичні особи можна вважати суб'єктом реалізації правомірної поведінки. Таким чином, юридична особа є різноаспектною, так як здатна нести відповідальність не тільки в цивільно-правовому, а й в адміністративному плані. Оскільки, на юридичну особу у цивільно-правовому аспекті застосовується відповідальність виключно через майно, а в адміністративно-правовому аспекті як в майновому, так і в організаційному.

Тобто, адміністративна відповідальність охоплює обидва зазначені напрямки впливу. Унаслідок становлення положень щодо реалізації юридичними особами своїх прав, може бути доречним встановлення системи важелів, призначених для більш ґрунтового правового регулювання шляхом встановлення санкцій, щоб забезпечити меншу кількість зловживань цими самими правами, адже саме в цьому й уособлюється інститут адміністративної відповідальності, зокрема юридичних осіб.

Однією з головних ознак щодо адміністративної відповідальності юридичних осіб, є те, що до відповідальності притягують не конкретну особу, а ціле підприємство або ж організацію. Наприклад, науковець О. Зима виокремив основні аспекти у сфері адміністративної відповідальності:

1. специфічний (не спеціальний) суб'єкт відповідальності;
2. правову поведінку суб'єкта, яка реалізується в діяльності фізичних осіб, що складають соціальний субстрат юридичної особи, внаслідок чого вина юридичної особи серйозно відрізняється від вини особи фізичної;
3. стягнення, що застосовується до правопорушника тягне негативні наслідки не лише відносно порушника (юридичної особи), а й пов'язаним з нею фізичним особам [1].

На думку науковця, доцільним буде виокремлення в окремий інститут адміністративної відповідальності юридичних осіб, так як це буде великий крок, який допоможе розмежовувати процедури притягнення до відповідальності фізичних та юридичних осіб і не менш важливим є встановлення системи стягнень, що можуть застосовуватись до юридичних осіб.

Вважаю за доцільне підкреслити вагу на вину юридичної особи як суб'єктивного явища, що скоюється через вину фізичних чи службових осіб, що діють безпосередньо від імені юридичної особи. Щоб цілком визначити, чи є дії юридичної особи винними, необхідно вирішити, чи є вони наслідком дій або бездіяльності фізичних осіб, що входять до її складу. Деякі вчені є прибічниками теорії винності юридичних осіб через дії фізичних осіб, але така концепція не може повною мірою висвітлити ціль покарання саме юридичних осіб, адже в більшості випадків дії фізичних осіб — представників юридичної особи, є самостійним правопорушенням. Адміністративне право визначає, що вина юридичної особи заключається у сукупності нігілістичних компонентів. Ці компоненти характеризуються невідповідальністю та невиконанням юридичної особи щодо поставлених перед нею завдань, послаблення організації діяльності юридичної особи.

Отже, аналізуючи всю загальну проблематику адміністративної відповідальності юридичних осіб, можна дійти до висновку, що запровадження обговорень та вироблення єдиної концепції може бути позитивним кроком в контексті покращення правового регулювання діяльності юридичних осіб на території нашої держави, засобом впливу на динаміку скоєння адміністративних правопорушень методом гуманізації кримінального законодавства та покращення нормативно-правової бази.

Література

1. Зима О.Т. Адміністративна відповідальність юридичних осіб // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. — Харків: Нац. юрид. акад. України, 1998. — Вип. 34. — С. 98—101.

ПУБЛІЧНА СЛУЖБА ТА АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: СУМІЩЕННЯ ТА СУМІСНИЦТВО

Питання суміщення та сумісництва у публічному праві є досить актуальною та хвилюючою темою для публічних службовців та осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, оскільки існують життєві ситуації, коли відповідна заборона, встановлена приписами законодавства, не надає можливості або заважає провадженню незалежної професійної діяльності.

Наприклад, вже діючи адвокати, що перебувають на обліку в контролюючому органі як фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність зіштовхуються із проблемою обіймання посади на державній службі, хоча законодавством і передбачено, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає, на яку вільно погоджується [1, ст. 43].

Однак, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає вимоги щодо несумісності з діяльністю адвоката. Зокрема, несумісною з діяльністю адвоката є робота на посадах осіб, зазначених у пункті 1 частини першої статті 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» [2, п.1 ч. 1 ст. 7].

Оскільки вищезазначений Закон втратив чинність на підставі прийняття нового Закону України «Про запобігання корупції», ми можемо зробити висновок, що вищезазначеними особами у відповідності до нового Закону є особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а саме:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих

навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки;

г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);

д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи;

є) члени Національного агентства з питань запобігання корупції;

ж) члени Центральної виборчої комісії;

з) поліцейські;

и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;

і) члени державних колегіальних органів [3, п.1 ч. 1 ст. 3].

Крім того, несумісною з діяльністю адвоката є військова або альтернативна (невійськова) служба; нотаріальна діяльність; судово-експертна діяльність. Але вимоги щодо несумісності з діяльністю адвоката не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі).

Таким чином, законодавством чітко встановлено перелік несумісних із діяльністю адвоката посад у відповідних структурах чи у вищезазначених службах. Така заборона для вказаних категорій осіб введена, в першу чергу для того, щоб запобігти корупційним ризикам серед державних службовців та інших суб'єктів відповідальності за вчинення корупційних правопорушень.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI, в редакції від 05.01.2017 (із змін.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, в редакції від 31.08.2018 (із змін.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

К.І. Шахман,
студент юридичного факультету
Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро
науковий керівник: **В.В. Варава,**
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО АДВОКАТУРУ ТА АДВОКАТСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Адвокатура відіграє найважливішу роль у забезпеченні права на правову допомогу, оскільки саме вона згідно з Конституцією України діє для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та в інших державних органах.

Ратифікація угоди про асоціацію з Європейським Союзом засвідчила вибір Україною європейської системи цінностей та стандартів захисту прав людини, додержання яких на практиці можливе за умови реалізації принципу верховенства права, забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд незалежним та неупередженим судом, а також ефективного виконання своїх функцій суміжними правовими інститутами і перш за все адвокатурою України. Однією з умов досягнення членства в Європейському Союзі є побудова такої системи адвокатури, яка відповідала б новим суспільно-політичним і економічним реаліям, розроблення законодавства, норми якого відтворювали б модель європейського інституту адвокатури.

Проблематика підтверджується тенденціями і динамікою внутрішнього розвитку України, потребою реформування інституту адвокатури в цілому.

Як слушно зауважує С.В. Прилуцький, саме адвокатура має бути надійною опорою судової влади та правосуддя [1, с. 240]. Держава в цілому, як інститут суспільства, зацікавлена у своєму розвитку й потребує сильного інституту адвокатури для самозбереження.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатура України — недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом. З наведеного вище випливає, що адвокатура є: 1) правозахисним незалежним інститутом; 2) спеціально уповноваженим Конституцією України; 3) інститутом громадянського суспільства; 4) адвокатура взаємодіє з державою та інститутом громадянського суспільства у якості рівноправних партнерів для досягнення проголошеної у Конституції мети — захисту прав та законних інтересів людини та 5) одним із завдань інституту адвокатури є досягнення цілей справедливого правосуддя.

Указом Президента України від 20.05.2015 р. схвалено «Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015—2020 роки». У ній закріплюються основні положення щодо реформування

надання правової допомоги в Україні та професійної діяльності адвокатів, а також приведення законодавства України у відповідність до європейських стандартів [3].

У зв'язку з цим можна погодитися з думкою В.О. Святоцької, яка, досліджуючи актуальні питання адвокатури України у світлі євроінтеграційних прагнень, наголошує, що з часів здобуття нашою країною незалежності адвокатура як важливий інститут правової системи держави перебуває у стані постійного реформування. Вона зазначає, що на долю української адвокатури випало чимало випробувань, адже законодавство стосовно неї постійно видозмінювалося, а її становлення та розвиток завжди залежали від особливостей становлення самої держави та специфіки її механізмів управління [4, с. 109]. В іншій своїй праці В.О. Святоцька підкреслює, що реформування адвокатури України, з поступовим приведенням її у відповідність до європейських стандартів, є необхідною умовою для національної «європеїзації» [5, с. 96].

У цьому аспекті варто зазначити, що Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. Основний Закон України було доповнено новою статтею 131-2, де вказано, що виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення [6]. Поряд із цим прийнятий 02.06.2016 р. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» у змісті ч. 3 ст. 10 закріплює, що для надання професійної правничої допомоги діє адвокатура [7].

Тобто законодавець вводить адвокатську монополію. Сталоверов В.М., однією із головних проблем реформування адвокатури в Україні, вважає ведення адвокатської монополії. Запровадження сьогодні виключної адвокатської монополії в Україні є питанням дискусійним. Експерти вказують на пряме порушення чинного законодавства, посиляючись на ст. 59 Конституції України, у якій зазначається, що «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» та рішення Конституційного Суду України «по справі Солдатова». Також вказується на порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод; основних принципів, прийнятих VIII Конгресом ООН, щодо ролі юристів [8].

Як слушно зазначає правозахисниця Орина Бойко, раніше представляти інтереси громадян та юридичних осіб у цивільних та господарських справах могли будь-які особи за довіреністю: адвокати, які мають спеціальне свідоцтво про зайняття адвокатською діяльністю, або юристи, які мають вищу юридичну освіту, або будь-які особи — родичі, знайомі тощо. Із прийняттям закону громадянин, залучений до судового процесу, який не зможе особисто ходити у судові засідання, буде змушений найняти адвоката. На перший погляд ця норма є логічною [9].

Проте є й істотні недоліки. По-перше, введення цієї норми зовсім не означатиме, що українці будуть отримувати якісні адвокатські послуги. На жаль, реалії ринку надання юридичних послуг в державі такі, що високий гонорар та адвокатське свідоцтво не завжди свідчать про належний рівень фахівця. По-друге, це призведе до збільшення витрат українців на судові процеси. Адже раніше у судових процесах могли брати участь звичайні юристи, які не мали адвокатського свідоцтва і послуги яких були дешевші, ніж послуги адвокатів. По-третє, і найважливіше, ця норма болісно вдарить по кишенях простих українців [9].

Окрім проблем адвокатської монополії також виникає проблемне питання в сфері гарантованого Конституцією України незалежності діяльності адвокатури.

Створення незалежної і самоврядної асоціації адвокатів було вкрай необхідним, і, зокрема, всі законопроекти 2000-2012 років так чи інакше намагалися вирішити цю проблему. У чинному Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» окремий розділ присвячено саме питанню адвокатського самоврядування. Зокрема, п. 3 ст. 1 Закону передбачає, що адвокатське самоврядування - це гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом.

На погляд багатьох адвокатів прийняття у 2012 році Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» поклало край незалежності професії через запровадження обов'язкового членства в профільній організації адвокатів. Не зважаючи на порушення прямої ст. 36 Конституції України, яка заявляє: «Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій», адвокати були вимушені набувати членства у НААУ.

Отже, гармонізація українського законодавства привела до великого кола дискусій щодо проблем пов'язаних із законодавством про адвокатуру. Тому на даний час реформування інституту адвокатури є досить доцільним, оскільки це дозволить вирішити низку питань, які є проблемними в адвокатурі.

Література

1. Прилуцький С.В. Судова влада в умовах формування громадянського суспільства та правової держави в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10 / С.В. Прилуцький. — К., 2013. — 35 с.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України № 5076-VI// Відомості Верховної Ради. — 2013. — № 27. — Ст. 282.
3. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України // Офіційний вісник Президента України від 03.06.2015. — 2015 р., № 13, стор. 33, стаття 864.
4. Святоцька В.О. Адвокатура України у світлі євроінтеграційних прагнень. Право України. — 2015. — № 10. — С. 105—112.
5. Святоцька В.О. Наближення стандартів організації та діяльності адвокатури України до загальноєвропейських; Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, каф. орг. суд. та прав. органів. — Харків : Право, 2015. — С. 96—97.
6. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>.
7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України від 29.07.2016 — 2016 р., № 31, стор. 7.
8. Столеров В.М. Проблеми реформування законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність // “Young Scientist”. — № 5.1 (45.1), May, 2017.
9. Гудима Д. Чи лише адвокати можуть мати доступ до здійснення захисту та представництва у судах? / Д. Гудима // Юрид. вісн. України. — 2013. — № 26. — С. 12.

О.О. Шелудько,
студентка Запорізького національного університету
науковий керівник: **І.В. Болокан,**
кандидат юридичних наук, доцент,
Запорізький національний університет

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Міжнародно-правові акти закріплюють основні стандарти забезпечення прав та свобод громадян, а ратифікація цих актів, визнання та реалізація їх положень у національному законодавстві є зобов'язанням, яке взяла на себе Україна в умовах європейської інтеграції.

У ст. 9 Конституції України зазначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховної Радою України, є частиною національного законодавства України, але в той же час не можуть суперечити Конституції України. За такої умови вони є обов'язковими для виконання всіма юридичними та фізичними особами.

Ті чи інші аспекти дотримання міжнародних стандартів щодо забезпечення дотримання прав людини Національною поліцією України досліджувались у наукових працях Ю.Є. Аврутіна, С.Д. Гусарева, Р.А. Калюжного, А.Т. Комзюка, Ю.Ф. Кравченка, Є.А. Лукашева, М.П. Орзіха, О.Л. Порфімовича, Ю.І. Римаренка, С.В. Черніченка, Л.Н. Шестакова та чимало інших, натомість актуальність цих питань, певні «відставання» від реалізації відповідних положень у частині нормативного погодження та практичної реалізації зумовлюють потребу висвітлення окремих проблемних питань.

Насамперед, зазначимо, що Україна ратифікувала цілу низку міжнародно-правових актів, а саме: Загальну декларацію прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), Документи Конференції по людському виміру Наради по безпеці і співробітництву в Європі 1990 р. і 1991 р., Європейську конвенцію про захист прав людини й основних свобод (1950 р.), Мінімальні стандартні правила поводження із в'язнями, прийняті Першим Конгресом ООН по запобіганню злочинності й поводженню з правопорушниками (1955 р.), Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку (1979 р.), Конвенцію проти катувань і інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження або покарання (1984 р.), Зведення принципів захисту всіх осіб, що підлягають затриманню або ув'язненню в будь-якій формі (1989 р.), Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї службовими особами по підтримці правопорядку (1990 р.), Стандартні мінімальні правила ООН у відношенні заходів, не пов'язаних з ув'язненням (1990 р.) (більш детально – [1, с. 194]. Наведені та інші міжнародні акти визначають стандарти поведінки працівників правоохоронних органів в боротьбі з правопорушеннями, затриманням правопорушників, утриманням під вартою, виконанням покарань та

містять не тільки загальні положення прав людини, а й спеціальні стандарти, що стосуються, зокрема, діяльності поліції.

Положення міжнародних актів засновані на базовому принципі особистої недоторканності будь-якої особи, належності їй права на життя, на свободу і на особисту недоторканність. Тлумачення відповідних прав не викликає якихось принципових розбіжностей та може бути зведене до такого: ніхто не може піддаватись жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність поводженню і покаранню, катуванню. Сутність зазначених стандартів полягає у тому, що в адміністративній, оперативній, слідчій діяльності поліція зобов'язана неухильно дотримуватись викладених вимог.

Насамперед, вагоме значення має право на життя, яке, з одного боку, є природним правом кожної особи та громадянина, а з іншого – відправним положенням в системі прав і свобод людини, адже ігнорування або неналежне забезпечення його реалізації зводить нанівець всі інші права і свободи. Одним із суб'єктів, на якого покладається завдання із забезпечення захисту вказаних прав, є поліція, яка повинна «будувати» свої відносини з громадянами, особливо ті, де необхідним є вирішенні різних конфліктних ситуацій, з урахуванням вимог щодо захисту життя людини, її здоров'я. Цей принцип є найважливішим критерієм оцінювання законності дій працівників органів поліції [2, с. 95].

Так, реалізуючи свою компетенцію у практичних діях, працівникам правоохоронних органів обов'язково слід дотримуватись положень Загальної декларації прав людини про те, що кожна людина, яка звинувачується у вчиненні злочину, має право вважатися невинуватою до того часу, поки її невинуватість не буде встановлена в законному порядку в процесі судового розгляду, в якому їй забезпечуються всі умови для захисту своїх прав та інтересів. В цьому випадку мова йде про реалізацію принципу презумпції невинуватості в діяльності поліції [3, с. 274].

У грудні 1998 р. «Міжнародною Амністією» у Лондоні були розроблені «Десять правозахисних стандартів для правоохоронних органів», які засновані на стандартах ООН до правоохоронних органів кримінальних процедур та правах людини. У першому стандарті йдеться про право кожної людини на рівний захист закону, особливо від насильства та загроз, коли неможливою є дискримінація за будь-якими ознаками. У ньому також звертається увага на окремі групи населення, яким слід приділяти особливу увагу через те, що вони, порівняно з іншими групами, є більш вразливими за тими чи іншими факторами (діти, люди похилого віку, жінки, біженці, переселенці, представникам національних меншин тощо). Другий стандарт акцентує увагу на необхідності прояву співчуття та поваги до всіх жертв злочинств, на охорону їх безпеки та приватного життя. Третій наголошує на максимальній недопустимості застосування сили (винятки можуть стосуватись виключно тих випадків, коли це вкрай необхідно, натомість і у цих випадках таке застосування має бути максимально мінімальним, обмежуватись лише необхідним обсягом. Не менш важливим є й четвертий стандарт, в якому йдеться про уникнення застосування сили проти хоча й незаконних, але мирних зібрань, розганяючи які у разі необхідності застосування насильства воно має

обмежуватись мінімальним обсягом. П'ятий стандарт наголошує на можливості застосування смертоносної сили лише там, де це абсолютно неминуче, а причиною такого застосування є потреба рятування життя людей. Шостий стандарт стосується питань, пов'язаних із арештом, який може мати місце лише за умов наявності достатніх для цього підстав та у відповідності із законними процедурами його здійснення. Важливим на практиці є надання можливості відразу після арешту зв'язатися із родичами та юристом. Про необхідність забезпечення усім затриманим необхідної медичної допомоги йдеться у сьомому стандарті. Зміст восьмого стандарту має контекст гуманного поводження з усіма затриманими. Важливим у Стандартах є вимога висвітлення (не приховування) здійснення позасудових страт чи «зникнень», адже у дев'ятому стандарті вміщується положення про неможливість виконання наказів щодо здійснення таких дій. Десятий стандарт наголошує на необхідності повідомляти про всі порушення будь-якого з означених вище стандартів керівництво та прокуратуру, а також на забезпеченні розслідування подібних порушень [4, с. 147].

Не менш вагомими є й ті міжнародні стандарти, якими забезпечується захист персональних даних і, як наслідок, права особи на приватне життя. Міжнародні стандарти в сфері захисту персональних даних відносять більшість персональних даних, що обробляються правоохоронними органами, з огляду на певну специфіку їх діяльності, до категорії так званих «чутливих» персональних даних (до таких відносять: відомості про расове або етнічне походження людини, політичні, релігійні та світоглядні переконання, членство в політичних партіях або професійних спілках тощо), що пояснює важливість застосування особливих та додаткових правових гарантій захисту персональних даних під час їх обробки поліцією, адже особливість персональних даних створює певні додаткові ризики подальшого порушення прав особи.

Отже, враховуючи, що більшість норм міжнародно-правових актів, ратифікованих Україною, знайшла свій відображення у Конституції України, законах та підзаконних актах, що регламентують діяльність Національної поліції України, слід підсумувати, що основоположною метою діяльності цього суб'єкта є саме забезпечення захисту прав і свобод особи, які є пріоритетними соціальними цінностями будь-якої демократичної держави, що вимагає забезпечення не лише розуміння, але й дотримання всіма співробітниками органів поліції прав і основних свобод людини.

Література

1. Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика. Авторський колектив / Відп. редактор: Ю.І. Римаренко. Київ : КНІ, 2006. 740 с.
2. Забезпечення органами внутрішніх справ міжнародно-правових стандартів прав людини при охороні громадського порядку. Відп. редактор Римаренко Ю.І., Кондратьєв Я.Ю., Шемшученко Ю.С. Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. 460 с.
3. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини від 04.11.1950 р. *Забезпечення органами внутрішніх справ міжнародно-правових стандартів прав людини при охороні громадського порядку*. Науково-практичний, документально-

джерельний та навчально-методичний комплекс (у 3 ч.). Ч.2, Ч.3 (Відпов. Ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, Ю.С. Шемшученко. Київ : Ін —т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. С. 93-122.

4. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права людини і громадянина в Україні : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 336 с.

О.О. Шелудько,

студентка Запорізького національного університету

науковий керівник: ***Г.В. Самойленко,***

кандидат юридичних наук, доцент,

Запорізький національний університет

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСОБИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Важливу роль у забезпеченні прав і свобод людини відіграє держава, її органи. Шлях України до євроінтеграції передбачає спрямування на покращення діяльності правоохоронних органів з метою першочергового забезпечення ними національного законодавства та світових стандартів дотримання прав і свобод людини. На сьогодні, забезпечення прав і свобод людини правоохоронними органами вимагає концептуально нових підходів, що зумовлюють докорінні зміни організаційно-правових засад їх діяльності.

Питання правового механізму забезпечення прав особи органами Національної поліції у своїх працях досліджували: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, О.М. Биков, І.Л. Бородін, В.С. Венедиктов, І.П. Голосніченко, М.М. Гуренко, Є.В. Додін, Р.А. Калюжний, І.П. Козаченко, А.М. Колодій, В.П. Нагребельний, А.Ю. Олійник, А.О. Селіванов, О.В. Скрипнюк, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, І.А. Тимченко, М.М. Тищенко, О.Ф. Фрицький, В.В. Цvetков, Ю.С. Шемшученко, В.К. Шкарупа, О.Н. Ярмиш та ін.

Статтею 3 Конституції України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Проголошення будь-якого права і свободи людини, навіть закріпленого Конституцією України, нічого не варте без реальних гарантій їх реалізації. Однією з таких гарантій визначено організаційно-правовий механізм забезпечення прав і свобод, розуміючи під ним систему способів і факторів, що забезпечують необхідні умови реалізації та захисту всіх основних прав і свобод людини. Тенденція зростання рівня злочинності, корумпованості, групових і масових протиправних проявів, соціальної напруженості, ускладнення оперативно-службових завдань, які вирішуються правоохоронними органами України,

зумовлює підвищення вимог до особистісних якостей фахівців правоохоронної сфери [2, с. 74].

Механізм забезпечення прав і свобод громадянина уособлює комплекс взаємодіючих елементів, які надають належні юридичні і фактичні можливості для повноцінного здійснення кожним своїх прав і свобод. Його структурними елементами є: норми права; юридичні передумови забезпечення прав і свобод (правовий статус особи); нормативно-правові засоби забезпечення прав і свобод (юридичні гарантії); загальносоціальні умови забезпечення, охорони і захисту прав і свобод особи (фактичне соціальне макросередовище, в якому здійснюється забезпечення прав і свобод). Важливо, що внутрішні взаємозв'язки цих складових елементів обумовлюють узгоджену роботу механізму забезпечення прав і свобод в цілому.

Яскравим прикладом являється Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху», що дозволяє накладення штрафів за порушення правил дорожнього руху, зафіксованих в автоматичному режимі [3].

Задля роботи даного Закону, Міністерству внутрішніх справ України та Національній поліції слід провести чималу технічну підготовку: забезпечити закупівлю й встановлення значної кількості відеокамер, синхронізувати їх взаємодію з комп'ютерними серверами обробки інформації, ухвалити необхідні підзаконні акти, розробити внутрішні алгоритми роботи поліцейських тощо. Необхідно також пам'ятати, що згідно з ч. 2 ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію», розташування поліцією автоматичної фототехніки та відеотехніки в кожному випадку має супроводжуватися встановленням спеціального знаку з відповідною інформацією [4].

Необхідно зазначити, що, по-перше, така новація, як автоматичний режим фіксації порушень правил дорожнього руху без сумніву є прогресивною ідеєю, сприйнятою в багатьох розвинутих країнах світу. Вона реально здатна знизити ризик корупційності під час накладання штрафів за порушення, а також забезпечити повну фіксацію правопорушень на певній ділянці автошляху, а не лише в тих випадках, коли порушення відбувалося на очах поліцейського. З іншого боку, якщо йдеться про істотні зміни у процедурі накладення на особу санкцій зі сторони державної влади, то правозахисники мають бути насторожі та виявляти можливі порушення конституційних прав людини та міжнародних стандартів в цій галузі.

Головна ідея цього закону полягає в тому, що за правопорушення, зафіксоване в автоматичному режимі, тягар відповідальності, за загальним правилом, нестиме власник транспортного засобу — фізична або юридична особа, незалежно від того, чи був саме він під час вчинення правопорушення за кермом транспортного засобу, чи авто керувала інша людина. Законом передбачено, що штраф може бути накладений за наступні види правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху, зафіксованих в автоматичному режимі: перевищення обмежень швидкості руху транспортних засобів, проїзд на заборонний сигнал регулювання дорожнього руху, порушення правил зупинки і стоянки, а також установлені для

транспортних засобів заборони рухатися смугою для маршрутних транспортних засобів, тротуарами чи пішохідними доріжками, виїзду на смугу зустрічного руху. Загалом, сама процедура притягнення до відповідальності за правопорушення, зафіксоване в автоматичному режимі, максимально спрощена.

Отже, поліція повинна забезпечувати необхідні умови для нормального існування і розвитку суспільства, а не виступати апаратом примушування та засобом боротьби.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кононець В.П. Національна поліція, як основний суб'єкт забезпечення охорони прав і свобод людини / В.П. Кононець, І.С. Циб // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». — К.: НАУ, 2016. — № 3 (40). — С. 73–78.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху: Закон України від 14 липня 2015 р. № 596-VIII // Відомості Верховної Ради України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596-19>
4. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 40-41. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

БІОЛОГІЯ

В.М. Мельник,

студентка Національного університету біоресурсів і природокористування України

науковий керівник: ***А.І. Бабицький,***

кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри фізіології, біохімії рослин та біоенергетики Національного університету біоресурсів і природокористування України

ВПЛИВ СТРЕСУ НА БІОЛОГІЧНІ ОБ'ЄКТИ РОСЛИННОГО СВІТУ

Пристосованість онтогенезу рослин до умов середовища є результатом їх еволюційного розвитку (мінливості, спадковості, відбору). Протягом філогенезу кожного виду рослин в процесі еволюції виробилися певні потреби індивідуума до умов існування і пристосованість до займаної ним екологічної ніші. Теплостійкість, холодостійкість та інші екологічні особливості конкретних видів рослин сформувалися в ході еволюції в результаті тривалої дії відповідних умов. Так, теплолюбні рослини і рослини короткого дня характерні для південних широт, менш вимогливі до тепла і рослини довгого дня - для північних.

У природі в одному географічному регіоні кожен вид рослин займає екологічну нішу, що відповідає його біологічним особливостям. Спадковість рослин формується під впливом певних умов зовнішнього середовища.

У більшості випадків рослини і посіви (посадки) сільськогосподарських культур, відчуваючи дію тих чи інших несприятливих факторів, проявляють стійкість до них як результат пристосування до умов існування, сформованим історично, що відзначав ще К.А. Тімірязєв.

Всі фізіологічні та біохімічні процеси йдуть лише в певних температурних межах, які зазвичай лежать в досить вузьких межах. Чинник тепла має велике значення і в географічному розподілі рослин. Складаючи істотну частину кліматичних умов, він тим самим визначає північні і південні кордони ареалів, зональну структуру рослинного покриву.

Актуальність проблеми є надзвичайно важливою, так як протягом усього процесу вегетації, рослини схильні до дії високих і низьких температур, посухи, засолення, світла високої інтенсивності та інших стресових чинників зовнішнього середовища, що призводить до втрати продуктивності за рахунок інгібування росту і фотосинтезу рослин. Важливість дослідження посилюється погіршенням екологічної ситуації та змінами клімату, і необхідним є розробка ефективних способів посилення захисних механізмів рослин за дії стресорів різного походження, насамперед абіотичних. Часто вони обумовлені різкими змінами

температури, дефіцитом вологи, а також світлом високої інтенсивності. Зокрема, помітно зростаючий рівень УФ-радіації і потепління клімату призвели до ширшого вивчення впливу на рослини УФ-радіації, підвищених температур і світла високої інтенсивності, а також поєднання цих чинників [1].

На кожній стадії розвитку здатність рослин пристосовуватися до несприятливих умов (низька температура, посуха, засолення ґрунту тощо) виражена в різному ступені. Ця здатність рослин пов'язана з глибокими змінами обміну речовин та визначається швидкістю і глибиною змін без порушення узгодженості між окремими функціями, що не порушує єдність організму і середовища. Це, в кінцевому рахунку, і визначає життєдіяльність організму і його витривалість.

Для вищих рослин характерний активний шлях адаптації до несприятливих факторів середовища, наприклад, до несприятливих умов водного режиму [2]. Завдяки цілому комплексу гідрорегуляторних пристосувань, що виявляються на будь-якій стадії онтогенезу і відрізняються автоматизмом і динамічністю дії, рослини здатні протистояти висушуючій дії чинників зовнішнього середовища.

Нестача води в тканинах рослин створюється, коли витрати води при транспірації перевищує її надходження. Водний дефіцит може виникнути в жарку сонячну погоду до середини дня, при цьому збільшується всмоктуюча сила листків, що активує надходження води з ґрунту [3]. Рослини регулюють рівень водного дефіциту, змінюючи шири ступінь відкритості продихів. Зазвичай при в'яненні листків водний дефіцит відновлюється у вечірні та нічні години (тимчасове в'янення). Глибоке в'янення спостерігається при відсутності в ґрунті доступної для рослин води. Це в'янення найчастіше призводить рослини до загибелі.

Характерна ознака сталого водного дефіциту — збереження його в тканинах вранці, а також припинення виділення пасоки з зрізаного стебла. Дія посухи в першу чергу призводить до зменшення в клітинах вільної води, що змінює гідратів оболонки білків цитоплазми і позначається на функціонуванні білків-ферментів. При тривалому в'яненні знижується активність ферментів синтезу і активуються гідролітичні процеси, зокрема протеоліз, що веде до збільшення вмісту в клітинах низькомолекулярних білків. У результаті гідролізу полісахаридів в тканинах накопичуються розчинні вуглеводи, відтік яких з листя уповільнений. Під впливом посухи в листках знижується кількість РНК внаслідок зменшення її синтезу та активації рибонуклеаз. У цитоплазмі спостерігається розпад полірибосомних комплексів.

Під час посухи поряд зі зневодненням відбувається перегрів рослин. За дії високих температур (35°C і вище) спостерігаються два типи зміни в'язкості цитоплазми: частіше збільшення, рідше зниження. Зростання в'язкості цитоплазми уповільнює її рух, але процес звернемо навіть при 5-хвилинному впливі температури понад 51°C. Висока температура збільшує концентрацію клітинного соку і проникність клітин для сечовини, гліцерину, еозину та інших сполук. У результаті екзоосмосу речовин, розчинених в клітинному соку, поступово знижується осмотичний тиск. Однак при температурах вище 35°C

знову відзначається його зростання через посилення гідролізу крохмалю і збільшення вмісту моносахаридів.

Водночас, у рослин посушливих місцезростань — ксерофітів — існують пристосування, що дозволяють переносити періоди посухи.

Рослини використовують три основні способи захисту:

- запобігання зайвої втрати води клітинами (уникнення висихання),
- перенесення висихання,
- уникнення періоду посухи.

Література

1. Мусієнко М.М. Фізіологія рослин. — К.: Фітосоціоцентр, 2001. — 392 с.
2. Клеточные механизмы адаптации растений к неблагоприятным воздействиям экологических факторов в естественных условиях // Под ред. Е.Л. Кордюм. — К.: Наук. думка, 2003. — 277 с.
3. Ресурси віддаленого доступу (Інтернет-джерела).

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

А.Ю. Райська,

студентка природничо-математичного факультету
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

науковий керівник: ***В.Б. Слюта,***

викладач кафедри географії
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ПРИРОДНІ УМОВИ ТА РЕСУРСИ ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Південно-Африканська Республіка (ПАР) — держава розташована на півдні Африки. Межує з країнами, що розвиваються: на півночі з Намібією, Ботсваною та Зімбабве, на північному сході — із Свазілендом та Мозамбіком. На території країни є анклав — країна Лесото. Північні сухопутні кордони проходять в основному малозаселеними напівпустельними територіями.

На заході ПАР омивається водами Атлантичного океану, а на сході — Індійського, на території країни знаходиться крайня південна точка Африки — м. Голковий. Таке географічне розташування тривалий час забезпечувало стабільність у розвитку країни, оскільки повз неї пролягали морські шляхи з Європи до Азіатського континенту. З будівництвом Суецького значення морського шляху дещо знизилося, однак даний морський шлях продовжує залишатися одним з головних у світовому вантажоперевезенні. Наявність ряду великих морських портів (Кейптаун, Дурбан, Порт-Елізабет) забезпечує прийом всіх типів океанських суден. Даний фактор географічного положення також гарантує країні вільний вихід до всіх морських напрямків: Азії, Європи, Америки та ін. [1, с. 569].

Рельєф ПАР досить різноманітний. Низовинні ділянки трапляються лише біля кордону з Мозамбіком. Внутрішні райони — це підвищені плато, краї яких припідняті. На сході здіймаються складчасті Драконові гори. Тут знаходиться найвища вершина країни — гора Каткін-Пік (3600 м). Гребінь Драконових гір у багатьох місцях перекритий потужним (до 1000 м) шаром лави, яка колись витікала з тріщин на поверхню [2, с. 88]. Південна частина ПАР закінчується Капськими горами.

Клімат переважно тропічний, посушливий, на крайньому півдні — субтропічний. Дуже велика різниця в кількості опадів. Основні опади супроводжуються літніми мусонними вітрами з боку Індійського океану (до 2000

мм на рік — на схилах Драконових гір), у центральній частині країни випадає 600 — 700 мм, у пустелі Калахарі — близько 200 мм на рік [1, с. 556]. Влітку температури коливаються від +18 °С до +27 °С, зимові коливаються від +7 °С до +10 °С.

Водні ресурси ПАР незначні. Більшість постійних рік належить до басейнів Індійського океану (Лімпопо, Тугела). Басейн Атлантичного океану охоплює найдовшу в країні, порожисту і непостійну за витратами води річку Оранжеву (з притоками Вааль і Каледон). Багато річок у сухий сезон перетворюються або на невеликі струмки, або зовсім пересихають.

Більшість південноафриканських річок мають багато порогів та водоспадів. Це пояснюється ступінчастою будовою рельєфу і численними виходами твердих порід кристалічного щита. Внаслідок цього, більшість річок багаті на гідроенергію (великі гідротехнічні станції побудовані на річці Оранжева), але малопридатні для судноплавства. На річці Тугела знаходиться найвищий (933 м) водоспад Африки — Тугела. Також багато водоспадів має річка Оранжева. Найвищим з-поміж них є водоспад Ауграбіс, де вода падає з висоти 146 м у глибоку ущелину.

У пустелі Калахарі зустрічаються пени або пани — зниження з плоскими глинистими днищами, які після дощів стають мілководними озерами [2, с. 90].

Рослинний світ ПАР досить різноманітний. Переважаючою є рослинність притаманна саванам і пустелям. В посушливу пору все вигорає, майже всі дерева скидають листя. Пустельна зона розташована на північному заході країни. Тут переважають сукуленти і злакові культури [3, с. 62].

У Капських горах домінують твердолистяні вічнозелені чагарники з дрібними сірувато- і блакитно-зеленим листям та низькорослі дерева. Такі зарості називаються фінбошем. Підвітряні схили, внутрішні долини Капських гір зайняті напівпустельною рослинністю [2, с. 93].

Тваринний світ ПАР теж різноманітний. Надзвичайно багатий світ антилоп. Мешкає велика кількість хижаків: леви, пантери, гепарди, шакали, дикі кішки. Ендеміками є віверри та вухата собака. У пустелях і саванах живе 200 видів змій [3, с. 63]. В часи колонізації ПАР багато тварин піддавалися знищенню. Для охорони тваринного та рослинного світу створені численні заповідники і національні парки: Калахарі-Хемсбок, Крюгера, Натал.

Південно-Африканська Республіка є геологічною «коморою», в надрах якої знаходиться 88 % світових платинових металів, 80 % покладів марганцевих руд, 58 % хромових руд, 53 % золота, 50 % ванадієвих руд. За запасами алмазів (220 млн. карат) посідає 4-те місце у світі. В ПАР знаходяться величезні запаси вугілля (за ними ПАР посідає 1-ше місце в Африці — 129,1 млрд. т) [1, с. 557]. Також в країні є запаси урану, руд чорних і кольорових металів (залізна та марганцева, мідь, цинк, титан, свинець, нікель, цирконій, вольфрам, срібло), хімічної та будівельної сировини, корунду.

Завдяки природним багатствам в ПАР інтенсивно розвиваються багато галузей господарства. Різноманіття мінеральної сировини сприяє розвитку гірничодобувної, металургійної та хімічної промисловості. А унікальні ландшафти, рослинний та тваринний світ — сучасної туристичної інфраструктури. Поєднання географічного положення з природними багатствами, особливостями колоніального минулого забезпечує необхідні умови для стабільного розвитку і дозволяє країні залишатися найрозвинутішою державою континенту.

Література

1. Безуглий В.В. Економічна і соціальна географія світу : Навчальний посібник / В.В. Безуглий, С.В. Козинець — 2-ге вид., доп., перероб. — К. : ВЦ «Академія», 2007. — 688 с.
2. Барановська О.В. Фізична географія Африки / О.В. Барановська. — Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2008. — 101 с.
3. Масляк П.О. Географія : Підруч. для 7-го кл. загальноосвіт. навч. закладів / П.О. Масляк, С.Л. Капіруліна. — Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. — 320 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 004.451

Д.О. Божко,

студент Коледжу Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

науковий керівник: *Н.В. Божко,*

викладач вищої категорії, старший викладач

Коледжу Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

ПРОЕКТ МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ «ДОВІДНИКОВА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА» ДЛЯ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ

Анотація. Інтенсивний розвиток технологій привносить в повсякденне життя дуже багато нововведень, ігнорувати які на сьогодні стає просто неможливо. Розвиток мобільних пристроїв досить міцно вплинув на світову ІТ-інфраструктуру в цілому. Доступ до інформаційних ресурсів коледжу та університету з мобільних пристроїв ускладнений. В ході даної роботи був виконаний проект довідкового мобільного додатку для студентів.

Ключові слова: мобільний додаток, інформаційна система, Android, Java, бази даних, зберігання інформації, Інтернет.

Постановка проблеми. Вся сфера інформаційних систем і технологій націлена саме на генерацію, обмін і використання інформації. Але незважаючи на те, що «інтелектуальні пристрої» є результатом прогресу цих самих технологій, інтегрувати нове покоління пристроїв в наявну світову інформаційну інфраструктуру вдається не відразу і з прикладанням певних зусиль.

Саме з цією проблемою стикаються студенти коледжу — інформаційна інфраструктура університету націлена на використання тільки на ПК. Використання ресурсів університету з мобільних пристроїв є вкрай незручним через відсутність будь-якої оптимізації та адаптації інтерфейсу для взаємодії за допомогою сенсорних екранів малого розміру. В результаті скористатися тим, що внесли в повсякденне життя смартфони, стає практично неможливо.

У той же час смартфони та планшети є у всіх студентів лише за рідкісним виключенням, але використовувати їх функціонал стає неможливим, зважаючи на відсутність мобільної версії офіційного сайту університету, і так само будь-якого мобільного додатка. Таким чином такий важливий крок у розвитку інформаційних технологій залишився для інформаційної бази практично непомітним.

З огляду на все вище сказане слід зробити висновок, що студенти коледжу потребують можливості зручного доступу до основної інформації з мобільних пристроїв. Інформацією першої важливості є навчальний розклад, графіки

додаткових консультацій, контактні дані адміністрації та циклових комісій, новини коледжу.

Проектований програмний продукт являє собою повноцінний мобільний додаток, основною функцією якого є надання довідкової інформації по освітньому процесу для студентів коледжу та має за мету підвищення іміджу навчального закладу. Даний проект носить експериментальний характер.

Стан дослідження. Питанням розробки та використання мобільних пристроїв у навчальному процесі присвячено численні наукові праці, а саме цим займалися С. Семеріков, І. Теплицький, М. Стрюк, С. Шокалюк, М. Малежик, Р. Горбатюк, П. Малежик та ін., дана проблематика добре освітлена.

Виклад основного матеріалу. Проектований продукт є самостійним мобільним додатком, що орієнтовано на роботу на мобільних пристроях (смартфонах, планшетах).

Спочатку були сформульовані основні вимоги до цільової мобільної платформи, для якої буде вестися розробка, на основі яких проведено порівняльний аналіз. Як цільова платформи була обрана мобільна операційна система Android OS.

На основі зібраних вимог були спроектовані користувацький графічний інтерфейс і його поведінка, функціональність, способи зберігання і надання даних.

Далі був розроблений функціонуючий прототип спроектованого мобільного додатка. Розробка була здійснена на мові Java з використанням XML в якості мови розмітки екранів.

Як інструменти проектування використовувалися Visual Paradigm і Microsoft Visio. Розробка велася в Android Studio з використанням SQLiteStudio як інструмент адміністрування бази даних.

Додаток забезпечує студентів інформацією максимально швидко і в максимально зручній формі та охоплює велику кількість користувачів.

Висновки. В результаті проектування і розробки був отриманий прототип довідкового студентського додатку для студентів.

На даний момент він вже здатний виконувати основні завдання: показувати розклад занять, відображати довідкову інформацію про структуру коледжу, навчальний та виховний процес.

Розробку програми планується продовжити, щоб до наступного навчального року його вже можна було завантажити в магазин додатків для використання іншими студентами. Можливо, що в міру розвитку проекту та викладачі отримають свій особливий функціонал, але на даному етапі проект націлений тільки на студентів.

Література

1. Малежик П. Використання мобільних апаратних пристроїв у навчальному процесі / П. Малежик, М. Малежик // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. — Вип. 48, 2014. — С. 102—107.
2. Машнин Т.С. Eclipse: разработка RCP-, Web-, Ajax- и Android- приложений на Java / Т.С. Машнин. — СПб: БХВ-Петербург, 2013. — 384 с.

В.М. Данилюк,

студентка Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

В.А. Корнута,

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри інженерної та комп'ютерної графіки
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

СУЧАСНІ СПОСОБИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ В РЕЖИМІ ОНЛАЙН

Анотація. У статті висвітлено актуальні питання, пов'язані з методологією управління проектами, описано переваги та недоліки методології Kanban та розкрито сутність популярного веб-додатку для управління проектами в режимі онлайн Trello.

Ключові слова: інформаційні технології, методологія, Kanban, Trello.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростаючою роллю інформаційних технологій. Необхідність використання інформаційних технологій вже не викликає ніяких сумнівів, оскільки технологія — це одна з найбільш динамічно розвинутих областей сучасного життя. Використання нових інформаційних технологій дозволяє підвищити ефективність процесу навчання, вирішує проблему доступу до нових джерел різноманітної за складом і формами представлення інформації, а також дозволяє використовувати різноманітні технології при роботі з керуванням проектами.

Стан дослідження. Дослідженням переваг та недоліків методології Kanban присвячені праці таких вчених як Батенко Л.П., Демиденко М.А., Ноздріна Л.В. Над розкриттям особливостей додатку Trello працювали такі вчені як Чорна А.В. та Ройс У.

Мета статті. Висвітлити основні переваги та недоліки методології Kanban при управлінні проектами та розкрити особливості серверного веб-додатку Trello.

Виклад основного матеріалу. В управлінні проектами в сучасному середовищі необхідно приділяти велику увагу ефективності роботи команди. У будь-якій організації існують правила та методики, за якими учасники проекту (замовники, аналітики, розробники та ін.) розподіляють між собою задачі, взаємодіють один з одним, створюють проектні артефакти (специфікації, вихідний код, документацію) [1]. Оскільки сучасне середовище схильне до частих змін умов діяльності — управління проектами в такому середовищі також потребує постійного удосконалення підходів, інструментів та методологій. При цьому метою кожної компанії є вироблення якісного продукту, саме тому все більшої популярності набувають різноманітні методології з написання програмного забезпечення, які допомагають в успішній розробці проекту.

Існуючі методології мають свої переваги та недоліки в залежності від того, яка саме задача ставиться перед виконавцем робіт. Традиційна методологія управління проектом є лінійною, де все відбувається в одному циклі. Все детально планується і за результатом виконання всіх етапів циклу проект здається

повністю. Але якщо виникають проблеми з виконанням роботи — доцільним є використання гнучкої методології розробки. Гнучка методологія розробки базується на ітеративній розробці, тобто робота виконується серією коротких циклів, які складаються з планування, реалізації, перевірки та оцінки. У кожному циклі члени колективу можуть проводити самоаналіз, здійснювати самостійне управління та виправляти помилки, що виникають при вирішенні завдання. До класу гнучких методологій розробки відносять такі методики: екстремальне програмування, Agile, Scrum тощо [2].

Однією з найбільш широко відомих методологій, що входить сімейства Agile є методологія Kanban, яка допомагає командам удосконалити процес планування завдань і забезпечення продуктивності. Система Kanban заснована на повній прозорості роботи та обміні інформацією в режимі реального часу.

Для ефективної організації гнучкої методології Kanban краще використовувати допоміжні комп'ютерні засоби управління процесом розробки програмного забезпечення. До основних функцій зазначених засобів можна віднести: здатність до планування завдань, можливість складання розкладу, ведення контролю за виконанням завдання, правильний розподіл ресурсів, можливість спільної роботи, швидке спілкування, управління системою, її документацією [3]. Одним із популярних відкритих серверних веб-додатків є Trello, розроблений Fog Creek Software. Це один з популярних веб-додатків для управління проектами в режимі онлайн, який користується особливим попитом серед невеликих компаній. Він дозволяє ефективно організовувати роботу. Це максимально простий інструмент, який легко впровадити в робочий процес без довгої адаптації з боку персоналу.

Ця система управління складається з трьох основних елементів:

- дошки;
- списків;
- картки.

Для розміщення проекту або продукту використовується дошка. Важливою перевагою є те, що можна використовувати різноманітні дошки: для кожного проекту, для кожного учасника команди або створити тільки одну дошку для особистого проекту [4]. Дошка — це ваш особистий робочий простір. Всередині дошки знаходяться списки, які використовуються для організації завдань. Вони візуально класифікують і відстежують завдання [4]. А картки — це завдання, які заповнюють список. Картки є основними блоками Trello, де кожна картка є одним з невеликих проектів або завдань, над якими працює член команди [4].

Варто також звернути увагу на основні принципи роботи з цими елементами. Створення нової дошки — це перший крок у користуванні Trello. Для цього потрібно натиснути кнопку (+) у верхньому правому куті поряд з ім'ям вашого профілю, вибрати «Нова дошка» та ввести ім'я. Для того, щоб додати учасників — вибираємо «Додати учасників» на бічній панелі [4]. Якщо ваш колега ще не знаходиться у Trello — потрібно ввести e-mail, щоб надіслати запрошення для приєднання до вашої дошки. У той же момент, коли учасник підтвердить запрошення, ви маєте можливість залучати його до участі в проекті.

Наступним кроком є робота зі списками. Щоб додати список, потрібно натиснути «Додати список» поряд з останнім списком на дошці або можна двічі клацнути на будь-якому відкритому просторі дошки [4]. Немає загальних правил використання та створення списків, адже все залежить від ваших потреб. Ми можемо додати будь-яку кількість списків різних типів. Проте варто задуматися, які саме типи допоможуть організувати роботу правильно: чи це будуть списки для певного кроку в процесі чи для кожного учасника окремо.

Тепер, коли списки готові, ми можемо додати кілька карток. Картки — це особисті завдання, і їх можливо додати через «Додати картку» або через контекстне меню [4]. Важливим є те, щоб картка була чіткою та підлягала дії завдання.

Для того, щоб переконатися у легкості, зручності та доступності у використанні Trello, наведемо приклад взаємодії викладача зі студентами у навчальному процесі (написання курсової роботи). Алгоритм Trello у даному випадку можемо представити наступними трьома кроками:

1. Керівник (викладач) створює «Команду», де безпосередньо буде додавати: дошки, списки, карти, учасників, а також зможе налаштовувати профіль команди.

2. Голова проекту розділює колектив розробників проекту (студентів) на маленькі багатofункціональні команди, які можуть самоорганізуватися. Це потрібно для того, щоб відбувся конкретний поділ, де кожен учасник буде знати за що він відповідає (за написання чи редагування тексту, за пошук літератури, за опрацювання першоджерел і т.д.).

3. Потрібно розділити час відведений на розробку курсового проекту на короткі проміжки часу фіксованої довжини. Викладачу потрібно вказувати термін виконання для кожної карти. Це допоможе отримати виконання всіх поставлених завдань вчасно. Для цього потрібно натиснути на значок олівця при наведенні курсору на карту і вибрати Змінити термін виконання. Перед нами з'явиться макет календаря, де ми зможемо вибрати дату та час і тоді на карті з'явиться значок з обраною датою. Світло-сірий значок означає, що термін дії картки становить понад 24 годин, жовтий означає, що вона повинна бути зроблена протягом 24 годин, а червоний - що картка повинна бути зроблена сьогодні.

Однією з найбільших переваг є те, що є можливість підтримувати зв'язок з іншими учасниками у коментарях. Кожна картка має свій ланцюжок коментарів, де можна прикріплювати файли безпосередньо до карток. Це допоможе тримати всі важливі файли разом.

Висновки. Переваги системи Kanban очевидні. Виконання кожної операції по кожному з замовлень завжди під контролем. Керівник бачить, де в процесі роботи колективу виникло «слабке» місце, тобто який із відділів або співробітників «гальмує» роботу, хто виконує роботу швидше, а хто сидить без роботи через проблеми на попередньому етапі. Зрозуміло, який із відділів потрібно посилити, а кого зі співробітників замінити. Kanban дозволяє змінювати пріоритети в залежності від ситуації, адже дошка наочно показує ситуацію в цілому по всій компанії. З її допомогою процеси роботи стають зрозуміли не тільки менеджеру проекту, але і всьому колективу.

Універсальність і гнучкість Trello роблять її однією з найбільш комфортних систем організації справ для невеликих команд. Якщо грамотно вибудувати структуру компанії в Трелло, то команда в 50+ людей зможе цілком комфортно взаємодіяти між собою, а керівник впорається з контролем ключових завдань і процесів. Чим Trello дійсно хороший, так це можливістю швидко оцінити прогрес за всіма основними процесам одразу, в режимі реального часу і на одному екрані.

Література

1. Батенко Л.П. Управління проектами : навч. посіб. / Л.П. Батенко, О.А. Загородніх, В.В. Ліщинська. — К. : КНЕУ, 2003. — 231 с.
2. Чорна А.В. Можливості використання комп'ютерних засобів управління процесом розробки програмного забезпечення під час вивчення дисципліни «Операційні системи та системне програмування» / Чорна А.В. // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. — 2015. — № 48–49.
3. Методологія Kanban [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://habrahabr.ru/post/230725/>
4. Все що нам потрібно знати для продуктивної роботи в Trello [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://computers.tutsplus.com/uk/tutorials/everything-you-need-to-know-to-work-productively-in-trello--cms-21450>
5. Scrum и Kanban: выжимаем максимум [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://scrum.org.ua/wp-content/uploads/ScrumAndKanbanRuFinal.pdf>
6. Бушуев С.Д. Управление проектами : Основы профессиональных знаний и система оценки компетентности проектных менеджеров / С.Д. Бушуев, Н.С. Бушуева. — К. : ІРІДІУМ, 2006. — 208 с.
7. Демиденко М.А. Управління проектами інформатизації за методологією Scrum : навч. посіб. / М.А. Демиденко. — Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2017. — 81 с.
8. Ноздріна Л.В. Управління проектами : Підручник / Л. В. Ноздріна, В. І. Ящук, О. І. Полотай ; за заг. ред. Л.В. Ноздріної. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 432 с.
9. Ройс У. Управление проектами по созданию ПО / У. Ройс. — М. : Лори, 1998. — 431 с.

В.І. Копиця,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр»
факультету комп'ютерних інформаційних технологій,
Тернопільський національний економічний університет

А.О. Саченко,

доктор технічних наук, професор,
завідувач кафедри інформаційно-обчислювальних систем і управління,
Тернопільський національний економічний університет

В.І. Дорош,

викладач кафедри інформаційно-обчислювальних систем і управління,
Тернопільський національний економічний університет

МЕТОД КЛАСИФІКАЦІЇ КОМП'ЮТЕРНИХ АТАК НА ОСНОВІ ПАРАЛЕЛЬНОЇ ГЛИБОКОЇ НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖІ

Анотація. Проаналізовано методи машинного навчання і виділено глибоке навчання (Deep Learning) як одне із найбільш перспективних на сьогодні. Розглянуто парадигму навчання глибокої нейронної мережі. Розроблено алгоритм розпаралелення глибокої нейронної мережі. Проведено експериментальні дослідження. Показано, що запропонований підхід дозволяє істотно зменшити час навчання та підвищити достовірність виявлення атак у порівнянні з відомими методами

Ключові слова: глибока нейронна мережа, комп'ютерна атака, розпаралелення, метод навчання.

Вступ. Швидко зростаючий обсяг цифрової інформації, що циркулює в інформаційних телекомунікаційних мережах вимагає розробки новітніх технологій її обробки та аналізу [1]. Сьогодні методи машинного навчання разом з досягненнями у сфері обчислювального інтелекту стали відігравати надзвичайно важливу роль в обробці та аналізі великих даних [2–3]. До таких даних слід віднести параметри мережевих пакетів, на основі аналізу яких можна отримати інформацію про наявність чи відсутність комп'ютерної атаки.

Глибоке навчання (Deep Learning) — це революційна технологія в області машинного навчання, яка успішно застосовується для вирішення багатьох проблем штучного інтелекту, наприклад, розпізнавання мови, комп'ютерний зір, обробка природної мови, візуалізація даних тощо [4–5]. Глибока нейронна мережа [6–11] складається з безлічі прихованих шарів і дозволяє виконувати складне ієрархічне перетворення вхідних даних.

У 2006 Хінтон (Hinton) запропонував алгоритм пошарового навчання (greedy layer-wise algorithm) [5, 10], який став ефективним засобом навчання глибоких нейронних мереж- Deep Neural Networks (DNN). Показано, що глибока нейронна мережа значно ефективніше здійснює нелінійне перетворення і представлення даних в порівнянні з традиційним персептроном.

Враховуючи величезну кількість мережевих пакетів при аналізі комп'ютерних атак і необхідність ефективного методу для їх виявлення, є доцільним застосування глибоких нейронних мереж, що розглянуто нижче.

Метод навчання глибокої нейронної мережі. В даний час прийнята наступна парадигма для навчання DNN. Якщо навчальна вибірка є великою, тобто розмірність навчальної вибірки набагато більша, ніж кількість параметрів мережі, що налаштовуються, то використовується метод стохастичного градієнту (SGD) з функцією активації ReLU нейронних елементів [11].

Ректифікаційна функція активації (ReLU) [12] застосовується, як правило, у всіх шарах DNN, за винятком останнього шару. У разі використання цієї функції активації для навчання DNN необов'язково використовувати попереднє навчання шарів нейронних елементів. В цьому випадку доцільно використати стандартний алгоритм зворотного поширення помилки для навчання мережі [13, 14]. Метод градієнтного спуску використовується для послідовного або групового навчання доцільно при аналізі групи образів невеликого розміру (minibatch), коли відбувається випадковий відбір образів з навчальної вибірки. В такому випадку метод градієнтного спуску отримує назву «Метод стохастичного градієнтного спуску (stochastic gradient descent, SGD)».

У виразах для узагальненого дельта-правила присутня похідна функції активації нейронних елементів по зваженій сумі [12]:

$$F'(S_j) = \frac{\partial y_j}{\partial S_j}. \quad (1)$$

Визначимо її для ректифікаційної функції активації ReLU. В цьому випадку

$$y_j = F(S_j) = \begin{cases} S_j, S_j > 0; \\ kS_j, S_j \leq 0, \end{cases} \quad (2)$$

де $k=0$ або приймає невелике значення, наприклад $k=0,01$.

На основі виразів (1) і (2) можна знайти:

$$\frac{\partial y_j}{\partial S_j} = F'(S_j) = \begin{cases} 1, S_j > 0; \\ k, S_j \leq 0. \end{cases} \quad (3)$$

Аналогічно визначається похідна лінійної функції активації по зваженій сумі.

При застосуванні ректифікаційної функції активації ефективним є використання алгоритму зворотного поширення помилки для навчання DNN. Як випливає з виразу (3), в області позитивних значень зваженої суми похідна ректифікаційної функції активації дорівнює одиниці, що дозволяє нейтралізувати проблему зникаючого градієнту.

Алгоритм розпаралелення глибокої нейронної мережі. Ключовим вузлом розробленого алгоритму (рис. 1) є набір трьох блоків — *отр parallel*. В процесі функціонування алгоритму дані для навчання поділяються на декілька підмножин

(рис. 1). На наступному кроці запускаються репліки (копії) моделі на кожній з цих підмножин. Моделі повідомляють про оновлення за допомогою централізованого потоку параметрів, який зберігає поточний стан усіх параметрів для моделі, які перебувають у багатьох потоках. Цей підхід асинхронний тому що, репліки моделі працюють незалежно один від одного.

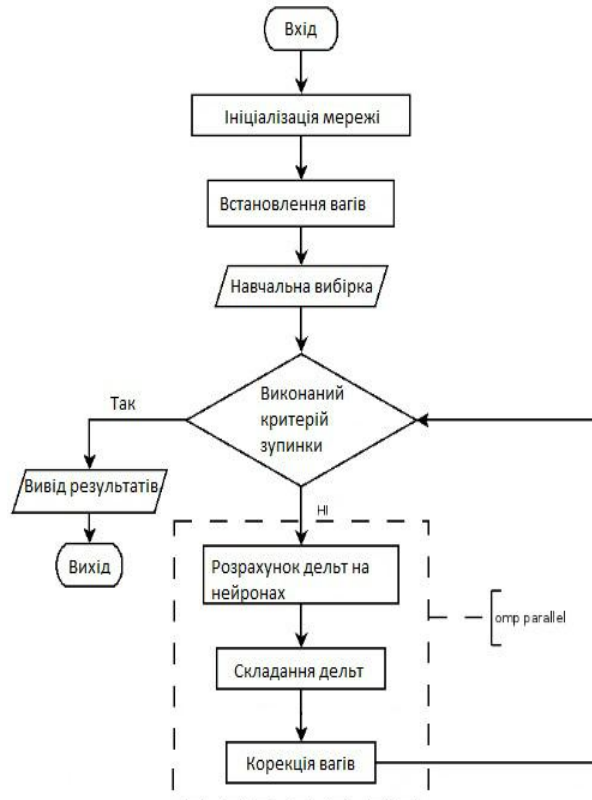

Рис. 1 — Алгоритм розпаралелення глибокої нейронної мережі

Репліки моделі асинхронно завантажують параметри w і відправляють градієнти Δw у потік параметрів.

Перед обробкою кожної підмножини модельна репліка запитує потік параметрів для оновленої копії її параметрів моделі. Отримавши оновлену копію своїх параметрів, репліка моделі обробляє підмножину даних для обчислення градієнта параметра і відправляє градієнт потоку параметрів, який потім застосовує градієнт до поточного значення параметрів моделі.

Експериментальні дослідження. Для експериментальних досліджень використано набір даних NSL-KDD, який складається з вибраних записів KDD-CUP99 [15]. На основі даних NSL-KDD, що широко використовується для розробки мережових систем виявлення вторгнення (NIDs), проводиться аналіз вхідного мережевого трафіку.

NSL-KDD включає 125 973 навчальні записи та 22 544 тестові записи, позначені як звичайні, так і аномальні (тобто мережева атака). Кожен зразок у NSL-KDD складається з 41 функції. Функції поділяються на чотири види: основні функції (від з'єднання TCP/IP без перевірки корисної завантаженості), функції вмісту (доступ до корисної інформації пакету TCP), функції трафіку за часом та хост-функції трафіку. У кожного запису є мітка «normal» або «attack type».

Структура навчальної вибірки подана в таблиці 1.

Таблиця 1 – Структура навчальної вибірки

Тип атаки	Кількість зразків	Розмір вибірки, %
DDoS / DoS	2121	64.18
Normal	1184	35.82

В результаті проведених тестів на CPU можна стверджувати, що використання паралельних алгоритмів дає істотний приріст в швидкості навчання глибоких нейронних мереж.

При цьому, чим більша розмірність мережі, тим більший виграш у часі при використанні паралельного алгоритму. Це досягнуто завдяки тому, що час виконання послідовної частини коду, яка міститься в паралельній реалізації, при збільшенні навчальної вибірки, практично, не збільшується, тоді як час виконання повністю послідовної реалізації зростає пропорційно.

Крім того, проведено додатковий аналіз, щоб порівняти результати з існуючими дослідженнями, які виконуються алгоритмами машинного навчання для класифікації виявлення вторгнень (таблиця 2).

Таблиця 2 – Порівняльний аналіз отриманих результатів

Algorithm (алгоритм)	Accuracy (точність), %	False Alarm Rate (хибні спрацювання), %
GNN [16]	87.54	12.46
FNN [16]	97.35	2.65
RBNN [16]	93.05	6.95
Запропонований алгоритм	99.4	0.6

З таблиці 2 видно, що отримані результати точності перевершують результати існуючих підходів [16].

Висновки. Розроблено та експериментально досліджено метод розпаралелення глибокої нейронної мережі, за рахунок розбиття навчальної вибірки на підвибірки і навчання кожної підвибірки на окремій копії моделі нейронної мережі, що дозволяє істотно зменшити час навчання та підвищити достовірність виявлення атак у порівнянні з відомими підходами.

Література

1. X.-W. Chen, X. Lin. Big Data Deep Learning: Challenges and Perspectives. IEEE Access, Vol.2, pp. 514–525, 2014.
2. J. Lin, A. Kolcz. Large-scale machine learning at twitter // Proc. ACM SIGMOD Scottsdale Arizona USA, pp. 793–804, 2012.
3. B. Panda at al. MapReduce and its application to massively parallel learning of decision tree ensembles // Scaling Up Machine Learning: Parallel and Distributed Approaches, 2012.
4. Krizhevsky A at al. ImageNet classification with deep convolutional neural networks // In Proc. Advances in Neural information Processing Systems. - 2012. – 25. – P. 1090–1098.

5. Hinton G. et al. Deep neural network for acoustic modeling in speech recognition / G. Hinton // IEEE Signal Processing Magazine. — 2012. — № 29. — P. 82–97.
6. Li Deng and Dong Yu. Deep Learning: Methods and Applications. Foundations and Trends in Signal Processing, Vol. 7, N. 3–4, pp. 197–387, 2014.
7. J. Schmidhuber. Deep learning in neural networks: An overview // Neural Networks, Vol. 61, N. 1, pp. 85–117, January 2015.
8. A. Fischer and C. Igel. Training Restricted Boltzmann Machines: An Introduction. Pattern Recognition, Vol. 47, N. 1, pp. 25–39, January 2014.
9. Y. Bengio et al. Representation Learning: A Review and New Perspectives // IEEE Transactions on Pattern Analysis and Machine Intelligence, Vol. 35, N. 8, pp. 1798–1828, August 2013.
10. LeCun, Y., Bengio, Y., Hinton, G. Deep learning // Nature. — 2015. — 521 (7553). — P. 436–444.
11. Golovko V., Kroshchanka A., Rubanau U., Jankowski S. Learning Technique for Deep Belief Neural Networks // in book Neural Networks and Artificial Intelligence. — Springer, 2014. — Vol. 440. Communication in Computer and Information Science. — P. 136–146.
12. V. Nair and G. E. Hinton. Rectified Linear Units Improve Restricted Boltzmann Machines. In Proc. 27th International Conference on Machine Learning, 2010. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.165.6419&rep=rep1&type=pdf>.
13. Rumelhart, D. Learning Internal Representations by errors propagation / D. Rumelhart, G. Hinton, R. Williams // Parallel Distributed Processing. — Cambridge : MIT Press, 1986.
14. Головки В. А. Нейронные сети: обучение, организация и применение. Кн. 4 : учеб. пособие / В. А. Головки ; общ. ред. А. И. Галушкина. — М. : ИПРЖР, 2001. — 256 с.
15. KDDCup1999Data, 1999. <http://kdd.ics.uci.edu/databases/kddcup99/kddcup99.html>
16. Devaraju, S., Ramakrishnan, S. Performance Comparison for Intrusion Detection System Using Neural Network With KDD Dataset // ICTACT Journal on Soft Computing. — 2014 — Vol. 4, Issue 3. — P. 743–752.

І.С. Коцюбинська,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр»

ПВНЗ «Київський університет культури»

науковий керівник: ***О.В. Матвієнко,***

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри готельно-ресторанного бізнесу

ПВНЗ «Київський університет культури»

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ, ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Ми всі живемо в ХХІ сторіччі у вік нових технологій, новітніх винаходів у вік, коли кожного дня відбуваються відкриття чогось нового в усіх сферах життя та діяльності. У зв'язку з цим не стоїть на місці і розвиток професій та навичок серед нинішнього суспільства. Інтернет та соціальні мережі стали місцем роботи та засобом заробітку для чималої частки населення нашої планети. В зв'язку з тим, що цифрове оточення змінюється практично кожен раз, стало дуже складно планувати і реалізовувати довгострокові стратегії та оперативно реагувати на зміни. Крім того, технології дозволяють створювати комплексні системи взаємодії

з користувачами і стежити за результатами в реальному часі. Характерною рисою будь-якої ситуації, пов'язаної з прийняттям рішення, є наявність великої кількості варіантів дій, із яких необхідно вибрати найкращий. Рішення — це вибір відповідного курсу дій з можливих варіантів. Наукова підготовка та прийняття оптимального управлінського рішення є комплексною проблемою, що включає техніку, технологію, економіко-математичні методи, теорію інформації, логіку, соціологію, економіку, психологію поведінки людей.

В процесі вирішення цієї задачі чимало компаній впроваджують нові напрями менеджменту. Первинною функцією менеджменту є прийняття рішень. Рішення необхідні скрізь і є складовою частиною будь-якої діяльності нашого життя. Деякі дослідники уявляють собі прийняття рішень як раціональний, логічний та повністю систематизований процес. Інші схильні розглядати прийняття рішень як категорії науки поведінки. Проте більшість дослідників єдині в тому, що прийняття рішень є родовим видом діяльності в професії менеджера, зокрема лауреат Нобелівської премії Г. Саймон називає їх «суттю управлінської діяльності».

Багаторічні дискусії з приводу прийняття рішень в менеджменті порушують більш конкретне питання про те, як відбувається вибір альтернативи в умовах невизначеності сучасного підприємництва. Джек Дункан зазначає: «Менеджери — це люди, які заробляють собі на життя в напруженому, постійно змінюваному середовищі, яке нічого не прощає». Часто результатом цього є неможливість зайнятися ретельними розрахунками та добре структурованим календарним плануванням. Розглядаючи проблему природи управлінської діяльності, з'ясували, що абсолютно логічна діяльність менеджера неможлива. Якщо б це було не так, то використання загальновизнаних наукових методів майже в усіх сферах менеджменту було б значно спрощене. Проте ухвалення рішень завжди розглядалося як логічний процес, і саме тут менеджмент більше всього наближається до реальної науки. Хоча ідею логічного вибору людини, як відомо, було висунуто філософією, економікою і соціологією ще задовго до появи менеджменту як науки.

Тому для того, щоб бути на хвилі змін і вміти управляти ними, необхідно повністю переглянути роботу відділу менеджменту та адаптувати його до сучасних викликів. До найбільш поширених нових напрямів менеджменту в наш час можна віднести SMMменеджмент, Digitalменеджмент та IT Project менеджмент, цих спеціальностей ще немає в університетах та більша половина, якщо не всі, випускники спеціальності менеджмент здобувають знання, щодо специфіки роботи за цими напрямками вже прийшовши на місце роботи в компанію.

Трішки детальніше про напрямки, ось наприклад SMM менеджер — це універсальний фахівець, діяльність якого полягає в професійному управлінні людьми і процесами в рамках соціальної платформи бренду [1]. Зараз важко знайти компанію, яка не мала SMM менеджера в штаті або на фрілансі. На SMM менеджерів великий попит, від претендентів багато пропозицій, але, як у всякому зростаючому бізнесі, критерії професіоналізму не до кінця сформовані. Проте, основні фахівці компаній зазначають, що основні вимоги до кваліфікації SMM-

менеджера — це найвища ступінь відповідальності, адже соціальні мережі, робота в яких ними ведеться — це не просто публічний простір, це гіперпублічний простір, де потрібно стежити за кожним своїм кроком. Від них треба ідеальна грамотність, знання і розуміння стилістики мови, якою вони користуються в роботі, але важливо і розуміння специфіки продукту, що просувається бренду і його цільової аудиторії в соціальних мережах. Ця спеціальність включає напрямки і філології і психології трішки соціології, а в першу чергу SMM менеджери повинні чітко знати зацікавленість аудиторії з якою працюють. Проте, все, що стосується професійної підготовки SMM менеджера, то на думку більшості учасників працюючих даного напрямку, 50% досвіду роботи в соціальних медіа кожен SMMменеджер отримує самостійно, шляхом власних проб і помилок, в іншому допомагає участь в конференціях по SMM, моніторинг іноземних ресурсів за запитом, читання книг про маркетинг, реклама, психологія споживачів, а також пабліки в соціальних мережах і спільноти за тематикою, але в жодному разі не навчання у ВНЗ.

Про Digital-менеджмент можна розповісти наступне, Digital-менеджмент — це новітня наука, вимоги до якої формуються у нас на очах. Спеціалісти у цій сфері, як і зазначеної вище, надзвичайно затребувані в наш час, а знання маркетингу саме в цій діяльності допомагає вдало та влучно працювати з цим напрямом менеджменту. Такі напрями вирішують дві основні задачі Facility Management:

- Оптимізація процесів. Створення управлінської системи повного циклу, яка дозволяє враховувати всі чинники і ризики пов'язані з експлуатацією і об'єкта роботи компаній.

- Скорочення витрат. Зменшення витрат на 15-20% на початковому етапі, і подальше впровадження цифрових технологій і інтеграція їх в єдину систему дозволить і далі знижувати витрати в компаніях [2].

Крім того, спостерігається значне зростання використання Digital технологій в усіх сферах діяльності. Перераховані фактори виводять роботу фасиліти менеджера на новий рівень, і без цифрових технологій йому вже не обійтися, тому навчання цього напрямку менеджменту відіграє неабияку роль в підготовці майбутніх професіоналів сфери менеджменту усіх сфер бізнесу та діяльності в цілому.

Багато компаній зараз переходять від класичної (відпрацьованої, часто бюрократична схеми менеджменту) до проектної (кожна задача окремо, делегована відповідальній особі) моделі управління. Загальний менеджмент для підприємця зводився до того, що є керівник і виконавець завдання. Дисципліна взаємодії залежала від того, як прописано в шаблоні. Шаблон ж був для всіх однаковим років так 20—30 тому. Тільки цей шаблон вже не актуально застосовувати до нових умов світового ринку. В IT Project Management (PM), про який йдеться мова — це дисципліна, що об'єднує процедури, принципи та політику ведення бізнесу. Вона керує проектом від розробки концепції до завершення проекту. Загальний (функціональний) та проектний менеджмент відрізняється тим, що:

- функціональний стабільний. Мета: підтримати і примножити. Є відпрацьований шаблон, він працює постійно.
- проектний мінливий. Мета: результат за всяку ціну. Є, наступне поняття таке як — deadline.

Причиною переходу від загального менеджменту до РМ частіше за інших стає надійність — замість відносної абстрактної перспективи до передбачуваних результатів. Міжнародна асоціація управління проектами (IPMA) провела дослідження, за результатами якого новий підхід заощадить вам близько 20-30% часу і 15-20% ресурсів. Процес керування проектом зацікавить активних по життю особистостей, які вміють швидко організовувати інших, приймати рішення, мріють реалізувати свої управлінські навички, забезпечити команді атмосферу для продуктивної праці, контролювати процес розробки нового ІТ продукту.

Як висновок з вище зазначеного можна навести те, що фахівці менеджери, що випускаються із вищих навчальних закладів зараз абсолютно не готові працювати з новими напрямками менеджменту, адже в вік надзвичайно швидкого розвитку технологій та інновацій навчання за такими напрямками абсолютно різняться від звичної нам моделі та портрету професіонала менеджера будь якої сфери діяльності.

Також надзвичайну роль зараз відіграло затвердження урядом Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018—2020 роки та затвердили план заходів щодо її реалізації. Адже основною метою документа є реалізація ініціатив “Цифрового порядку денного України 2020” (цифрова стратегія) для усунення бар’єрів на шляху цифрової трансформації та розвитку України у найбільш перспективних сферах та спеціальностях.

Література

1. Хто такий SMM менеджер: ознаки професіоналізму, джерела знань [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.topobzor.com/smm-manager/.html>
2. Проектний менеджмент в ІТ — як це? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://worksection.com/blog/it-project-management.html>
3. Цифрова адженда України — 2020 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>

Т.В. Лендюк,

кандидат технічних наук, старший викладач кафедри
інформаційно-обчислювальних систем і управління,
Тернопільський національний економічний університет

Г.В. Сапожник,

кандидат історичних наук, доцент кафедри
інформаційно-обчислювальних систем і управління,
Тернопільський національний економічний університет

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена сутності та змісту понять «система дистанційного навчання» та «дуальна освіта». Проаналізовано підходи щодо визначення цих понять і розвиток системи дуального навчання у різних країнах. Показано необхідність використання системи дистанційного навчання для взаємодії студентів з навчальним закладом та працедавцем.

Ключові слова: система дистанційного навчання, дуальна освіта, дуальне навчання, професійне навчання, практична підготовка студента.

Постановка проблеми. Ринок праці ставить нові вимоги до роботи навчальних закладів і працедавців. Працедавці повинні бути більше задіяними у розробці навчальних планів. Завданням професійної підготовки є підготовка кваліфікованих фахівців, які будуть здатні швидко навчатися та інтегруватися до потреб підприємства працедавця. Тому зростає потреба в освітніх технологіях, які здатні поєднати можливості навчального закладу та потреби працедавця.

Проявами проблеми невідповідності підготовки студентів є: неготовність випускників працювати за фахом; незадоволеність ринку праці якістю освіти, що вимагає додаткового навчання на робочому місці; дуже велика частка випускників, які не працюють за здобутими професіями; неефективне використання часу навчання студентами при здобутті професійної компетентностей; встановлення вимог до наявності досвіду професійної діяльності у випускників закладів освіти, які не працювали під час навчання.

Дана проблема виникла внаслідок тривалого впливу різних факторів, основними з яких є: формальна освіта не спрямована на розвиток у студентів таких компетентностей, яка потрібні працедавцям; заклади освіти не підтримують можливості здобуття освіти за їх межами; заклади освіти недостатньо фінансуються, щоб оновити свою матеріально-технічну базу для формування практичних навичок у студентів; нестачу інформації про потреби працедавців у компетентностях працівників; складність залучення до викладання у закладах вищої освіти фахівців, які мають великий досвід практичної роботи з відповідною оплатою праці.

У цьому контексті зростає в різних країнах, зокрема у Європейському союзі, популярність використання дуальної системи професійної підготовки. У європейській моделі професійної підготовки студентів, основою якої є програми

професійного навчання, що базуються на теоретичній підготовці в навчальному закладі у поєднанні з проведенням практичних занять на робочому місці.

Можливості дуальної освіти, що відкриваються, в першу чергу, перед навчальними закладами: подолання розриву між теорією та практикою; удосконалюється матеріально-технічна база навчального закладу та підвищується його конкурентоспроможність; в навчально-виробничий процес впроваджуються інноваційні методи навчання. Крім того, скорочується безробіття серед молоді, а студенти свідомо обирають майбутню професію.

Стан дослідження. На даний час проблеми інтеграції освіти, науки та виробництва присвячено багато досліджень вітчизняних і закордонних науковців. Зокрема, С.М. Амеліна [2] та М. Дернова [5] аналізують особливості системи дуальної системи освіти у навчальних закладах країн Європейського союзу, зокрема, Німеччини; в працях С.А. Дrajниці [6] та І.В. Лилика [7] розглядають проблеми впровадження дуальної освіти в систему вищої освіти в Україні як інтерактивну форму організації навчального процесу. Праці В.Ю. Бикова та В.М. Кухаренка [2, 3] присвячені використанню дистанційного навчання в освітньому процесі та розробці дистанційних курсів, а праця [8] розглядає теорію та практику змішаного навчання.

Виклад основного матеріалу. Дуальна форма здобуття освіти — це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання студентів у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору про здійснення навчання за дуальною формою здобуття освіти [1].

Дуальна система навчання є продуктом партнерства ВНЗ та підприємства, наприклад, ІТ-компанії, метою якого є успішна професійна та соціальна адаптація майбутнього фахівця. Дана система базується на взаємодії двох самостійних, в правовому відношенні сферах, в рамках офіційно визнаної професійної освіти, що здійснюється відповідно до законодавства.

Прикладом дуальної системи навчання може служити система професійної освіти Німеччини, яка, за оцінкою Міжнародного інституту моніторингу якості робочої сили (Швейцарія), є однією з лідерів за рівнем кваліфікації кадрів, а її система дуальної освіти багато в чому є зразком для всього Європейського Союзу [2, 5].

Дуальна освіта є засобом професійної адаптації молоді, уможливорює отримання кваліфікації. Взагалі усі учасники дуального навчання отримують свої переваги. За дуальною системою студенти займаються п'ять-шість днів: три-чотири робочих дні вони працюють на фірмі, два-три робочі дні — навчаються теоретично.

Очікуваними результатами використання дуальної системи навчання є: розширення та вдосконалення практичної частини навчальних планів із збереженням достатнього рівня теоретичної підготовки; забезпечення взаємозв'язку та взаємовпливу різних систем (освіта і виробництво; освіта і наука; наука і виробництво) для впровадження важливих змін, спрямованих на підвищення якості освіти; підвищення якості підготовки фахівців відповідно до

реальних вимог ринку праці та забезпечення підготовки кваліфікованих фахівців; посилення ролі роботодавців та громадських об'єднань у системі підготовки кваліфікованих фахівців від формування змісту освітніх програм до оцінювання результатів навчання; модернізація змісту освіти з метою її приведення у відповідність із сучасним змістом професійної діяльності; підвищення мотивації студентів до навчання та скорочення періоду їх адаптації до професійної діяльності.

Критеріями досягнення очікуваних результатів є: для закладу освіти: підвищення конкурентоспроможності закладу освіти на ринку освітніх послуг; доступність до актуальної інформації про поточний стан розвитку організацій для яких заклад освіти готує фахівців; підвищення якості освіти за рахунок адаптації освітніх програм до вимог працедавців; розширення можливостей для прикладних наукових досліджень; розширення можливостей для підвищення кваліфікації викладацького складу.

Для здобувача освіти: поєднання отриманих теоретичних знань з практичним досвідом роботи; збільшення шансів на отримання постійної роботи відразу після закінчення закладу освіти; наявність до закінчення навчання стажу роботи; отримання практичного досвіду під час навчання та можливості отримання грошової винагороди в процесі навчання.

Для працедавця: вплив на процес підготовки фахівця з необхідними знаннями, вміннями і компетентностями; отримання кваліфікованих фахівців, готових працювати на належному рівні без додаткових витрат на первинне ознайомлення з робочими процесами або на перепідготовку; відбір, під час навчання, найталановитіших здобувачів освіти.

При впровадженні дуальної форми навчання є й ряд недоліків, зокрема: недосконале нормативно-правове забезпечення дуальної форми навчання; застаріла матеріально-технічна база навчальних закладів; недостатня готовність педагогічних працівників до впровадження дуальної форми навчання; складність пошуку роботодавців та укладання угод із ними; небажання роботодавців укладати угоди із студентами на початку їхнього навчання; значні часові та фінансові затрати для оновлення технологічного парку навчальних закладів; необхідність спеціальної підготовки наставників, інструкторів на виробництві; недосконалість механізмів реалізації багатоканального фінансування.

У наш час розвиток освіти неможливий без її комп'ютеризації. Комп'ютерна техніка та спеціальне програмне забезпечення широко використовуються в навчальному процесі. Одним із видів комп'ютеризації освіти є дистанційне навчання, яке є не просто електронним варіантом навчання, що адаптує традиційні форми занять в телекомунікаційні [3]. Воно призначене для: підвищення активної ролі студента у навчанні; збільшення обсягу доступних освітніх матеріалів; отримання можливості спілкування; збільшення евристичної складової навчального процесу. В дистанційній формі передбачається постійний контакт із викладачем, з іншими студентами кіберкласу, імітація усіх видів очного

навчання з врахуванням специфічних форм і методів професійної діяльності та підвищення кваліфікації, якщо це необхідно.

Існує дуже багато програмного забезпечення для дистанційного навчання. Окрім комерційних систем електронного навчання із закритими кодами, існують рішення з відкритими кодами. На сьогоднішній день існують декілька десятків платформ електронного навчання, побудованих за принципом відкритих джерел: Atutor, Dokeos, dotlrn, ILIAS, LON-CAPA, MOODLE, OPENUSS, Sakai, Spaghettilearning.

Система дистанційного навчання MOODLE підтримує більше 40 мов. На основі MOODLE можна згенерувати свою LMS, що дасть можливість: створювати навчальні курси, використовуючи як власні програмні засоби, так і комп'ютерні матеріали, розроблені за допомогою інших програм і упаковані в пакет SCORM; керувати навчальною діяльністю студентів; контролювати виконання завдань; організовувати навчальне спілкування тощо [4].

Основними особливостями MOODLE, істотними, перш за все, для освітніх установ, є: вільне розповсюдження — безкоштовне отримання, використання і оновлення, немає обмежень на кількість ліцензій; відкритість програмного коду — можна вносити корективи, розширити можливості MOODLE програмними модулями; розвиток програмного забезпечення — MOODLE відповідає сучасним і перспективним вимогам електронного навчання; простота установки, підтримки і функціонування. MOODLE працює в будь-якій операційній системі з підтримкою PHP; функціональна повнота — незважаючи на безкоштовність і простоту використання, MOODLE реалізує основні функції сучасної СДН.

Висновки. Дуальне навчання передбачає взаємовідносини між зацікавленими сторонами — працедавцем, університетом та студентом, що беруть участь як у навчанні, так і в роботі, та діють спільно. Така модель навчання є корисною для усіх сторін: студент отримує знання, досвід практичної роботи та заробітну плату; навчальний заклад покращує своє матеріально-технічне забезпечення, а викладачі впроваджують свої наукові розробки на практиці; представники працедавця знайомляться з новими науковими ідеями та контролюють процес підготовки майбутніх співробітників. В свою чергу система дистанційного навчання служить для покращення комунікацій усіх трьох сторін.

Література

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» від 19 вересня 2018 р. № 660-р // Офіційний вісник України від 05.10.2018 — 2018 р., № 76, стор. 119, ст. 2548, код акту 91643/2018.
2. Амеліна С.М. Особливості дуальної системи вищої професійної освіти у навчальних закладах Німеччини / С.М. Амеліна // Зб. наук. праць «Проблеми трудової і професійної підготовки». — 2010. — Вип. 15. — С. 107—112.
3. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: [монографія] / В.Ю. Биков. — К.: Атіка, 2009. — 684 с.
4. Биков В.Ю. Технологія розробки дистанційного курсу: Навчальний посібник / В.Ю. Биков, В.М. Кухаренко, Н.Г. Сиротенко та ін. ; за ред. В.Ю. Бикова та В.М. Кухаренка. — К.: Міленіум, 2008. — 324 с.

5. Дернова М.Г. Дуальна модель вищої професійної освіти дорослих: європейський досвід / М.Г. Дернова // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. — 2014. — Вип. 2(9). — С. 137—145.
6. Дrajниця С.А. Дуальне навчання, як інтерактивна форма організації навчального процесу / С.А. Дrajниця, О.М. Дrajниця // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». — 2016. — №12. — С. 17—20.
7. Лилик І.В. Впровадження елементів дуальної освіти в систему вищої освіти в Україні / І.В. Лилик / Маркетинг в Україні. — 2016. — № 6. — С. 48—52.
8. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В.М. Кухаренко, С.М. Березенська, К.Л. Бугайчук, Н.Ю. Олійник, Т.О. Олійник, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко, А.Л. Столяревська; за ред. В.М. Кухаренка. — Харків: «Міськдрук», НТУ «ХПІ», 2016. — 284 с.

А.В. Мічак,

студент факультету інформаційних технологій

Національного університету біоресурсів і природокористування України

наукові керівники: **Я.А. Савицька, В.В. Смолій,**

кандидат технічних наук, асистент кафедри комп'ютерних систем і мереж,

кандидат технічних наук, доцент кафедри комп'ютерних систем і мереж

Національного університету біоресурсів і природокористування України

СИСТЕМА ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ «ПОМІЧНИК АБІТУРІЄНТА»

Метою освіти в Україні є повноцінний та всебічний розвиток людини як особистості, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетенцій, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого та культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [1].

Статтею 6 Закону України «Про освіту» визначається доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою, у тому числі доступність для осіб з особливими освітніми потребами освітніх послуг, зокрема інклюзивного навчання, за місцем проживання [2].

Задля реалізації, статтею 13 та 44 Закону України «Про вищу освіту» Міністерство освіти та науки України видало наказ про затвердження умов прийому на навчання до закладів вищої освіти (ЗВО) України в 2019 році. Статтею 13 Закону України «Про вищу освіту» визначаються повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, інших органів, до сфери управління яких належать ЗВО, а статтею 44 визначаються умови прийому на навчання до закладів вищої освіти ЗУ «Про вищу освіту». Саме в статті 44 наведеного вище ЗУ, визначаються ключові моменти прийому до навчання, а саме:

- прийом на навчання до закладів вищої освіти здійснюється на конкурсній основі;

- прийом до закладів вищої освіти здійснюється на засадах об'єктивності та відкритості;
- обсяг та порядок оприлюднення інформації про хід і результати прийому до закладів вищої освіти визначаються Умовами прийому до закладів вищої освіти.

Починаючи з 2015 року введено у дію систему «Подання та розгляду заяв в електронній формі на участь у конкурсному відборі до закладів вищої освіти» Єдиної державної бази з питань освіти (автоматизована система збирання, верифікації, оброблення, зберігання та захисту даних, у тому числі персональних, щодо надавачів та отримувачів освітніх послуг з метою забезпечення потреб фізичних та юридичних осіб [3]), яка надає можливість не виходячи з дому подавати заявки на вступ до вищих навчальних закладів України.

На сьогодні, система «Подання та розгляду заяв в електронній формі на участь у конкурсному відборі до закладів вищої освіти» діє відповідно до затверджених 11 жовтня 2018 року «Умов прийому на навчання до закладів вищої освіти України в 2019 році» та «Порядком подання та розгляду заяв в електронній формі на участь у конкурсному відборі до закладів вищої освіти України в 2019 році». Традиційна паперова форма подачі документів дозволяється тільки за наявності спеціальних умов для вступу, перелік яких визначено зазначеними «Умовами прийому».

Особливістю процесу реєстрації є можливість створення до 7 заяв на 4 спеціальності для вступу на бюджетну форму навчання та необмеженої кількості заяв для вступу на контрактну основу. Для подачі заяв їм необхідно надати пріоритети, які вступник визначає відповідно до своїх уподобань. З однієї сторони, такий механізм призваний підвищити ймовірність вступу абітурієнта до закладу вищої освіти, але з іншої сторони, це вимагає від нього ретельного аналізу можливих факторів впливу на вступний процес, що є досить невизначеним з урахуванням загальної кількості бажаючих навчатися.

Це призводить до того, що абітурієнт наприкінці процесу зарахування, втрачає право на безоплатне навчання, а держава, на наш погляд, вимушена не ефективно витратити бюджетні кошти, дотуючи контрактну форму навчання та втрачаючи потенційних працівників, які їй потрібні для вирішення державних задач, з огляду на які вона формує обсяги державного замовлення.

Основою для побудови системи зарахування у ЗВО, є конкурсний бал, який визначається на базі дисциплін, визначених міністерством освіти та ЗВО, та системи вагових коефіцієнтів, визначених закладом освіти. З огляду на це, для абітурієнта і для держави актуальним є визначення абітурієнтом оптимального розподілу пріоритетів при визначенні ЗВО відповідно до його конкурсного балу.

Ця задача лягла в основу створення системи підтримки прийняття рішень для абітурієнтів у процесі вибору ЗВО для подальшого навчання на бюджетній основі.

Слід зазначити, що у відкритому доступі наявний електронний ресурс «Сервіс пошуку абітурієнтів» [4], який містить статистичні данні вступних компаній з 2012 року (за інформацією сайту) та дозволяє оцінити ймовірність

вступу, увівши середній бал атестату, результати ЗНО, відповідні коефіцієнти для розрахунку конкурсного балу.

Але, цей сервіс має, на наш погляд, низку суттєвих недоліків:

- при введенні результатів ЗНО не враховується, сертифікати з яких предметів потрібні, а це можуть бути різні сертифікати, наприклад, у один заклад — українська мова, математика та фізика, у інший — українська мова, математика та іноземна мова;
- дані для розрахунку конкурсного балу вводяться вручну, що призводить до збільшення ймовірності виникнення механічних помилок;
- робота сервісу є не актуальною — так, оцінка ймовірності проведена у грудні 2018 надавала аналіз з даними за 2015 рік, тобто неможливий аналіз даних у оперативному режимі під час вступної компанії;
- невизначеним є режим роботи з додатковими балами — які бали та за що можуть бути додані.

Крім цього, вважається, що абітурієнт докладно знає які документи та за якою формою потрібні для вступу, хоча їх перелік змінюється в залежності від встановлених умов.

Основні моменти, на яких ми ставимо наголос, розробляючи цю систему, полягають в тім, що абітурієнту для вступу на бюджетну основу потрібно допомогти правильно визначити пріоритети при формуванні заявок на вступ та надати повну інформацію про необхідний пакет документів.

Крім того, наведені недоліки вказують на те, що локальна версія системи буде досить «важкою» для персонального пристрою, тобто потрібна клієнт-серверна реалізація, яка здібна відслідковувати стан у реальному часі та збирати інформацію з кількох джерел для проведення аналізу.

Література

1. Закон України «Про освіту». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/print>
2. Закон України «Про освіту». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
3. Наказ «Про затвердження Умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів України в 2017 році». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1515-16/print>

І.І. Ткачов,

кандидат фізико-математичних наук, доцент, старший науковий співробітник
Науково-учбового центру прикладної інформатики НАН України

СПЕЦІАЛЬНІ СТРУКТУРИ В СХЕМАХ РОЗМІТКИ

Задача схеми розмітки, що розглядається в статті, входить до більш широкого класу задач задоволення обмежень (ЗО) (англ.: *Constraint Satisfaction Problem*) [1–4]. З 90-х років минулого сторіччя розробки, пов'язані з задачею ЗО, набули величезну популярність і відокремилися в самостійний науковий напрямок.

Схема розмітки (СР) [5] є зручною формалізацією багатьох задач штучного інтелекту і розпізнавання образів, що зводяться до встановлення відповідності між математичними об'єктами, які задані структурними описами, тобто перерахуванням елементарних складових частин і їх взаємозв'язків. Схеми містять варіанти можливих відповідей між наборами елементів структурних описів. В задачах розпізнавання зображень один з об'єктів, що зіставляється, — це еталонне зображення деякого класу, а інший — саме зображення, яке треба розпізнати. Задача структурного опису та розпізнавання пред'явленого зображення, кажучи мовою схем розмітки, полягає в пошуку *узгодженої розмітки*, тобто відображення, при якому кожному елементу зображення, що розпізнається (об'єкту), відповідає певний елемент еталона (мітка) такий, що задані набори елементів зображення (пари, трійки тощо) знаходяться між собою в тому ж взаємозв'язку, що і відповідні їм набори елементів еталона.

Важливо підкреслити, що метод пошуку узгоджених розміток, що розглядається нижче, узагальнює емпірично знайдені засоби вирішення конкретних задач з вказаних областей. Метод пошуку узгоджених розміток [5] полягає в застосуванні до схеми двох алгоритмів: викреслювання і пошуку по дереву можливих варіантів. Алгоритм викреслювання видаляє з схеми набори міток (так звані розмітки) на основі перевірки певної необхідної умови входження окремої розмітки до якоїсь узгодженої розмітки. Іншими словами, перевіряється, чи може певна локальна відповідність разом з іншими локальними відповідностями несуперечливим чином скласти глобальну відповідність. Інколи застосування одного лише алгоритма викреслювання приводить до рішення задачі, але складаються умови, коли для встановлення однозначної відповідності потребується послідовний перебір можливих локальних відповідей. Для виконання цієї процедури призначений алгоритм пошуку по дереву. Використання цього алгоритму може привести до експоненційного зростання займаної пам'яті і числа необхідних операцій. Доведено [6], що для знаходження узгоджених розміток в схемах з деревоподібною структурою досить застосування алгоритму викреслювання. У схемах з недеревоподібною структурою після застосування алгоритму викреслювання можуть залишитися розмітки, що не входять ні в одну узгоджену, що ускладнює вирішення задачі знаходження узгодженої розмітки. У

цій роботі показано, що причини виникнення таких ситуацій кореняться в наявності характерних структурних особливостей множин обмежень схем розмітки. Наводяться також приклади цих структур і пропонується метод, що дозволяє переходити до еквівалентних схем розмітки, які вільні від зазначених структур.

Введемо деякі визначення.

Визначення 1. Схемою розмітки називається четвірка $\langle U, L, W, R \rangle$, де $U = \{u\}$ та $L = \{l\}$ – скінченні множини об'єктів та міток, відповідно, $W = \{\tilde{w}\}$ – множина неупорядкованих наборів об'єктів $\tilde{w}_i = (u_1, u_2, \dots, u_{n_i})$, R – множина наборів виду $(u_1, l_1, u_2, l_2, \dots, u_n, l_n)$, де $l_i \in L$ міткою об'єкта u_i , $i = 1, 2, \dots, n$.

Набір міток $\tilde{l} = (l_1, l_2, \dots, l_n)$ з набору $(u_1, l_1, u_2, l_2, \dots, u_n, l_n)$ будемо називати розміткою набору об'єктів $\tilde{w} = (u_1, u_2, \dots, u_n)$ або, просто, розміткою, якщо буде зрозуміло, про який набір об'єктів йде мова. Схему розмітки зручно представляти у вигляді такої таблиці:

$u_1, u_2, \dots, u_n$	$\cdot \cdot \cdot$	$v_1, v_2, \dots, v_m$
$l^1_1, l^1_2, \dots, l^1_n$		$k^1_1, k^1_2, \dots, k^1_m$
$\cdot \cdot \cdot$	$\cdot \cdot \cdot$	$\cdot \cdot \cdot$
$l^s_1, l^s_2, \dots, l^s_n$		$k^r_1, k^r_2, \dots, k^r_m$

Тут кожен стовпчик відповідає набору об'єктів, записаному в самому верхньому рядку. Усі інші рядки стовпчика є розмітками цього набору, що задаються наборами з множини R . У всіх змістовних задачах схема розмітки допускає таке представлення.

Визначення 2. Нехай задана схема розмітки $\langle U, L, W, R \rangle$. Узгодженою відносно W та R розміткою будемо називати функцію $f: U \rightarrow L$, яка ставить у відповідність кожному об'єкту з U мітку з L таким чином, що для будь-якого набору об'єктів $(u_1, u_2, \dots, u_n) \in W$ у множині R знайдеться набір $(u_1, f(u_1), \dots, u_n, f(u_n)) \in R$.

Визначення 3. Структурним графом схеми розмітки назвемо граф, в якому вершини поставлені у взаємно однозначну відповідність усім наборам об'єктів, а ребра поєднують ті і тільки ті пари вершин, які відповідають наборам об'єктів, що мають непустий перетин.

Нижче будемо припускати зв'язність структурного графа, тому що у протилежному випадку сукупність стовпчиків, які відповідають вершинам графу з однієї компоненти зв'язності, можливо розглядати як окрему схему.

Визначення 4. Дві розмітки з двох різних стовпчиків схеми розмітки будемо називати сумісними, якщо кожному об'єкту, що належить обом наборам, ці розмітки ставлять у відповідність однакові мітки. Інакше, розмітки називаємо несумісними або такими, що протирічать одна іншій.

Це визначення може бути узагальнено на більше число розміток.

Алгоритм пошуку узгодженої розмітки, який будемо називати алгоритмом викреслювання, полягає в послідовній перевірці та видаленні з таблиці схеми таких розміток, для кожної з яких знайдеться стовпчик, всі розмітки якого протирічають розмітці, що перевіряється. В роботі [5] показано, що таке перетворення схеми є еквівалентним, тобто воно не змінює множину узгоджених розміток.

Після закінчення роботи алгоритму викреслювання може наступити одна з трьох наступних ситуацій.

1. В кожному стовпчику залишилося по одній розмітці. Це означає, що узгоджена розмітка існує і вона фактично знайдена.
2. Хоча б один стовпчик став пустим. В цьому випадку в схемі нема узгоджених розміток.
3. Пустих стовпчиків нема, та хоча б один стовпчик містить дві або більше розміток. Така ситуація може виникнути і тоді, коли в схемі є декілька узгоджених розміток, і у випадку їх відсутності.

Розглянемо приклад, який ілюструє останню ситуацію.

Приклад 1.

$U = \{a, b, c\}$,

$W = \{ab, bc, ac\}$, $L = \{1, 2\}$

R:

a b	b c	a c
1 1	1 2	2 2
2 2	2 1	1 1

У наведеній схемі немає узгодженої відносно W та R розмітки, але у той же час, жодної розмітки в таблиці R викреслити не можна. Цей приклад ілюструє найпростіший випадок так званої *кратної петлі*. Цей термін був запропонований М.І. Шлезінгером, який вперше звернув увагу на подібні структури в двомірних граматиках [8].

Визначення 5. Будемо говорити, що розмітка $(l_1, l_2, \dots, l_n)$ набору $(u_1, u_2, \dots, u_n)$ входить в узгоджену розмітку $f: U \rightarrow L$, якщо $l_i = f(u_i)$ для $i = 1, 2, \dots, n$.

В [6] доказана

Теорема 1. Нехай дана схема розмітки $\langle U, L, W, R \rangle$, структурний граф якої є дерево. Тоді, якщо в результаті застосування операції викреслювання (до тих пір, поки це можливо) в кожному стовпчику таблиці R залишилося хоча б по одній розмітці, то узгоджені відносно W та R розмітки існують, і їх число не менше максимальної кількості розміток в одному з стовпчиків схеми. Крім того, кожна з розміток, що залишилися, входить до якоїсь узгодженої розмітки.

Визначення 6. Циклом стовпчиків в схемі розмітки назовемо, таку скінчену послідовність наборів об'єктів $\tilde{W}_1, \tilde{W}_2, \dots, \tilde{W}_m$ з відповідними їм множинами розміток, що вершини структурного графа схеми, які відповідають наборам $\tilde{W}_1, \tilde{W}_2, \dots, \tilde{W}_m$, утворюють елементарний цикл.

Теорема 2. Якщо після закінчення роботи алгоритму викреслювання в якомусь циклі непустих стовпчиків схеми розмітки залишився стовпчик з однією розміткою, то в кожному стовпчику, що входить у цикл можна виділити по одній розмітці так, що все розмітки з отриманої сукупності будуть попарно сумісні.

Доведення. Вирушаючи від стовпчика з єдиною розміткою в одну сторону по циклу, будемо вибирати в кожному стовпчику по одній розмітці, сумісній з розміткою, обраною в попередньому стовпчику. На кожному кроці такої процедури сумісна розмітка завжди виявиться, тому що в іншому випадку могла б бути викреслена розмітка, обрана на попередньому кроці. Пройшовши весь цикл, повернемося до вихідного стовпчика. Його єдина розмітка сумісна з будь-якою розміткою сусіднього в циклі стовпчика, а значить і з тією, яка була обрана на останньому кроці. Отримані в результаті такої процедура розмітки складають шукану сукупність. Справді, пари розміток з сусідніх стовпчиків сумісні тому, що їх такими вибирали. Пари розміток з стовпчиків, які не є сусідніми сумісні з тієї причини, що набори об'єктів цих стовпчиків мають пустий перетин. Теорема доведена.

Наслідок. Будь-яка розмітка з будь-якого стовпчика, що належить циклу стовпчиків, який задовольняє умові Теорема 2, входить хоча б в одну сукупність попарно сумісних розміток.

Для доведення треба виконати описаний вище процес вибору розміток, вирушаючи від стовпчика з розглянутою розміткою і рухаючись одночасно в обидва боки по циклу до стовпчика з одною розміткою.

Якщо вся схема розмітки утворена одним лише циклом стовпчиків, який задовольняє умові Теорема 2, то в цьому випадку, виходячи з наведеного Наслідка, можна стверджувати, що кожна з розміток, що залишились після викреслювання, входить хоча б в одну з узгоджених розміток.

Тепер перейдемо до вивчення специфічних структур в схемах розмітки, які отримали назву «кратних петель». Спочатку дамо визначення кратної петлі, а потім доведемо що тільки при наявності кратної петлі в схемі розмітки може виникнути ситуація, коли після застосування алгоритму викреслювання в схемі залишаються розмітки, що не входять в жодну узгоджену розмітку.

Визначення 7. Будемо говорити, що в деякому циклі стовпчиків має місце *кратна петля*, якщо хоча б одному стовпчику з цього циклу існує розмітка, яка не видаляється із стовпчика операцією викреслювання, і для якої неможливо підібрати в кожному стовпчику циклу по одній розмітці так, аби ці розмітки були сумісні між собою.

Зазначені в цьому визначенні умови існування кратної петлі можна перевірити алгоритмічно (наприклад, послідовно перебравши всі цикли в схемі, а в кожному циклі перевіривши, чи все розмітки містяться хоча б в одній з можливих сукупностей сумісних розміток).

Для доведення основної теореми про кратні петлі нам буде потрібно ввести на додаток до викреслювання ще одне еквівалентне перетворення схем розмітки — з'єднання, або «склеювання» стовпчиків [7]. Склеювання здійснюється наступним чином. Спочатку в кожному з двох довільно вибраних стовпчиків

викреслюють всі ті розмітки, для яких немає сумісних з ними розміток в іншому стовпчику. Потім з двох стовпчиків утворюють один новий, в якості набору об'єктів якого береться об'єднання наборів об'єктів обох стовпчиків, а розмітки утвореного стовпчика складаються з усіх сумісних пар розміток стовпчиків, що з'єднуються. Проілюструємо цю операцію нескладним прикладом.

Приклад 2.

a b c	c d e	a b c d e
1 1 4	4 2 5	1 1 4 2 5
2 8 7	4 3 3	1 1 4 3 3
3 3 6	7 1 1	2 8 7 1 1

Розмітка (3, 3, 6) з першого стовпчика викреслюється, тому що в другому стовпчику нема сумісних з нею розміток.

Розглянутому перетворенню схеми розмітки в реляційній алгебрі відповідає операція з'єднання відношень.

З'єднання будь-яких стовпчиків в схемі не змінює множини узгоджених розміток [7]. В результаті одноразового застосування операції з'єднання число стовпчиків в схемі, а також число вершин структурного графа зменшується на одиницю. Якщо послідовно з'єднати всі стовпчики деякого циклу, то буде отримано один стовпчик, а в структурному графі схеми відповідний цикл стягнеться в одну вершину. Ці властивості операції з'єднання стовпчиків будуть використані при доведенні наступної теореми.

Теорема 3. Якщо в схемі розмітки є стовпчик, а в ньому — розмітка, яка не може бути викреслена та яка не входить в жодну узгоджену розмітку, то в схемі розмітки існує цикл стовпчиків з кратною петлею або, більш детально, виконується таке:

- 1) структурний граф схеми розмітки має цикл;
- 2) хоча б один з циклів має ту властивість, що у всіх його стовпчиках міститься по дві або більше розміток, які не можуть бути усунені операцією викреслювання;
- 3) хоча б в одному стовпчику з циклу, який задовольняє умові з пункту 2), знайдеться, принаймні, одна розмітка, яка не може бути викреслена, і для якої неможливо підібрати в кожному стовпчику циклу по одній розмітці так, щоб всі вони були попарно сумісні.

Доведення. Твердження пункту 1) випливає з Теорема 1. Дійсно, якби структурний граф схеми був деревом, тобто не мав би циклів, то після закінчення роботи алгоритму викреслювання всі розмітки, що залишились в схемі були б складовими частинами деяких узгоджених розміток, що суперечить умові теореми, що доводиться. Отже, в структурному графі даної схеми є хоча б один цикл.

Для доведення твердження пункту 2) зауважимо спочатку, що після застосування алгоритму викреслювання до схеми, що розглядається, жоден стовпчик не може стати порожнім, тому що в цьому випадку всі стовпчики схеми, яка має зв'язний структурний граф (а саме такі схеми ми домовилися розглядати),

стали б порожніми, що суперечить умові теореми, в якій передбачається наявність розмітки в деякому стовпці, яку не можна викреслити.

Тепер припустимо, що в кожному циклі стовпчиків схеми є стовпчик з однією розміткою і доведемо, що в цьому випадку всі невикреслені розмітки входять в якусь узгоджену розмітку. З'єднаємо всі стовпчики якогось циклу. При цьому жодного разу не станеться викреслювання, тому що за Наслідком з Теореми 2 будь-яка розмітка з будь-якого стовпчика розглянутого циклу входить хоча б в одну сукупність попарно сумісних розміток. Виконаємо цю операцію з кожним циклом стовпчиків схеми. В результаті отримаємо схему з тією ж самою множиною узгоджених розміток, що й вихідна схема, але з деревообразним структурним графом. Вище вже зазначалося, що в таких схемах всі розмітки, які не можна викреслити, входять в деяку узгоджену розмітку. Це, зокрема, означає, що зазначена в умові теореми розмітка входить в деяку узгоджену розмітку. Однак за умовою це не так, і, отже, наше припущення не вірне. Таким чином, твердження пункту 2) доведено.

Переходимо до останньої частини доведення. Спочатку припустимо, що всі цикли, стовпчики яких містять по дві або більше розміток, не задовольняють умові, зазначеної у пункті 3), а потім прийдемо до протиріччя, довівши, що в цьому випадку всі розмітки, які не можна викреслити, входять в деякі узгоджені розмітки.

Отже, якщо в стовпчиках будь-якого із зазначених циклів кожна розмітка входить в якусь сукупність сумісних розміток із стовпчиків цього циклу, то в процесі послідовного з'єднання цих стовпчиків жодна розмітка не буде викреслена. Отже, з'єднавши всі цикли, що задовольняють умові пункту 2), прийдемо до ситуації, коли у всіх циклах (якщо такі залишилися) буде міститися хоча б один стовпчик з однією розміткою. Як вже було доведено вище, в цих умовах всі розмітки, які не можна викреслити, входять в узгоджені розмітки. Отримане протиріччя доводить твердження пункту 3), а разом з цим і теорему.

Розглянемо кілька найпростіших прикладів з величезного різноманіття кратних петель в схемах розмітки. На рис.1 в умовному вигляді представлена схема з Прикладу 1. Прямокутники відповідають стовпчикам, а точки в них позначають розмітки. Сумісні розмітки з'єднані дугами. Раніше зазначалося, що в цій схемі немає узгодженої розмітки. У схемі, умовно зображеної на рис. 2, також не можна зробити викреслення, хоча в узгоджену розмітку входять лише три розмітки, представлені знаком «+». На рис. 3 представлений ще один приклад кратної петлі, що дає певне уявлення про те, як може варіюватися структура кратної петлі. Ще один важливий приклад приведений на рис. 4. У цій схемі лише одна, позначена знаком «+», розмітка не входить в узгоджену розмітку. Структура множини розміток цієї схеми принципово відрізняється від структури трьох попередніх. Така різноманітність кратних петель пояснює труднощі побудови їх конструктивного визначення. Мабуть, можна дати «лінгвістичне» визначення кратної петлі, визначивши перетворення графових структур, подібних до тих, які представлені на рис. 1 — 4.

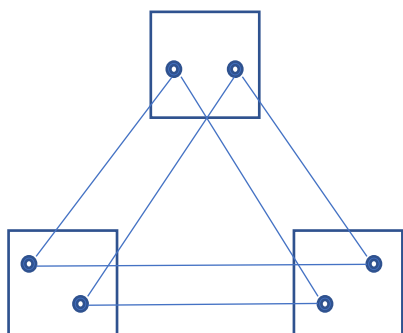

Рис. 1

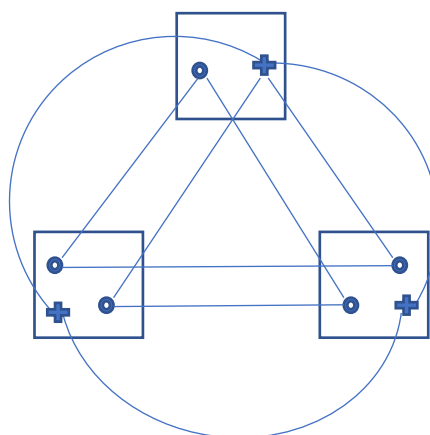

Рис. 2

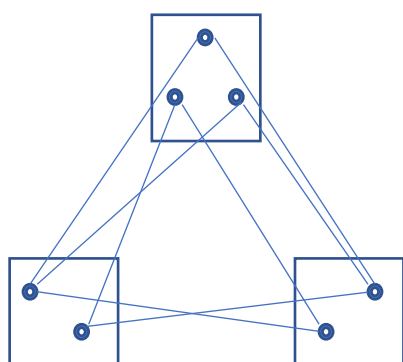

Рис. 3

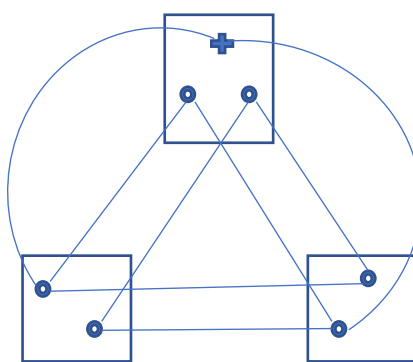

Рис. 4

Перейдемо до висновків. Можна виділити два класи задач, які можна звести до задач пошуку узгоджених розміток:

- 1) порівняння структурного опису об'єкта розпізнавання з еталонними об'єктами класу, який конструктивно заданий схемою/схемами розмітки;
- 2) пошук гомоморфізму (інколи — ізоморфізму) графів, відношень, моделей.

При вирішенні задач обох типів методом викреслювання в схемі розмітки можна стикнутися з ситуацією кратної петлі, що призводить до необхідності використання алгоритму пошуку з поверненнями. Причому до такого способу дій доводиться вдаватися навіть тоді, коли нас цікавить не сама розмітка, а лише факт її наявності (більшою мірою це стосується задач першого типу).

Можливий спосіб боротьби з кратними петлями полягає у використанні операції з'єднання стовпчиків, введеної в [6]. Після викреслювання в схемі розмітки з'єднують стовпці, що утворюють цикли, в яких всі стовпці мають по кілька розміток. Тоді всі розмітки, що залишилися в схемі, входять до деяких узгоджених розміток. При такому способі дій відпадає необхідність зберігати в пам'яті комп'ютера схеми розмітки, що виникають в ході роботи алгоритму пошуку з поверненнями, і обробляти їх, в результаті чого економиться пам'ять і скорочується обчислювальний час.

Література

1. Dechter R. Constraint processing. San Francisco: Morgan Kaufmann, 2003. 481 p.
2. Freuder E.C., Mackworth A.K. Constraint satisfaction: An emerging paradigm // Foundations of Artificial Intelligence. 2006. V. 2. P. 13–27.
3. Tsang E. Foundations of Constraint Satisfaction. New York: Academic Press, 1993. 421 p.
4. Mackworth A.K., Freuder E.C. The complexity of some polynomial network consistency algorithms for constraint satisfaction problems // Artificial Intelligence. 1985. V. 25 (1). P. 65–74.
5. Haralick R.M. Scene Matching Problems — In: Digital image processing and analysis: NATO advanced study institute, 1978, P. 184–202.
6. Коваль В.К., Ткачев И.И. Влияние структуры схемы разметки на способ нахождения состоятельных разметок. В кн. Распознавание образов. Киев, 1980, С. 20–27.
7. Ткачев И.И. Эквивалентные преобразования в одном классе распознающих систем. — Кибернетика, 1981, № 1, С. 27–32.
8. Шлезингер М. И. Синтаксический анализ двумерных зрительных сигналов в условиях помех. — Кибернетика, 1976, №4, С. 113–130.

ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА

УДК: 636.7.09:616.8-071

Р.В. Білошицький,

аспірант кафедри хірургії і патофізіології ім. акад. І.О. Поваженка
Національного університету біоресурсів і природокористування України

АНАЛІЗ КЛІНІЧНОГО ВИПАДКУ СИНДРОМУ ШИФФ-ШЕРРІНГТОНА У НІМЕЦЬКОЇ ВІВЧАРКИ, МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ

Анотація. В результаті спинномозкової травми виникає ураження як спинного мозку, так і його мозкової оболонки. Досить часто в процес втягуються нервові корінці, в яких можуть відмічатися крововиливи, розриви, ділянки з некрозами, що викликані порушеннями кровообігу. Складність діагностики заключається в неврологічних порушеннях при травмі спинного мозку, що часто не корелюють з морфологічними змінами, які виявляються при проведенні оперативного втручання. Оскільки частковий або повний розрив спинного мозку призводить до чітких клінічних ознак з вираженим неврологічним дефіцитом, то своєчасна діагностика і надання кваліфікованої допомоги може зменшити вірогідність розвитку вторинних ознак ускладнення у вигляді мієломаляції та усунути надмірний вплив відламків тіл хребців при переломі на спинний мозок. Комплексний підхід до пацієнта може сприяти поступовому відновленню загального стану тварини на протязі 4-8 тижнів.

Ключові слова: синдром Шифф-Шеррінгтона, повний розрив спинного мозку, розміщення спинного мозку, гіперекстензія грудних кінцівок.

Скорочення: СМ — спинний мозок; в/в — внутрішньовенно; КТ — комп'ютерна томографія; МРТ — магнітно-резонансна томографія.

Постановка проблеми. Ушкодження спинного мозку являє собою патологічний стан, який призводить до деструкції нервової тканини, порушення рухових та чутливих функцій [1; 2, с. 141]. Компресія СМ на 25 % збільшує аксіальний натяг нервових і судинних елементів спинного мозку, що може призводити до інтрамедулярної ішемії та некрозу [1; 3, с. 142]. Стиснення епідурального венозного сплетення спричиняє венозну гіперемію, неспроможність повноцінного артеріального кровопостачання та зменшення артеріальної пульсації. Порушення кровообігу в ушкоджених хребцях заважає відтоку крові з епідуральних вен і спричиняє підвищення інтракраніального тиску [4, с. 143]. Перераховані патофізіологічні зміни у нервовій тканині відбуваються на протязі перших годин після ушкодження хребта, тому втрата часу призводить до незворотніх змін з боку нервової системи та спричинити розвиток спінального шоку, парезів і паралічів кінцівок, ускладнення мієлітом.

Стан дослідження. Синдром Шифф-Шеррінгтона є досить небезпечним для життя станом, що клінічно проявляється спастично витягнутими грудними кінцівками у вигляді гіперекстензії і одномоментним в'ялим паралічом тазових кінцівок. Неврологічний синдром спостерігається при тяжких травмах СМ в тораколюмбальному відділі. Рефлекси хребта при цьому є правильними, а відчуття грудних кінцівок і довільна рухова функція — звичайними [5, с. 98].

На відміну від грудного відділу хребта, який анатомічно є стабільним, міцність з'єднання між грудним і поперековим відділами значно нижча, а об'єм рухів в різних напрямках значно вищий. Це сприяє більш частому ушкодженню цього сегмента хребта, ступінь пошкодження при травмах значно вища і стабільність хребта при ушкодженнях тораколюмбального відділу часто буває порушеною. Центр задньої колони хребта часто може піддаватися розтягненню, тоді як при ротації і згинанні в грудному відділі частка енергії сили взаємодії бере на себе поверхня суглобових відростків [6, с. 170].

Поперековий відділ характеризується більшою ступінню вільного згинання вперед і назад, а також певною рухливістю в боки. При надмірних ротаційних взаємодіях виникає розрив фіброзного кільця, зв'язкового апарату, а при надмірному розгинанні і згинанні в першу чергу страждають тіла хребців [F. Denis, J. K. Burkus, 1991].

З часом у пацієнтів діагностується спінальна хода, що проявляється порушенням згинання і розгинання тазових кінцівок внаслідок посилення рефлексів через 1-2 місяці після розвитку важкого ускладнення в ділянці T3-L3. Використовуючи діючі навколохребтові м'язи, тварина може вставати і намагатися ходити; це мимовільні рухи, але їх можна помилково сприйняти за довільні [7, с. 355]. Основними механізмами ушкодження нервових корінців є механічна травма, грижа міжхребцевого диска, зміщення кісткових фрагментів, що призводять до звуження хребтового каналу [4, с. 143].

Повний розрив СМ при закритих переломах хребта зустрічається рідко. При цьому збереження анатомічної цілістності останнього може мати місце порушення його функції [6, с. 188]. Розміщення спинного мозку викликають пошкодження, які супроводжуються зміщенням більше чим на 1/3 тіла хребця. Гострий набряк мозку з недостатністю кровопостачання, виникає як в результаті травми, так і внаслідок прогресування набряку. Основним методом інструментальної діагностики характеру і ступеня пошкодження хребців є рентгенографія. Для визначення рівня ушкодження хребта віддається перевага рентгенограмам виконаним в боковій проекції.

Якщо рентгенографія і КТ дають уяву про зміни в кістковій тканині хребців, то МРТ достатньо легко візуалізує ушкодження зв'язкового апарату і міжхребцевих дисків. Дослідження з використанням МРТ дають змогу додатково підтвердити розрив спинного мозку [6, с. 172–176].

Виклад основного матеріалу. Метою дослідження є своєчасна діагностика синдрому Шифф-Шеррінгтона після отримання гострої хребетно-спинномозкової травми. Матеріал та методи дослідження: клінічні, неврологічні, рентгенологічні. Для роботи використовували неврологічний набір інструментів; схему

дослідження ASIA, шкалу для визначення чутливості за Griffiths. Об'єктом дослідження була 1 тварина ($n=1$) породи німецька вівчарка (♂), віком 6 років, вагою 41 кг.

Лікування. Після проведеного неврологічного дослідження тварини виконали в/в катетеризацію з наступним введенням лікарських засобів. Для зняття набряку СМ використовували в/в розчин Солюмедрол у дозі 30 мг/кг маси тіла при першому введенні, потім по 15 мг/кг через 4 години, надалі по 7,5 мг/кг через 6 годин. Як антиоксидант в/в вводили розчин аскорбінової кислоти в дозі 4 мл, нейропротектор Армадін. Для знеболювання застосували Бутомідор в дозі 0,8 мл в залежності від стану тварини. Клінічний ефект після введення препарату відмічався через 5-7 хвилин.

За результатами рентгенологічного дослідження було встановлено компресійний перелом тіл хребців Т4-Т5 з частковим вивихом. Виявлений перелом хребців дав змогу оцінити рівень ушкодження хребта збоку кісткової тканини, але не було можливості надати оцінку по стану СМ, ступінь його пошкодження. Після виконаних інфузій на протязі доби додатково провели МРТ дослідження тораколюмбального відділу хребта для візуалізації м'яких тканин і раннього виявлення гематом.

За результатами дослідження чутливості за Griffiths було встановлено оцінку в 4 бали: неамбулаторний парепарез, опірна функція кінцівки порушена, є порушення сечовиділення, присутня глибока больова чутливість. Після проведеного МРТ дослідження встановили частковий розрив СМ на рівні Т4 з вираженим набряком і без ознак мієломалії. Інтраопераційно було проведено стабілізацію на рівні Т4-Т5, рештки уламків хребців дрібного розміру видалили. Виконали декомпресію СМ з місцевим введенням Солюмедролу у вигляді інфільтрацій в м'які тканини. В післяопераційний період призначили курс антибіотиків цефалоспоринового ряду на 10 діб, буторфанол на період больового синдрому, введення аскорбінової кислоти курсом на 10 ін'єкцій по 200 мг/добу, нейропротектор Армадін на 5 введеннь.

Висновки.

1. Декомпресійно-стабілізуючі операції при ушкодженнях тораколюмбального відділу хребта дозволяють досягти неврологічного відновлення функцій, зокрема, покращити лікування, що підтверджує доцільність їх використання.

2. Хірургічне лікування, яке виконане на протязі 48 годин, супроводжується дещо кращими результатами при неврологічному відновленні, у порівнянні з проведенням оперативного втручання в пізніші терміни.

Література

1. Ye.G. Pedachenko, M.E. Polischuk, Ye.I. Slinko, M.V. Khizhnyak, Yu.E. Pedachenko, O.M. Honda (2017). *Travmatychni ushkodzhennya khrebtu i spynnoho mozku [Traumatic damage to the spine and spinal cord]*. — K.: Ukraine «Interservis», P. 35—67.
2. Nas K., Yazmalar L., ah V., Ayd n A. (2015). Rehabilitation of spinal cord injuries. *World J. Orthop.* — Vol. 6(1). — P. 141.
3. Balentine J. (1978). *Pathology of experimental spinal cord trauma.* — Vol. 39. — P. 142.

4. Durrant D.H., Jerome M.T. (2002). Myelopathy, radiculopathy, and peripheral entrapment syndromes. Boca Raton, Florida : CRC Press LLC. — P. 143.
5. Haulton D. E. F., Taylor P. M. (2016). Travmatologiya sobak i koshek [Traumatology of dogs and cats]. Moscow, Russia: «Aquarium Print», P. 98–101.
6. I. E. Slynko, A. N. Honda. (2010). Travmaticheskiye povrezhdeniya pozvonochnika i spinnogo mozga [Traumatic injuries of the spine and spinal cord]. K.: Ukraine «Gama-Print», P. 172–288.
7. Krysman Sh., Maryany K., Platt S., Klemons R. (2016). Nevrolohiya sobak y koshek. Spravochnoye rukovodstvo dlya praktikuyushchikh veterinarnykh vrachey. [Neurology of dogs and cats. A reference guide for practicing veterinarians]. Moscow, Russia: «Aquarium Print», P. 355.

УДК 636.09:616.285.7:636.7(477.74-20)

Л.О. Франчук-Крива,

кандидат ветеринарних наук, асистент кафедри внутрішніх хвороб тварин і клінічної діагностики
Одеського державного аграрного університету

В.Ф. Сербін,

асистент кафедри внутрішніх хвороб тварин і клінічної
діагностики Одеського державного аграрного університету

Л.І. Прусак,

студентка факультету ветеринарної медицини та біотехнологій
Одеського державного аграрного університету

АНАЛІЗ РИНКУ ІНСЕКТОАКАРИЦИДНИХ ПРЕПАРАТІВ ДЛЯ СОБАК В М. ОДЕСА

Анотація. У статті наведено результати аналізу структури асортименту інсекто-акарицидних препаратів для собак, які представлені на ветеринарному фармацевтичному ринку м. Одеса.

Ключові слова: собаки, ентомози, акарози, інсектоакарициди.

Постановка проблеми. Питання профілактики і боротьби з арахно-ентомозами собак є однією з основних причин звернення до ветеринарних фахівців. Благоприятними умовами для розмноження кліщів, бліх, вошей, волосоїдів є швидке зростання чисельності собак і їх міграція, зміни клімату та ріст популяції диких тварин. Не останнім чинником є формування резистентності ектопаразитів до інсектоакарицидних препаратів. Монопрепарати інсекто-акарицидної дії, які ще декілька років тому були ефективними, на даний час стрімко втрачають свої позиції і їх використання вимушено обмежується.

Стан дослідження. Численні ризики, які виникають за арахноентомозів собак пов'язані з механічним пошкодженням шкіри, токсичною дією, анемією, розвитком алергічних реакцій та небезпекою зараження тварин і людини природно-вогнищевими хворобами. Зокрема, ектопаразити є носіями таких хвороб як бабезіоз, бореліоз, туляремія, ерліхіоз, рикетсіоз, дирофіляріоз тощо [1, 4].

Для лікування та профілактики ентомозів та акарозів собак запропоновано широке коло інсектоакарицидних засобів із різних хімічних груп: *макроциклічних лактонів* (івермектин, моксидектин, селамектин), *фенілпіразолів* (фіпроніл, піріпрол), *синтетичних піретроїдів* (перметрин, д-цифенотрин, циперметрин, дельтаметрин, флуметрин, фенотрин), *неонікотиноїдів* (імідаклоприд), *фосфорорганічних сполук* (діазинон), *ізоксазолінів* (афоксоланер, флураланер, сароланер), *карбаматів* (пропоскур), *амідинів* (амітраз) тощо [2–4].

Використання монопрепаратів за арахноентомозів тварин на даний час вважається не достатньо ефективним, тому застосовують комбінації інсектоакарицидів з додаванням *репелентів* (ефірні олії і екстракти пряно-ароматичних рослин, диетилтолуамід, кюзол), *регуляторів росту комах* (S-метопрен, ювемон, піріпроксифен, дифлубензурон) та *синергістів* (дикарбоксимід, піпероніла бутоксид). Крім цього, для підвищення ефективності дії застосовують комбінації різних груп пестицидів: неонікотиноїди і макроциклічні лактони (імідаклоприд з моксидектином), фенілпіразоли і піретроїди (фіпроніл і перметрин), карбамати і піретроїди (проскур, флуметрин) та ін. [3].

З кожним роком все більше зростає стійкість членистоногих паразитів до пестицидів. У зв'язку з цим, на ветеринарному фармацевтичному ринку стрімко розширюється асортимент інсектоакарицидних препаратів, що є пріоритетним напрямком і потребує детального аналізу.

Виклад основного матеріалу. Для вивчення ринку інсекто-акарицидних препаратів було проаналізовано їх асортимент, об'єми продажу, споживчий попит. Збір інформації проводили шляхом анкетування працівників ветеринарних клінік, аптек і зоомагазинів. Під час дослідження використано статистичний, порівняльний і аналітичний методи аналізу.

За результатами аналізу оптового-роздрібного сегмента ринку інсектоакарицидних препаратів для собак, встановлено, що асортимент лікарських засобів представлений 75 торговими найменуваннями, серед яких 41,3 % — вітчизняного та 58,7 % — імпортного виробництва. Лідерами за пропозицією інсектоакарицидів для собак є: Україна — 31 найменування препаратів, а також Росія — 14, Німеччина — 9, США — 7, Франція — 6 найменувань відповідно.

Серед вітчизняних виробників інсектоакарицидних препаратів можна відзначити організації ТОВ «Ветсинтез», «O.L.KAR.», ТОВ «Менедмент-Система», «Бровафарма», ПП фірма «Фарматон», ВК «Круг», ТОВ «Природа». За кількістю випущених найменувань інсектоакарицидів для собак лідируючі позиції займає компанія ТОВ «Ветсинтез» — 6 найменувань.

Спектр інсектоакарицидних препаратів представлений такими лікарськими формами як: краплі на холку (розчини spot-on) — 45,3 %, шампуні — 14,7 %, ошийники — 12,0 %, аерозолі (спреї) — 8,0 %, таблетки (пероральні) — 5,3 %, розчини для зовнішнього застосування — 5,3 %, мазі — 4,0 %, гель — 2,7 % розчини для ін'єкцій — 2,7 %, пудра — 2,7 %, емульсії — 1,3 %.

Серед лікарських форм, за даними опитування власників собак, найбільш популярними виявились краплі на холку (розчини spot-on) та пероральні таблетки.

Найбільшим попитом серед власників собак користувались препарати у формі крапель на холку: Адвокат (*Advocate*), Адвантікс (*Advantix*), Палладіум Голден Дефенс (*Palladium Golden Defence*), Палладіум Ультра Протект (*Palladium Ultra Protect*), Про VET Мега Стоп, Інсектал, Чистотел, а також пероральні таблетки НексГард Спектра (*NexGard Spectra*).

В структурі асортименту інсектоакарицидів препарати на основі однієї діючої речовини та комплексні (двох- і трьохкомпонентні) препарати були майже на одному рівні — 46,7 та 44,0 % відповідно. Натомість, комбінованих інсектоакарицидних препаратів виявилось не багато — 9,3 %.

Основна частина популярних інсектоакарицидних препаратів містила у своєму складі фіпроніл — 21 найменування (28,0 %) та перметрин — 9 найменувань (12,0 %).

Тенденцію до поширення набули інсектоакарицидні препарати і репеленти на основі композицій ефірних олій рослин та їх екстрактів — 13,3 % (10 найменувань): спрей «Vitomax еко» (Вітомакс), розчин spot-on (краплі на холку) «Canina Petvital Novermin» (Каніна), спрей «Trixie Bio Liberator» (Тріксі) ін. (табл. 1).

Таблиця 1.

**Асортимент інсектоакарицидних препаратів
та репелентів на рослинній основі для собак у м. Одеса**

Діюча речовина	Торгова назва препарату	Форма випуску	Виробник
1	2	3	4
Гераніол	Trixie Bio Liberator (Тріксі)	спрей	Trixie, Німеччина
Деканова кислота (кокосова олія), гераніол	Canina Petvital Bio (Каніна Петвітал Біо)	ошийник	Canina, Німеччина
Екстракт гвоздики, ефірна олія лаванди	Барс	шампунь	ООО НВЦ «Агроветзащита», Росія
Ефірні олії цинамона, лимону, гвоздики, полину	Vitomax еко спрей (Вітомакс)	спрей	ТОВ «Ветсинтез», Україна
Екстракти трав сухоцвіту, липи, полину, чистотілу, ромашки, череди, чебрецю	Фітошампунь Vitomax антипаразитарний (Вітомакс)	шампунь	
Деканова кислота (кокосова олія), екстракт маргози (мелі), ізопропілмеристат	Canina Petvital Novermin (Каніна Петвітал Новермін)	розчин spot-on	Canina, Німеччина

1	2	3	4
Ефірні олії м'яти перцевої, гвоздики, кориці, розмарину	Sentry Natural Defense (Сентрі)	шампунь	Sentry, США
Кокосова олія, екстракти мелі індійської, плодів папайї, цитрусу	TropiClean Opti Neem flea&tick (Тропиклін)		TropiClean, США
Диметикон, ефірні олії цитронелли, лимону, нім, апельсину	Green Fort Біо (Грін Форт Біо)	спрей	Veterinar Bio, Німеччина
Ефірні олії цитронелли, гвоздики, лаванди, кориці		розчин spot-on	Veterinar Bio, Німеччина

Для профілактики і лікування арахноентомозів власники собак у рівній мірі застосовують препарати вітчизняного і імпорного виробництва.

Питома вага інсектоакарицидних препаратів в натуральному вираженні від усього товарообігу в ветеринарних аптеках, зоомагазинах і клініках складала 7,0–35,0 %.

Переважає більшість покупців під час одноразового звернення до ветеринарних закладів витрачають на інсектоакарицидні засоби в середньому від 50 до 150 грн.

Під час опитування визначили, що на вибір інсектоакарицидного засобу власником тварини впливає: рекомендація ветеринарного лікаря – 42,0 %, вартість препарату – 37,0 % і зручність застосування – 21,0 %.

Висновки. Спектр препаратів інсектоакарицидної дії для собак на ветеринарному фармацевтичному ринку м. Одеси включає 75 найменувань. На долю вітчизняних препаратів припадає 41,3 %, імпорного – 58,7 %. Лідерами за пропозицією інсектоакарицидів для собак є Україна – 31 найменування препаратів. Найбільш популярними лікарськими формами препаратів виявились краплі на холку (розчини spot-on) та пероральні таблетки.

Література

1. Алос Ленаиг Клещи и передаваемые ими заболевания: растущая проблема здравоохранения / Ленаиг Алос, Брюно Курте // Vet Pharma. – 2012. – № 3. – С. 72–75.
2. Дешеева Э.П. Современные инсектоакарицидные препараты: фармако-токсикологические свойства (обзор литературы) / Э.П. Дешеева, Т.В. Бурцева // Молодёжь и наука. – 2018. – № 3. – С. 22–26.
3. Смыслова П.Ю. Мониторинг нежелательных эффектов препаратов на основе фипронила и перметрина и их фармакоррекция / П.Ю. Смыслова : дис. ... канд. вет. наук: 06.02.03 / П.Ю. Смыслова. – Омск, 2017. – С. 10–16.
4. Фотина А.А. Определение спектра инсектоакарицидных препаратов на рынке Украины и определение эффективности инсектоакарицидного препарата «Акароkill» / А. А. Фотина, О.Н. Ясиновская // Актуальные проблемы ветеринарной паразитологии на современном этапе : материалы междунар.наук.-пр.конф. (2–7 ноября 2017 г.) – Витебск : ВГАВМ, 2017. – С. 120–125.

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

І.П. Миронович,

викладач циклової комісії природничо-математичних дисциплін
Коледжу інженерії та управління
Національного авіаційного університету

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ТА ЖИТТЯ ПРАЦІВНИКА – СПРАВА РУК САМОГО ПРАЦІВНИКА

Багато підприємств, через нестабільність та фінансовий стан, не мають змоги витратити кошти на періодичні медичні огляди, лікування та оздоровлення працівників.

Інша причина, і мабуть головна, економічна незацікавленість у створенні безпечних умов праці на робочих місцях працівників, оскільки, фактично, власник не несе фінансової відповідальності за стан безпеки на підприємстві.

На відшкодування реальних і потенційних збитків, викликаних порушенням здоров'я працівників внаслідок дії шкідливих і небезпечних умов праці, витрачається коштів у 5–7 разів більше, ніж на їх покращення.

На сьогодні пріоритети в реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я віддаються не профілактичним заходам щодо зниження професійних ризиків, а матеріальній компенсації їх наслідків. Витрати на компенсацію втраченого здоров'я неухильно зростають. Так, виплати потерпілим на виробництві через Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань щорічно збільшуються на 12–20%.

Згідно Закону України «Про охорону праці» обов'язок забезпечити належний стан безпеки покладено на роботодавців, і витрати на такі цілі мають становити не менше 0,5 відсотка від фонду оплати праці за попередній рік. Однак, більшість роботодавців ці вимоги не виконує.

Набуває поширення таке негативне явище як приховування роботодавцями фактів травмування працівників на виробництві. У таких ситуаціях найбільше потерпають працівники, які перебували з підприємством у трудових відносинах, що не були оформлені належним чином [1, с. 3–4].

За статистичними даними, в Україні, щороку на виробництві в середньому гинуть і травмуються близько 5 000 осіб, з них близько 500 стають інвалідами. Так, у 2017 році було зафіксовано 4313 випадків травмування осіб на виробництві, у 2016 році – 4428. Динаміка до зменшення таких випадків є, але поки що вона невелика.

Найбільше травм у 2017 році зазнали працівники професій соціально-культурної сфери та торгівлі, вугільної галузі, та пов'язаних з використанням транспортних засобів.

Найпоширенішими причинами травматизму в Україні можна назвати:

- організаційні, а саме: невиконання вимог інструкцій з охорони праці; невиконання посадових обов'язків; порушення правил безпеки; порушення технологічного процесу;
- психофізіологічні, що включають: особисту необережність; протиправні дії інших осіб;
- технічні, а саме: незадовільний технічний стан виробничих об'єктів, будинків, споруд, інженерних комунікацій, територій; незадовільний технічний стан засобів виробництва; недосконалість технологічного процесу, його невідповідність вимогам безпеки.

Щодо рівня професійної захворюваності в Україні, він є значно нижчим, ніж у більшості країн Європи, незважаючи на погіршення умов праці на підприємствах майже всіх галузей промисловості України. Проте, за статистичними даними, спостерігається динаміка до збільшення кількості профзахворювань з кожним роком. Так, у 2017 році, порівняно з 2016 роком, кількість професійних захворювань збільшилась на 21,7 %, або на 348 захворювань (з 1 603 в 2016 році до 1 951 в 2017 році).

Все це вказує на певну невідповідність статистики професійної захворюваності істинному стану речей — особливо в умовах погіршення соціально-економічного становища в Україні.

Однією з причин, що саме таким чином впливає на рівень професійної захворюваності, є неякісне проведення періодичних медичних оглядів внаслідок недостатньої підготовки лікарів з питань профпатології та незадовільного матеріально-технічного оснащення закладів охорони здоров'я і, як наслідок, неповне виявлення професійної захворюваності [2, с. 46—52].

Руїнування промислової медицини призвело до того, що профзахворювання виявляються на пізніх стадіях, коли зупинити хворобу стає неможливим, а реабілітація — є неефективною. Як наслідок, — виробництво втрачає трудовий потенціал, а суспільство, натомість, отримує інваліда.

Велике значення має ліквідація санітарно-епідеміологічної служби, що утруднює одержання санітарних характеристик з місця роботи; та зміна «Порядку проведення розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» [3].

Також, на виявлення професійних захворювань впливає реальне і приховане безробіття. Через страх втратити роботу працівник змушений до певного моменту приховувати ознаки профзахворювання. Однак, він стає зацікавленим у виявленні захворювання і встановленні його зв'язку з професією після досягнення передпенсійного та пенсійного віку, що дозволяє йому поліпшити матеріальне становище за рахунок виплат з відшкодування шкоди здоров'ю.

Також, мають місце приховування професійних захворювань, як з боку роботодавця, так і з боку медичних працівників (в результаті цього потерпілим не відшкодовується шкода, заподіяна внаслідок втрати працездатності).

Отже, здоров'я і життя працівника багато в чому залежить від самого працівника. Якщо сам працівник буде обачним, сумлінним, при цьому офіційно працевлаштованим, обізнаним в своїх правах та можливостях, здатним оцінювати кожен свій крок, кожную дію, вміти контролювати свій емоційний та психологічний стан, то, таким чином, буде захищеним від виробничої небезпеки, виробничих шкідливостей та свавілля роботодавця.

Література

1. Проект Постанови про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан промислової безпеки та охорони праці» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=7424&skl=7. — Назва з екрана.
2. Соколова М.П. Оцінка ефективності періодичних медичних оглядів працюючих у шкідливих та небезпечних умовах / Соколова М.П. // Укр. журн. з пробл. медицини праці. — 2011.— № 1 (25). — С. 46–52.
3. Постанова КМУ від 30.11.2011р. № 1232 «Про затвердження порядку проведення розслідування та ведення обліку нещасних випадків професійних захворювань і аварій на виробництві».

М.Є. Хоміцький,

кандидат медичних наук,
доцент кафедри психіатрії, психотерапії,
загальної та медичної психології, наркології та сексології,
Запорізький державний медичний університет

ПРОВЕДЕННЯ КВАНТИФІКОВАНОЇ ОЦІНКИ ПСИХІЧНОГО СТАНУ ПАЦІЄНТА З ВИКОРИСТАННЯМ КЛІНІКО-ЕТОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Вивчення поведінки пацієнта є невід'ємною складовою клініко-психопатологічного дослідження, значення якої важко переоцінити. Однак на практиці більшою мірою невербальні характеристики поведінки знаходять свою оцінку «в цілому», без глибокої деталізації та без проведення квантифікації. Яскравим прикладом інтуїтивної оцінки досвідченим психіатром ознак наявності у пацієнта шизофренічного процесу є «ргаесох gefuhl» за Н.С. Rümke. Однак, враховуючи парадигму діагностики останніх десятиліть, що у багатьох випадках вимагає числової оцінки наявних психічних порушень, психіатрична наука і практика потребують впровадження методик чисельної оцінки невербальних ознак поведінки пацієнта. Основою зазначених методик є клініко-етологічний метод, який в свою чергу, враховує біологічні та соціальні фактори модифікації поведінки. Нині одним з важливих завдань медичної освіти є формування клінічної компетентності майбутніх лікарів та виховання навичок проведення дослідження психічного стану пацієнта будь-якого профілю. Важливою частиною вивчення

психічного стану є клініко-етологічна складова, яка базується на оцінці невербальних характеристик поведінки пацієнта з подальшою кількісною та якісною оцінкою отриманих результатів.

Патерном невербальної поведінки при соціально-комунікативній взаємодії, який є нозоспецифічним для шизофренії став синдром «неофобії» (В.П. Самохвалов, А.А. Коробов, 1986) пов'язаний з намаганнями уникнути контакту при психологічній вразливості пацієнта. Цей симптомокомплекс включає в себе уникання зорового контакту зі співбесідником, жест «гра пальцями», позу підкори (субмісивну) та уникання нової території та контакту з будь-якими новими об'єктами. Було описано патерни маскованої депресії: спрямованість погляду у вікно або джерело світла, намагання зменшити розміри тіла (зменшення плечей), зниження тембру голосу, зменшення індивідуальної відстані. Виразність цих елементів зростала при високому ризику суїциду.

Подальші дослідження підтвердили наявність невербальних маркерів, які є специфічними для певних синдромів (галюцинаторний, тривожно-депресивний) та нозологічних одиниць (шизофренія, атрофічні деменції, залежність від психоактивних речовин). Об'єктивізацію вищезазначених змін утруднює зниження критики, порушення комплайенсу в пацієнтів, які страждають на ендогенні психози, що веде, зокрема, до явищ дисимуляції та агравації. Перспективними, тобто, такими, що дозволяють нівелювати вищезазначені явища та об'єктивізувати психічний стан і особливості соціально-комунікативної взаємодії, є методики, побудовані на клініко-етологічному підході. За рахунок цього стане можливим оптимізувати терапевтичні та соціально-реабілітаційні заходи задля підвищення рівня соціальної адаптації та якості життя пацієнтів, що страждають на ендогенні психози.

Необхідною складовою об'єктивності отриманих результатів при клініко-етологічному дослідженні є деформалізація рольової ідентичності лікаря-психіатра як можливого чинника модифікації поведінки пацієнта. Це може бути досягнуто відсутністю атрибутики лікувально-діагностичного процесу, звичайний (не медичний) одяг дослідника.

При проведенні клініко-етологічного дослідження в умовах психіатричного відділення нами проводилось дві 10-хвилинні бесіди на тему анамнезу життя пацієнта в парах пацієнт — лікар з проведенням відеозйомки за умов інформованої згоди. Під час першої бесіди лікар був одягнений у медичний халат, під час другої — у звичайний одяг, без будь-якої атрибутики медичного працівника. Таким чином, під час другої частини дослідження була проведена деформалізація рольової ідентичності лікаря-психіатра, як можливого чинника модифікації поведінки пацієнта. Відеозаписи розшифровано клініко-етологічним методом та визначено факт демонстрації пацієнтом окремих поведінкових елементів по каналах пози, жесту та міміки. Оцінка результатів дослідження проводилась окремо під час першої та другої частини інтерв'ю. Кінцеві дані для кожного пацієнта обчислювалися як сума обох отриманих результатів.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

І.В. Крищук,

студентка факультету педагогічної освіти та соціальної роботи
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

науковий керівник: ***О.С. Бартків,***

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

МОДЕЛЮВАННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Постановка проблеми. Становлення української державності, побудова громадянського суспільства, інтеграція України у світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на Людину, її духовну культуру й визначають основні напрями виховної роботи з молоддю та модернізації навчально-виховного процесу. Тому вагомим є створення такої виховної системи закладу загальної середньої освіти, основною метою якої б стало виховання в сучасній молоді таких національно патріотичних почуттів, як повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України), повага до прав людини, толерантне ставлення до цінностей і переконань представників інших культур, готовність захищати суверенітет і цілісність України.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. На сьогодні багатогранні аспекти патріотичного виховання особистості знайшли своє відображення у працях педагогів Х. Алчевської, Г. Ващенко, О. Духновича, І. Огієнка, С. Русової, К. Ушинського, Я. Чепіги, які велику увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості, поваги до історичного минулого. А. Макаренко, В. Сухомлинський радили прищеплювати молоді високі почуття вірності й відданості Батьківщині, пошани до її трудівників.

Особливості моделювання виховних систем закладів освіти приділено увагу у працях зарубіжних вчених А. Демодорана, Дж. Баума, О. Бережної, О. Моргентейна, Р. Стенсфілда, П. Скотта та ін. Вітчизняні дослідники Л. Даниленко, І. Довбиш, Г. Єльнікова, В. Пікельна розробляли моделі окремих педагогічних процесів. Проте, на сьогодні відсутні цілісні дослідження моделювання виховних систем національно-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. В Україні національно-патріотичне виховання дітей та молоді має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку громадянина як високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності, володіє відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатна реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства, сповідує європейські цінності, готова до виконання обов'язку із захисту Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України [4].

У контексті нашого дослідження вагомим є розкриття сутності виховної системи національно-патріотичного виховання. Так, національно-патріотичне виховання розглядається як комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [1].

Виховна система трактується як цілісний організм, який виникає в процесі інтеграції основних компонентів виховання (мета, суб'єкти виховання, їхня діяльність, спілкування, відносини, кадровий потенціал, матеріальна база), що сприяє в кінцевому рахунку розвитку і саморозвитку особистості [1].

З огляду на зазначене вище, виховну систему національно-патріотичного виховання визначаємо як сукупність взаємопов'язаних елементів (концепції, мети, суб'єктів, технологій, змісту, управління й самоуправління), яка обумовлює наявність в освітньої установи або його структурного підрозділу здатності цілеспрямовано й ефективно сприяти розвитку національно-патріотичних цінностей учнів. Проаналізуємо змодельовану нами виховну систему національно-патріотичного виховання учнів закладу загальної середньої освіти.

Метою спроектованої нами виховної системи національно-патріотичного виховання є формування особистості школяра, наділеного громадянською відповідальністю, національною самосвідомістю, високими духовними цінностями, родинними і патріотичними почуттями, готовністю до виконання конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Мета є діагностично сформульованою, оскільки результатом її реалізації має бути людина, громадянин чи представник певної нації або національності, який розуміє і поділяє сутність національної ідеї; є носієм національної культури; своєю професійною діяльністю сприяє економічному, науковому, культурному зростанню Батьківщини; любить і відстоює рідну мову, користується нею; любить, захищає і відстоює рідну країну, державу, територію; любить, захищає і відстоює свої звичаї, традиції; любить, захищає і підтримує співгромадян з патріотичним способом мислення; постійно відчуває гордість за вищенаведене і приналежність до цих категорій.

Для реалізації мети нами визначені такі завдання: формування компетенцій у школярів про українські патріотичні цінності; виховання поваги до державної

символіки; сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду; формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій; утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства; культивування кращих рис української ментальності; спонукання до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму [2].

Основними принципами національно-патріотичного виховання нами визначено принципи національної спрямованості, культуровідповідності, гуманізації виховного процесу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, цілісності, толерантності, особистісної орієнтації й життєвої творчої самодіяльності.

Мета й завдання виховної системи досягаються насамперед через глибоке і всебічне оволодіння учнями змістом освіти, який має втілювати в собі національні та загальнолюдські цінності і реалізується такими основними засобами, як рідна мова, родовід, рідна історія, природа рідного краю, краєзнавство, національна міфологія, фольклор, національне мистецтво, народний календар, національна символіка, родинно-побутова культура, релігійні виховні традиції, національні традиції, звичаї й обряди [3].

Відповідно меті, випускник виховної системи національно-патріотичного виховання — це патріот своєї країни, носій національної та світової культури, сумлінний працівник, гідний громадянин своєї країни.

Суб'єктами виховної системи національно-патріотичного виховання нами визначено педагогічний, учнівський, батьківський колектив, а також громадські та благодійні організації.

Ефективність національно-патріотичного виховання залежить від національно-патріотичної спрямованості виховного процесу. Серед методів виховання нами пріоритетна роль відведена активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, співпереживанні, позитивному емоційному оцінюванні, спрямовані на самостійний пошук істини, сприяють формуванню критичного мислення, апелюють до творчого ставлення вихованців до моральних і суспільних норм та цінностей [5].

У контексті нашого дослідження особливу роль ми відводимо методам: моделювання виховного середовища, проблемно-конструктивного тренінгу, суб'єкт-суб'єктного діалогу, проектів тощо. А також таким формам роботи, як: відверті розмови («Жити гідно-що це означає?», «Мої вимоги до себе»), просвітницькі акції («Бути українцем — почесно»), дискусійні гойдалки («Чи випробовують мету будь-які засоби?», «Що означає бути законослухняним громадянином держави?»), самокорекція («Мої плюси і мінуси»), тематичні свята («Козацька слава не вмере, не загине», «Моя земля — земля моїх батьків»), конференції («Національне багатство України», «Мій герой»), зустрічі з цікавими людьми (учасниками АТО), диспути («Конституція й демократія»), тематичні вечори («Палахкотить, як свічка, праведна душа поета», Українські вечорниці «На теплій призьбі» (до вшанування жертв голодомору)).

Впровадження виховної системи національно-патріотичного виховання сприятиме формуванню у дітей та молоді розвинутої патріотичної свідомості і

відповідальності, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про спільне благо, збереження та шанування національної пам'яті; консолідації зусиль суспільних інституцій у справі виховання підростаючого покоління.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз наукової літератури засвідчив, що виховна система національно-патріотичного виховання дітей та молоді завжди є в центрі уваги філософів, науковців, педагогів, психологів та інших. Виховну систему національно-патріотичного виховання нами визначено як сукупність взаємопов'язаних елементів (концепції, мети, суб'єктів, технологій, змісту, управління й самоуправління), яка обумовлює наявність в освітньої установи або його структурного підрозділу здатності цілеспрямовано й ефективно сприяти розвитку національно-патріотичних цінностей учнів. Метою спроектованої нами виховної системи національно-патріотичного виховання є формування особистості школяра, наділеного громадянською відповідальністю, національною самосвідомістю, високими духовними цінностями, родинними і патріотичними почуттями, готовністю до виконання конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний розгляд означеної проблеми, подальшого розвитку потребують удосконалення інтеграції основних компонентів виховання (мети, суб'єктів виховання, їхньої діяльності, спілкування, відносин, кадрового потенціалу, матеріальної бази).

Література

1. Коберник О.М. Теоретико-методичні засади моделювання виховної системи школи / О.М. Коберник // Педагогічний альманах. — 2015. — Вип. 25. — С. 16–23.
2. Концепція загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання громадян на 2013–2017 роки: Затвердж. колегією Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (протокол № 6/1-21 від 30.05.2012) [Електронний ресурс] // — Режим доступу: [http:// www.osvita.org.ua](http://www.osvita.org.ua). — Назва з екрану. — Мова укр. (дата звернення: 21.09.2014).
3. Луговська С.О. Виховання патріотичних цінностей — пріоритетне завдання сучасної української школи / С.О. Луговська // Виховна робота в школі. — 2013. — № 8. — С. 14–18.
4. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін : навчально-методичний посібник / Авт. кол.: І.Д. Бех, К.О. Журба, В.А. Киричок та ін. — К. : Пед. думка, 2011. — 240 с.
5. Степанченко Л.А. Роль національно-патріотичного виховання у формуванні духовно морального світогляду школярів: [Електронний ресурс] // Освітній портал «Класна оцінка». — Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua>. — Назва з екрану. — Мова укр. (дата звернення: 21.09.2014).

ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА, БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Ю.О. Бабій,

кандидат технічних наук, докторант Національної академії
Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

АЛГОРИТМ МЕТОДИКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗПІЗНАВАННЯ ПРАВОПОРУШНИКА ПРИ МОНІТОРИНГУ РУХОМОГО ОБ'ЄКТА РАДІОЛОКАЦІЙНОЮ СТАНЦІЄЮ

Завданням моніторингу рухомого об'єкта (РО) на сухопутному кордоні (СК) України є виявлення і розпізнавання правопорушника (ПП) на фоні завад. Надходження нових зразків радіолокаційних станцій (РЛС), потреба у врахуванні фактору забезпечення прямої радіолокаційної видимості через наявні сезонні зміни висоти перешкод, через, хоч і не значний, але вплив кривизни поверхні Землі, що потребують подальшого дослідження у вибраній галузі.

Отже, питання вибору позиції спостереження, місця встановлення РЛС є важливим для забезпечення неперервності спостереження у просторі і часі, що потребує проведення оцінки впливу різних факторів на дальність виявлення РЛС, що є невід'ємною складовою системи спостереження на річкових і сухопутних ділянках охорони.

Результати аналізу методів обробки інформації, що застосовуються в РЛС охорони кордону дозволяють відзначити недостатню ефективність первинної обробки радіолокаційної інформації, відсутність застосування вторинної і третинної обробки, які є достатньо складними в алгоритмізації процесами. Саме тому, вбачається за доцільне, у першу чергу, розробка методів вторинної обробки радіолокаційної інформації і, в подальшому, первинної, що підвищить ефективність моніторингу радіолокаційним засобом РО на СК України.

Основними показниками, що дозволяють розрізнити ПП на фоні завад при первинній обробці є ефективна відбиваюча поверхня, швидкість та напрямок пересування РО відносно РЛС. Дані показники є інформативними для РЛС різного призначення. Особливістю оцінки ефективної відбиваючої поверхні і швидкості пересування РО радіолокаційною станцією є те, що діапазон варіації зазначених параметрів у значній мірі перекривається для правопорушника і завад від великих свійських і диких тварин та від коливань рослинності. Тому, вихідні

показники первинної обробки — координати РО і час їх отримання можуть відноситись і до ПП, і до завади.

У зв'язку з тим, що багато тварин за швидкістю пересування і розміром не відрізняються від людини, відомий метод прийняття рішення про наявність об'єкта не має принципової можливості розрізняти людину і тварину. Такий недолік притаманний усім доплерівським засобам виявлення і призводить до високого рівня хибних тривог при експлуатації даних засобів в місцях з частою їх появою. Таким чином, недоліком такої обробки сигналів є низька завадостійкість при появі тварини в зоні виявлення, якщо її розміри і швидкість пересування можна порівняти з розмірами і швидкістю пересування людини.

Для оцінки траєкторії групи правопорушників, виділення впливу завад можуть бути використані моделі і нові технічні рішення третинної обробки інформації, які розглянуті в [2, с. 89].

В роботі розроблено алгоритм методики підвищення ефективності розпізнавання ПП при моніторингу РО радіолокаційною станцією, в якому запропоновано застосувати низку ознак відмінностей [1, с. 4], що подано на рис. 1.

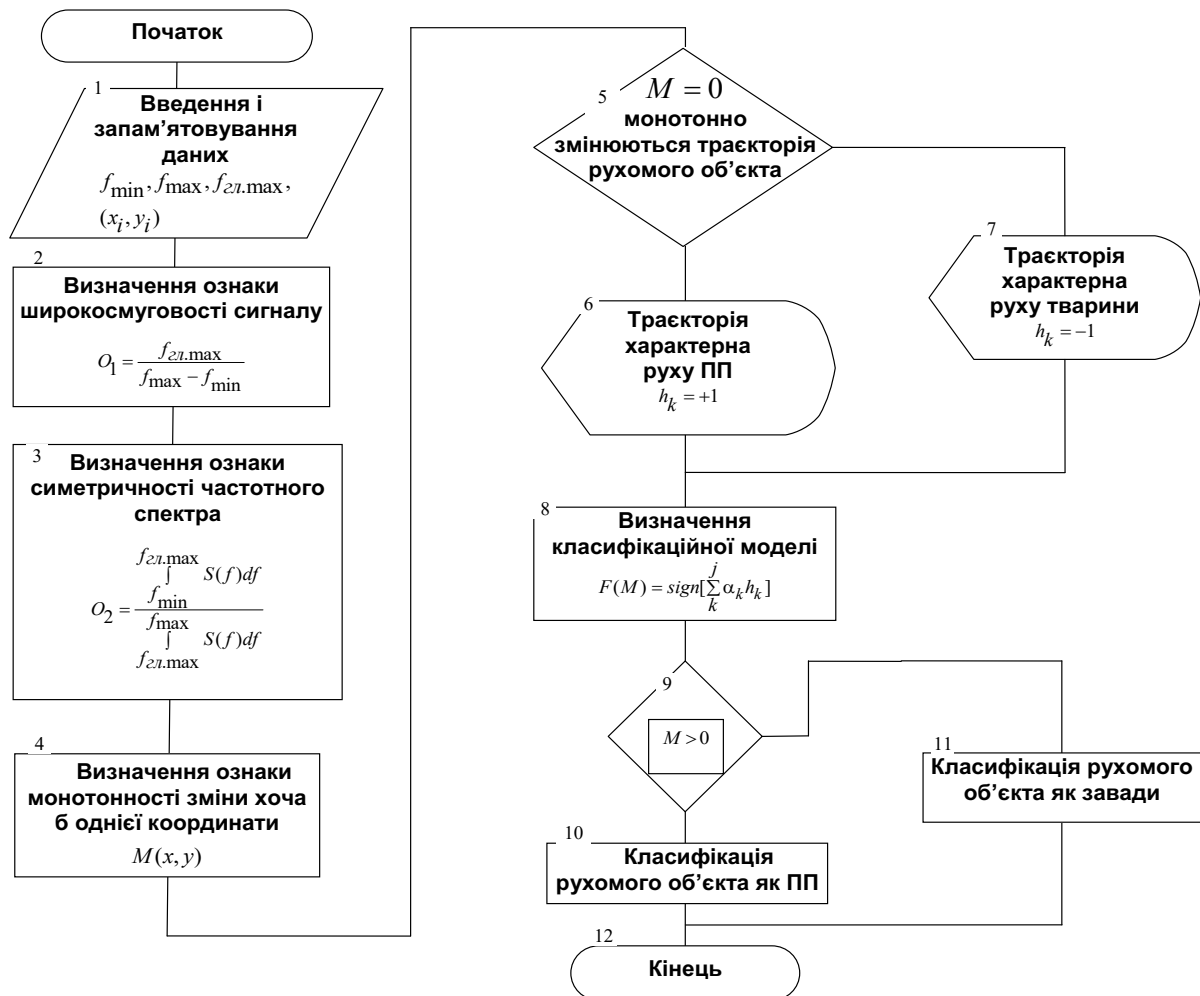

Рис. 1. Алгоритм методики підвищення ефективності розпізнавання ПП при моніторингу РО радіолокаційною станцією

Розроблений алгоритм відображає основні етапи методики і передбачає: розрахунок ознак розпізнавання за первинною обробкою радіолокаційного сигналу, блоки 2, 3; визначення монотонності зміни хоча б однієї із координат траєкторії РО за розробленими показником і критерієм при вторинній обробці інформації, блоки 4, 5; розрахунок показника і критерію класифікації РО за діючою методикою, блоки 8, 9; видача сигналу тривоги при класифікації РО як ПП, блок 10.

Таким чином, відзначимо, що розширено множину ознак розпізнавання ПП РЛС, визначено критерій монотонності; траєкторію РО класифіковано як стохастичну, квазідетерміновану і детерміновану, відповідно до встановлених ознак класифікації: а) при не монотонній зміні хоча б однієї координати x_i , y_i об'єкта, що є ознаками класифікації переміщення завади, траєкторію відносять до стохастичної або детермінованої, рух по ній є не ціленаправленим, в такому випадку, здебільшого РО є завадою-твариною; б) наступною ознакою класифікації є збіг траєкторії РО із можливим маршрутом руху ПП через чутливу зону, таку траєкторію класифікують як детерміновану, а РО приймають за ПП; в) при не віднесенні траєкторії до стохастичного або детермінованого типів, її вважають квазідетермінованою.

Отже, розроблено алгоритм методики підвищення ефективності розпізнавання ПП при моніторингу РО РЛС, що дозволило за розробленим показником і критерієм монотонності здійснити розпізнавання ПП на фоні завад від тварин, при цьому, ефективність розпізнавання збільшується на 20-25 %.

Література

1. Онуфриев Николай Владимирович, Степанов Евгений Александрович, Русаков Василий Юрьевич, Федеральное государственное казённое образовательное учреждение высшего профессионального образования «Калининградский пограничный институт Федеральной службы безопасности Российской Федерации». Радиоволновой доплеровский обнаружитель. Патент РФ № 2015141420, G01S 13/56 (2006.01), Приоритет 29.09.2015 // Бюллетень № 4, 08.02.2017.
2. Сніцаренко П.М. Теорія озброєння. Науково-технічні проблеми та завдання: монографія: Технічні засоби. Військові системи дистанційного моніторингу навколишнього простору щодо рухомих об'єктів: методологічні аспекти обґрунтування вимог / П.М. Сніцаренко, С.В. Лапицький, А.А. Гультьєв, О.О. Головін, А.Ю. Гупало. — К: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. — 480 с.

В.В. Біліченко,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки, підполковник поліції,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПОРІВНЯННЯ ЗАКОНІВ УКРАЇНИ ПРО МІЛІЦІЮ ТА ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ. ГОЛОВНІ ВІДМІННОСТІ У ПРАВООХОРОННОМУ ОРГАНІ

Протягом останніх трьох років на території України було проведено ряд реформ у різних сферах діяльності державних органів. Навесні 2014 року розпочалося проведення реформ у силовому блоці державних органів з метою викорінення корупції та беззаконня у судовій та правоохоронній системах. Першим заступником міністра внутрішніх справ було призначено Еку Згуладзе, що відіграло значущу роль у створення та розвитку поліції. Впродовж 2014–2015 років активно розроблявся Закон України «Про Національну поліцію». Замість старої міліції охороняти права і свободи людини, протидіяти злочинності, підтримувати публічний порядок та громадську безпеку розпочала парафія Національної поліції. Дане дослідження важливе для розуміння принципів діяльності поліції, допомагає визначити основні відмінності Національної поліції від міліції, порівняти засади діяльності, повноваження та функції.

Основна відмінність поліції від міліції полягає в тому, що поліція — не репресивний і не каральний орган на відміну від радянської міліції, основною діяльністю Національної поліції є забезпечення публічної безпеки і порядку. У визначенні сказано, що Національна поліція України (поліція) — це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1].

Визначення міліції суттєво відрізняється. Таким чином, підкреслюючи каральну функцію цього правоохоронного органу. Міліція в Україні — державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань [2].

Також, слід звернути увагу, що в новому законі чітко прописані всі поліцейські заходи, які уповноважені застосовувати поліцейські відповідно до покладених на них обов'язків. Чітко зазначений порядок застосування визначених в законі поліцейських заходів (превентивних та примусових), зазначені умови застосування фізичної сили та спеціальних засобів, прописано умови застосування та використання вогнепальної зброї. Раніше це все визначалося в інструкціях, якими керувалася міліція у своїй діяльності.

Зміни відбулися і у складі правоохоронного органу. Так раніше існувала: кримінальна міліція, міліція громадської безпеки, державна автомобільна інспекція, міліція охорони, судова міліція, внутрішньої безпеки, міліція особливого призначення, а також у визначених законом випадках Міністерством внутрішніх справ України могли створюватись спеціальні підрозділи міліції [2].

Згідно з законом, у нову поліцію входить низка підрозділів: кримінальна поліція (оперативні підрозділи); патрульна поліція; органи досудового розслідування; поліція охорони; спеціальна поліція (виконання завдань на закритих режимних об'єктах); поліція особливого призначення (спецпідрозділ).

Окрім службових собак, які передбачалися в ЗУ «Про міліцію» у поліції передбачено використання і службових коней.

Новим законом передбачено і те, що крім вогнепальної зброї, поліцейський може мати ще й травматичну або іншу зброю несмертельної дії.

Не можна не звернути увагу, що окрім службового посвідчення, поліцейський має ще й жетон із спеціальним ідентифікаційним номером. Поліцейському заборонено заважати громадянам фіксувати цей номер. Цей номер є унікальним і кожна людина буде знати, на кого конкретно скаржитися. Також ці номери зазначаються на формі всіх спецпідрозділів чи на шолом, які також можуть бути зафіксовані. В законі визначено носіння цих жетонів на однострої поліцейського та якщо поліцейський виконує завдання у цивільному одязі.

Вперше в ЗУ «Про Національну поліцію» введено поняття «превентивні поліцейські заходи», а також чітко визначено їх перелік та умови застосування.

Частиною 2 статті 31 Закону України «Про національну поліцію» також визначено, що під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи [1].

ЗУ «Про Національну поліцію» містить розширений перелік з повним визначенням принципів діяльності поліції, до яких належить верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність [1].

Відбір поліцейських повністю відрізняється від прийняття на службу до міліції. В законі «Про поліцію» передбачено конкурс для майбутніх поліцейських, яких відбиратимуть поліцейські комісії із представників Міністерства внутрішніх справ, керівників поліції.

Отже, при детальному вивченні Національної поліції, існує безліч рис, які відрізняють її від радянської та пострадянської міліції. Основними з них є відмінність у понятті, функціях, повноваженнях та засадах діяльності, правовій основі, також зміни відбули і у самій структурі поліції, правилах прийому до поліції. Таким чином, можна говорити про значні зміни які відбулися протягом досить короткого часу та відбуваються і нині. Національна поліція — новий правоохоронний орган основним завданням якого є забезпечення публічної безпеки і порядку.

Література

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 [Електронний ресурс: Офіційний сайт Верховної Ради України]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Закон України «Про міліцію» від 20.12.1990 [Електронний ресурс: Офіційний сайт Верховної Ради України]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>

Розділ 14

ТРАНСПОРТ

УДК 678.4.06:621.81

С.Д. Сібельов,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр» інженерно-технологічного факультету,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

В.І. Дирда,

доктор технічних наук, професор,
завідувач кафедри надійності і ремонту машин інженерно-технологічного факультету,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ЕНЕРГЕТИЧНИЙ КРИТЕРІЙ РУЙНУВАННЯ ГУМОВИХ ДЕТАЛЕЙ

Анотація. Наведена методика, і результати визначення ступені зношування матеріалу з використанням енергетичного критерію його руйнування. Визначена енергія руйнування в одиниці об'єму матеріалу $0,25 \cdot 10^{10}$ Дж/м³. Пропонується отримані розрахунки використовувати при визначенні довговічності матеріалів.

Ключові слова: енергетичний критерій, зношування матеріалу, довговічність матеріалів, гумові деталі, шини.

Загальна суть проблеми. Більшість шин що використовуються на машинах виходять з ладу внаслідок зносу і цей показник сягає 95-97 %. При русі машини шина працює в дуже складних і тяжких умовах. У процесі кочення на шину діють різні за значенням і напрямку сили. До внутрішнього тиску повітря й дії маси машини на шину в нерухомому стані при коченні колеса додаються динамічні сили, а також сили, пов'язані з перерозподілом маси машини між колесами. Сили міняють свої величини, а в ряді випадків і напрямок залежно від швидкості руху, стану дорожнього покриття, температури навколишнього середовища, ухилів, характеру поворотів дороги тощо.

Особливо ці фактори проявляються на крупногабаритних шинах. Так сьогодні в сільському господарстві більшість тракторів та комбайнів мають крупногабаритні шини які впливають на навколишнє середовище, експлуатаційні показники машини і звісно крупногабаритні шини дуже дорогі. Тому розробка критеріїв руйнування таких шин дасть можливість внести корективи в експлуатацію та технологію виготовлення шин.

У даній ситуації одним з найважливіших питань є створення теорії зношування (абразивно-втомного руйнування крупногабаритних шин).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі тертя й зношування присвячена численна література. У різні час ц проблем займались: І.В. Крагельський, М.М. Резниковський, Г.М. Бартенев, Д.Н. Гаркун, В.Ф. Евстратов, Н.С. Пенкин, В.Г. Копченков, Е.Ф. Непомнящий, Е.Ф. Чижик, П.А. Ковалев, М.М. Хрущов та інші; серед зарубіжних дослідників: Мур, Палмгрен, Нильсон, Утияма, Гріш та інші.

У своїх роботах дослідники приходять до досить важливого висновку: для оцінки механізмів руйнування гум необхідна інтегральна величина, тобто інтегральний інформаційний параметр, що найбільш повно характеризує руйнування гуми в цілому. На думку авторів [1] такою інтегральною величиною може служити енергія руйнування від абразивно-втомного механізму зношування. Такий прийом до останніх років одержав досить широке поширення, як для гум [2], так і для інших матеріалів.

Аналіз наукових літературних джерел по тертю й зношуванню твердих тіл [1, 2, 3, 4], показує повна відсутність якої-небудь теорії, яка описувала б абразивно-втомний знос пружно-спадкоємних середовищ із енергетичної точки зору й використання першого початку термодинаміки. Раніше з урахуванням енергетичного критерію розглядалася синергетична модель руйнування пружно-спадкоємного середовища й узагальнений критерій розрахунків її довговічності [1]. Було отримане рівняння для визначення довговічності t^* локального об'єму у вигляді:

$$\Delta U_p^* = \Delta U_y^* + \Delta U_{из}^* = \int_0^{t^*} (\sigma_{ij} \dot{\epsilon}_{ij} - \dot{q} + \dot{\xi} + \dot{\chi}) dt, \quad (1)$$

де ΔU_p^* — збільшення енергії руйнування гуми;

ΔU_y^* , $\Delta U_{из}^*$ — збільшення енергії руйнування відповідно від втомного механізму, і від абразивного зношування;

$\dot{q}$ — тепловий потік;

$\dot{\xi}$, $\dot{\chi}$ — енергія руйнування відповідно від абразивного зношування, і від дії зовнішнього активного середовища.

Перша складова цього рівняння ΔU_y^* докладно описана в роботах [2, 3]; друга $\Delta U_{из}^*$ являє собою частину енергії, що йде на руйнування поверхневого шару гуми від абразивного зношування. У науковій літературі дані про величину такої енергії відсутні.

Нижче буде наведена методика побудови алгоритму визначення енергії руйнування від абразивного зношування й визначення енергії руйнування $\Delta U_{из}^*$ при прямих експериментальних дослідженнях для наповнених гум.

Метою досліджень є побудова узагальненої теорії абразивно-втомного зношування пружно-спадкоємних середовищ за допомогою двухкритеріального рівняння довговічності.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо абразивну складову цього досить складного багатопараметричного процесу. Відомо [1], що в основі абразивного зношування лежать наступні складові: зношування, обумовлене руйнуванням внутрішніх когезійних зв'язків матеріалу; адгезія, обумовлена молекулярними силами; деформація, викликана переважно дисипативними силами.

Сучасні можливості експерименту дозволяють виділити в основному адгезійну складову зношування, яка обумовлена розривом «молекулярних агрегатів». скористаємося терміном «агрегат гуми», більш підходящим для процесу макроруйнування при абразивному зношуванні гуми.

При відомій динамічній межі одного зв'язку (цю величину можна знайти експериментально, виходячи з величини тертя при швидкостях, близьких до швидкості при нульовому ковзанні), отриманій силі зношування й згідно з енергетичним критерієм руйнування можна визначити критичну енергію руйнування гуми при абразивному зношуванні.

Енергетичний критерій руйнування гуми при абразивному зношуванні. При відриві агрегату гуми від матриці передбачається, що функція релаксації гуми $r(t)$ відома (тобто відомі механічні параметри гуми) і між ґрунтом або покриттям дороги і шиною існує однорідний відносний рух, у більшості випадків з постійної й обмеженої малими величинами швидкості — V , те, використовуючи інтеграл Больцмана, можна одержати рівняння сили зв'язки для елементарного агрегату гуми й потім визначити силу тертя (зношування) як середнє значення сил зв'язку.

Нехай n — загальне число агрегатів, що зазнають дії сил зв'язку поблизу поверхні контакту; n_0 і n_1 — число агрегатів відповідно у зв'язаному й вільному (тобто після розриву) стані; t_0 і t_1 — час, протягом якого агрегат перебуває відповідно у зв'язаному й вільному стані; ці величини зв'язані статистичними співвідношеннями

$$\frac{n_0}{t_0} = \frac{n_1}{t_1} = \frac{n}{t_0 + t_1}. \quad (2)$$

Припущення, що час, протягом якого агрегат перебуває у вільному стані, пропорційно часу релаксації τ агрегату,

$$t_1 = a\tau,$$

де a — деяка постійна; буде справедливо, якщо час, необхідний для досягнення агрегатом відомого динамічного рівня, прийняти пропорційним τ , а зсув при цьому буде пропорційно швидкості V .

З урахуванням наведених припущень силу зв'язки $f(t)$ агрегатів визначимо, користуючись інтегралом Больцмана

$$f(t) = V \int_0^t r(t-t') dt' \quad (3)$$

Динамічну межу зв'язку f_0 одного агрегату гуми одержимо експериментально, виходячи з величини тертя при швидкостях, близьких до швидкості при нульовому ковзанні (наприклад, застосовуючи змащення) з виразу

$$f_0 = \frac{2F(0)}{n_0},$$

де $F(0)$ — сила тертя при нульовому ковзанні.

Припускаючи, що зв'язок між агрегатами гуми зникає, коли сила досягає величини f_0 , рівняння (3) можна записати у вигляді

$$f(t_0) = f_0. \quad (4)$$

У цьому випадку загальна сила тертя як середнє значення сил зв'язки агрегатів, що перебувають у контакті з контртілом, буде

$$F = \frac{n_0}{t_0} \int_0^{t_0} f(t) dt. \quad (5)$$

Припустимо [1], що гума характеризується функцією релаксації виду

$$r(t) = E_0 (1 - be^{-t/\tau}), \quad (6)$$

де E_0 — модуль пружності гуми;

τ — час релаксації;

b — деяка постійна;

t — поточний час.

Елементарну силу зв'язку кожного агрегату визначимо з обліком релаксаційної функції (2) з виразу

$$f(t) = vtE_0 + \tau vbE_0 - vbE_0 \tau e^{-t/\tau}. \quad (7)$$

Уводячи позначення

$$L = v \cdot \tau \text{ і } \alpha = \frac{t}{\tau}, \quad (8)$$

де L — довжина релаксації агрегату молекул матеріалу;

τ — час релаксації.

Залежність (7) буде мати вигляд

$$f(t) = LE_0 [\alpha + b(1 - e^{-\alpha})].$$

Величини τ і L (за порядком значень) збігаються: довжина релаксації L — із середньою довжиною вільного пробігу агрегатів гуми, а час релаксації τ — із середнім часом їх вільного пробігу [5].

З урахуванням прийнятих позначень (8), з умов (4)

$$f_0 = f(t - t_0) = E_0 L [\alpha_0 + b(1 - e^{-\alpha_0})],$$

і користуючись рівнянням вищого порядку

$$L = \frac{f_0}{E_0} [\alpha_0 + b(1 - e^{-\alpha_0})]^{-1},$$

можна визначити t_0 , а також α_0 .

Силу тертя F , як загальну силу, розрахуємо усередненням сил зв'язку агрегатів гум по формулі

$$F = \frac{n_0}{t_0} \int_0^{t_0} f(t) dt. \quad (9)$$

Після інтегрування рівняння загального тертя (9) буде мати вигляд

$$F = \frac{n_0 E_0 L}{\alpha_0} \left[\frac{\alpha_0^2}{2} + b(\alpha_0 + e^{-\alpha_0} - 1) \right],$$

або з урахуванням виразу (2)

$$F = \frac{n E_0 L}{\alpha_0 + a} \left[\frac{\alpha_0^2}{2} + b(\alpha_0 + e^{-\alpha_0} - 1) \right]. \quad (10)$$

З обліком викладеного можна стверджувати наступне: енергетичний критерій руйнування гуми стверджує, що розрив зв'язку агрегату з матрицею відбувається, коли енергія, накопичена агрегатом під час зношування гуми, досягає деякого критичного значення U_0 , визначає величину t_0 згідно з рівнянням

$$U_0 = V \int_0^{t_0} f(t) dt,$$

або з обліком (5), (8)

$$U_0 = \frac{V t_0 F}{n_0}. \quad (11)$$

Згідно із прийнятою пропорційністю (2)

$$\frac{n_0}{t_0} = \frac{n}{t_0 + t_1} = \frac{n}{\alpha_0 \tau + a \tau} = \frac{n}{\tau(\alpha_0 + a)},$$

залежність (5) перетвориться до виду

$$U_0 = \frac{L(\alpha_0 + a)}{n} F, \quad (12)$$

або через силу тертя

$$F = \frac{n U_0}{L(\alpha_0 + a)}. \quad (13)$$

Для гуми, функція релаксації якої має вигляд (6), з урахуванням обчисленого інтеграла (10), вираз для параметра L по залежностях (12) або (13) запишемо як

$$L = \sqrt{\frac{U_0 / E_0}{\frac{\alpha_0^2}{2} + b(\alpha_0 + e^{-\alpha_0} - 1)}}.$$

Дослідження зміни сили тертя F як функції швидкості $F(L)$ проводимо розв'язком системи рівнянь

$$\begin{cases} L = \sqrt{\frac{U_0/E_0}{\frac{\alpha_0^2}{2} + b(\alpha_0 + e^{-\alpha_0} - 1)}}; \\ F = \frac{nU_0}{L(\alpha_0 + a)}. \end{cases}$$

Таким чином, для наповнених гум, при абразивно-втомному механізмі зношування визначення енергії руйнування доцільно проводити по формулі (11) при відомій релаксаційній кривій і експериментально знайдених параметрах зношування модельних зразків.

Експериментальні дослідження. Найбільше доцільно проводити відповідно до ГОСТ 426-77 (Метод визначення опору стиранню при ковзанні) [6]. З цією метою використовували експериментальний стенд МИ-2 і стандартні зразки з гумового протектора шини розміром 20×20×8 мм; зразки приєднували до спеціальної рамки-тримачу й стирали на шліфувальній шкурці (ГОСТ 344-74) рис. 1.

Рис. 1. Загальний вигляд експериментальної установки
1-машина тертя МИ-2, 2-перетворювач, 3-ПОМ,
4-індукційний датчик обертів, 5-термопари.

Для статистичної обробки даних проводили не менш дев'яти випробувань. Отримані в такий спосіб результати: сила тертя $F = 16$ Н; час стирання $t = 150$ з; швидкість стирання $V = 0,285$ м/с; кількість часток зношування $n = 60 \cdot 10^3$ (середнє значення по результатам дев'яти випробувань); середня маса частинок — 0,5 г; при середньому діаметрі частинок $d = 0,4$ мм кількість частинок в одному кубічному метрі $n^* = 22 \cdot 10^9$ 1/м³.

У цьому випадку енергія руйнування для одного фрагмента гуми (тобто енергія відділення його від матриці) згідно з рівнянням (11) буде

$$U_0 = \frac{F \cdot V \cdot t}{n} = \frac{16 \cdot 0,285 \cdot 150}{6,0 \cdot 10^3} = 114 \cdot 10^{-3} \text{ Дж.}$$

Щільність енергії руйнування від абразивного зношування, тобто енергія руйнування в одиниці об'єму матеріалу, буде

$$\Delta U_{из} = U_0 \cdot n^* = 114 \cdot 10^{-3} \text{ Дж} \cdot 22 \cdot 10^9 = 0,25 \cdot 10^{10} \text{ Дж/м}^3.$$

Висновки.

1. Розташовуючи енергією руйнування від втомно-механічного й від абразивного зношування, використовуючи рівняння (1), можна визначити довговічність матеріалу.

2. Отриману для гуми щільність енергії руйнування й при температурах $T \leq [T]$ можна вважати постійною матеріалу; для подальших розрахунків довговічності реальних конструкцій гумових футеровок при абразивно-втомному механізмі зношування прийнята величина енергії руйнування: $\Delta U_{из} = 0,25 \cdot 10^{10} \text{ Дж/м}^3$.

3. Викладена теорія може бути використана для різних матеріалів (полімерів, металів тощо).

Література

1. Дырда В.И. Резиновые футеровки технологических машин / В.И. Дырда, Р.П. Зозуля. — Москва — Днепропетровск, 2013. — 237 с.
2. Дырда В.И. Прочность и разрушение эластомерных конструкций в экстремальных условиях / В.И. Дырда — К: Наук. думка, 1988. — 239 с.
3. Прикладная механика упругонаследственных сред: в 3 т. / Булат А.Ф., Дырда В.И., Звягильский Е.Л., Кобец А.С. — К. Наукова думка, 2011 (Механика деформирования и разрушения эластомеров) — Т. 1. — 568 с.
4. Калганков Е.В. Расчет долговечности резиновых футеровок шаровых рудоразмольных мельниц с учетом старения резины / Калганков Е.В. // Геотехнічна механіка: Міжвід. зб. наук. Праць, Ін-т геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України. — Дніпропетровськ, 2013. — № 113. — С. 181–202.
5. Schallamach A. Recent advances in knowledge of rubber friction and tire wear / A. Schallamach // Rubber chem. technol. — 1968. — 41. — P. 200 — 444 p.
6. ГОСТ 426-77. Резина. Метод определения сопротивления истиранию при скольжении; [Введ. 01.01.78 до 01.01.90]. — М.: Изд-во стандартов, 1988. — 9 с.

Н.О. Сомкіна,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр» інженерно-технологічного факультету,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

Є.В. Калганков,

старший викладач кафедри надійності і ремонту машин інженерно-технологічного факультету,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗНОСУ КОЛОДКОВИХ ГАЛЬМ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ЇХ ДОВГОВІЧНОСТІ

Анотація. В роботі розглянуто конструкції гальмівних систем якими оснащені сучасні машини та проведено аналіз їх надійності. Встановлено основні причини виходу їх з ладу. Для досліджуваного зразка виготовленого з гальмівної накладки 5511-3501105-01Б встановлено питому енергію руйнування $\Delta U_{\text{зн}} = 2,6 \cdot 10^9 \text{ Дж} / \text{м}^3$.

Ключові слова: гальма, гальмівна система, надійність, автомобіль, гальмівний барабан.

Загальний опис проблеми. Технічний стан гальмівної системи та її конструктивне виконання мають суттєвий вплив на безпеку машини [1] будь це автомобіль легковий, вантажний, трактор чи комбайн. Звісно більшу небезпеку внаслідок відмови гальмівної системи несуть автомобілі, так як швидкість їх руху досить висока і наслідки можуть бути жахливі. Так за даними Баженова Ю.В. у 40% ДТП причиною є відмова гальмівної системи автомобіля [2].

Причини відмови гальмівної системи є різні, починаючи від раптової відмови внаслідок поломки якоїсь деталі гальмівної системи до поступових які виникають внаслідок зносу деталей системи. Якщо раптові відмови важко з прогнозувати та вплинути на них то поступові або ресурсні можна діагностувати та прогнозувати. У машині (автомобіль, трактор тощо) ресурсним відмовам підвернені колодки, диски та барабани гальмівної системи і саме від їх ступеню зносу буде залежати безпека руху машини. Тому питання дослідження надійності гальмівних механізмів та прогнозування їх довговічності є актуальним і потребує великої уваги.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні існують два типи гальм: дискові та барабанні [3]. Більшість легкових автомобілів (бюджетних) оснащені і дисковими і барабанними гальмами, як правило передня вісь оснащується дисковим гальмом, а задня барабанними. Така схема пояснюється намаганням виробників здешевити конструкцію автомобіля, бо встановлення дискових гальм значно підвищує вартість автомобіля. На вантажних автомобілях виробництва СНД встановлюються барабанні гальма, а на імпорتنих в залежності від модифікації та року випуску встановлюють і дискові і барабанні, але в більшості випадків це дискові гальма.

Аналізуючи надійність гальмівної системи автомобіля можна зробити висновок, що дискові гальма набагато безпечніші але і близько 60% відмов приходить саме на дискові гальма внаслідок зносу колодок та диску, також їх

довговічність значно менше довговічності барабанних гальм [2]. Але більшість вантажних автомобілів та тракторів оснащені колодковими гальмами і саме знос колодок та барабану впливають на безпеку руху.

Мета роботи: провести дослідження надійності колодкових гальм та їх вплив на безпеку руху машини, а також прогнозування довговічності колодкових гальм.

Виклад основного матеріалу. На вантажних автомобілях таких марок як КрАЗ, МАЗ, КамАЗ та інші встановлені барабанні гальма і за результатами спостережень встановлено, що більше зношуються накладки та диски середнього і заднього мосту, так напрацювання на відмову барабанного гальма заднього моста автомобіля КрАЗ становить від 50 до 60 тис. км. При чому знос гальм середнього мосту на 7...12 % більше ніж гальм заднього мосту. Рис. 1.

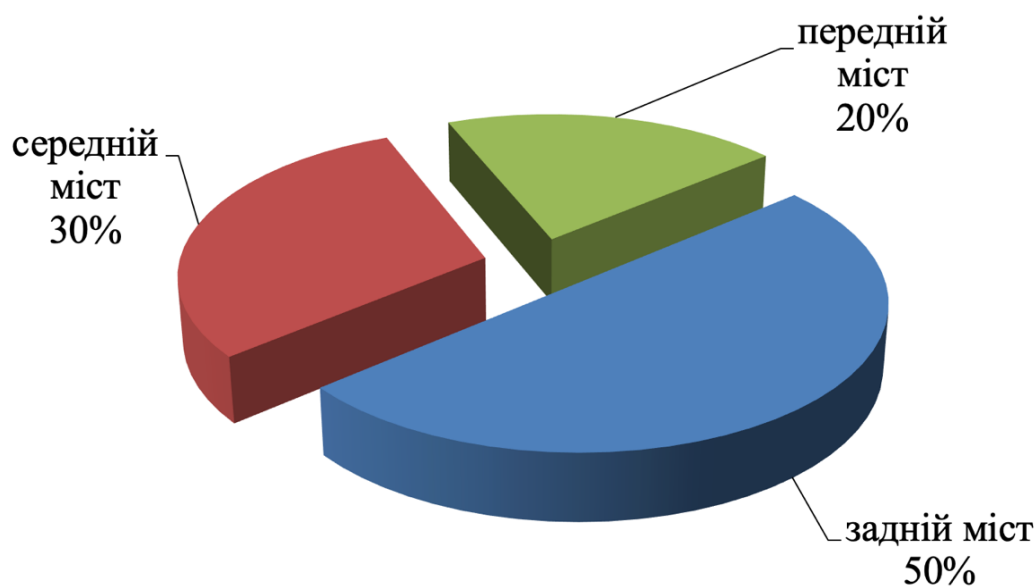

Рис. 1. Відмови гальм по їх розташуванню

Проведені спостереження за 10 автомобілями (2 КамАЗ, 4 МАЗ та 4 КрАЗ) які експлуатуються в приватному підприємстві Агрофірма „Славутич” Нікопольського району, а також статистичні данні були зібрані в автотранспортному підприємстві АТП 11208 м. Нікополь. В результаті спостережень були отримані досить пристойні результати так середнє напрацювання на відмову склало 56000 км, що відповідає характеристикам заявленим заводом виробником. Але такий результат показали не всі гальма, так у автомобіля КамАЗ 5511 та у автомобіля КамАЗ 55111 відбулись відмови гальмівних механізмів середнього мосту (колодки перегрілись і розсипались) причиною став перегрів колодок, а перегрів відбувся із-за низької якості матеріалу колодок, які були придбані у невідомого продавця (скоріш за все підробка) рис. 2.

Також спостереження вказали на те, що знос колодок та барабанів відбувається не рівномірно по осям так найменший знос отримали гальма передніх мостів. Дещо більший знос відбувається на середньому мості і найбільший знос на задньому мості.

Рис. 2. Стан гальмівної колодки автомобіля КамАЗ, пробіг 42467 км

Далі наведено види зносу гальмівних механізмів та їх характер (рис. 3).

Рис. 2. Стан гальмівної колодки та барабану автомобіля КамАЗ, пробіг 44168 км

Сьогодні з'являється багато нових матеріалів, а особливо з розвитком нанотехнологій виникають сполучення, введення яких до складу основного матеріалу значно поліпшує їх якість та продовжує термі роботи.

Стосовно гальмівних механізмів матеріал в основному повинен бути стійким до зносу, так як між колодкою та барабаном чи диском потрапляє бруд (пил, пісок, вода та інші) та стійким до температурної дії. Якщо потрапляння бруду призводить до поступової відмови гальмівного механізму то температура до раптової відмови. Так в роботі [4] зазначено, що в момент гальмування температура може сягати 600 °С. враховуючи специфіку роботи гальма, а саме періодичне гальмування, температура постійно змінюється, тому можна припустити, що колодка та барабан зазнають не тільки абразивного та теплового зносу, а ще й втомного. Тому дослідження робото здатності, а особливо прогнозувати ресурс такого з'єднання можна використавши енергетичні критерії руйнування.

Експериментальні дослідження. Згідно рекомендаціям [5] визначати довговічність роботи деталей з'єднання «колодка-барабан» гальмівного механізму, доцільно за енергетичним критерієм. Для цього необхідно визначити енергію руйнування зразка та підрахувати довговічність роботи деталі.

Дослідження виконувались на модернізованій експериментальній установці МИ-2 зі зразками виготовленими з деталей гальма (азбестові колодки та чавунний барабан).

Зразки були взяті під час обстеження деталей та по закінченню її терміну служби. Дослідження проводились згідно ГОСТ 344-74. Режим роботи установки наступні:

Сила тертя $F = 41 \text{ Н}$;

Швидкість стирання $V = 0,35 \text{ м/с}$;

Час стирання $t = 54 \text{ с}$.

Сила тертя у 41 Н це зусилля з яким азбестова накладка притискається до барабану (на установці).

Час стирання визначався експериментально. Так як мінімальна висота накладки КрАЗ становить 7 мм, очевидно, що при стиранні до цієї висоти деталь нездатна виконувати свої функції, тому подальше проведення експерименту не доцільне.

Контроль величини стирання проводився за допомогою індикатора годинникового типу ЗИЧТ-0,005 мм, вмонтованого в задню кришку машини тертя.

Установка була оснащена індукційним датчиком та тахометром для фіксації кількості обертів диску. Контроль температури зразків під час стирання проводився хромель-копелевими термopарами які фіксували температуру в зоні тертя. Фіксація температури та обертів відбувалась через перетворювач на ПОМ. В результаті стирання зразків отримано окремі агрегати азбесту які мали: середній розмір часток 0,42 мм (часточки мають чітку прямокутну форму "хлоп'я" в більшості розміром 0,47x0,43 мм, мають багато тріщин та надломів), кількість частинок зносу $n = 6300$. Розміри та форма часток визначалась за допомогою інструментального мікроскопу. Враховуючи об'єм однієї частки їх кількість в одному метрі кубічному складає $n^* = 21,4 \cdot 10^9 \text{ 1/м}^3$.

В цьому випадку енергія руйнування одного фрагменту азбесту (енергія відділення його від матриці) складе:

$$U_0 = \frac{F \cdot V \cdot t}{n} = \frac{41 \cdot 0,35 \cdot 54}{6300} = 0,123 \text{ Дж. (1)}$$

Щільність енергії руйнування від абразивного зносу, буде

$$\Delta U_{\text{зн}} = U_0 \cdot n^* = 0,123 \cdot 21,4 \cdot 10^9 = 2,6 \cdot 10^9 \text{ Дж/м}^3. (2)$$

Таким чином визначено характерні види та характер зносу деталей гальма, що застосовуються в гальмівній системі автомобіля КрАЗ, а саме це абразивно-теплого-втомний знос. Для досліджуваного зразка виготовленого з гальмівної накладки 5511-3501105-01Б встановлено питому енергію руйнування $\Delta U_{\text{зн}} = 2,6 \cdot 10^9 \text{ Дж / м}^3$.

Також знаючи питому енергію руйнування по відомим залежностям [5] можливо визначити термін служби колодки.

Висновки. Досліджено надійність колодкових гальм та встановлено проблемні деталі. Експериментально встановлено строк служби азбестової колодки рівний 48 тис. км пробігу, що досить добре співпадає з даними отриманими в умовах експлуатації, які становлять 50...60 тис. км.

Література

1. Русаков В.З. Безопасность автотранспортных средств в эксплуатации: дисс. ... докт. техн. наук: 05.22.10 / Русаков Владимир Захарович. — М., 2004. — 337 с.
2. Баженов Ю.В., Денисов И.В., Денисов И.В. Исследование безотказности рабочей тормозной системы автомобилей ВАЗ-21703 // Современные проблемы науки и образования. — 2013. — № 6.; URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=10846> (дата обращения: 30.12.2016).
3. Кисликов В.Ф. Будова й експлуатація автомобілів: [Підручник] / В.Ф. Кисликов, В.В. Лущик. — 6-те вид. — К.: Либідь, 2006. — 400 с.
4. Болдырев Д.А. Повышение работоспособности и ресурса пары трения «тормозной диск-колодка»: дисс. ... канд. техн. наук: 05.16.01 / Болдырев Денис Алексеевич. — Тольятти, 2004. — 156 с.
5. Кобец А.С. Энергетическая оценка износа антифрикционных материалов / А.С. Кобец, В.И. Дырда, Е.В. Калганков, И.Н. Цаниди // Геотехническая механика. — Межвед. сб. научн. тр. — Вып. 106. — С. 78—90.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ.

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Ю.В. Полякова,

кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Львівського торговельно-економічного університету

О.Є. Шайда,

кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Львівського торговельно-економічного університету

ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ МІЖНАРОДНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Формування глобального інформаційного суспільства передбачає удосконалення існуючих та виникнення нових інструментів, що застосовуються у міжнародній журналістиці. Сучасний етап розвитку глобальної комунікації розпочався наприкінці 20 століття і пов'язується з використанням оптико-волоконних кабелів, супутникових і наземних станцій прийому сигналів, що створюють найважливішу частину глобальної інфраструктури [1, с. 41].

Прийняття до новітнього середовища передбачає визначення пріоритетів відбору та розміщення інформації, розстановку орієнтирів в інформаційному потоці, знаходження шляхів до розуміння та адаптації до поточної ситуації, орієнтації в часі, встановлення зв'язків між контактними аудиторіями. До традиційних комунікативних інструментів відносять [2, с. 59]: формування і використання інформаційних ресурсів тематичних напрямів; підготовку і поширення аналітичних матеріалів; інформаційно-аналітичне забезпечення офіційних візитів; здійснення позиційно-репутаційних акцій в інформаційному просторі країни перебування; подієвий міжнародний моніторинг; розробку і складання прес-кітів.

Державна інформаційна політика за таких обставин виконує наступні функції: інтегруючу (об'єднання в єдине просторово-комунікативне і соціокультурне середовище); комунікативну (створення своєрідного простору інтерактивної і мобільної комунікації); актуалізуючу (реалізація пріоритетів за допомогою інформаційної політики); соціальну (трансформація характеру і змісту різних видів відносин в усіх сферах діяльності). Актуальність інноваційних комунікативних інструментів зумовлена суперечностями розвитку міжнародних відносин і світового господарства, конкурентними позиціями країн на світовому ринку, їх зовнішньоекономічними і зовнішньополітичними стратегіями

розвитку та геополітичним положенням, серед яких варто виділити: медіадипломатію, публічну дипломатію, е-дипломатію, іміджеву дипломатію, державний брендинг, культурну дипломатію, IR-позиціонування, Media relations, Government Relations, Public Affairs, Advocacy тощо.

Під медіадипломатією розуміють здійснення зовнішньої політики держави шляхом використання ЗМІ і можливостей їх впливу на зарубіжну громадську думку задля створення іміджу світових подій, налагодження зв'язків урядових структур із медіаструктурами. Публічна дипломатія використовується як одна з технологій формування позитивного іміджу держави за кордоном за допомогою інституцій, які виражають волю нації в межах наданих їм повноважень, державного законодавства та міжнародно-правових актів.

Як провідний інноваційний інструмент е-дипломатія передбачає використання глобальних інформаційно-комунікаційних мереж у сфері міжнародних відносин, що охоплює практику міждержавних відносин, системи прийняття зовнішньополітичних рішень, діяльність дипломатичних установ на основі інформаційних та комунікаційних технологій. На застосуванні іміджевих технологій базується так звана іміджева дипломатія як напрям формування позитивного сприйняття держави в світі, сприйняття національних інтересів у системі міжнародних відносин, роз'яснення зовнішньої політики.

Державний брендинг зумовлений створенням і просуванням національних брендів на міжнародному рівні та необхідністю забезпечення геополітичних і національних інтересів у сфері міжнародних відносин. Культурна дипломатія базується на технологіях зовнішньої культурної політики та відповідних представництв у міжнародному співробітництві, використанні культурних норм у зовнішньополітичних діях та дипломатії. IR-позиціонування передбачає комунікування держав і провідних корпорацій щодо залучення інвестиційних ресурсів для забезпечення різноманітних інтересів у міжнародній взаємодії.

Media relations розповсюджені як технології взаємодії міжнародних та національних інституцій зі ЗМІ для медіа-підтримки публічних кампаній і подій. GR — технології комунікацій владних інститутів і фінансово-промислових груп, спрямовані на досягнення консенсусу щодо вирішення глобальних проблем. Public Affairs виконує функції координації відносин із ЗМІ, призначених для поширення інформації на різних рівнях; інформування внутрішньої аудиторії про участь країни у міжнародних подіях; встановлення контактів зі спільнотами на регіональному і місцевому рівнях. Advocacy мають на меті спрямування уваги світової громадськості до важливих міжнародних проблем і вироблення рекомендацій, ухвалення керівних рішень з метою просування зовнішньополітичних ініціатив.

Практичне використання комунікативних інструментів державами світу визначається напрямками їх зовнішньої політики, існуючими традиціями, новітніми технологічними досягненнями, стратегічним баченням свого геополітичного майбутнього.

Література

1. Зернецька О.В. Глобальна комунікація / Зернецька О.В. — К.: Наукова думка, 2017. — 349 с.
2. Зовнішньополітичні комунікативні технології: підручник. — К.: Центр вільної преси, 2016. — 416 с.

ЗМІСТ

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Л.В. Бережна, РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛЯ ЗА УМОВ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПОЛЯ	3
Л.А. Богданенко, ТЕОРЕТИЧНІ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ВІТЧИЗНЯНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	5
О.І. Браткова, ІННОВАЦІЙНІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	13
Е.А. Власенко, ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ	16
О.І. Давидова, ВОЛОНТЕРСТВО ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ ЕМПАТІЇ У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	19
В.А. Досужий, О.І. Москаленко, ВИКОРИСТАННЯ DIS-ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОПЕРАТОРІВ БЕЗПІЛОТНИХ АВІАЦІЙНИХ СИСТЕМ	21
С.В. Ефремов, РЕПРОДУКТИВНОЕ ОБУЧЕНИЕ – МЕТОД НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ	23
О.Л. Клименко, О.А. Лавренко, ТРЕНІНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	25
Н.В. Коваленко, ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: ПРОЕКТНО-ТРЕНІНГОВИЙ ПІДХІД	27
О.О. Кузнецов, В.М. Ребенок, ПАРАДИГМА ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ПЕНІТЕНЦАРНОЇ СИСТЕМИ	32

<i>Лей Сяо, Л.Є. Перетяга,</i> ВИЗНАЧЕННЯ СУТІ ПОНЯТТЯ «КОМПЕТЕНТНОСТІ САМОВИРАЖЕННЯ» ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ.....	34
<i>О.В. Літашов, Т.В. Сич,</i> РОЛЬ СТУДЕНТІВ У РОЗБУДОВІ ПРОЦЕСУ ВНУТРІШНЬОЇ АВТОНОМІЇ ЗВО	36
<i>Лу Баовень, Л.Є. Перетяга,</i> ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУТІ ПОНЯТТЯ «ЕТНОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ	39
<i>М.Ю. Ляшенко,</i> ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ РАМКИ ENTRECOMP У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ	41
<i>О.Г. Малахова,</i> РОЛЬ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ.....	43
<i>Ю.П. Павлюк,</i> ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ОЦІННО-КОНТРОЛЬНИХ ДІЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ.....	46
<i>І.В. Пірожкова,</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКИХ ВНЗ ЯК ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	48
<i>О.В. Поляк,</i> МЕНЕДЖМЕНТ ЯКОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	52
<i>Н.Ю. Проценко,</i> ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНА ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ О. КОНИСЬКОГО	54
<i>А.В. Соколова,</i> ПЕРСПЕКТИВИ ВИЩОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У СВІТІ РОЗВИТКУ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	65
<i>О.В. Стотика, І.Г. Стотика,</i> ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЕСТРАДНО-ДЖАЗОВОГО СПІВАКА У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ СТУДІЇ	70
<i>Л.О. Ткач,</i> МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІНЖЕНЕРНА ГРАФІКА» ЗА ДОПОМОГОЮ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	73

В.Л. Ходунова, ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ ПАРАДИГМИ....	78
О.В. Чижикова, КОМУНІКАТИВНО-КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ МАЙБУТНІХ ПРАВознавців	81
С.А. Шеремет, Н.О. Соломка, В.С. Курбацька, ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МОЛОДШОГО СПЕЦІАЛІСТА.....	83
Є.А. Ященко, М.О. Супрун, ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВНЗ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА.....	86

Розділ 2 КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

І.М. Вінічук, Л.Л. Васильченко, Т.В. Біла, О.В. Баламут, КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СЛОВНИКОВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАЗИ ДАНИХ В СФЕРІ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ.....	91
М.М. Волосюк, ЄРМІНІЇ ІКОНОПИСАННЯ.....	94
М.М. Волосюк, ІКОНА ЯК «ЗОРОВЕ ЄВАНГЕЛІЄ»	97

Розділ 3 ГУМАНІТАРНІ НАУКИ РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

А.О. Батюк, ДВА ЖИТТЯ – ОДНА ДОЛЯ	101
С.Г. Волкова, НЕОЛОГІЗМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ УТВОРЕННЯ В КОМП'ЮТЕРНІЙ ЛЕКСИЦІ	105

Розділ 4
СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

<i>І.А. Гнатенко,</i> КОНЦЕПТ «ІННОВАЦІЯ» В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	107
<i>Y. Dovhan,</i> MARKET CONDITIONS OF FEEDSTOCK BASE FORMATION AT THE PROCESSING ENTERPRISES OF OIL AND FAT INDUSTRY	109
<i>К.Р. Зінченко,</i> СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА МІСЦЯ КРАЇН СВІТУ В РЕЙТИНГУ «ЗЕЛЕНИХ» ЕКОНОМІК	112
<i>О.Б. Злотенко,</i> ВИЗНАЧЕННЯ ОБСЯГІВ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ ІНВЕСТИЦІЙ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	119
<i>М.Я. Зуб, К.В. Мельник, В.О. Гадамська,</i> НАЦІОНАЛЬНА СЛУЖБА ПОСЕРЕДНИЦТВА І ПРИМИРЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ПРАЦІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ	124
<i>В.І. Кифяк, Р.О. Дубінський,</i> АНАЛІЗ КОМПОНЕНТ СЕРЕДОВИЩА ВПЛИВУ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ В УКРАЇНІ	129
<i>О.В. Кліперт, О.М. Фіщенко,</i> РОЛЬ МОТИВАЦІЇ В ФОРМУВАННІ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	132
<i>І.П. Миронович,</i> ЦИФРОВЕ ПОКОЛІННЯ: СКЛАДНОЩІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	134
<i>А.Д. Сопко, С.В. Куцепал,</i> ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ІНДИВІДА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ	136
<i>Л.В. Терещенко,</i> УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИМИ ЗМІНАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА	139
<i>Е.Д. Sheianova,</i> PROBLEMS OF THE MODERN FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE	142

Розділ 5 УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Т.С. Бойчук, О.Г. Вдовічена,
УПРАВЛІННЯ БРЕНДАМИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА:
ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ144

Н.С. Приймак,
УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ ЯК СКЛАДОВА
ІННОВАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ151

Розділ 6 ПРАВО

Т.Й. Білоус, О.І. Манзюк,
ДИСПОЗИТИВНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ЦИВІЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА: ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПОГЛЯДИ НАУКОВЦІВ154

Т.Й. Білоус, І.В. Рачок,
ГЛАСНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА:
ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПОГЛЯДИ НАУКОВЦІВ157

В.В. Журавель, В.В. Біліченко,
ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРИНЦИПИ ПРАВА» ТА ЙОГО ОЗНАКИ159

О.І. Манзюк, О.П. Мельник,
ПРИНЦИП РІВНОСТІ ЯК ОДИН ІЗ ЗАГАЛЬНОНАУКОВИХ
МЕТАПРИНЦИПІВ ТА ПРИНЦИП ДЕРЖАВНОГО
ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ162

С.М. Собур, І.О. Сквірський,
ОСНОВНІ РИСИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ
КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ165

С.М. Собур, І.О. Сквірський,
СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ОРГАНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА
ТА ЇХ МІСЦЕ В ДЕРЖАВНОМУ МЕХАНІЗМІ168

С.М. Собур, І.О. Сквірський,
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ
КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ172

А.Д. Сопко, О.Є. Куш,
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ
АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ.....175

В.І. Стефанцов,
ПУБЛІЧНА СЛУЖБА ТА АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ:
СУМІЩЕННЯ ТА СУМІСНИЦТВО177

К.І. Шахман, В.В. Варава, ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО АДВОКАТУРУ ТА АДВОКАТСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ	179
О.О. Шелудько, І.В. Болокан, МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	182
О.О. Шелудько, Г.В. Самойленко, ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСОБИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	185

Розділ 7 БІОЛОГІЯ

В.М. Мельник, А.І. Бабицький, ВПЛИВ СТРЕСУ НА БІОЛОГІЧНІ ОБ'ЄКТИ РОСЛИННОГО СВІТУ	188
---	-----

Розділ 8 ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

А.Ю. Райська, В.Б. Слюта, ПРИРОДНІ УМОВИ ТА РЕСУРСИ ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	191
---	-----

Розділ 9 ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Д.О. Божко, Н.В. Божко, ПРОЕКТ МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ «ДОВІДНИКОВА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА» ДЛЯ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ	194
В.М. Данилюк, В.А. Корнута, СУЧАСНІ СПОСОБИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ В РЕЖИМІ ОНЛАЙН	196
В.І. Копиця, А.О. Саченко, В.І. Дорош, МЕТОД КЛАСИФІКАЦІЇ КОМП'ЮТЕРНИХ АТАК НА ОСНОВІ ПАРАЛЕЛЬНОЇ ГЛИБОКОЇ НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖІ	200
І.С. Коцюбинська, О.В. Матвієнко, ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ, ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	204
Т.В. Лендюк, Г.В. Сапожник, ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ	208

А.В. Мічак, Я.А. Савицька, В.В. Смолій, СИСТЕМА ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ «ПОМІЧНИК АБІТУРІЄНТА»	212
І.І. Ткачов, СПЕЦІАЛЬНІ СТРУКТУРИ В СХЕМАХ РОЗМІТКИ	215

Розділ 10 ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА

Р.В. Білошицький, АНАЛІЗ КЛІНІЧНОГО ВИПАДКУ СИНДРОМУ ШИФФ-ШЕРРІНГТОНА У НІМЕЦЬКОЇ ВІВЧАРКИ, МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ	223
Л.О. Франчук-Крива, В.Ф. Сербін, Л.І. Прусак, АНАЛІЗ РИНКУ ІНСЕКТОАКАРИЦИДНИХ ПРЕПАРАТІВ ДЛЯ СОБАК В М. ОДЕСА	226

Розділ 11 ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

І.П. Миронович, ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ТА ЖИТТЯ ПРАЦІВНИКА – СПРАВА РУК САМОГО ПРАЦІВНИКА	230
М.Є. Хомицький, ПРОВЕДЕННЯ КВАНТИФІКОВАНОЇ ОЦІНКИ ПСИХІЧНОГО СТАНУ ПАЦІЄНТА З ВИКОРИСТАННЯМ КЛІНІКО-ЕТОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ	232

Розділ 12 СОЦІАЛЬНА РОБОТА

І.В. Крищук, О.С. Бартків, МОДЕЛЮВАННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	234
--	-----

Розділ 13 ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА, БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Ю.О. Бабій, АЛГОРИТМ МЕТОДИКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗПІЗНАВАННЯ ПРАВОПОРУШНИКА ПРИ МОНІТОРИНГУ РУХОМОГО ОБ'ЄКТА РАДІОЛОКАЦІЙНОЮ СТАНЦІЄЮ	238
В.В. Біліченко, ПОРІВНЯННЯ ЗАКОНІВ УКРАЇНИ ПРО МІЛІЦІЮ ТА ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ. ГОЛОВНІ ВІДМІННОСТІ У ПРАВООХОРОННОМУ ОРГАНІ	241

Розділ 14 ТРАНСПОРТ

С.Д. Сібельов, В.І. Дирда,
ЕНЕРГЕТИЧНИЙ КРИТЕРІЙ РУЙНУВАННЯ ГУМОВИХ ДЕТАЛЕЙ243

Н.О. Сомкіна, Є.В. Калганков,
ДОСЛІДЖЕННЯ ЗНОСУ КОЛОДКОВИХ ГАЛЬМ ТА
ПРОГНОЗУВАННЯ ЇХ ДОВГОВІЧНОСТІ250

Розділ 15 МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Ю.В. Полякова, О.Є. Шайда,
ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ
МІЖНАРОДНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ255

Підписано до друку 29.12.2018. Формат 60х84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Literaturnaya». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 20,00.
Зам. № 2912-1. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., рос., англ.

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
м. Запоріжжя, пр. Леніна, 109, тел. +38-094-133-87-81.

Інститут інноваційної освіти. Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40**